

Riksdagens protokoll

1989/90:45

Onsdagen den 13 december

Protokoll
1989/90:45

Kl. 9.00–22.46

---

1 § Anmälan om kompletteringsval till jordbruksutskottet

Talmannen meddelade att folkpartiets riksdagsgrupp på grund av uppkommen vakans anmält Håkan Holmberg som suppleant i jordbruksutskottet.

Talmannen förklarade utsedd till

suppleant i jordbruksutskottet
Håkan Holmberg (fp)

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 5 december.

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Försvarsutskottets betänkanden 1989/90:FöU3 och FöU4

Socialutskottets betänkande 1989/90:SoU14

Utbildningsutskottets betänkande 1989/90:UbU8

Jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU12

Näringsutskottets betänkanden 1989/90:NU5, NU12, NU14, NU16 och NU17

Bostadsutskottets betänkande 1989/90:BoU9

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 12 december

Företogs till avgörande finansutskottets betänkande 1989/90:FiU9 samt trafikutskottets betänkanden 1989/90:TU9 och TU10 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 44).

Finansutskottets betänkande FiU9

Mom. 1 (avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag)
Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 1 av Carl Frick – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 2 av Anne Wibble m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 2 (prisregleringslagens tillämpning)

Först biträdades reservation 5 av Carl Frick med 21 röster mot 20 för reservation 4 av Lars-Ove Hagberg. 272 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Anne Wibble m.fl. med 133 röster mot 20 för reservation 5 av Carl Frick. 159 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 132 för reservation 3 av Anne Wibble m.fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (hyresstopp)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 133 för reservation 6 av Anne Wibble m.fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Gunnar Björk och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (nyttjanderätt till varor m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Gunnar Björk m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Anne Wibble m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU9

Mom. 1 (mål för trafiksäkerhetsarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 39 för reservation 1 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 2 (den "mänskliga faktorn" betydelse för trafiksäkerheten)

Utskottets hemställan bifölls med 215 röster mot 100 för reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 3 (åtgärder mot utsläpp av koldioxid från trafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 73 för reservation 3 av Elving Andersson m.fl.

Mom. 4 (jämnare trafikrytm för att minska skadliga avgasutsläpp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (hastighetsbegränsning av miljöskäl genom TSV)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 41 för reservation 5 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 6 (allmän översyn av hastighetsgränserna)

Utskottets hemställan bifölls med 252 röster mot 63 för reservation 6 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 7 (ändringar av hastighetsgränser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Rolf Clarkson m.fl., *dels* reservation 8 av Elving Andersson och Rune Thorén, *dels* reservation 9 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (hastighetsgräns för tung lastbil)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (hastighetsgräns för bil med husvagn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (befogenhet för länsstyrelse att föreskriva hastighetsgränser utan lokal begränsning)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 81 för reservation 12 av Kenth Skårvik m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ingemar Elisasson (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 11 (befogenhet för kommun att föreskriva hastighetsgränser för genomfartsvägar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (skärpning av påföljderna för hastighetsöverträdelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 14 av Elving Andersson m.fl., *dels* reservation 15 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (användningen av påföljden återkallelse av körkort)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 132 för reservation 16 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 15 (säkerheten för gående på obevakat övergångsställe)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 40 för reservation 17 av Viola Claesson och Roy Ottosson.

Mom. 17 (information om problem för äldre och synskadade gångtrafikanter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 ("högerregeln" till förmån för cyklande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (transport av barn stående i skolbussar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Kenth Skårvik m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (förbud att köra om stillastående skolskjuts m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (högersväng i korsning med rött ljus)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (rätten att färdas på vägrenen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (rätten att medge biltrafik i kollektivtrafikfiler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Viola Claesson och Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (tidsintervallen för kontrollbesiktningarna för vanliga personbilar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (organ för fordonsbesiktningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Rolf Clarkson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (förläggning av bilprovningsstationer, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Elving Andersson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (lyktor som visar lastbilars hastighet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Roy Ottosson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU10

Mom. 1 (tillämpningsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (viktavdrag vid överskridande av högsta tillåtna axeltryck m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 63 för reservation 2 av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 3 (viktavdrag vid överskridande av högsta tillåtna bruttovikt)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 34 för reservation 3 av Elving Andersson och Runc Thorén.

Mom. 4 (överlastavgiftens storlek)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 40 för reservation 4 av Viola Claesson och Roy Ottosson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 och 6

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att näringsutskottets betänkanden NU8, NU9 och NU10 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

6 § Utrikeshandel

Föredrogs

näringsutskottets betänkande
1989/90:NU8 Utrikeshandel.

NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Utrikeshandelsdebatten kan ibland behöva litet bilder för att man skall kunna göra sig tydlig. Jag beklagar att en av riksdagens mest kända, och kanske också en av dess mest högljudda, debattörer inte finns här i kammaren just nu. Jag tänkte nämligen ta min utgångspunkt i en debatt som denne någon förde med utrikeshandelsministern för några dagar sedan om begreppet osmos. Osmos är naturligtvis ett hemlighetsfullt begrepp för

många, men det lånar sig utomordentligt väl till att beskriva frihandelns princip. Osmos, eller det osmotiska trycket, uppstår när man blandar två vätskor med varandra. Dessa två vätskors molekyler uppvisar då en kraft att lika blanda sig i hela volymen. Det intressanta med detta är att man kan visa denna kraft genom att fälla in ett filter eller ett membran mellan de två vätskorna. Man får då se hur den ena vätskan förmår utöva en kraft mot den andra vätskan, medan dess molekyler tränger igenom membranet. När spänningarna sedan har upphört, när blandningen är fullständig, utlöses spänningen, och membranet blir stilla.

Jag tycker att det är ett utmärkt sätt att illustrera frihandelns ideologi och tanke. Genom att etablera en mångfald strömmar av ekonomiska intressen, varuutbyte och överläggningar om handelsvillkor kan man åstadkomma en gemenskap mellan nationer på ett sätt som inget annat medel förmår. Det är värt att komma ihåg. Vad som vidare är värt att komma ihåg i debatten om frihandeln är att frihandelns teori, eller rättare sagt kanske dess verklighet, kom till uttryck i efterdyningarna av andra världskriget, då världens befolkning insåg att det fanns två huvudmål för framtiden. Det ena var att bevara freden, och det andra var att utveckla ekonomisk tillväxt för att skapa jämställdhet mellan folk och nationer och för att skapa lika trygghet över hela jordklotet.

GATT var visserligen inte det första försöket men väl det andra. Och GATT blev det instrument som användes av jordens nationer för att tillsammans utveckla ett system för frihandel. GATT kan alltså verkligen sägas vara ett instrument för internationell jämställdhet och jämlikhet.

Vandringen är lång. Det är stora problem som möter. Jordens befolkning lever under skilda villkor, skilda traditioner, skilda klimatiska förhållanden och en mängd andra skillnader. Men jag tror att vi alltid skall komma ihåg att den fria handelns ändamål och syfte är att utveckla en internationell jämställdhet, alltså ett försök att undanröja den kanske främsta grunden för krig och spänningar på jorden.

När nu världens GATT-medlemmar, som är många mer än 100, samlades för att starta ännu ett försök att flytta fram frihandelns positioner i Uruguay spändes bågen ordentligt högt. Frihandeln skulle utvecklas till nya områden. Frihandelns institutioner skulle stärkas. GATT skulle få nya maktmedel med vilka frihandelns villkor skulle kunna genomföras. I Uruguay öppnade GATT-medlemmarna för första gången traktaten, eller avtalen, för nya handelsområden, nämligen tjänstehandel och jordbruk. Och de tog på sig att reglera svåra frågor som hade utnyttjats och "missnyttjats", nämligen frågorna om respekt för internationell äganderätt till varumärken och produktutformningar. De tog på sig en stor och svår arbetsuppgift.

Inom vår värld finns många skilda intressen inom olika industrigrenar. Och dessa intressen har utvecklats och understötts med olika politiska medel.

Det blev tidigt klart att ett antal krafter ställdes mot varandra inom jordbruksområdet. USA, med ett stort intresse i spannmålsproduktion och ett för USA speciellt utvecklat subventionssystem, som ständigt medverkade till ökad produktion och ökad överproduktion, Europa, med en EG-politik på jordbruksområdet, som gjordes till en del av regionalplaneringen och som

därför gav en motivering för en aktiv gränsskydds- och subventionspolitik i Europa, till skydd för det europeiska jordbruket och för att med jordbrukets metod skapa regionala stöd för Europa, ett annat system, "Cairns-länderna", länder som delvis inom u-världen utvecklade ett framgångsrikt jordbruk för att inom dess ram skapa tillväxt, välfärd och minskning av skuldbördor. Dessa tre stora block står nu mot varandra i de viktiga förhandlingarna vid Uruguayrundan.

Vi som företräder en äkta tilltro till frihandeln har velat markera att vi vill ha och önskar driva en politik som gör det möjligt att inom dessa internationella överläggningar åstadkomma en förutsättning för en total framgång för GATT-rundan. En total framgång för GATT-rundan når ännu ett steg på vägen mot det ädla mål som jag beskrev inledningsvis. Då framstår jordbrukspolitiken som ett svårt problem.

Nu har vi alltså velat göra en markering av vårt intresse i frågan. Men jag har erfarit att den markering som görs i reservation 4, under hand av vakna iakttagare har tolkats som om vi reseranter ville att Sverige skulle göra ensidiga eftergifter, inte inom ramen för det internationella arbetet, parallellt med andra nationer som en del av den globala avregleringen av jordbrukspolitiken. Eftersom politik, och partipolitik i synnerhet, måste vara sammanhållen och konsistent kan vi moderater i näringsutskottet inte acceptera att den text som vi har ställt oss bakom i reservation 4 leder till missförstånd. Det är viktigare än allt annat att ett parti står för en sammanhållen och rak politik. När nu den mening som står överst på s. 35 i betänkandet, en del av reservation 4, kan missförstås, kommer moderata samlingspartiet inte att yrka bifall till reservation 4. Jag yrkar alltså inte bifall till reservation 4. Och skulle det bli votering i denna fråga kommer moderata samlingspartiet att stödja majoritetens text. Dess text har inte denna markering i sig, men som jag sade, missförstånd får inte förekomma i politik. Konsistens och rätlinjighet är självklara förutsättningar. Därför kommer vi att uppträda på detta sätt.

Herr talman! Ett utrikeshandelsbetänkande och en debatt om utrikeshandel som inte berör EFTA, Europa och EG är inte en fullständig debatt och är inte en fullständig behandling av ämnet. Emellertid har vi om och om igen behandlat dessa spörsmål i interpellationer och frågor. Det kan därför vara skäl för mig att något begränsa inlägget i EFTA-EG-frågorna. EFTA-EG-frågorna får sin speciella betydelse i dessa dagar när Östeuropautvecklingen är närmast fantastisk. Man kan inte riktigt tro vad man hör och läser. Och det ropas då naturligtvis efter medel och metoder för att stödja utvecklingen i Östeuropa.

Man har skjutit fram EFTA som ett organ som skulle vara lämpligt för ändamålet. Vi vill säga att EFTA egentligen är en organisation som är byggd på ett icke-skäl. EFTA skapades därför att de nationer som icke blev medlemmar i Gemenskapen behövde en organisation för sitt frihandelssamarbete. EFTA är alltså en organisation som inte har organ, inte inriktning och inte heller kapacitet för att ta sig an och utveckla en internationell politik till stöd för demokratisering och frigörelse i Östeuropa. Här måste EFTAländerna själva självständigt på bilateral basis och eventuellt i mycket nära

samklang med EG:s ansträngningar utveckla en stödpolitik för de östeuropeiska nationerna. Vi skall inte heller glömma att den frigörelse som sker i Östeuropa är en politisk frigörelse ännu så länge. Det har ännu inte blivit till en förändring av de ekonomiska systemen. Det är alltså trevande försök att nå en marknadsekonomi. Vi kan inte i detta skede lova eller utfästa någon form av samverkan med dessa nationers ekonomier förrän de har orkat med och hunnit med att omforma sina ekonomiska system till marknadsekonomiska system.

Inom ramen för frihandeln, herr talman, talas ofta om speciella frågor som engagerar speciella politiska partier. Jag skall bara i all korthet beröra två sådana frågor, nämligen dels miljöfrågan, dels den s.k. sociala klausulen.

Det talas i reservationer till detta betänkande om behovet av att göra markeringar i miljöfrågor i handelspolitiken. Jag skulle vilja säga att miljöfrågorna inte har sitt forum i en principiell debatt om frihandel och dess utsträckning. Tvärtom har ju världens nationer etablerat en stor serie av organ där samarbete i miljöfrågorna pågår. Jag skall inte gå igenom dem. Som följd av dessa ansträngningar har vi inom ramen för frihandelsarbetet åstadkommit regler som gör det möjligt för var och en nation att ta hänsyn till sina intressen i miljöfrågorna. Därmed menar vi att det inte finns något behov av att i frihandelsammanhang driva miljöfrågor.

Slutligen några ord om den sociala klausulen, som syftar till att garantera att Sverige exempelvis inte skall importera varor som har producerats på ett sätt som vi normalt inte skulle acceptera. Vi har biträtt sådana ansträngningar i många olika former, och vi moderater står naturligtvis bakom dessa ansträngningar. Men jag tror att det vore lika mycket fel att påtvinga de nationer som vi vill skydda en social klausul som de är de främsta motståndarna mot. Vi måste med lämpor, i förhandlingar och i erbjudanden om förmåner söka åstadkomma lindringar som vårt sociala samvete påbjuder. Men vi kan inte i internationella förhandlingssammanhang kring frihandeln kräva att sociala klausuler skall införas av nationer som inte vill ha dem.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Människor är olika. De har olika förmåga och olika färdigheter. Just därför har alla också gemensamt så mycket att vinna på att mellan sig åstadkomma en arbetsfördelning. Arbetsfördelning är faktiskt grunden till välbefinnande för människor. Det var när någon började koncentrera sig på att tillverka skor för alla i byn, när någon började med att ta ansvaret för att smida de plogar som behövdes och byta dem mot andra varor, livsmedel, kläder och annat som behövdes, som den välbefinnandens utveckling som vi i dag ser på så många håll i världen fick sin start. Egentligen är frihandel ingenting annat än att utnyttja samma grundläggande princip, principen om klokheten i arbetsfördelning internationellt. Det är genom frihandeln som det välbefinnande som finns på jorden har kunnat öka högst kraftigt. Men frihandeln har också betytt och betyder mer än så. Frihandel är också ett sätt att föra människor närmare varandra, inte bara genom att man får del av andras varor, att handelsmän träffas utan också genom att man tillsammans med dessa varor får del av andra länders kultur, får intryck av hur människor på andra håll lever,

tänker och tycker. Det skapar alltså en ömsesidig förståelse i grunden. Därför är den en viktig faktor för att främja solidaritet och fred på jorden.

Visst kan det finnas negativa verkningar av allt som människor ägnar sig åt. Om någon i det lilla samhället, i byn, använder all sin styrka, kanske sin fysiska styrka för att klämma ut något av någon annan till sista droppen, är det säkert att samhället som helhet inte gynnas av detta. Också internationell handel kan naturligtvis stundtals, när den missbrukas grovt, ha negativa konsekvenser. Även frihandel kan missbrukas, som sker när man t.ex. dumpar överskottsprodukter i ett annat land till priser som ligger långt under vad man har behövt betala för att tillverka dem i det egna landet. Särskilt allvarligt är det när ett industriland genom dumpning ger sig på och kanske krossar en ny industri i ett u-land där den industriella erfarenheten är obefintlig eller mycket begränsad.

Också ensidiga handelshinder från ett land till ett annat, inte minst industriländers handelshinder gentemot u-länder, har klart negativa verkningar. Det är någonting som vi från liberalt håll alltid har kämpat emot.

Mycket allvarligare är ändå bristen på frihandel när den bristen är stor. Detta är kanske det allvarligaste hindret för utvecklingen. Om man ser på världen såsom den har utvecklats, kan vi konstatera att de utvecklingsländer som vågat satsa på öppna marknader, som vågat tro att de kan tillverka något som andra länder också skulle kunna vara intresserade av och som gett sig ut på exportmarknaderna är de länder som har haft de ekonomiska framgångarna. Det är där människorna har fått det bättre, där har välfärden och det sociala välståndet stigit.

Jag tycker därför att det är litet patetiskt att i en av reservationerna, den av kommunisten Rolf L Nilson, behöva läsa:

”Den internationella handeln har kommit att bli ett medel för att öka skillnaderna mellan rika och fattiga länder.” Det är precis samma förvirrade marxistiska resonemang som har hållit ett stort antal u-länder kvar i fattigdom och som är en av de starkaste orsakerna till den fortsatta nedgången i det socialistiskt styrda Östeuropa. Vi får be högre makter att beskydda oss från att sådana tankegångar när det gäller synen på frihandeln någonsin skulle prägla vårt land.

Samma andas barn är Lars Norberg från miljöpartiet. Han skriver faktiskt i sin reservation att nivån på Sveriges handel med omvärlden bör sänkas. Såvitt jag förstår är detta stick i stäv mot de strävanden vi som nation företräder i GATT-sammanhang och i samarbetet i Europa.

Läser man vidare kan man notera att tankeförvirringen hos dessa personer blir total. Tillsammans kräver Rolf L Nilson och Lars Norberg nämligen att Sverige mer än hittills bör främja handelsutbytet med de socialistiska länderna och u-länderna. Kommunisterna hävdar i Rolf L Nilsons reservation att handel är lika med utsugning; det är konsekvensen av det han i reservationen säger. Rolf L Nilson vill att Sverige skall bidra till att ytterligare öka skillnaderna mellan de rika och de fattiga länderna detta blir ju konsekvensen av hans yrkande i den senare av reservationerna. Konsekvensen av Lars Norbergs yrkanden om att totalt sett minska handelsutbytet och samtidigt främja handeln med u-länder och med Östeuropa måste rimligtvis bli en kraftig neddragning av handeln med Norden och övriga Västeuropa.

Dessa två ledamöter får väl, herr talman, tala för sig själva, men jag menar att konsekvenserna av deras reservationer visar på en tankeförvirring som är ganska så monumental.

Herr talman! För oss som önskar mer och inte mindre frihandel är naturligtvis det som nu händer inom GATT det allra viktigaste. Inom GATT pågår förhandlingar som, om de blir framgångsrika, vilket är vår innerliga förhoppning, kommer att öka förutsättningarna för att genom handeln främja solidaritet, vänskap och ekonomisk utveckling i alla delar av världen. Inte minst viktig är möjligheten att genom resultat av GATT-förhandlingarna nå fram till ökad frihet vad gäller handeln med tjänster. Detta är också ett av de viktigaste områdena inom GATT-förhandlingarna.

Folkpartiet anser också att det är viktigt att ta hänsyn till de länder som har livsmedel som en av sina särskilt konkurrenskraftiga produkter. Det är viktigt att vi främjar en ökad frihandel med livsmedelsprodukter. Jag kan inte tolka det som ni skriver i reservation 4 så som Nic Grönvall tolkar det. I reservation 4 står klart och tydligt att GATT-förhandlingarna skall vara avslutade år 1990 och att dessa ger de enda reella möjligheterna att inom överskådlig framtid åstadkomma en långtgående avreglering av handeln med jordbruksprodukter. Det finns således skäl att verka för en ytterligare sänkning av stödnivåerna liksom för en snabbare takt i avvecklingen. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att de som står bakom den reservationen menar att texten kan läsas på följande sätt: Det finns således skäl att inom GATT verka för en ytterligare sänkning av stödnivåerna. Så tolkar vi i folkpartiet reservationen, och därför kan jag yrka bifall till även den.

Andra viktiga områden för en ökad frihandel är självfallet det vi hoppas på som resultat av de snart inledda förhandlingarna mellan EG och EFTA. Jag vill, herr talman, betona att det är viktigt att vi i våra relationer till Östeuropa inte kommer på efterkälken i förhållande till EG. Min grundsyn vad avser EFTA:s roll är ungefär densamma som Nic Grönvalls. Men vi bör utnyttja de möjligheter som regeringen har att se till att de avtal som EG träffar med öststaterna blir tillämpbara även i frågan om Sveriges handel med Östeuropa. Vi bör alltså se till att få i förhållande till dagsläget väsentligt mera gynnsamma bestämmelser som kan främja ett ekonomiskt utbyte med öst till vårt gemensamma bästa.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till folkpartiets reservationer till det nu behandlade betänkandet.

PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Dagens debatt om utrikeshandeln förs i ljuset av den pågående Uruguayrundan inom GATT och de stundande förhandlingarna med EG. Det finns anledning att påminna dem som nu håller på att stirra sig blinda på EG om att Europa faktiskt är större än EG och att världen är större än Europa. Det öppnar för mycket intressanta perspektiv i handelspolitiska sammanhang. Världen växer ihop. Avstånden mellan olika länder blir allt kortare. De svenska företagen, såväl stora som små, bedriver handel över hela världen och söker ständigt nya handelspartner.

Sverige som är ett litet land med högt specialiserad produktion har ett mycket starkt import- och exportberoende. Detta ökar vårt utlandsberoende

och behovet av internationellt samarbete. En öppen internationell handel är därför viktigt för oss i Sverige. Vi bör eftersträva fri handel men utan att underkasta oss "den starkes rätt". Ett stort antal människor i vårt land är sysselsatta i företag med huvudsaklig avsättning av produkterna utanför landets gränser, främst i Europa och OECD-länderna. För dessa företag, liksom för de företag som behöver importera komponenter för sin tillverkning, spelar utformningen av vår handelspolitik en viktig roll.

Jag har i tidigare handelspolitiska debatter betonat att en öppen och fri handel bara är ett av flera medel som gör det möjligt för oss att uppnå ett fungerande samhälle. Frihandel kan inte bara vara ett mål i sig. Då frihandeln kommer i konflikt med andra mål, t.ex. miljömål, blir det nödvändigt med modifieringar.

Eftersom de internationella miljöproblemen blir alltmera påtagliga finns det anledning att i större utsträckning observera sambanden mellan miljö, ekonomi och handel. Därför menar jag – detta sagt med adress till Nic Grönvall – att även miljöfrågorna måste beaktas i GATT-sammanhang. Detta är nödvändigt om man vill värna en god miljö. Om man däremot inte har en god miljö som mål för den politiska verksamheten, då förstår jag Nic Grönvalls inställning.

I de pågående GATT-förhandlingarna måste Sverige medverka till att det införs miljömål och miljöklausuler. Varor som har producerats under förhållanden som från miljösynpunkt eller av sociala skäl är oacceptabla skall inte komma ut på den internationella marknaden. Åtminstone bör inte Sverige förbinda sig att importera varor som har tillverkats genom användning av produkter som vi själva förbjudit här hemma.

Jordbruksfrågorna inom GATT och frågor som rör handeln med jordbruksprodukter tilldrar sig ett allt större intresse. Inom GATT är Sverige pådrivande för minskad reglering av den internationella handeln på jordbruksområdet. Innan ens Sveriges riksdag har tagit ställning till den livsmedelspolitiska arbetsgruppens förslag har regeringen i en not till GATT redogjort för den svenska inställningen. Jag vill fråga socialdemokraterna: Hur kan detta vara möjligt?

Sverige bör inte ensamt vara pådrivande för en minskad reglering av handeln med jordbruksprodukter. Avregleringen måste ske i takt med motsvarande åtgärder i andra länder och ta hänsyn till de speciella förhållanden som råder i vårt land.

Jag vill fråga socialdemokraterna: Är er strategi i GATT att sälja ut t.ex. det svenska jordbruket och för all del också teko för att vinna fördelar på andra områden och få goodwill i USA?

Nic Grönvall har som moderaternas talesman i debatten anmält att moderaterna inte avser följa upp reservation 4 såsom det från början var tänkt. Av detta följer frågan: Vore det inte mera logiskt för Nic Grönvall och moderaterna att ansluta sig till reservation 5 som bl. a. centern står bakom? Denna reservation ligger ju i linje med centerns och moderata samlingspartiets ställningstagande i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen.

Av beredskapsskäl är det nödvändigt att slå vakt om en inhemsk produktion av livsmedel. Jordbruket har också en stor regionalpolitisk betydelse. Kraven på importerade jordbruksprodukter måste också likställas med dem

som gäller för inhemskt producerade. Sverige skall inte bli en avstjälpningsplats för sämre livsmedel än dem vi själva framställer.

Herr talman! Centern vill ange följande mål för den svenska utrikeshandeln:

1. Stärk Norden som hemmamarknad genom att avlägsna handelshinder.
2. Inrikta förhandlingarna med EG på en alleuropeisk marknad.
3. Ge EFTA i uppgift att åstadkomma handels- och samarbetsavtal med Östeuropa, Nordamerika och Japan.
4. Utarbeta ett samlat åtgärdsprogram för ett ökat samarbete med öststaterna, särskilt med de baltiska staterna.

Sverige står nu inför viktiga förhandlingar med EG, och intresset för svensk utrikeshandel koncentreras nästan helt till EG. Men det får inte innebära att vi villkorlöst går in i ett fördjupat samarbete med EG. EG-harmoniseringen får inte innebära att vi ger avkall på viktiga miljö-, hälso- och regionalpolitiska ambitioner.

Riksdagens EG-beslut våren 1988, som upprepades våren 1989, innebär att Sverige skall delta i den europeiska integrationen i största möjliga utsträckning, så långt det är förenligt med vår neutralitetspolitik. Det var ett bra beslut, och centern står fast vid detta.

Samtidigt måste utgångspunkten vara att vi i handelspolitiska sammanhang med EG också kan hävda sådana värderingar där samstämmigheten med EG-länderna inte är lika påtaglig.

Ett deltagande i integrationen kan ge många fördelar, t.ex. ur sysselsättningssynpunkt och för att främja handeln. Det innebär ingalunda att behovet av en aktiv svensk näringspolitik därmed är tillgodosett, inte heller att svenska exportföretag har framtiden tryggad av enbart EG. En del försöker få svenska folket att tro det.

Det faktum att hälften av svensk handel i dag sker med EG-länderna är inget skäl för att ensidigt knyta intresset till EG. Vi måste eftersträva att vidga vår utrikeshandel till flera länder för att begränsa vår sårbarhet. Det är aldrig bra att lägga alla ägg i samma korg, vilket vi gör om vi koncentrerar handeln till EG-området.

Vi har all anledning att fästa större uppmärksamhet vid den handel som sker med övriga delar av världen. Cirka 50 % av exporten går faktiskt till länder utanför EG-området, vilket många tycks glömma bort i den "EG-yra" som nu råder.

Enligt centerns uppfattning är det nödvändigt att Sverige och de svenska företagen kan samarbeta och handla med alla delar av världen.

Norden som hemmamarknad har etablerats som mål i det nordiska samarbetet. Det finns emellertid många hinder för handel och ekonomiskt utbyte mellan de nordiska länderna. Därför måste de olika handelshindren i Norden tas bort för att vi skall få en vidgad och utvecklad handel i vårt närområde. Det arbete som bedrivits de senaste åren har inneburit en viss kartläggning och vissa principiella riktlinjer. De konkreta resultaten av detta arbete har dess värre inte varit så många.

Herr talman! EFTA har en central roll i de svenska överläggningarna med EG. Eftersom de olika EFTA-länderna måste samordna sina förhandlingar med EG är det nödvändigt att också EFTA har en stark ställning och kan

motsvara de krav som kommer att ställas på den organisationen. Den förstärkning av EFTA:s resurser som skett är bra, men torde vara långt ifrån tillräcklig om EFTA skall kunna fullgöra de uppgifter som vi anser att EFTA skall ha.

EFTA bör i det längre perspektivet, men även i det korta perspektivet med hänsyn till utvecklingen i Östeuropa, ges större uppgifter än att enbart vara ett instrument för förhandlingar med EG. Inom centern anser vi att EFTA bör få en central uppgift i arbetet med att åstadkomma handels- och samarbetsavtal också med länder och ländergrupper utanför EG.

Nordamerika är redan nu vår efter Västeuropa näst viktigaste exportmarknad. Det får inte glömmas bort. Sverige bör inom ramen för EFTA verka för frihandelsavtal med exempelvis Nordamerika. Även med Japan och andra dynamiska regioner bör vi eftersträva en utvidgad handel.

Näringslivets organisation i Sovjetunionen håller på att förändras. Statshandelssystemet mjukas upp. Enskilda företag har nu rätt att bedriva handel under vissa villkor.

Hela den nya utvecklingen i Östeuropa har gett Europafrågorna en ny dimension. Det kan för Sverige, som geografiskt ligger nära, få en ökad betydelse i det längre tidsperspektivet.

EG har upprättat officiella avtal och kontakter med de östeuropeiska länderna via SEV. Det finns ingenting som motsäger att EFTA-länderna skulle kunna spela en mera aktiv roll i handel och industriell utveckling i samarbete med Östeuropa. Från både Polens och Ungerns sida finns ett uttalat intresse för EFTA, och det måste vi från svensk sida försöka få EFTA att tillmötesgå. Det är en fråga som centern har tagit upp flera gånger.

Jag vill utnyttja tillfället att uttala tillfredsställelse med att Lennart Pettersson, i egenskap av ordförande i den svenska EFTA-parlamentarikerdelegationen, vid EFTA-parlamentarikernas senaste möte i Bryssel tog upp frågan och föreslog åtgärder för att öka kontakterna med några av de östeuropeiska länderna. Det är vad vi har efterlyst många gånger.

Även den mycket intressanta och dynamiska utvecklingen i Ostasien bör öppna för ökad svensk handel med denna del av världen, liksom med tredje världens länder. Deras roll i världshandeln tycks falla i glömska i det korta EG-perspektivet.

Herr talman! I alltför hög grad har u-länderna och deras situation kommit i skuggan av den Europadebatt som nu förs alltmera intensivt både i vårt land och i hela Europa. Det är olyckligt. Det är också allvarligt när u-ländernas andel av den svenska utrikeshandeln har minskat.

Sverige har all anledning att arbeta för att förbättra u-ländernas situation och inte medverka till att resa murar mot dessa länder. Den risken är påtaglig om vi enbart koncentrerar vårt arbete inom utrikeshandeln på EG och Västeuropa.

En öppen och fri handel fungerar bäst när parterna på världsmarknaden agerar utifrån likartade förutsättningar. Frihandelssystemet i sig kan dess värre leda till negativa effekter vad beträffar fördelningen av ekonomiska resurser mellan industri- och utvecklingsländer. Det är angeläget att vi får en öppen och fri världsmarknad, som inte förstärker den obalans som nu råder mellan fattiga och rika länder.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer till detta betänkande som centern har undertecknat.

Utrikeshandel

NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Om jag skall vara alldeles ärlig hade jag tänkt mig att repliken skulle komma efter debattrundan, men jag kan gärna ta den nu.

Centern lanserar i sin handelspolitik tanken att EFTA skall inta en speciell ställning i de handelspolitiska sammanhangen. Jag vet inte om det beror på att centern inte riktigt begriper vad EFTA är. Det finns ingen tullunion mellan EFTA-staterna och följaktligen ingen gemensam handelspolitik mellan dem. EFTA-staterna har tillsammans bildat en organisation för att förvalta och administrera ett frihandelsavtal sig emellan, och det är inte en organisation som är särskilt väl ägnad att utveckla de enskilda ländernas handelspolitik och relationer till andra länder.

Därtill kommer att centern tycks se någonting på väggen som ingen annan ser, nämligen att Sverige skulle begränsa sin vilja att handla med andra marknader än Europa. Det är inte på något sätt överensstämmande med verkligheten. Tvärtom visar hela vårt uppträdande inom GATT:s ram och som exportberoende nation att Sverige, Sveriges näringsliv och politiska partier – i varje fall moderata samlingspartiet – energiskt driver en fri handel med hela världsmarknaden. Det kunde vara intressant om Per-Ola Eriksson ville tala om varifrån han får uppfattningen att det inte förekommer en fri handel med andra världsmarknader.

PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är fullt medveten om den roll som EFTA har, men samtidigt är det en ambition från vår sida att ge EFTA vidare direktiv och nya uppgifter. Eftersom EFTA inte har den karaktär av överstatlighet som EG har och inte heller har politiska bindningar i olika sammanhang, finns det ett intresse från svensk sida av att utveckla EFTA i det europeiska sammanhanget och också av att knyta bättre kontakter med öststaterna.

Vi kan använda EFTA som ett offensivt instrument för att utveckla handeln med öststaterna, eftersom det också finns ett intresse från en del av öststaterna att använda EFTA som ett redskap för att vidga och förbättra kontakterna med väst. Det är en oerhört viktig bit, som jag tycker att Nic Grönvall och moderata samlingspartiet bortser från i sin utomordentliga fixering vid enbart EG.

NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Per-Ola Eriksson kanske har problem med hörseln, eftersom han på nytt talar om att det skulle finnas någon form av fixering vid EG-problematiken i det jag säger och i det vi moderater företräder. Det finns inte någon sådan, och jag behöver inte försvara den delen av hans anförande.

Däremot finns det skäl att be Per-Ola Eriksson att ytterligare belysa kravet från centern på att EFTA skall utvecklas till någon form av handelsorgan för dess medlemsnationer. Menar centern alltså att EFTA skall förvandlas till någon form av överstatlig organisation, som såsom kollektiv kan ta upp handelspolitiska relationer med andra länder och marknader? I så fall är det

ett mini-EG som centern drömmer om, och det trodde jag inte stämde med centerns handelspolitiska uppfattningar.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

Utrikeshandel

PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Nic Grönvall vaknade på fel sida i morse eller om han har haft en orolig och svår natt inför debatten. Jag har ingalunda föreslagit att EFTA skall få en överstatlighet. Jag betonade i min förra replik – och jag hoppas att Nic Grönvall lyssnade noga och att han hade öronen öppna – att EFTA inte har den överstatlighet som EG har. Därför kan vi från EFTA-staterna om vi så vill använda EFTA som ett instrument för att främja handeln med olika delar av världen. Jag tycker att EFTA i dag har en för passiv roll i världshandeln i det europeiska samarbetet.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Man kan få för sig att rubriken till det här betänkandet är fri handel. Men det är det faktiskt inte, utan namnet på betänkandet är utrikeshandel. Vi har i de inledande talarna Nic Grönvall från moderaterna och Hadar Cars från folkpartiet fått höra två frihandelsextremister uppträda. De har betonat vad de kallar frihandels välsignelser, dvs. ett sätt att uppnå välstånd och jämlikhet mellan länder och regioner.

Vi har från vpk:s sida i många sammanhang påpekat att den s.k. frihandeln inte är så fri och inte är det fina instrument för att uppnå jämlikhet och välstånd som frihandelsextremisterna vill göra den till. Frihandeln mellan jämbördiga parter är något gott och är något som vi skall sträva efter. Det är ganska självklart. Men det som från borgerligt håll kallas för frihandel är sällan speciellt fri. Det är en handel, där historien under årtionden har visat oss att den, är ett instrument för den starkares förtryck av den svagare. Den är ett instrument för utsugning, där rika har sugit ut svagare länder, där rika starkare regioner har sugit ut svagare regioner.

De invändningar som vpk under en lång följd av år har fört fram mot den svenska handelspolitiken och den västerländska handeln, dvs. den USA- och Europadominerade handelspolitiken, är att den inte är för fri utan tvärtom att den är en ofri, begränsande och i många avseenden förtryckande handel.

När det gäller den svenska handeln kan man mycket väl instämma i centerns sätt att se på hur den svenska handeln bör se ut. Fri handel bör inte betraktas som ett självständigt mål utan som ett av flera medel för att uppnå ett övergripande mål, nämligen ett väl fungerande samhälle. Om man då utsträcker detta till att gälla ett väl fungerande välfärdssamhälle, är det lätt att instämma. Det gäller alltså inte fri handel kontra protektionism, utan det gäller behovet av att utforma handeln så att den tillgodoser sociala, miljömässiga, regionalpolitiska och säkerhetspolitiska behov. Här har den hittills förda handelspolitiken brustit. Den har gjort oss alltför beroende av ett litet antal högt industrialiserade västländer. Det är något som har accentuerats av den politik som regeringen har fört, den s.k. tredje vägens politik för att föra Sverige ur krisen. Det har accentuerats av den starka inriktningen på export och tillväxt, och det har accentuerats genom fixeringen vid EG och anpassningen till EG. Vi har påpekat detta många gånger.

Det finns en motsättning mellan fri handel och det ganska protektionistiska EG. Det har åtminstone moderaterna upptäckt och betonat mer än vad folkpartiet har gjort. I en motion prioriteras EG-anpassningen, och Sveriges roll reduceras till opinionsbildare för fri handel i skuggan av EG:s tullmurar.

Det finns upprörande uttryck för brister, i fri handel, främst uppslutning bakom USA:s teknikbojkott mot socialistiska länder och länder i tredje världen. Detta är inget nytt, utan det har pågått i princip sedan den ryska revolutionen. Det nådde sin höjdpunkt när det kalla kriget var som kallast, men det gäller fortfarande – vilket inte gör saken mindre upprörande.

En underkastelse under amerikansk lagstiftning gör det svårt att med full kraft kunna hävda att Sverige är alliansfritt. Lika litet som vapenexport är förenlig med trovärdig och fredsbevarande politik, lika litet går deltagande i teknikbojkott och verklig neutralitet att förena.

Regeringens ekonomiska politik med sin starka inriktning på export borde leda till ett större intresse för handeln med socialistiska länder och u-länder. Nu kan vi hoppas att den minst sagt snabba, ofta tumultartade, men verkliga glädjande utvecklingen i Östeuropa öppnar ögonen och öppnar marknader för svensk handel. Vi i vpk vill precis som centern och miljöpartiet använda EFTA som ett instrument i det arbetet.

Det långsiktiga problemet och de långsiktiga skadeverkningarna med Sveriges ganska extrema USA-beroende är att vi på sikt riskerar att sakna teknologiska alternativ i framtiden. Vi i vpk anser att Sverige måste utveckla högteknologi inom landet. Sverige måste göra det tillsammans med andra länder på ett sätt som bevarar Sveriges självständighet och stärker neutraliteten. Detta är speciellt viktigt eftersom mycket av den USA-anknutna högteknologiutvecklingen inte bara i allmänhet är begränsad utan dessutom är intimt förbunden med den amerikanska upprustningspolitiken och rustningsindustrin kopplad till Stjärnornas krig-projektet.

En självständig teknikproduktion kan anpassas efter u-landsbehov. Handeln kan vidgas och de militärindustriella banden kan luckras upp. Sverige kan med hjälp av en sådan handel göras mer trovärdig i världspolitiken. Detta kan främja ekonomisk utjämning en ny ekonomisk världsordning.

De tidigare talarna har tagit upp frågan om miljö- och socialklausuler. Nic Grönvall sade att detta inte hör hemma i en debatt om utrikeshandel, åtminstone inte i en principiell debatt om fri handel. Vi i vpk anser, och jag vet att vi delar den uppfattningen med miljöpartiet och centern, att just dessa frågor hör hemma i en handelspolitisk debatt. Det är grundläggande att svensk handel inte profiterar på dåliga arbetsmiljöer, på miljöförstöring i u-länder, medverkar till sådan förstöring eller till sådant profiterande, medverkar till och profiterar på att de härskande grupperna i svagare länder utnyttjar sin egen befolkning, bedriver rovdrift på den.

Det är lika illa när vi för vår del försöker få avsättning på världsmarknaden för sådana produkter som vi själva inte vill ha. Ett klart exempel härvidlag är strävanden, ibland med statligt stöd eller statlig uppmuntran, att exportera kärnkraftsteknologi. Vi har i Sverige sagt att vi inte i längden vill ha denna teknologi; vi har av säkerhetsskäl satt en gräns för hur länge den skall få finnas. Kärnkraften är helt enkelt farlig. Det vore oansvarigt och otillständigt om vi skulle acceptera export av sådan teknologi till andra länder. Miljöfaror hör alltså inte hemma i utrikeshandeln.

Det finns anledning att ta hänsyn till regionala problem och till den nationella försörjningen, att slå vakt om svenska nationella industrier. Av beredskapsskäl är det viktigt att Sverige har en egen produktion av textilier, av kläder och andra produkter som textilindustrin framställer. Det är viktigt av nationella skäl, av regionalpolitiska skäl och av socialpolitiska skäl. Det gäller en industri som i stor utsträckning sysselsätter kvinnor; det är ett traditionellt kvinnoområde.

Men det är också viktigt att vi slår vakt om den svenska tekoindustrin och inte låter den konkurreras ut av en tekoindustri som bygger på en ovärdig miljö, på ovärdiga arbetsförhållanden, t.ex. barnarbete, dvs. arbetsförhållanden och arbetsorganisation som gör att arbetet i vissa fall kan liknas vid slavarbete.

Det föreligger motioner kring en viktig fråga – en detaljfråga, kan man tycka – nämligen om svensk import av tropiskt timmer. Det är ett sådant exempel där många av de argument för fri handel som jag har nämnt strålar samman. Den svenska importen – de industrialiserade ländernas import – av tropiskt timmer är utsgning av tredje världens resurser. Den är miljöförstörande, den drabbar den omedelbara omgivningen och drabbar också på sikt. Den slår ut fauna och flora, den krossar kulturmönster. Sverige bör inte medverka till import av tropiskt timmer, framför allt inte då produktionen bygger på rovdrift på natur och människor. Kan tropiskt timmer framställas och produceras under ekologiskt försvarliga förhållanden, då skall vi givetvis köpa sådana produkter och använda dem i vår möbelindustri, annars inte.

Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer där mitt namn finns med.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! När jag har lyssnat till anförandena av företrädarna för moderaterna och folkpartiet, har en misstanke bekräftats som jag länge har hyst, nämligen att huvudmotståndaren för moderaterna och folkpartiet inte är regeringen, socialdemokratin, utan snarare miljöpartiet – och i någon mån vpk.

Vi miljöpartister har ibland fått höra att vår politik när det gäller utrikeshandeln är obegriplig och protektionistisk. I det förhärskande ultraliberala samhällsklimat som i stor utsträckning dominerar debatten i Sverige kan man knappast beskyllas för någon värre synd än att vara protektionistisk. Alla har mer eller mindre förläst sig på David Ricardos teser om de relativa fördelarna och Adam Smiths funderingar över hur man bäst tillverkar knappålar. För att inte vårt samtal skall bli ett samtal mellan döva, eller en s.k. verbal pajkastning, skall jag försöka att något klarlägga miljöpartiets utgångspunkter.

Vi menar att världen är på väg mot ekologisk katastrof och att det är industriländernas teknik och exploatering av planetens tillgångar som bär huvudansvaret för denna utveckling – och det innefattar ansvaret för befolkningsexplosionen i u-länderna. Föreställningen att en ökad utrikeshandel eller en ökad export från Sverige automatiskt skulle utgöra något positivt bidrag vare sig till Sveriges välfärd eller till världens utveckling i positiv riktning menar vi är falsk. Varje varuutbyte måste bedömas efter sina egna meriter. Frågan som måste ställas är: Bidrar detta varuutbyte till att restaurera världens sar-

gade ekologiska system, bidrar det till att hushålla med knappa resurser globalt, bidrar det till att öka de inblandade parternas livskvalitet?

En enkel reflexion är uppenbar. Ett internationellt varuutbyte medför ökad energiförbrukning och ökad nedsmutsning av land, vatten och luft. De ekologiskt mest betänkliga maskiner som finns är ju fartygsmaskinerna, som spyr ut oändliga mängder av svaveloxider och kväveoxider, bl.a. därför att de använder det sämsta bränsle som över huvud taget är tillgängligt på marknaden. Dessutom kräver de ju energiresurser – en knapp petroleumtillgång som inom någon generation kommer att vara uttömd. Till detta tar de ekonomiska kalkylerna praktiskt taget ingen hänsyn. Bara det är ett skäl till att vi kan ifrågasätta den automatiska välsignelsen av den internationella handeln – och att ett långväga varuutbyte är det som vi skall sträva efter.

Det finns många andra skäl till skepsis: Människors självtillit och trygghet ökar om livsnödvändiga varor produceras i närområdet. I storskaliga system som domineras av transnationella företag känner sig människor främmande, alienerade, utan medinflytande. Ofta betalar vi ett alltför högt pris för den s.k. ekonomiska rationaliteten när vi accepterar en sådan makt- och industristruktur.

Jag vill inte påstå att miljöpartiet kan komma med praktiska lösningar på alla dessa stora och övergripande problem, vilka för övrigt behövs beskrivas mycket fullständigare, men det skulle vara ett stort framsteg om de blev erkända som viktiga – ja, t.o.m. livsavgörande. Samtidigt hoppas jag naturligtvis att vi slipper att utsättas för karikatyrteckningar av typen att i miljöpartiets Sverige får man inte äta apelsiner, eller att allt tunnbröd och all mesost skall ätas i norra Sverige; sådant har vi faktiskt fått höra från framstående ledamöter av det stora partiet. Vi vill naturligtvis inte stoppa all utrikeshandel, tvärtom vill vi öka den i många fall och minska den i andra fall. Men vi vill att kriterierna skall diskuteras – de kriterier som icke omedelbart framgår av den ekonomiska kalkylen.

I dagens betänkande har vi haft tillfälle att på ett antal detaljområden definiera miljöpartiets politik från dessa utgångspunkter. Jag börjar med jordbruket: Vi anser att jordbruket är en av våra stora nationella tillgångar och måste bedrivas efter ekologiskt sunda principer. Det s.k. kemikaliejordbruket, eller industrijordbruket, är både ett hot och ett resursslöseri. I den mån GATT-harmoniseringen innebär att Sveriges jordbruk skall tvingas att anpassa sig till eller fortsätta med sådana osunda metoder, kan vi inte acceptera GATT-anslutning av jordbruket. Vi menar att Sveriges folk har rätt till giffri föda, rätt till försörjningstrygghet när det gäller livsmedel. Och slutligen skall jordbruket vara långsiktigt livskraftigt. Om detta skulle innebära något dyrare livsmedel, så är det väl värt priset, menar vi.

Att miljöpartiet inte ser harmoniseringen med EG som ett mål i sig vet väl de flesta. EG, sådant det ser ut i dag, domineras i stor utsträckning av kommersialismens sämsta sidor, och allt pekar på att "det nya Europa" som Arbetsgivareföreningen och moderater och folkpartister så lyriskt talar om i stor utsträckning blir de ekonomiska maktblockens och klippekonomiernas Europa samt ojämlikhetens Europa med det s.k. tvåtredjedelssamhället. Det samarbete vi förordar är ett samarbete med en viss kritisk distans, inte en kapitulation utan villkor. Vi tror dessutom att EG-länderna är intresse-

rade av att köpa svenska varor, och om de inte är intresserade, så hjälper ingen harmonisering i världen. Därför har vi inte kunnat ansluta oss till kravet att EFTA-delegationen skulle få mera pengar till EG-samarbetet.

Däremot tror vi, och där delar vi centerns och vpk:s uppfattning, att EFTA skulle kunna spela en historisk roll i det nya Europa som är på väg att växa fram. Östländerna söker sig fram till en friare, mera marknadsorienterad ekonomi, de ropar efter samarbete och tekniskt kunnande, men de är ingalunda mogna för ett inträde i EG, som alltmer antar en överstatlig, federativ karaktär. EFTA skulle däremot kunna vara den organisation som hjälpte till att föra in dessa före detta kommandockonomier i ett vidare samarbete. Med sin öppnare organisation och utan några överstatliga ambitioner borde EFTA kunna betyda en naturlig samlingsorganisation för flera östländer. Vi kommer att återkomma till den frågan. Samtidigt vill vi naturligtvis rekommendera att Sverige håller dörrarna öppna för bilateralt samarbete med dessa länder, framför allt med våra grannar vid Östersjön – Baltikum, Polen och Östtyskland. Som framgår av reservationerna 9 och 10 bör inte intresset stanna enbart vid Europa. Vi skall inte delta i uppbyggnaden av en "Festung Europa", utan samarbetet skall vara öppet mot resten av världen.

Många av oss har uppfattat Sveriges anpassning till USA:s bojkott när det gäller högteknologiska varor såsom en feg underkastelse och ett avsteg från neutraliteten. Det är dags att visa litet mod. Det är väl inte heller troligt att USA:s politik i dag är lika dogmatisk som tidigare, så det är dags att sätta i gång att förhandla, gärna i samarbete med andra europeiska länder som sitter i samma båt. Bifall till reservation nr 13.

För oss miljöpartister är en positiv inställning till ökat nordiskt samarbete och ökad handel med u-länderna självklara ståndpunkter, som vi har stött i reservationerna 14 och 15.

Jag vet inte hur många gånger vi miljöpartister har talat om äpplen och päron i denna kammare. Men saken aktualiseras ju ständigt. Vi säger, vi har sagt och vi kommer att fortsätta att säga: Vi bör över huvud taget inte acceptera att importera varor som framställs med metoder som av hälso- och miljöskäl eller av sociala skäl är förbjudna i Sverige. Om vi gör det accepterar vi export av miljöproblem samtidigt som vi kanske skapar arbetslöshet här hemma. Resultatet blir också att konkurrens på lika villkor förhindras.

Att Sverige accepterar att vår industri får exportera kärnkraftsteknik samtidigt som vi beslutat att denna teknik är något som vi måste frigöra oss ifrån är ett pinsamt, jag vågar säga upprörande, utslag av dubbelmoral och krämarmentalitet. Vi yrkar på att detta måste upphöra – nu.

Slutligen – ytterligare ett lika fegt som upprörande beslut av utskottsmajoriteten – i detta fall bestående av socialdemokrater och borgerliga – är att man inte vill sätta stopp för importen av tropiskt timmer. Alla vet att världens regnskogar är på väg att förintas på några årtionden, men utskottsmajoriteten har inte vågat vidta den enda lilla åtgärd som på rimlig tid skulle kunna få någon effekt för att förhindra denna ekologiska katastrof – utrotande av tusentals arter från vår planet – nämligen att förbjuda import av sådant timmer. Även om vår import kan synas obetydlig, så är vårt exempel inte obetydligt. Sedan väl importen stoppats kan Sverige med en helt annan

auktoritet tala för internationella initiativ i den här frågan i FN och i andra fora.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som jag stött i utskottet, sammanlagt 14 stycken.

REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar behandlas ett tjugotal motioner från den allmänna motionstiden. Motionerna berör olika områden inom utrikeshandeln. Det har föranlett avlämnande av 25 reservationer, av vilka jag skall beröra några. Skälet till att jag inte kommer att gå igenom samtliga motioner och reservationer, vilket i och för sig skulle vara frestande, är inte att jag anser somliga vara viktigare än andra, utan det har enbart att göra med att det skulle ta för mycket av denna kammars dyrbara tid i anspråk. Dessutom kommer vi med all sannolikhet att ytterligare debattera just dessa frågor i den stora utrikespolitiska debatten i mars nästa år.

I flera motioner berörs frågor om utrikeshandeln från i huvudsak principiella synpunkter. Bl.a. påpekas att frihandelns betydelse för välfärdsutvecklingen och ett ökat aktivt intresse för ett större deltagande i de pågående internationella förhandlingarna är viktiga frågor. Man pekar också på, och ger uttryck för, en mer förbehållsam inställning till värdet av frihandeln.

Ett annat påpekande som görs är att det krävs en ändrad inriktning av den svenska handelspolitiken, i syfte att mer främja en ny ekonomisk världsordning.

En ytterligare synpunkt som förs fram är att vårt land har stor betydelse som opinionsbildare vid GATT-förhandlingarna när det gäller krav på en global frihandel.

Dessutom understryks behovet av en mer modifierad frihandel för att tillgodose sociala, miljömässiga, regionalpolitiska eller säkerhetspolitiska behov.

Herr talman! Flera av de här synpunkterna, med ungefär samma innebörd, har förts fram här i kammaren tidigare. Utskottet redogjorde då för det internationella arbete som pågick inom GATT och för de överläggningar som varit mellan Sverige och EG och mellan EFTA och EG.

I den handelspolitiska debatten i maj i år framhöll utrikeshandelsministern att såväl arbetet med att avskaffa icke-tariffära och andra handelshinder som förhandlingarna om bl.a. ett nytt multilateralt tjänstehandelsavtal fortskrider i en positiv riktning. Det är alltså viktigt att understryka att syftet är att multilaterala handelssystem skall stärkas och långsiktigt kunna utvidgas.

Man har också nyligen fastställt att den s.k. Uruguayrundan, vilken Nic Grönvall mycket värtaligt redogjorde för, skall vara avslutad i december 1990.

Vad som nu i huvudsak återstår i arbetet är att lägga fram konkreta förslag med åtföljande förhandlingar för att finna kompromisser som är nödvändiga för handelns fortsatta utveckling.

De nu pågående förhandlingarna, såväl de inom GATT som de inom ramen för den västeuropeiska integrationen, har ju till syfte att främja en fri handel. Jag vill bara understryka det som sagts i den här kammaren tidigare,

nämligen att Sverige mycket aktivt driver frihandelslinjen både i GATT och andra globala organisationer och i det västeuropeiska integrationsarbetet.

Herr talman! I några motioner tas frågan om spridning av handeln till flera länder upp. Man pekar bl.a. på att handeln bör främjas och utvecklas mer med såväl Nordamerika som Östeuropa och Japan. I andra motioner tar man upp frågan om en mer vidgad handel med enbart Östeuropa.

Herr talman! Naturligtvis gläds vi alla åt den frigörelseprocess som vi nu ser i Östeuropa. Mycket talar också för att denna process på sikt kommer att förändra de gamla och klassiska handelsmönstren.

Utskottsmajoriteten instämmer i att Sveriges ekonomiska samarbete inte bör begränsas till enbart Västeuropa. Som jag sagt tidigare är en världsomfattande frihandel ett mycket viktigt mål för svensk handelspolitik.

Parallellt med det västeuropeiska integrationsarbetet förstärks även kontakterna med länder i Östeuropa. Enligt de informationer som utskottet fått föreligger numera handelsavtal mellan exempelvis EG och vart och ett av länderna Polen, Sovjetunionen, Tjeckoslovakien och Ungern. Dessutom vet jag att förhandlingar pågår mellan EG och andra östeuropeiska länder.

Från svensk sida har vi sedan tidigare bilaterala handelsavtal med samtliga östeuropeiska länder. Vi vet också att det inom regeringskansliet regelmässigt görs en uppföljning och en analys av de avtal och förhandlingar som genomförts. De förändringar som sker på det handelspolitiska området leder också till en del omfördelningar av regeringskansliets insatser.

Det ingår alltså i regeringens uppgifter att fortlöpande bevaka händelseutvecklingen på det handelspolitiska området i hela vår omvärld. Syftet med denna bevakning är att vårt eget lands relationer med länder som slutit handelsavtal med tredje land blir så att säga mer parallella. Handelsutvecklingen mellan EG och de östeuropeiska länderna följs alltså mycket noggrant, och den senaste tidens mycket snabba händelseutveckling har också lett till en mer intensifierad bevakning än tidigare.

Sveriges överläggningar med länder i Östeuropa fortsätter nu på samma sätt som tidigare, dvs. på bilateral basis. Mot bakgrund av den utveckling som pågår i Östeuropa torde en del av de synpunkter som tagits upp i motioner och förts fram i reservationer bli tillgodosedda genom de överläggningar som nu faktiskt pågår.

Herr talman! Jag vill också påminna om att utskottet, när vi i våras behandlade vissa anslagsfrågor inom utrikeshandsdepartementets område, hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad utskottet anförde om inrättandet av ett fristående handelskontor i Moskva.

Vi dvs. utskottet, tyckte att det var angeläget att regeringen prövade förutsättningarna för att inrätta ett sådant organ och att regeringen även skulle beakta möjligheten att få till stånd en handelsrepresentation i Baltikum. Enligt vad utskottet nu har erfart planeras ett avdelningskontor i Tallinn tillhörande generalkonsulatet i Leningrad. Till detta kommer också viss samordning av Sveriges exportråds verksamhet att genomföras. Detta är positivt. Detta kan leda till en förbättrad utveckling.

Vi kan alltså konstatera att arbetet på att vidareutveckla våra handelsrelationer med Sovjetunionen och Baltikum nu har inletts. Min uppfattning är

att detta kommer att fortsätta i en för oss alla sannolikt mycket positiv riktning.

Låt mig slutligen, herr talman, något beröra de frågor som tagits upp rörande skövlingen av tropiska regnskogar och import av tropiskt timmer.

Det pågår i dag i vårt land och i många andra länder allehanda aktiviteter för att skapa förståelse och medvetenhet för den globala miljöförändringen. Många av de här aktionerna finns det anledning att både respektera och befrämja.

När det gäller frågan om de tropiska regnskogarna finns mycket utförligt beskrivet i betänkandet dels hur stor del av avverkningen som används för industriellt bruk, dels vad som åtgår i samband med markexploatering och röjning för att bereda arealer för produktion av grödor och kött för export samt vad som försvinner på grund av svedjebruk, som används i framför allt de fattiga delarna. Det är alltså den lilla delen, herr talman, som används i den industriella processen; den stora delen går sannolikt till att bygga upp de agrara förutsättningarna i dessa länder.

Såväl här hemma som på det internationella planet uppmärksammas dessa frågor. Flera insatser görs för att begränsa användningen av tropiskt timmer, och inom såväl OECD som EG och i GATT-förhandlingar förs diskussioner om hur man bättre skall kunna skydda bl.a. tropiska regnskogar. Sverige deltar aktivt i detta arbete och för fram förslag till åtgärder som kan ge möjlighet att åstadkomma en miljövänligare hushållning och bättre planerad produktion när det gäller framför allt tropiskt timmer. Det är viktigt, herr talman, att inte minst i GATT-sammanhang och i andra multilaterala organisationer verka för projekt och andra åtgärder som gör att på sikt en begränsad användning av tropiskt timmer kan komma till stånd. SIND har, herr talman, i en rapport påtalat vad som bör göras för att stärka den nationella råvaran på skogsområdet och få den bättre utvecklad i industriellt hänseende.

Herr talman! Som jag inledningsvis sade har jag endast berört några av de 20 motioner och 25 reservationer som finns i detta betänkande. Jag vill avslutningsvis yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan och avslag på reservationerna.

NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Får jag först råda bot på synden genom att nu yrka bifall till reservationerna 1, 11, 12 och 24 för att därefter i någon typ av bemötande och debatt beröra några huvudpunkter som framkommit under diskussionen.

I såväl vpk:s som miljöpartiets inställning i denna fråga ligger en grundläggande avvikelse från den syn som jag demonstrerade i mitt inledningsanförande, vilket gör att man inte riktigt kan tro på dessa partiets försäkringar om att de vill inse handelns betydelse. Frihandel vilar på att nationer kan uppleva komparativa fördelar av handeln. Den teorin har formulerats av bl.a. de svenska professorerna Ohlin och Heckscher, och den kallas den dynamiska handelsteorin.

När nu dessa partiets företrädare talar om att de vill införa olika former av begränsningar av frihandeln, alltså olika former av styrning, förnekar de

just frihandlens teori. De sätter sig i kontroll av frihandelsteorin och säger: Vi vet bättre, vi förstår bättre än ni andra. Ty när man säger att man inte accepterar u-ländernas ståndpunkt i socialklausulfrågan eller när man säger att man vet bättre i miljöfrågorna, då drar man in regleringar i sammanhanget som alltid föder motregleringar.

På det sättet blir denna politik egentligen mer förödande för frihandeln än den ter sig på ytan. Det är väl närmast något att glädja sig över, att dessa både partier saknar betydelse i svensk politik.

Mera betänkligt är onekligen att också centerpartiet ägnar sig åt den här typen av regleringstänkande och överlägsenhetstänkande. I reservation 5, den jordbrukshandelsreservation som centern står bakom, lägger man till att man villkorar frihandelsbegreppet, och det är ett tänkande som moderata samlingspartiet inte kan ansluta sig till. Det är därför vi har valt att i dag gå på den majoritetsskrivning som finns, som är villkorlös. Vi kan inte acceptera inskränkningar av den arten.

På sitt sätt gav ju Lars Norberg oss ett aldeles utomordentligt exempel på sammanblandningen av tankegodset, när han tog exemplet om fartyget som utspydde svavelgaser. Det fartyget skulle vara ett hinder för fri handel. Han har ju inte förstått att fartygets förhållanden skall regleras av miljöpolitikens regler. Där arbetar vi, och vi kan och skall arbeta snabbare, för att reglera detta miljöproblem. Men att dra in detta såsom en del av hindret för fri handel vittnar egentligen om att miljöpartiet faktiskt inte har förstått vad det hela gäller.

Till sist, herr talman: Vi kan inte lämna regeringspartiets företrädare oskyddad. Vi har visserligen en stor gemenskap i dessa frågor, men jag vill ändå sända den hälsningen, och möjligen också den begäran om ett förtydligande från regeringspartiet, som ligger oerhört lågt när det gäller EFTA-spårets bärkraft. Vi har fått så oerhört många signaler från EG om att den eufori som utbröt när Jacques Delors höll sitt tal i Strasbourg i januari sannerligen inte nödvändigtvis behöver svara mot verkligheten. Kommissionens rapport till ministerrådet, den nyligen framlagda rapporten till parlamentet, Frans Andriessens tal i Bryssel för någon vecka sedan – allt tyder på att EG:s tommar håller på att dras in.

Det jag vill säga till Reynoldh Furustrand är att vi som verkligen vill vara med i det nya Europa vill vara det på villkor som vi kan leva med. Det är utomordentligt angeläget att regeringspartiets och regeringens företrädare identifierar var smärtgränsen går och låter parlamentet vara med och diskutera även fortsättningen av de förhandlingar som kan börja. Vi kommer i alla fall inte att acceptera att dessa förhandlingar leder till eftergifter i vad avser våra möjligheter till en framtida framgångsrik Europapolitik.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! På en punkt tycker jag att Lars Norberg säger någonting som jag kan förstå och acceptera. Det är när han talar om den gemenskap som trots allt finns mellan socialdemokraterna, moderaterna och folkpartiet när det gäller synen numera på frihandel. Orsaken är naturligtvis att man från regeringens sida har tagit de grundläggande besluten att öppna Sverige för bl.a. import av tekoprodukter. Som jag förstår det, driver man förhandlingar

i GATT i syfte att nå långtgående resultat för att öka frihandeln. De ansträngningar som görs för att komma till överenskommelser i Europa om vidgad handel, ekonomiskt samarbete och ökat samarbete över huvud taget är också saker som förenar oss.

Huvudmotståndare ville Lars Norberg utnämna sig själv till. Det är kanske att ta i. Det motstånd som i varje fall jag ser är att jag själv protesterar mot ett förvirrat tänkande, som bl.a. Lars Norberg ger uttryck för. Det är mera den personliga förvirringen än partiets som jag tycker det är angeläget att ta itu med.

Varje varuutbyte måste bedömas efter sina egna meriter, sade Lars Norberg. Ja, men vem gör den bedömningen? Vi vet vem som gör den i centralstyrda planekonomier. Där är det ett fåtal socialistiska ledare som fattar beslut om vad som skall säljas och vad som skall köpas. Är det det som är Lars Norbergs grundläggande modell? Det måste det rimligtvis vara, för om man låter människorna själva göra bedömningen och låter handelsmännen själva bestämma vad de skall köpa och sälja, då har man frihandel, och det var ju det fula. Följaktligen är det den centralstyrda planekonomin av öststatsmodell som i grunden är den modell som man hamnar i, om man väljer Lars Norbergs väg.

Sedan sade han att det skulle vara tryggare för människor om nödvändiga varor tillverkades i närmiljön – jag uppfattade det ungefär så. Jag vet inte om svenskar i allmänhet tycker att det är otryggt när de går ut och tittar i våra affärer för kläder och textilier. Att det förhållandet att numera praktiskt taget allt som finns där kommer från avlägsna länder skulle skapa ett slags känsla av otrygghet hos konsumenterna har jag inte märkt. Det är intressant att Lars Norberg går omkring och oroar sig för att inte kunna få kläder när han går ut och tittar sig omkring i Stockholm, och på andra håll i landet också för den delen. Jag tror inte att andra upplever det som någon risk.

Rolf Nilson tar upp utsugningsresonemanget i samband med handeln med u-länder. Men Sverige var också en gång ett fattigt land, som vi vet. Då kom de då rika länderna i Europa och ville köpa av oss bräder, timmer och järnmalm och därigenom suga ut oss – det är ju så man måste tolka honom, att när någon vill köpa av u-länderna så är det en del av utsugningen. Men tack vare den "utsugning" som vi utsattes för, de pengar som vi fick in och den teknologi som vi kunde bygga upp på bas av det och efter hand sälja mer och mer sofistikerade produkter har vi fått ett välstånd i vårt land.

Efter kriget drabbades Japan av herr Nilsons "utsugning". Senare har också andra länder i Östasien, såsom Sydkorea, Malaysia, Singapore och Taiwan, fått del av denna "utsugning", som för dem har varit så utomordentligt givande och bidragit till deras levnadsstandardhöjning så att många av de här länderna nu är snubblande nära att få en levnadsstandard som svarar mot den som vi är vana vid i Västeuropa.

Jämför det med de stackars länder som inte drabbats av denna "utsugning" – Nordkorea, Vietnam – och se på under vilka förhållanden människor lever i de länderna! Jag måste säga att jag önskar allt fler länder att få del av den välsignelserika "utsugning" som Rolf Nilson talar om.

Miljöargumentet och resonemanget om socialklausulen som tagits upp låter stundtals bestickande, men det finns också betydande risker för att de

argumenten skall missbrukas i protektionistiskt syfte. Självfallet är det så att när centern med tårar i ögonen talade om de dåliga sociala förhållandena i fabriker i u-länderna, framför allt textilfabriker, var det inte i första hand för att åstadkomma en förändring till det bättre där utan för att hindra importen av textilier från u-länderna att komma till Sverige. Låt oss se upp, så att inte andra länder utnyttjar sig av liknande argument mot Sverige! Jag tycker att vi skall slå vakt om våra fjällnära skogar. De skövlas i för stor utsträckning i dag. Men antag att någon skulle säga: Vi kan inte köpa pappersmassa eller bräder från Sverige, därför att svenskarna använder sig av ett skogsbruk som inte tillräckligt beaktar miljöhänsynen. Då skulle det vara ett uttryck för samma slags protektionism från deras sida som den jag tidigare har anklagat centerpartiet för.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Eftersom vi befinner oss i ett läge där replikerna räknas som anföranden, får man tala sex minuter. Jag skall inte utnyttja hela den tiden av hänsyn till kammarens ansträngda arbetsschema. Låt mig dock kommentera ett par saker.

Jag noterar med tillfredsställelse att Reynoldh Furustrand säger att Sverige måste arbeta för att få en handel som sprids till fler länder än enbart till länderna i Västeuropa. Låt mig fråga Reynoldh Furustrand hur han ser på möjligheterna att använda EFTA, som Sverige ingår i, som ett instrument för att främja handeln med andra delar av världen och vidga handeln med Östeuropa. Jag kan göra den tolkningen att det Reynoldh Furustrand sade ligger väl i linje med vad centern har anført.

Så till frågan om GATT, som Reynoldh Furustrand förbigick med tystnad. När regeringen ger signaler till GATT är det viktiga och betydelsefulla besked man lämnar. När regeringen lämnar besked på jordbrukets område, uppfattas det som att Sverige därmed har tagit ställning i olika frågor. När regeringen i en not talar om att den livsmedelspolitiska gruppens arbete kommer att ligga som underlag för en ny jordbrukspolitik, kommer det av GATT att uppfattas som ett auktoritativt besked, trots att riksdagen ännu inte har tagit ställning till förslaget i fråga.

Låt mig upprepa min fråga: Är den socialdemokratiska strategin sådan att man i GATT-sammanhang är beredd att sälja ut vissa delar av svenskt näringsliv, exempelvis jordbruket, för att vinna fördelar på andra områden? Eller varför förfar man annars på det sätt som man gör?

Jag vet att det långt inne i de socialdemokratiska leden i dag reses frågetecken kring den politik som regeringen har signalerat inom GATT. Jag läste med mycket stort intresse Piteå-Tidningens ledare häromdagen. Den hör kanske inte till världens största tidningar, men den är socialdemokratisk och därmed ett språkrör för socialdemokratin. I nämnda ledare uttalades farhågan för att den svenska jordbrukspolitiska linjen kommer att ställa till stora komplikationer för svenskt jordbruk.

Det är inte fråga om ett överläggset tänkande, Nic Grönvall, när vi säger

att man skall ställa lika stora krav på importerade livsmedel som på inhemskt producerade livsmedel. Vi har ju varit rörande överens om – och även överens med Nic Grönvall, vilket inte vill säga litet – att vi skall ha en bra miljölagstiftning och en bra livsmedelslagstiftning i Sverige. Det förvånar mig varje gång Nic Grönvall talar om vikten av att öppna gränserna för handel med jordbruksprodukter. Han är tydligen beredd att lägga mindre tonvikt vid importerade livsmedels kvalitet. Vi vet ju att många importerade livsmedel har framställts med kemikalier som vi förbjuder i Sverige. Man använder besprutningsmetoder och preparat som vi i Sverige inte tillåter. Nic Grönvall är tydligen intresserad av att Sverige skall översköljas av den typen av livsmedel bara för att förverkliga hans önskemål om en fri livsmedelshandel.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Det är kanske inte omöjligt, Nic Grönvall, att vi i Sverige bättre känner till miljöeffekter och sociala effekter av vad som följer i handeldens spår än vad man gör i utvecklingsländerna. Jag tycker att våra kunskaper, våra smärtsamma erfarenheter och de misslyckanden som Sverige har råkat ut för skall förmedlas till u-länderna. Vi skall inte tvinga dem att upprepa våra misstag och därmed få uppleva de miljökatastrofer som vi har upplevt. Vi har bättre kunskaper på en del områden, precis som man i u-länderna har bättre kunskaper än vi på andra områden.

Det finns självfallet en kvalitativ skillnad i synen på frihandeln. Vi ser fri handel som ett instrument bland många för att uppnå välstånd och utjämning mellan regioner. Jag undrar vad moderaterna själva kallar det, när de hukar i skuggan av EG:s tullmurar, vilket de faktiskt gör. De prioriterar ned kampen för den fria handeln i förhållande till de fördelar som tullmurarna inom EG skulle ge Sverige. Är inte det en grundläggande avvikelse? Är inte accepterandet av begränsningar i form av en teknikbojkott en ekonomisk krigföring som moderaterna och liberalerna har accepterat? Är inte detta principiella avvikelser från den fria handeln, som ni säger er vara förespråkare av?

För Hadar Cars verkar bara extremerna finnas. Han gör sig skyldig till en otillätlig förenkling. Man kan acceptera den som ett pedagogiskt grepp och som debatteknik. Men visst måste Hadar Cars både ha hört talas om och kunnat föreställa sig innebörden av det "konstiga" begreppet "utsugning", som vi inom arbetarrörelsen och den socialistiska rörelsen använder? Nog har väl Hadar Cars på sina resor runt om i världen sett exempel på utsugning?

Det finns ett alternativ som inte tycks existera i Hadar Cars svartvita föreställningsvärld, nämligen solidaritet, ömsesidigt hänsynstagande och överenskommelser mellan jämbördiga parter. Hadar Cars tycks mena att den fria handeln är den starkaste motorn i ekonomisk utveckling. Det var tydligen bristen på fri handel som försatte Vietnam i den nuvarande situationen. Självtänkt kan jag tänka mig andra faktorer av betydelse som orsaker till Vietnams utvecklingsproblem. Jag tror inte att det långa och intensiva amerikanska kriget mot det vietnamesiska folket är av mindre betydelse. Jag tror faktiskt att det har haft ett avgörande inflytande på den ekonomiska och sociala utvecklingen i Vietnam. Det är säkert av viss betydelse att USA inte har betalat det krigsskadestånd som man rimligen borde ha betalat för att bygga upp landet

efter de skador som man åsamkade det. Det har andra besegrade länder gjort. I Västeuropa pumpades en mängd pengar in efter andra världskriget. Marshallhjälpen är säkert inte ett okänt begrepp. Det finns alltså andra förklaringar till Vietnams underutveckling och svåra ekonomiska situation än bristen på frihandel.

Nu finns det, tror jag, åtminstone en gradskillnad mellan den syn som vpk representerar och den syn som miljöpartiet och Lars Norberg representerar. Jag vet inte om det är en artskillnad.

Enligt min uppfattning balanserar miljöpartiet på slak lina när det gäller en skadlig protektionism. Man är farligt nära detta. Det finns en underström av misstro mot ett utbyte mellan folk och ett utbyte mellan kulturer. Jag tror att detta utbyte i form av handel och på andra sätt är av godo. Det är något gott i sig och värt att slå vakt om. Handeln får inte reduceras till eller riskera att reduceras till miljöproblem förknippade med transporter, t.ex. till sjöss.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag försökte i mitt förra anförande att klargöra att utrikeshandeln är förbunden med flera problem men har i stort sett bara fått dogmer tillbaka. Reynoldh Furustrand har för all del gjort det allra bekvämast för sig. Han har glidit förbi hela problematiken och bara allmänt talat väl om frihandel.

Jag har som sagt försökt klargöra att här finns ett stort antal problem – ur miljösynpunkt, ur mänsklig synpunkt, ur framtidssynpunkt – som vi borde försöka komma överens om. Allting hänger ihop, vilket moderaterna enständigt vägrar att erkänna. De tycker att frihandel är en sak och miljöpolitik en annan sak. Vi menar att frihandeln måste diskuteras med utgångspunkt i de problem som har med miljö och resurser att göra och med de problem som vpk påpekar, nämligen ojämlikheten och den starkes utsugning av den svage.

Att förneka dessa problem, att inte se att vi här har ett stort sammanhang, tycker jag är ganska sorgligt.

För att hålla mig till Reynoldh Furustrand först, vill jag bara säga att frågan om tropiskt timmer är en viktig symbolfråga, där man genom ett fast och klart handlande kan ge uttryck för åt vilket håll utvecklingen skall drivas. Sedan kan vi inte lägga oss i om u-länderna bedriver svedjebruk eller inte, även om vi naturligtvis på olika sätt kan resonera om det. Men när det gäller tropiskt timmer skulle ett importförbud vara en klar signal.

I det sammanhanget kan jag ta upp Hadar Cars fråga, om det skulle vara ohemult av andra länder att säga: Så länge Sverige exploaterar sina fjällnära skogar och förstör sitt eget ekologiska system, vill vi inte köpa svenskt timmer. Jag tycker att det skulle vara en högst respektabel ståndpunkt av andra människor, om de resonerade på det viset. Och det skulle vara ett lagom straff för Sveriges politik när det gäller de fjällnära skogarna.

Så till det Nic Grönvall säger om de grundläggande frihandelsdogmerna. Han talade om de komparativa fördelarna. Jag nämnde redan i mitt förra anförande att det är gamla teser från David Ricardos tid som sedan har upprepat av Ohlin och Heckscher och många andra, senast nu av Nic Grönvall.

De tar inte ett dugg hänsyn till vad vi har lärt oss på senare tid, nämligen att det är icke bara pengar som räknas.

Det borde även Ricardo ha insett när han gjorde sina jämförelser mellan de komparativa fördelarna av att producera portvin i Portugal resp. att producera textilier i England. I England kan man nämligen inte med någon fördel producera portvin. Däremot skulle portugiserna med fördel ha kunnat väva kläder, om de inte hade hindrats av engelsmännen.

Miljöfrågorna och resursfrågorna hänger ihop. Jag påstår inte att de alltid skall tas upp i handelsavtal, utan de kan tas upp på många andra sätt. Men de internationella transporterna, framför allt fartygstransporterna men även flygtransporterna, är ett globalt miljöproblem. Om vi inte beaktar det problemet och tar det på allvar, kommer det att betyda att utrikeshandeln och de utrikes transporterna måste begränsas – göras dyrare, om vi så vill.

Jag sade inte att vi kan peka på lösning på varje problem, men vi vill i varje fall ha ett erkännande av att detta är ett problem. Dessutom menar vi att den penningekonomiska utvärderingen är otillräcklig, speciellt när det gäller långsiktiga effekter. I en värld där räntorna ligger på 11–12 % är vad som händer om tio år praktiskt taget ointressant kalkylmässigt, men för våra barn och barnbarn är det icke ointressant. Vi vill alltså ha tillkommande hänsynstaganden utöver vad penningen säger.

När det gäller trygghet för konsumenterna och vad konsumenterna verkligt behöver har jag en annan uppfattning än Hadar Cars. Jag är övertygad om att många konsumenter uppfattar en trygghet i att varorna kommer från närområdet.

Slutligen vill jag säga till Rolf L Nilson att det naturligtvis finns en skadlig protektionism. Men jag tror inte att Rolf L Nilson skall vara orolig för att miljöpartiet står för en skadlig protektionism.

REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Låt mig börja med Lars Norberg. Jag redogjorde redan i min inledning för att jag skulle kommentera bara några områden. Det handlar alltså inte om att glida förbi på något sätt.

Jag hävdar bestämt att om vi nu deltar i olika internationella fora på det handelspolitiska området, leder det också till att vi tar vårt ansvar och följer de avtal som vi är med och tecknar. Vi kan både på det miljöpolitiska området och på det sociala området i andra internationella sammanhang hävda mycket starkt vad vi emellanåt kallar den svenska modellen. Vi kan t.ex. se runt om, framför allt i Europa, hur den svenska modellen för arbetsmarknadsutbildning mer och mer blir någonting som man försöker efterlikna.

I fråga om miljölagstiftningen driver Sverige en mycket målmedveten linje som gagnar både miljön och den sociala utvecklingen. Sverige var t.ex. först med att fatta ett nationellt beslut om katalytisk avgasrening. Visserligen hade ett antal delstater i USA tidigare fattat sådana beslut, men det första nationella beslutet tog vi i Sverige. Vi ser nu att EG har fattat i stort sett ett likartat beslut, vilket innebär att man där 1993–1994 kommer att införa ungefär samma lagstiftning som vi har i Sverige.

Vi ser samma förhållande när det gäller användningen av freoner. Vi har tagit beslut om att avskaffa användningen av freoner i den industriella pro-

cessen, och andra länder kommer långsiktigt att anpassa sig till den lagstiftning som vi har i Sverige.

Per-Ola Eriksson frågade om det är någon strategi från socialdemokratin sida att sälja ut bl.a. det svenska jordbruket och den svenska tekoindustrin. Nej, Per-Ola Eriksson, vi har ingen strategi för att sälja ut några av dessa områden. Enligt min mening måste vi inse att strukturomvandlingarna på dessa områden – liksom på andra områden som stålindustrin, gruvindustrin och verkstadsindustrin – motsvaras av strukturomvandlingar också här. Det är uppenbart att vi i längden inte kan föra in mera av statsmedel på dessa områden, vilket skulle innebära att man handelspolitiskt försämrar våra möjligheter att utveckla svensk industri. Den internationella utvecklingen visar helt klart att de här områdena mer och mer anpassas till varandra i ett internationellt perspektiv. Både textil- och livsmedelsindustrin kommer att beröras, men sannolikt kommer detta att innebära att nya strukturer växer fram, att branscherna kan fortsätta att vara livskraftiga – möjligtvis i modifierad form – och konkurrenskraftiga.

Sedan något om EFTA. Per-Ola Eriksson frågade hur långt Sverige är berett att gå när det gäller att utveckla EFTA för att få bättre kontakter och relationer i fråga om östhandeln. Jag vill understryka vad Nic Grönvall sade. Det är helt korrekt att EFTA är en frihandelsammanslutning och inget överstatligt organ, där man skall bestämma hur andra stater skall handla och där man skall vara överens om en viss färdriktning. Däremot anser jag att Sverige i de handelspolitiska samtal som förs, både inom EFTA och inom EG, kan se till att de här länderna vidgar sin handel, sin turism m.m. med bl.a. de östeuropeiska länderna. Det är på det sättet som vi har möjlighet att föra utvecklingen vidare.

Herr talman! Sedan påstod Rolf Nilson, att den tredje vägens politik skulle ha inneburit att frihandeln har fått för stort svängrum och därmed gjort den totala utvecklingen något sämre än vad Rolf Nilson tänkte sig. Låt mig påminna om att Sverige är ett av de mest utvecklade länderna på jorden industriellt. Sverige har en omfattande utrikeshandel. Detta är faktiskt också historiskt betingat. Tänk på exempelvis säkerhetständsticken, kullagret, malmen och skogsråvaran. Allt detta har gjort det möjligt att mer och mer utveckla utrikeshandeln. Alla dessa produkter har blivit efterfrågade. Omvärlden har haft behov av att konsumera dessa varor. Det vore fel att förhindra en sådan utveckling. Jag tror att denna utveckling måste fortsätta. Vi måste verka på olika internationella plan för att se till att flera kan få ta del av vår teknologi, våra produkter och våra tjänster. Detta, herr talman, är framför allt för att skapa en bättre global fördelning.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Reynoldh Furustrand hade naturligtvis rätt när han erinrade om att utvecklingen för att förbättra miljön sker ganska parallellt i hela Västeuropa. I vissa avseenden har Sverige kommit längre, och det är roligt. I andra avseenden har man faktiskt i andra länder i Västeuropa, inte minst i EG-länderna, kommit längre än Sverige, och då får Sverige lära sig av dessa länder. Men man kan naturligtvis beklaga att Sverige som stående utanför EG har så begränsade möjligheter att utforma en miljöpolitik för hela Väst-

europa, med tanke på den gemenskap som där finns. Men det skulle föra för långt att utveckla detta vidare.

Rolf L Nilson frågade mig om jag under mina resor inte hade sett exempel på utsugning. Jo, dess värre kan jag inte förneka att jag har sett flera exempel på utsugning på flera håll i världen, också på avlägsna kontinenter. Några av de värsta exemplen har jag funnit på nära håll, på resor i östeuropeiska länder med socialistiska eller kommunistiska regimer. Det har varit fråga om systerpartier till vänsterpartiet kommunisterna. Vänsterpartiet kommunisterna har varit företrätt vid kongresser, sedan bjudit tillbaka vid motsvarande kongresser och därmed markerat sin närhet till dessa östeuropeiska partier. Dessa partier, eller klickar av människor, har använt sin makt, baserad på folkpolis och i sista hand på närvaron av utländska arméer, för att suga ut sina medborgare och förtrycka och förtrampa dem. Det är en utsugning som det vore intressant om också vpk någon gång i våra diskussioner ville ta klart avstånd från. Det är faktiskt på grund av det ekonomiska systemet och bristen på frihandel och internationalism som det har varit möjligt att bedriva den utsugning som jag här nämnt.

Herr talman! Från några partier har den åsikten framförts att det vore miljöriktigt och klokt att förbjuda svensk kärnkraftsteknologisk export. Såvitt jag förstår säljer Sverige i dag en del reaktorbränslen till andra delar av världen. Det är bränsle av hög kvalitet, och jag undrar om det finns någon anledning att förbjuda svenska företag att fullfölja den handeln. Jag tror inte någonting skulle bli säkrare eller mindre riktigt miljömässigt, om företagen inte fick sälja.

Herr talman! Skulle det vara felaktigt om t.ex. Finland valde att köpa en svensk anläggning, om Finland en gång fattade beslutet att bygga ytterligare ett kärnkraftverk? En svensk anläggning är kanske en av de allra säkraste i sitt slag i världen. Jag tänker på Pius-modellen. Skall vi förbjuda köp av sådana anläggningar och därigenom kanske tvinga köparen att, som också har skett, köpa av Sovjetunionen? Skulle vi därigenom skapa större trygghet och säkerhet i vårt närområde? Jag skulle vara mera oroad över en sådan utveckling än över det förhållandet att det finns så mycket av kostymer och andra textilier av utländskt ursprung att köpa i våra svenska affärer. Men för Lars Norberg är det precis tvärtom. Han tycker att detta är mycket osäkert och oroande. Däremot skulle han, om jag förstår honom rätt, motsätta sig att man ger möjligheter till ökad valfrihet för t.ex. Finland, om Finland ville bygga ytterligare ett kärnkraftverk.

Sedan vill jag, Per-Ola Eriksson, bara rätta några siffror. Det är sant att vår handel med EG är av ungefär den storleksordning som Per-Ola Eriksson nämnde. Men vi får inte glömma bort att vi har ungefär 75 % av vårt handelsutbyte med Västeuropa och drygt 10 % med Nordamerika. Vi bör inte i sådana här diskussioner bortse ifrån sådana realiteter. De industrialiserade delar av världen som vi har 85 % av vår handel med spelar faktiskt en viss roll för oss. Att leka med tankar som antyder att vi skulle kunna hitta mycket stora och nya marknader som något slags ersättning är inte realistiskt.

Slutligen, herr talman, något om talet att gömma sig bakom EG:s tullmur och om talet om "Festung Europa". Uttrycket skapades av dem i Amerika som vill att EG skulle öppna sig för mera jordbruksimport från Amerika.

Det var mycket förståeligt och mycket motiverat. Bakom en motsvarande fästningsmur vill gärna både centerpartiet och miljöpartiet placera Sverige. Verkligheten är ju den att EG:s tullmur är obetydligt högre än den svenska. Och EG:s vilja till frihandel och omfattningen av EG:s handel tyder inte på att EG i något avseende skulle vara mera fästningsinriktat än mina vänner och trätobröder i centerpartiet och miljöpartiet.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Reynoldh Furustrand tar upp några exempel på tillfällen när Sverige har varit tidigt ute med initiativ. Sverige var tidigt ute och införde katalytisk avgasrening och tidigt ute med förbud mot freoner. Vi vill att Sverige skall vara tidigt ute när det gäller att förbjuda import av tropiskt timmer, så länge den typ av skogsskövling som är grunden för denna import pågår. Jag kan inte se annat än att det borde vara logiskt för Reynoldh Furustrand att säga, att eftersom vi har tackat ja till katalytisk avgasrening, eftersom vi har stoppat freoner, bör vi också snarast möjligt inta en klar ståndpunkt när det gäller tropiskt timmer. Det vore ett klart sätt att säga ifrån till världen vad Sverige anser om den skövling som nu pågår. Jag tror alltså att den typen av aktioner får efterföljare ute i världen.

Sälj inte ut det svenska jordbruket! Jag instämmer med centern i den frågan. Det finns en blindhet inom socialdemokratin och regeringen inför de problem som ligger i att en öppning enligt GATT-principen blir en öppning för kemikaliejordbruket och industrijordbruket. Detta innebär stora problem både ur miljösynpunkt och ur resurssynpunkt. Vi måste försöka att i en större bredd se vad det är fråga om för problem.

Vi menar att EFTA, just som frihandelsorgan, just för att EFTA är ett organ som inte ställer krav på medlemsstaterna i diverse politiska frågor, kan vara ett redskap för samarbete med de länder som nu frigör sig ur det gamla statskapitalistiska handelsmönstret. Vi menar att om EFTA – det vet vi att EFTA kan – för samtal med EG, varför skulle inte EFTA också kunna föra samtal med dessa länder, som kanske efter relativt kort tid skulle kunna bli medlemmar av EFTA? Att de skulle kunna bli medlemmar av EG däremot, torde stå skrivet långt in i framtiden.

Sedan vill jag bara bemöta Hadar Cars när det gäller kärnkraften. Hadar Cars ser uppenbarligen inte att kärnkraften är en människofientlig teknologi och någonting som borde utplånas från jordens yta. Detta är miljöpartiets uppfattning. Varje aktion för att bromsa dessa aktiviteter måste vi helt klart förorda. Vi vill naturligtvis inte alls ha några reaktorer i vårt närområde, varken ASEA-reaktorer i Finland eller ryska reaktorer. Vi vill så snart som möjligt stoppa all bränslexport från Sverige för att om möjligt ge klart besked om att detta är en teknologi som skall avskrivas från världens energisystem.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! jag vill instämma i det Lars Norberg sade om kärnkraftsteknologin och om avståndstagandet från export av denna. Det underströk jag i mitt inledningsanförande.

Jag vill också ta tillfället i akt att ge Hadar Cars det klara och tydliga avståndstagande, som han begärde, från de socialistiska kommandoekonomi-

mierna i Östeuropa, som faller sönder framför våra ögon. Jag förstår att den frågan egentligen var retorisk, för det avståndstagandet har gjorts av vårt parti för länge sedan. Men för att göra honom glad kan jag säga att det vore dumt att förneka att detta var en återvändsgränd och att det är mycket kostsamma misslyckanden som de östeuropeiska folken har fått uppleva. Det som händer nu kan vi se som en glädjande utveckling – det sade jag också i mitt inledningsanförande – som öppnar möjligheter för en positiv demokratisk, enligt min förhoppning, socialistisk utveckling av de här länderna. Jag hoppas också att detta öppnar vägen för en ökad handel mellan dessa länder och Sverige.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna tar nu avstånd från sina partivänner i de östeuropeiska staterna när dessa faller sönder och samman, när deras svagheter blottas. Men hur var det, herr talman, när de var starka, när de alltså gav intryck av makt och förmåga att fortsätta att förtrycka sina folk? Då var avståndstagandena inte särskilt påtagliga från vpk:s sida. Då var det snarast det vänskapliga utbytet med systerpartierna som stod i centrum.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Det kanske för oss för långt att ha en partihistorisk debatt här, men nog har Hadar Cars och den svenska allmänheten ganska länge varit medvetna om de klara markeringarna mot avarterna av socialism i Östeuropa.

REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! Lars Norberg har påstått tidigare i debatten att vi socialdemokrater skulle vara både blinda och döva för utvecklingen på detta område. Låt mig lugna Lars Norberg med att säga att på samma sätt som vi har utvecklat politiken för människor med handikapp i vårt land, på samma sätt kommer vi att utveckla handelspolitiken på de områden som jag har pekat på. Lars Norberg kan sannerligen med all tillförsikt se framtiden an. Det finns ingen anledning att vara orolig. Det vore klädsamt om vi använde den typen av ton i fortsättningen i debatten.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Om det finns en blindhet för problemen återstår att se när vi får resultaten av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken. Jag framför här en stark farhåga.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU9 Näringspolitik.

PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Den näringspolitik som grundats på en fri företagsamhet, med fri marknadsekonomi, näringsfrihet, privat äganderätt och fri konkurrens är den näringspolitik som har byggt upp de västliga demokratierna och som i dagarna närmast gör ett segertåg över världen. Vi har sett hur denna näringspolitik har anammats i Fjärran Östern, Japan, Sydkorea, Singapore, Taiwan och ett flertal andra länder, hur många av de socialistiska staterna i denna del av världen alltmer börjat närma sig de fria ekonomierna och anamma den ekonomiska framgångsväg denna politik medför. Vi ser de socialistiska misslyckandena i Afrika och i hela Östeuropa, där man nu börjar svänga över till det ekonomiska system som vi förespråkar och vill använda oss av.

En fri marknad, en fri företagsamhet med fri konkurrens ställer också krav. Det ställer krav på anpassning, förmåga att kunna anpassa sig till nya konkurrenter och nya förhållanden på olika marknader. Vi kunde på morgonnyheterna i dag höra hur Polen, ett gammalt östeuropeiskt land, nu är på väg att sälja ut 150 av de polska statsföretagen. På samma nyhetssändning kunde man höra hur gamla svenska Statsföretag, Procordia, i hägn av den svenska regeringen gjorde stora affärer med Volvo.

Statligt företagande och närmast monopol på den offentliga sektorn är något inom näringspolitiken som måste ändras i Sverige. Vi måste försöka hänga med i den snabba utvecklingen runt om oss, se till att det finns möjligheter att sprida ägandet och skapa företag som har större förutsättningar att konkurrera.

När det gäller statligt företagande har vi från denna talarstol under senare år från socialdemokraterna fått höra att de statliga företagen skall bedrivas på exakt samma sätt som motsvarande privata. Vi har då ställt frågan: Varför skall de i så fall vara statliga? Varför inte sälja dem?

När vi nu ser hur Volvo säljer Pharmacia och Provendor till Procordia genom en riktad nyemission, ser vi också hur staten går in i Procordias affärer och direktförhandlar med Volvo. Ett av motiven sägs vara att regeringen genom denna affär vill få insyn i läkemedelsindustrin. Man frågar sig om regeringen då inte börjar föra en ny form av statlig företagspolitik, där det ställs andra krav än de som marknaden och företagen har. Man frågar sig också hur de små aktieägarna i Procordia ställer sig till att regeringen nu går in i denna affär med andra motiv än rent företagsekonomiska och talar om insyn i läkemedelsindustrin. Man frågar sig vidare om den här affären med den fortsatta ägande- och maktkoncentration som den innebär är den bästa regeringen kunde göra för att uppnå detta resultat. Jag tror att det kan vara riktigt att man samlar delar av läkemedelsindustrin, men jag tror att det vore bättre om det skedde genom privatisering och avveckling av statligt ägande och om man i stället lät marknaden sköta sig själv och det enskilda kapitalet

styra efter sitt eget huvud. Det är dessa modeller som visat sig vara den bästa framgångsvägen. Vi har väldigt svårt att förstå att staten skall ligga kvar med 40 å 45 % ägande i Procordia med motiveringen att det skall ge möjligheter till insyn i läkemedelsindustrin.

Inte minst med hänsyn till de mindre aktieägarna i Procordia vore det klädsamt om statsmakten i stället avyttrade hela sitt ägarengagemang i Procordia och därmed närmade sig den utveckling som i dag sker i större delen av västvärlden och även i stora delar av östblocket. Det är den modellen vi måste satsa på för att få bättre konkurrenskraft och bättre anpassningsförmåga. Därmed inte sagt att vi inte skall ha insyn. Statsmakten skall ha insyn i egenskap av statsmakt och inte som ägare till en eller annan aktie i ett eller annat företag.

Det är emellertid inte bara det statliga företaget som är orosmoln i svenskt näringsliv, utan även investeringsströmmarna ger anledning till oro.

Det måste vara oroande när vi i Sverige ser hur kostnadsläget steg för steg ökar, hur vår förmåga att konkurrera med omvärlden försämras dag för dag, hur mycket snabbare kostnadsutvecklingen är i Sverige än i omvärlden, hur svenska företag investerar mer och mer utomlands, medan nästan ingen vill investera i Sverige. Svenska företag investerar förhållandevis litet i Sverige, och utländska företag verkar inte vilja göra sig besvär.

Detta är larmklockor som ringer; det är larm om att vi håller på att få ett näringsklimat och en näringspolitik som gör att vi inte klarar av att konkurrera med omvärlden. Har man avreglerat, minskat tullhindren och fått en mer internationaliserad marknad, måste man också se till att man skapar grundförutsättningarna för svenskt näringsliv att på likvärdiga villkor konkurrera med företag i andra länder.

När man talar med representanter för stora svenska företag får man veta att de svenska dotterbolagen är de sämsta inom koncernerna och har den sämsta lönsamheten. Detta är djupt oroande. Det är så mycket mer oroande som man nu diskuterar en svensk förvärvslagstiftning som gör att utländska företags möjligheter att förvärva svenska företag blir mindre än vad som gäller i vår omvärld, trots vårt intresse av att utländska företag investerar i Sverige. Vi anser att detta är fel. Det bör finnas samma möjligheter i Sverige som i omvärlden.

Vi måste se till att vi i Sverige får en kapitalbildning som gör skäl för namnet. Den skatteomläggning som nu håller på att genomföras är otillräcklig. Skatteomläggningen kommer att medföra att vi i Sverige får kanske västvärldens hårdaste beskattning av kapitalbildning och sparande. För låg kapitalbildning i industrin och för låg riskkapitalbildning kan endast mötas genom att vi här skapar samma möjligheter till kapitalbildning som gäller i andra länder. Endast på det sättet kan vi se till att det kommer fram riskkapital i den utsträckning som är nödvändig för att vi skall klara våra investeringar.

Det finns, förutom de statliga företagen och problemen med investeringar och kapital, en tredje sak som jag tycker är oroande i näringspolitiken. Det är det ljumma intresset för småföretagen.

De borgerliga partierna i näringsutskottet har år efter år krävt ett handlingsprogram för att hjälpa upp de mindre företagens situation. Svensk lagstiftning har hela tiden koncentrerats på de stora företagens situation, och

den har många gånger kommit att misshandla de mindre företagen, som inte haft samma konkurrensförutsättningar som många av de stora företagen. De små företagen har inte haft samma möjligheter att utjämna vinster och investeringar och att klara sig i de olika system och med de regelverk som staten byggt upp.

Nyföretagande och småföretagande ger kanske den främsta dynamiska effekt man kan få i ekonomin för en snabb tillväxt och välbefinningsökning. I Sverige är reglerna för de mindre företagen sämre än för de stora företagen. Det innebär att vi missgynnar de mindre företagen i stället för att gynna dem, något som man gör i de flesta andra länder runt om i världen. Dessutom kommer den förestående skatteomläggningen dess värre att skärpa beskattningen av de mindre företagen och av nyföretagandet. Vi får kanske en av de högsta realisationsvinstbeskattningarna i världen när det gäller de mindre företagen. Särskilt kommer de icke börsnoterade företagen att straffas genom högre skattesatser än för andra företag. Det blir vidare en mycket hård beskattning av småföretagens näringsfastigheter. Denna beskattning blir mycket hårdare än motsvarande beskattning i de flesta andra länder. Det kommer att bli svårigheter att kvitta överskott mot underskott i olika förvärvskällor, och man kommer i stor utsträckning att tvingas över till något slags ny aktiebolagsform eller bolagsform med skärpta regler av ett slag som inte finns i många andra länder. Dessutom har socialdemokraterna sagt nej till lokal handel med värdepapper i form av lokala börser.

Herr talman! Den dynamiska effekten av småföretagande och nyföretagande är mycket gravt försummad i Sverige. Skatteomläggningen är helt otillräcklig för denna grupp av företag. De får det sämre än de har det i dag. I hela omvärlden har man särskilt förmånliga skatteregler för just mindre och medelstora företag, och man har ett enklare regelsystem. Vi går den rakt motsatta vägen när det ekonomiska läget är sviktande, när investeringsströmmarna går åt fel håll och när vi på grund av regeringens inblandning har problem även med den statliga företagssektorn.

Herr talman! Småföretagarna är en av de största tillgångarna i varje lands näringsliv, och de har en mycket stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Vi måste satsa på att utveckla småföretagen. Vad de borgerliga partierna klagat på i detta betänkande är att regeringen inte har sett om denna resurs tillnärmelsevis i den grad som borde ha skett.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer till detta betänkande som de moderata ledamöterna i utskottet har undertecknat.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Vi presenterades en stor nyhet i går, då beskedet om samgåendet mellan Volvo och Procordia tillkännagavs. Som helhet är det en fördelaktig lösning. Det är bra, eftersom det sammanslagna företaget får större förutsättningar att utveckla sina produkter inom läkemedelsindustrin. Samgåendet får även fördelar för konkurrensen inom livsmedelsområdet. Samtidigt vill jag erinra om att det också är viktigt att konkurrensen på livsmedelsområdet upprätthålls, inte minst på den svenska marknaden. Efter samgåendet finns det kanske ytterligare anledning att se till att så sker.

Herr talman! Det är positivt att man på det här sättet får en privatisering av det gamla Statsföretag, för det är ju konsekvensen av detta samgående. Staten kommer inte längre att ha en egen aktiemajoritet i Procordia. Från andra synpunkter kan man naturligtvis beklaga att det inte i samband med detta togs tillfälle till att också öka spridningen av aktier till en större allmänhet. Staten har ju alltså ett stort innehav av aktier i Procordia. Enligt min uppfattning vore det rätt och riktigt att dessa aktier successivt såldes i enlighet med önskemålet att sprida aktier över flera händer.

Om man skall dra någon slutsats av beslutet om samgående är det att regeringen visar en större öppenhet för att finna nya lösningar när det gäller statens företagssektor. Det är min förhoppning att man, när fusionen mellan Nordbanken och PKbanken är klar, skall fatta ett beslut som innebär att den nya banken blir privatägd och inte en del av statsapparaten.

På det formella planet tycker jag att det hade varit riktigt, om vi som tillhör näringsutskottet hade fått information då beslutet om samgående mellan Volvo och Procordia fattades. Jag har förstått av dagens tidningar att Landsorganisationen var tillfrågad, och att LO:s godkännande av denna affär har vägt tungt. Däremot har inga andra organisationer, t.ex. TCO och SACO/SR, varit inkopplade. Därför anser jag att vi som tillhör näringsutskottet bör ha rätt och möjlighet att få samma information vid samma tidpunkt som den som ges till pressen. Jag vill uttrycka den förhoppningen att regeringen fortsättningsvis hanterar informationsfrågorna på ett sådant sätt att vi inte i första hand skall informeras via pressen när det gäller några av de viktigaste händelserna på det näringspolitiska området där statsmakterna är involverade.

Herr talman! Småföretag är oerhört viktiga för den ekonomiska utvecklingen i alla länder. Det är en dynamisk sektor, och utan en levande småföretagsamhet dör också snart kraften och styrkan i de större företagen. Det är därför viktigt att bevara den fria etableringsrätten för dem som vill komma i gång med att starta någonting, driva en verksamhet och pröva sina egna idéer. Den lagstiftning och det regelsystem vi i dag har är i alltför stor utsträckning anpassade till de stora företagens behov och önskemål. Det skulle behövas en lagstiftning där de små företagens villkor sattes i centrum.

Ett annat problem när det gäller att stärka småföretagsamheten i Sverige är konkurrensen med den offentliga sektorn. Där är socialdemokraterna alltså – inte bara inom regeringen och här i riksdagen, utan även ute i kommunerna – i mycket stor utsträckning fastlåsta vid förlegade uppfattningar om nödvändigheten av att huvuddelen av produktionen skall ske inom offentligt ägda företag. Tänk, om vi kunde få en utveckling där kommunerna, de offentliga företrädarna, agerade som uppköpare av tjänster och att man valde de tjänster som kommunens invånare var mest betjänta av. Då behövde inte så stor del av verksamheten bedrivas av kommunala huvudmän. Den här dubbla rollen att vara både arbetsgivare och företrädare för dem som skall dra nytta av tjänsterna är inte någon bra modell.

Det vore önskvärt att i vår lagstiftning beakta konsekvenserna för småföretag när det blir fråga om områden där de är berörda. Man borde få en konsekvensanalys innan man fattar beslut, men så sker inte i dag. Jag vill erinra om att inom den Europeiska gemenskapen har EG-kommissionen be-

slutat att till ministerrådet inte lägga fram något förslag som har anknytning till småföretag, utan att man först har en sådan konsekvensanalys som jag här har efterlyst.

Herr talman! Min företrädare i talarstolen kom in på skattereformen. Han hade uppenbarligen inte mycket positivt till övers att säga om den. Jag tror inte att han är representativ för svenskt näringsliv på denna punkt. De samtal jag har haft med människor både inom och utom näringslivet visar att man fäster mycket stort avseende vid att denna reform nu kan genomföras. Man ser de fördelar det innebär för alla och för styrkan i det svenska samhället som helhet att marginalsatterna sänks, att skatten på avkastning sänks och att det blir likformighet vid beskattningen. Inte minst kan det förhållandet, att det blir mindre nödvändigt med stora lönehöjningar för att kompensera för inflation och höga marginalskatter, på sikt leda till ett bättre klimat och en större konkurrenskraft inom hela näringslivet. Vi bör ta fram de mycket positiva resultat som kan komma av den skattereform som nu är aktuell.

Herr talman! Hantverk är en viktig del av småföretagandet. Statsmakterna bör mer än hittills visa intresse för att underlätta utbildning för dem som vill satsa på hantverksyrken. Man bör också ta till vara hantverksskickliga invandrades kunskap. Det finns mycket ytterligare att göra på detta område.

Herr talman! Vi har i Sverige många i stor utsträckning svenskägda företag som är internationellt verksamma. En del av dessa företag är ganska stora. De har vuxit genom att bl.a. köpa upp företag i andra länder. I Sverige finns det alltså begränsningar när det gäller utländska företags möjligheter att köpa företag i Sverige. Om man undantar de företag, vars verksamhet omedelbart berör vår säkerhet, ser jag inte någon som helst orsak till varför dessa restriktioner inte skulle kunna tas bort ur den svenska lagstiftningen för att anpassa vår praxis till den som råder i vår omvärld, dvs. tillåta utländska företag att köpa svenska företag på samma villkor som svenska företag genom företagsinköp i utlandet tillåts växa.

Det finns en brist i den svenska samhällsekonomin som har blivit alltmer påtaglig – ägandet av aktier har alltmer glidit över till stora institutionella ägare. De nuvarande skattereglerna gynnar aktiesparande i aktie- och pensionsfonder och missgynnar därigenom indirekt att människor själva äger sina aktier. Löntagarfonderna är ett drastiskt exempel på en vilja att frånta människor deras egna besparingar, deras egna möjligheter att på den basen få ett medbestämmande och medinflytande i svenskt näringsliv. Det läggs i händerna på mäktiga organisationer.

Enligt min uppfattning bör vi ändra på det här och uppmuntra och stimulera ett system som leder till ökat direkt ägande av svenskt näringsliv. Det kan vi bl.a. göra genom att ändra reglerna för aktiesparande genom försäljning av statliga företag. Jag tycker att detta är några angelägna uppgifter för den svenska politiken på detta område.

PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Det finns kanske anledning att ytterligare nyansera skatteomläggningens konsekvenser. Det finns ingen anledning att sticka under stol med det som vi är eniga om. Vi har varit eniga om marginalsattesänkningar

och om betydande delar av finansieringen. Det finns emellertid ett antal punkter där vi är oeniga, och det är framför allt dem jag tycker att det finns anledning att debattera i denna kammare.

Enligt många bedömare kommer vi att få västvärldens hårdaste beskattning av sparandet, kapitalbildningen i landet, samtidigt som vi har en sparkvot som är alldeles för låg. När vi får fram för litet riskkapital är det något som är fel i sättet att finansiera omläggningen. I stället borde vår beskattning av sparandet vara konkurrenskraftig i förhållande till vad som gäller i vår omvärld, så att vi skulle kunna få en sparkvot som är anständig och som kan trygga näringslivets kapitalförsörjning, i synnerhet de mindre företagens.

Enligt min mening är det också stötande att man tillämpar särskild straffskatt för mindre företag med högre realisationsvinstskatt, särskilda skattesatser och särregler som gör att Sveriges småföretagare – tror jag man kan säga – blir västvärldens hårdast beskattade. Jag kan inte förstå varför man skall ha särskild skatt på mindre företag som är hårdare än skatten på de stora företagen.

Det är bl.a. på dessa punkter vi har riktat kritik mot skatteomläggningen. Vi tycker att den hotar näringslivets förnyelse, nyföretagandet och småföretagandet. Jag hoppas att vi så småningom även kan få med Hadar Cars när det gäller att rätta till dessa problem.

HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Vi kommer i denna kammare på fredag att behandla hela skattefrågan. Då kommer självfallet också de punkter som Per Westerberg nu har tagit upp att bli föremål för diskussion och beslut. Jag tycker att vi skall spara diskussionen om skatterna till det tillfället. Jag vill föreslå detta i allt väsentligt, även om jag själv har fallit för frestelsen att ge några synpunkter på den här frågan i dag. Låt oss ägna oss åt de frågor som finns med i det betänkande som vi nu har att diskutera och som vi om en stund skall fatta beslut om.

PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Näringspolitiken tycks ha blivit något av ett restående i kammaren. Det kommer upp sista veckan på höstsessionen, och det är klart att det blir ganska mycket skummande på ytan. Jag är inte riktigt tillfreds med att vi får en så begränsad behandling av näringspolitiken. Jag är dock medveten om att vi delar upp näringspolitiken så att vi behandlar anslagen på våren och sedan lägger fast riktlinjerna för de stora övergripande delarna senare på hösten. Helheten blir i alla fall något sönderhackad.

Jag noterar att det tycks råda en viss passivitet på det närings- och industripolitiska området från regeringens sida. Det är så passivt att industriministern inte deltar i kammaren i dag. Det är mycket möjligt att industriministern är engagerad på annat håll. Jag tycker dock att det hade varit klädsamt om industriministern och regeringen hade varit företrädare i kammaren när vi behandlar en så viktig fråga som näringspolitiken.

Herr talman! Grundläggande för möjligheterna att föra en offensiv näringspolitik är utformningen av det ekonomiska systemet. Den ekonomiska

politiken måste utgå från en tro på de enskilda människornas möjligheter, initiativförmåga, kreativitet samt vilja till ansvar och solidaritet.

Det är därför som centern ofta har haft anledning att framföra kritik mot socialdemokraternas näringspolitik, som så länge har kännetecknats av centralism och koncentration. Centralstyrning, byråkratisk administration och fonder av skilda slag skapar inte en bra grogrund för de många enskilda människornas initiativkraft och för ett utvecklingsinriktat näringsliv.

Tiden efter regeringsskiftet 1982 har tyvärr inneburit en återgång till den koncentrationspolitik som socialdemokraterna tidigare stod för. Därför ökar nu makt- och ägarkoncentrationen i näringslivet.

De senaste årens utveckling har kännetecknats av en ökad förmögenhetstillväxt för de stora företagen och de stora aktieägarna. Tidigare ekonomiskt starka företag, finansiella institutioner och stora aktieägare har kunnat förstärka sin ställning. Makt- och ägarkoncentrationen har ökat. De s.k. klipparna har haft gyllene tider. Däremot har klyftan till småföretagen ökat. De små och medelstora företagen har inte haft samma positiva utveckling.

Ägarkoncentrationen inom skogsindustrin har ökat – likaså inom bankerna. Socialdemokraterna sanktionerade PKbankens köp av Carnegie fondkommission. Det var bara ett exempel. När UV-Shipping såldes fick ett begränsat antal personer och stora aktieägare särskilda fördelar. När stora bilproducerande företag behöver bygga nya bilfabriker i storstadsområden har regeringen ställt upp. Samtidigt har man visat en njugethet i anslagen till utvecklingsfonder och när det gäller åtgärder för att främja de små företagen och egenföretagarna.

I går offentliggjordes – som tidigare talare har påpekat – ytterligare en storaffär, som blir en i raden av stora koncentrationer. Affären mellan Volvo och Procordia är en koncentrationsaffär. Även om det i spåren på den affären kan följa intressanta utvecklingsmöjligheter inom viktiga industriella framtidsområden, innebär den en ökad maktställning för landets största industriföretag. Enskilda aktieägare, de små aktieägarna och de små spararna, får inte möjlighet att vara med i det här sammanhanget. Det finns anledning att utifrån den utgångspunkten vara kritisk till den affären. När det så småningom blir mera känt vad affären innehåller i alla sina delar, kanske vi får anledning att återkomma här i kammaren och diskutera den.

Det är anmärkningsvärt hur passiva socialdemokraterna är inför den ökade makt- och ägarkoncentrationen inom näringslivet. Det kanske är ett uttryck för det grepp som den s.k. kanslihusögern har kopplat på socialdemokratin.

För några år sedan tillsattes ägarutredningen. Mig veterligen arbetar den fortfarande, och den har lämnat ett delbetänkande. Uppgiften var att analysera och återgärda koncentrationen i näringslivet. Förväntningarna på åtgärder för att främja decentralisering och spritt ägande har varit stora under årens lopp, men ingenting händer. Socialdemokraterna tycks vara storföretagens och centralismens fångar nr 1.

Jag vill fråga socialdemokraternas talesman i den här debatten: Vad beror det på att socialdemokraterna så stillatigande accepterar makt- och ägarkoncentrationen i näringslivet? Vore det inte bättre om socialdemokraterna bedrev en politik som långsiktigt satsar på decentralisering av näringslivet och

en ökad småföretagsamhet, en politik som främjar småföretagen i förhållande till de stora?

Näringspolitiken måste, för att bli framgångsrik, omfatta flera olika sektorer och politiska områden, t.ex. skatte- och avgiftspolitik, kommunikationer, forskning och utbildning. Dessa områden måste sammanvägas så att vi totalt sett får en bra näringspolitik.

Målet för näringspolitiken måste vara att skapa ett starkt näringsliv i alla delar av landet med en hög sysselsättning, anställningstrygghet för alla människor oavsett bostadsort och resurser över till välfärdsutvecklingen. Vi måste göra en mer kraftfull satsning på nyetablering och på de mindre företagen om vi eftersträvar en hög sysselsättningsgrad i alla delar av landet. Socialdemokraterna borde förbättra de regionalpolitiska ambitionerna inom näringspolitiken.

För att kunna möta den internationella konkurrensen måste näringslivets utveckling av produktion med högt kunskapsinnehåll stimuleras. Det är därför viktigt med åtgärder som främjar forskning och utveckling. Dessutom måste vi ha en kostnadsutveckling som inte överstiger vad som gäller i våra närmaste konkurrentländer.

Skattesystemet, som någon tidigare talare var inne på, måste få en utformning som utvecklar och stimulerar till investeringar och en framåtsyftande produktion, inte bara till spekulation och snabba klipp.

Ett starkt näringsliv förutsätter både stora och små företag. Men de mindre företagen har en särskilt stor betydelse för förnyelsen av näringslivet, stabiliteten och den långsiktiga tillväxten. De mindre företagen har en betydligt bättre förmåga att anpassa sig vid konjunkturväxlingar, och de bidrar också till att göra hela samhällsekonomin mindre sårbar. Det har i tider då vi haft lågkonjunktur visat sig att man i de orter och regioner i landet som haft ett småföretagsinriktat näringsliv har haft lättare att klara konjunktursvängningarna och lågkonjunkturen. Det är därför angeläget för hela samhällsekonomin att vi vrider utvecklingen från storskalighet i riktning mot ett mer differentierat och småföretagsinriktat näringsliv.

Det finns ungefär en miljon människor i företag med mindre än 200 anställda. Drygt 360 000 människor arbetar i företag med mindre än 10 anställda. Egenföretagarna utgör också en mycket stor och viktig grupp i näringslivet. Tillsammans har dessa olika företag en mycket stor uppgift och en avgörande roll för att skapa tillgång på arbetstillfällen i landets olika delar. Det är också inom småföretagen som de nya produkterna och intressanta affärsidéerna växer fram. Det skapar sedan förutsättningar för industriell förnyelse.

Den personliga insatsen från småföretagaren och dennes familj är många gånger helt avgörande för utvecklingen i företaget. Det behövs därför en lagstiftning som är anpassad till de mindre företagens situation och inte som nu enbart till de stora företagen. Det besvärliga och svårtolkade regelsystem som i dag finns på olika områden innebär ofta en belastning för de mindre företagen.

En tidigare talare i den här debatten, jag tror att det var Hadar Cars, tog upp EG:s småföretagsprogram. I detta sägs bl.a. att det skall prövas hur lagar som tillkommer påverkar de små företagen. Detta har tagits upp i en

motion av Christer Eirefelt, Per Westerberg och undertecknad. Det är viktigt att man prövar hur varenda lag som införs i detta land slår mot småföretagen och hur den påverkar småföretagens situation och arbetsmöjligheter. Vi behöver betydligt bättre åtgärder på detta område. EG:s småföretagsprogram är något som är intressant att ta del av och införa.

Skattesystemet måste också få en utformning som bättre överensstämmer med de mindre företagens situation. Skattebelastningen får inte vara större på småföretagen och familjeföretagen än på de stora börsnoterade företagen, men så är det i dag.

Vi måste också få en skattelagstiftning som gör det möjligt att slå vakt om familjeföretagen och som underlättar generationsskiften. Det får inte vara så att skattelagstiftningen hämmar de etablerade och många gånger framgångsrika familjeföretagen så att endast försäljning till stora börsnoterade företag är alternativet när man står inför ett generationsskifte.

Tillgången till riskkapital är en annan viktig förutsättning för att de mindre företagen skall kunna utvecklas. Men det skall inte handla om riskkapital i form av löntagarfonder. Löntagarfonderna skall avvecklas. Genom inrättande av regionala riskkapitalmarknader eller aktiebörser skulle de mindre företagen kunna erbjudas en decentraliserad aktiemarknad och få tillgång till riskkapital.

I den finansieringsutredning som varit ute på remiss och som sannolikt kommer att behandlas av riksdagen framöver lämnas en del förslag beträffande småföretagens riskkapitalförsörjning. Jag hoppas att regeringen inte till alla delar följer den utredningens förslag. Det skulle i många stycken innebära en försämring av småföretagens riskkapitalförsörjning, eftersom tillförseln till exempelvis utvecklingsfond stryps.

Sparande för nyföretagande måste stimuleras. Vi har därför från centerns sida föreslagit att personliga investeringskonton skall införas. Det innebär att man skattefritt skall kunna avsätta en del av sin lön till ett särskild konto, pengar som sedan kan användas till investeringar i ett eget företag. De personer som står i begrepp att starta ett eget företag kan då få en ekonomisk stimulans.

Jag vill sammanfattningsvis säga följande. De mindre företagen måste alltid främjas i förhållande till de stora företagen. Det behövs med andra ord skapas en gräddfil för småföretagen.

Internationaliseringen av näringslivet har tagits upp av tidigare talare. Den ökade internationaliseringen av svenskt näringsliv kommer att förändra villkoren för svenska företag. Även om en ökad internationalisering inom näringslivet kan ge svensk industri och svenska företag tillgång till nya marknader, är det också nödvändigt att vara observant inför utvecklingen. Sårbarheten i näringslivet kan öka.

För att balansera beroendet av några stora och starkt utlandsorienterade företag är det viktigt att vi på hemmaplan för en aktiv småföretagspolitik, så att vi får småföretagen som en balans mot de stora internationellt verkssamma företagen.

Jag tror det är nödvändigt att vi eftersträvar svenska blågula lösningar om alternativet är att utlokalisera verksamheter och företag till andra delar av världen.

I reservation 15 tas frågan om internationaliseringen av näringslivet upp. Jag kanske inte ställer mig bakom varje stavelse i den reservationen. Vi vet att vi nästa år kommer att få anledning att i ännu större utsträckning diskutera internationaliseringen av näringslivet. Den diskussionen kommer att ske i ljuset av EG-debatten och de olika material som är under beredning inom kanslihuset. När vi har allt material på bordet om svenskt näringsliv och internationaliseringen har vi anledning att fördjupa oss i dessa frågor. Jag lovar att vi från centern skall återkomma med en utvecklad ståndpunkt på detta område.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som centern fogat till detta betänkande.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Vi har i Sverige ganska näraliggande exempel på hur regioner och branscher har drabbats av strukturomvandling. Bergslagen och stålindustrin har smärtsamt upplevt detta.

Vi ser den ojämna utvecklingen i dag. Vi har överhettade regioner, storstadsregioner och tillväxtcentra. Det finns på många områden en brist på utbildad arbetskraft. Men det finns också en annan sida. Vi har regioner med en ganska hög arbetslöshet och regioner som går på knäna och är dåligt utvecklade. De har inte fått känna av högkonjunktorens välsignelser i någon större utsträckning. Jag tänker då på Norrlands inland och i viss mån på Bergslagen. Men också gamla industricentra som Göteborg och Malmö går på knän. En framsynt näringspolitik måste inriktas på att göra samhället mindre sårbart mot framtida strukturkriser. En framsynt näringspolitik måste inriktas på att skapa en jämnare utveckling och på att undvika krisbranscher och krisregioner. En framsynt näringspolitik måste inriktas på att motverka skadeverkningar av framtida strukturkriser. Sådana kommer, det vet vi.

Den politik som förs i dag är en dålig utgångspunkt för detta. Alltför mycket lämnas åt marknaden. Det är inte som företrädarna för moderata samlingspartiet och för folkpartiet har sagt, att det är för litet marknadsekonomi i den svenska näringspolitiken, utan det är i stället för mycket. Det är inte heller för litet avregleringar i det svenska näringslivet, utan det är för mycket. Det är inte för mycket styrning i det svenska näringslivet, utan det är för litet. Det är inte för mycket statligt ägande i det svenska näringslivet, utan det är för litet. Det sker inte heller för få internationaliseringar i det svenska näringslivet, utan det sker för många.

Sammanslagningar av svenska företag kan vara nödvändiga. Men man måste se på sådana sammanslagningar med mycket kritiska ögon. Sammanslagningarna måste begränsas till de absolut nödvändiga. Företagsägarnas rätt att fritt placera sina investeringar utomlands eller i överhettade regioner i Sverige måste inskränkas. Det är många skäl som talar mot koncentration inom det svenska näringslivet. Samhällsekonomiska skäl, ekologiska skäl och humanistiska skäl talar emot detta.

Spekulationsekonomi och ägarklipp måste bromsas upp. Den inhemska marknaden måste få en större roll. Investeringarna måste alltså styras.

Statsföretagens verksamhet måste förändras. Den måste inriktas mer på samhälleliga behov och produktion i samklang med vad naturen kräver.

Också löntagarfondernas verksamhet måste förändras, så att de kan användas som en resurs för att skapa ett väl fördelat välstånd i hela landet och för att skapa produktion i samklang med vad naturen tål och i samklang med mänskliga behov.

Den offentliga sektorn skall tillåtas växa, så att den motsvarar behoven. En väl utbyggd, väl fungerande och effektiv offentlig sektor är en förutsättning för välståndsutveckling, förnyelse och framgång för industri och annat näringsliv.

Satsningar på kommunikationer, utbildning, vård och omsorg måste ses i detta perspektiv.

För att skapa en god näringspolitik och ett väl fördelat välstånd krävs det satsningar på alla nivåer. Det krävs nationella satsningar, regionala satsningar och lokala satsningar. Det krävs satsningar i basindustrier, storskaliga sådana på begränsade områden, och det krävs stora satsningar på teknikutveckling och på mycket avancerad teknologi. Men det krävs också satsningar på en mer naturnära, enkel produktion.

Vpk har under ett antal år betonat vikten av svenska satsningar inom spetsteknologi, speciellt då inom det optiska datorområdet. Vi upprepar detta krav i motioner till årets riksmöte.

Vi har också tagit upp frågan om informationsteknologi. På detta område krävs det satsningar på både forskning och utveckling men också på produktion av komponenter. Det krävs satsningar för att bryta ett beroende av de stora multinationella företagen.

Televerket har satsat ganska mycket på utveckling och forskning. Mycket av den satsningen upplever vi som felriktad. Det är en satsning som har gjorts tillsammans med de stora bilindustrierna, bilproducenterna, och som är inriktad på ett trafiksystem, privatbilismen, vars nackdelar, miljökonsekvenser och ojämlika konsekvenser är väl kända. Denna satsning bör, enligt vår uppfattning, avbrytas. Utvecklingen måste i stället inriktas på gemensamma behov. Den måste inriktas på behov och utföras under samhällelig kontroll.

Vi kräver i en särskild motion ett program för en satsning på 90-talets stålindustri. Utvecklings- och investeringsresurser måste tillföras näringen. Industrin skall utformas så att den mer passar hemmamarknadens behov – produktion för kommunikationer och byggande m.m. Produktutvecklingen skall ske i samverkan med användare, och tekniken skall utformas så att energiåtgången minskas och tekniken blir miljövänligare.

Vårt stöd i detta betänkande till en motion från Sten-Ove Sundström m.fl. om vanadinåtervinningen vid SSAB i Luleå skall ses i detta sammanhang.

Näringspolitiken bör innebära satsningar i stor skala med starkt samhälleligt ägande. Men också småskaliga satsningar är nödvändiga, och det är nödvändigt med andra ägandeformer. Privat småföretagande är givetvis viktigt. Det har betonats av centerpartiets och folkpartiets representanter i debatten.

Det är också viktigt med satsningar på kooperativa lösningar. Det krävs satsningar på alternativ odling och på jordbrukets medverkan i energipro-

duktion. Det krävs över huvud taget en satsning på framtagande av energi som ersätter de energislag som inte skall användas längre – kärnkraft, kol och olja. Det krävs en satsning på teknik för energisparande.

Vi kräver från vpk:s sida också i motion N342 ett program för investering och forskning kring torvanvändningens möjligheter. Enligt detta program skulle en inventering göras av torvens alla möjligheter, och hänsyn skall tas till torven som resurs och givetvis som råvara som energiproduktion, men också som råvara för annan produktion. Lika starkt skall hänsyn tas till torvmossarna bevarandevärde.

Den snabba utvecklingen av företagsköp, koncentration, m.m., aktualiserad av samgåendet mellan Procordia och Volvo, har gjort kraven på demokratisering av näringslivet mer aktuella än någonsin. Det krävs en översyn av de anställdas inflytande, statens och kommunernas inflytande, de små aktieägarnas inflytande och konsekvenserna av korsvis ägande och utländskt ägande i företag. Vi från vpk har i år inga egna krav på detta utan ställer oss i betänkandet bakom motion N227 av Hans Göran Franck m.fl. Liknande tankar har också förts fram av miljöpartiet. Vpk och miljöpartiet har en gemensam reservation om detta.

Det finns på ganska många områden en samsyn mellan vpk, miljöpartiet och centerpartiet i viktiga näringspolitiska frågor. Det s.k. gröna bältet är ett uttryck för en stark politisk strömning.

Med det anförda vill jag yrka bifall till de reservationer där mitt namn finns med.

PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Det senaste anförandet var något förvirrande, tycker jag. Det krävdes mer avreglering, mer styrning från staten, mer statligt ägande och mindre internationalisering, alltså mer inhemskt. Det var gemensamma behov under statlig kontroll som skulle tillgodoses.

Jag måste säga att jag är något förbluffad över det anförande som nu har hållits i denna kammare med detta innehåll. Det är närmast den här typen av tankegångar som i även Östeuropa föranleder att man kan bli stämplad som stalinist och t.o.m. utrensad ur kommunistiska partiet.

ROLF L NILSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag hade knappast väntat mig något annat än att den moderata representanten bara skulle höra den ena halvan av min argumentation, nämligen den som klingar mest välbekant i hans öron och som bäst stämmer överens med hans fördomar. Jag sade att detta är den ena sidan av vad som behövs. Den andra sidan är en satsning på alternativ produktion och andra kollektiva ägandeformer än den statliga men också satsning på privat småföretagsamhet.

Jag betonade demokratiseringen. Det är väl troligen inte det statliga eller samhällseliga ägandet i sig som har varit det största problemet och den största anledningen till östeuropeiska kommandoekonomiers misslyckanden. Det har varit brist på det kollektiv som en marknad utgör. Men det har framför allt varit brist på det demokratiska inflytandet, insynen och styrningen av verksamheten.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Här har diskuterats statens försäljning av Procordiaaktier. Det står ingenting om detta i betänkandet, men eftersom händelsen ändå har dragits in i dagens debatt, vill jag göra några korta principuttalanden för att klargöra miljöpartiets inställning i sådana här frågor.

Så länge staten driver aktiebolag på exakt samma kriterier som andra företag, dvs. att de skall ge maximal vinst och att det inte skall finnas några andra gränser för deras verksamhet än dem som lagarna ställer upp, finns det ingen större anledning för staten att äga och driva aktiebolag. I själva verket är ju maktkoncentrationen i dessa bolag om möjligt ännu större än vad den är i börsnoterade företag och företag där staten inte har röstmajoritet, vilken ju då representeras av en enda person och där besluten fattas i all tysthet inom industridepartementets eller något annat departements väggar. Om staten hade en annan inställning till de kriterier som dessa aktiebolag skall arbeta efter – det gäller sociala hänsyn och miljöhänsyn – kunde det här statliga ägandet vara av intresse. Naturligtvis innebär ökad hänsyn en svårighet, när man samtidigt skall konkurrera med privatägda aktiebolag, som inte behöver ta sådana hänsyn.

Som det nu är tycker vi alltså att man mycket väl kan sälja ut dessa företag, men då borde alltså decentralisering och ekonomisk demokrati vara en målsättning. Utförsäljningen skulle gynna maktspridning. Det finns ingenting i den affär som nu har dragits upp som pekar i den riktningen. Dessutom instämmer jag i Hadar Cars och Per-Ola Erikssons kritik av regeringens nonchalans i det här fallet. Man klargör med all önskvärd tydlighet genom frånavaro här i riksdagen i dag och genom att inte anstränga sig för att informera näringsutskottet om den här typen av storaffärer som vi nu diskuterar, att riksdagen egentligen saknar betydelse. Hur mycket talmannen än anstränger sig för att få folket att förstå att riksdagen betyder någonting, kommer svenska folket att förstå när sådana här händelser inträffar att man klart har sagt ut att riksdagen ingenting har att säga till om. Staten säljer ut en stor del av sitt ägande i Procordia, men det angår inte riksdagen. Vi behöver inte fatta några beslut. Det är först den dag som riksdagen får makt som svenska folket intresserar sig för riksdagen. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen bär huvudansvaret för riksdagens maktlöshet. Det här betänkandet innehåller ingenting om detta. Betänkandet grundar sig på 45 motioner avgivna under allmänna motionstiden, vilka sysslar med stort och smått, och innehåller ett försvarligt antal hembygdsmotioner. Utskottet har i sin visdom föreslagit avslag på alla sex motionerna till hembygdens fromma, men jag förmodar att de ändå gjort sin tjänst i PR-syfte lokalt.

De resterande motionerna ger sammantagna en ganska god bild av partiernas grundinställning i näringslivsfrågor. Detta gäller i hög grad de sex miljöpartimotioner som behandlas. Innan jag går in på dem vill jag dock ett ögonblick uppehålla mig vid övriga partiets ställningstaganden. Det framgår med all önskvärd tydlighet att det finns både likheter och olikheter i helhetsyn.

Förutom den socialdemokratiska grundinställningen att "Vad far gör är alltid det rätta", dvs. initiativ från riksdagen är alltid onödiga eftersom rege-

ringen redan har tänkt på allt, så finner man att utskottsmajoriteten har marknadsanpassning som ledstjärna.

Den nuvarande socialdemokratiska politiken går som bekant ut på en praktiskt taget oreserverad anpassning till EG. Statsministern säger visserligen annorlunda, exempelvis i en DN-artikel häromdagen, men när det gäller praktisk handling så tvekar man inte. I själva verket hinner man ju före EG i många frågor och harmoniserar svensk lagstiftning efter vad man *tror* att EG kommer att besluta. Detta kommer exempelvis att drabba vår textilindustri hårt. Denna mentalitet går också igen i Sveriges inställning i GATT-förhandlingarna, där man uppenbarligen anser att svenskt jordbruk skall stå i första ledet när det gäller att pröva den fria marknadens välsignelser.

Den verkliga anpassningen till EG har dock skett genom valutaregleringens avskaffande. I konsekvens härmed aviseras också förslag om att utländska företag fritt skall kunna köpa upp svenska företag, såvida inte svenska säkerhetsintressen hotas. Allt detta öppnar landet för det internationella kapitalets maktutövning. Detta är huvudlinjen i regeringens politik, och till den huvudlinjen ansluter sig i själva verket moderater och folkpartiet tämligen oreserverat.

Visserligen talar moderater och folkpartister i sina reservationer värtaligt om de mindre företagens behov, och kommer med en del kloka synpunkter när det gäller deras beskattning, men med den systematiska ultraliberala politik som man i verkligheten företräder kommer man att ge företräde för de multinationella och transnationella storföretagen.

Det finns ett slagord som man med förtjusning använder på den kanten, och det är rationalisering och rationella beslut. Och rationalisering kommer av ordet ratio, som betyder förnuft. I praktiken är det enda förnuftiga för moderater och folkpartister att låta lönsamheten på marknaden avgöra näringslivets utveckling, och socialdemokratien har blivit alltmer frälst av samma evangelium. Det är dock fullständigt uppenbart att ekonomisk lönsamhet är ett otillräckligt kriterium för vad som bör göras i samhället, om man vill föra en moraliskt anständig politik. Med dagens räntor är ju allt som sker mer än tio år från i dag praktiskt taget ointressant, när vi gör våra ekonomiska kalkyler.

Vill vi ta ansvar för kommande generationer och andra folk, måste de marknadsekonomiska kalkylerna kompletteras med andra och övergripande beslut. Staten och det allmänna måste vid sidan av ekonomiska kalkyler anlägga andra synpunkter. Det är vår uppgift i riksdagen att tänka inte bara på människors konsumtionsbehov utan på den totala livssituationen för människorna. Vi måste främja livskvalitet framför "levnadsstandard". Vi måste främja hälsa framför konsumtion, och vi måste främja barnens livssituation framför dagens begär. Vi måste sluta att slösa med energi och sluta att producera sopor som ingen vill ta hand om.

Jaså, säger lyssnaren, miljöpartisterna är fiende till rationalitet och lönsamhet. Då är det väl planekonomi de vill ha. Har de inte sett hur det har gått i Östeuropa? Jo, vi har sett hur det har gått i Östeuropa, men vi vägrar att acceptera att valet skulle stå mellan en rå kapitalism och en kommandoekonomi. Vi tror att det finns en tredje väg, men vi tror att socialdemokratien

gått vilse på sin tredje väg och hamnat på den breda vägen, den som förr brukade kallas Mammons väg.

I detta betänkande har miljöpartiet de gröna reserverat sig för en näringspolitik som tar hänsyn till annat än enbart lönsamhet. Vi vill styra näringslivet mot en större variation och småskalighet. Vi vet att detta betyder vissa förluster i ekonomisk rationalitet, men vi är övertygade om att det i stället innebär mänskligt förnuft.

Vi har talat om det många gånger förr. Vi har föreslagit kommunala näringslivsfonder uppbyggda med löntagarfondernas medel. Vi har föreslagit uppbyggnad av en särskild myndighet med uppgift att främja ekologisk teknik. Vi framhårdar i dessa förslag, och vi kommer att upprepa dem.

Vi vill att utvecklingsfonderna skall stödja kvinnliga företagare och hantverkare som hittills har varit försummade till förmån för manlig industri. På den punkten delar vi alltså vissa andra partiers uppfattning.

Vi stöder uppbyggandet av regionala aktiemarknader. Varje försök att bryta Stockholms dominans och överhettning bör främjas. Aktiebörser i Göteborg och Malmö med var sin specialitet kan vara en början.

Socialdemokraterna har slutat att tala om ekonomisk demokrati. Miljöpartiet vill ständigt hålla den frågan aktuell. Vi väntar på den dag då man inom socialdemokratin på allvar stöder de arbetandes fulla delaktighet i sina företag i form av producentkooperativ. Vi väntar på den dag då de boende på orten får företräde vid aktieförsäljning, t.ex. då statliga företag privatiseras helt eller delvis.

Vi kräver att staten genom en offentlig utredning snarast klargör vad den snabba internationalisering av näringslivet som pågår innebär för oss svenskar.

Vi kräver att vår skogsråvara tas till vara på ett miljövänligare, energisnållare och människovänligare sätt. Ett exempel på detta är det stöd till etablering av sågverksindustri och möbelindustri i inlandet som vi yrkat på i en reservation.

Vi menar att stålindustrin är en av landets nyckelindustrier, och vi påpekar i ett särskilt yttrande att staten genom en parlamentarisk utredning intimt bör följa utvecklingen på området. Vi kommer även att återkomma med anledning av denna fråga. Däremot har vi inte kunnat ansluta oss till vpk:s krav på en statlig planering för denna industri. Vi tror att det är viktigare att staten talar om för industrin vad den inte får göra än vad industrin skall göra. Delvis av samma skäl har vi inte kunnat ansluta oss till ett antal vpk-reservationer till förmån för s.k. hi-tech-industri. Men vi delar i och för sig vpk:s inställning att det är önskvärt att Sverige frigör sig från ett internationellt beroende på detta område. Som framgår av vårt särskilda yttrande nr 8 tror vi att problemen kräver en betydligt mera djupgående analys än den som vpk presterar, och föreställningen att man kan lösa ett antal problem enbart genom satsning på forskning har oftast visat sig orealistisk.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga de reservationer fogade till betänkandet, till vilka miljöpartiet har anslutit sig.

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Hjulen i svenskt näringsliv rullar med full fart. Optimismen och framtidstron är stark. Nyföretagandet ligger på en hög nivå. Konjunkt-

ren är fortfarande stark, även om man ser vissa tecken på en stagnation. Svenskt näringsliv hävdar sig väl i ett internationellt perspektiv. Frågan är om vi någon gång i vår historia har haft en så god sysselsättning i alla landets delar som nu. Den socialdemokratiska näringspolitiken under 80-talet har varit utomordentligt framgångsrik.

Detta vill jag säga som en replik till de trätobroder på den borgerliga kanten som har gjort sitt bästa för att underkänna denna utveckling och i stället hävdar en annan uppfattning. Men fakta talar ett annat språk än det dessa borgerliga politiker har gjort sig till tolk för här i kammarens talarstol.

Samtidigt finns utmaningar för framtiden. Kostnadsutvecklingen här i landet är i förhållande till den i vår omvärld oroande med hänsyn till svensk exports betydelse för vårt lands välstånd. Skattereformen är i detta sammanhang av utomordentlig betydelse. Skattereformen ger oss, Per Westerberg, förutsättningar att få ett rättvist skattesystem, där inkomster från arbete och från kapital får en likvärdig behandling och där ojämnheter i företagsbeskattningen så långt möjligt tas bort. I den mån det fortfarande finns orättvisor kvar i detta sammanhang får dessa naturligtvis justeras i den fortsatta hanteringen. I övrigt kan jag instämma i vad Hadar Cars har sagt på denna punkt, och jag vill också hänvisa till den debatt om dessa frågor som vi kommer att ha på fredag.

En förutsättning för vårt näringslivs goda utveckling är att vi genom forskning och teknisk utveckling har möjlighet att ta fram nya produkter och ny teknik. Här har samhället ett stort ansvar. All erfarenhet visar att en hög teknisk utveckling är beroende av ett starkt engagemang från statens sida i ett samarbete mellan stat och näringsliv. I detta sammanhang blir också det internationella samarbetet ute i Europa av allt större betydelse.

I betydande utsträckning har, som redan påpekats i debatten, den ökning som ägt rum av våra företags investeringar under senare år skett utomlands. De ökade vinsterna har i många fall använts till företagsförvärv utomlands. Detta har skett i första hand därför att företagen har velat skaffa sig tillträde till marknadsandelar. Detta är en nödvändig utveckling i ett alltmer internationaliserat näringsliv. Men utvecklingen inger samtidigt oro, eftersom en så stor del av investeringarna består i finansiella placeringar och så litet investeras i Sverige. Våra arbeten i Sverige kan tryggas bara genom att vårt eget näringsliv utvecklas och är robust och starkt i framtiden.

I detta perspektiv finns det anledning att med tillfredsställelse hälsa gårdagens uppgörelse mellan staten och Volvo om ett samgående mellan Procordia, Provondor och Pharmacia. Detta kan, om man så vill, tas som ett exempel på en pragmatisk socialdemokratisk, reformistisk näringspolitik. Samgåendet skapar större slagkraft åt läkemedels- och livsmedelssektorerna i vårt land inte minst när det gäller deras förutsättningar att konkurrera internationellt. Men uppgörelsen innebär också att Volvokoncernen satsar en del av sina resurser på utbyggnaden av näringslivet i Sverige. Volvo flaggar svenskt. Detta borde vara ett föredöme för flera andra svenska storföretag som nu sitter med stinna penningkassor.

Per Westerberg efterlyste andra motiv för detta samgående. Jag känner inte till några andra motiv än just detta att man skall skapa större slagkraft i

läkemedels- och livsmedelssektorerna, inte minst när det gäller deras förutsättningar att konkurrera på Europamarknaden.

Samtidigt innebär affären ett erkännande av den starka utveckling som skett i Procordia, tidigare Statsföretag. Statlig företagsamhet har visat sin styrka. Nu gäller det att gå vidare och med erfarenheterna från bl.a. Procordias utveckling dra nya slutsatser för att utveckla statens roll, som en part i förnyelsen av svenskt näringsliv under 1990-talet.

Denna roll kommer inte att minska i betydelse efter denna uppgörelse. Tvärtom visar mycket av utvecklingen på att statens roll, framför allt när det gäller att utveckla de nya högteknologiska industrierna, får en ökad betydelse.

Man har i detta sammanhang beklagat att näringsutskottet inte fått någon information. Affärer av den här karaktären har tyvärr den benägenheten att hanteringen sker mycket snabbt och möjligheterna till samråd och diskussion är mycket små. Jag instämmer i de krav som Hadar Cars ställde och anser att det är rimligt att riksdagens näringsutskott i en sådan här situation får information jämsides med att pressen får information. Det är ett krav som bör kunna tillgodoses.

Svenska storföretag betyder mycket för svenskt välstånd. Per-Ola Eriksson tog upp det och försökte på nytt ge sken av att socialdemokratin skulle vara speciellt intresserad av storskaligheten och av att främja den på bekostnad av all annan utveckling.

Det är riktigt; de svenska storföretagen betyder mycket för svenskt näringsliv – men det gör också de mindre företagen. Svensk näringspolitik bygger på förutsättningen att både storföretag och mindre företag utvecklas. Den eländesbild som ni beskrev här från talarstolen stämmer inte med verkligheten, Per-Ola Eriksson.

Startandet av nya företag har aldrig varit så omfattande som nu. De mindre företagen har en väldig ökning av sin investeringsaktivitet. De tror tydligen mer på svenskt näringsliv och Sveriges framtid än de borgerliga partierna gör när de beskriver utvecklingen. I framtiden kommer småföretagen att vara en mycket viktig faktor när det gäller att utveckla svenskt näringsliv och skaffa de nya arbetsplatser som skall trygga arbetena i framtiden.

Här måste tilliten riktas mot de enskilda människorna. Det är uppfinnare, innovatörer och entreprenörer som bygger framtidens arbetsplatser. Därför är det av stor betydelse att samhället skapar en miljö som ger förutsättningar för dessa att utvecklas. Den stora tillgången i vårt land är entusiastiska och kunniga människor. Utbildningsstandarden i vårt land är hög och jämn.

Men detta räcker inte. 1990-talet kommer att kräva en kraftig satsning på utbyggnad av utbildningsmöjligheterna på alla nivåer. Inte minst viktig är vidareutbildningen av de människor som redan nu finns ute på arbetsplatserna. Detta är en jämlikhetsfråga, men också en fråga om att skapa förutsättningar för en god näringstillväxt.

Stora utmaningar i dag är förnyelsen av vår miljö och utbyggnaden av en ny energiförsörjning. Här skapas nya möjligheter för utveckling av produkter och företag, inte minst när det gäller förnyelsen av vår arbetsmiljö, där uppbyggnad av arbetsmiljöfonderna på ca 10 miljarder är en stor nysatsning.

Vi har tidigare diskuterat den internationella utvecklingen, där framväx-

ten av EG och den nya europeiska ekonomiska gemenskapen kan anas som en följd av östlänternas fredliga revolutioner. Här bjuds nya möjligheter för svensk företagsamhet i takt med att samarbetet utvecklas. Ett exempel på möjligheter som också kan tjäna som stimulans för oss i Sverige är naturligtvis EG:s småföretagarprogram. Men det finns också skäl att konstatera att Europa finns redan nu. EG är ett faktum i dag! Tag chansen! Utnyttja möjligheterna! Inte minst svenska småföretag har här nya marknader, som redan i dag väntar på deras kunskaper, produkter och industriella kunnande.

Samtidigt kan man inte förneka att det internationella samarbetet innebär en ökad konkurrens och snabbare förändringar även för de mindre företagen i vårt land. Detta bör beaktas i företagets planering för framtiden.

Just nu pågår arbetet på att utforma strategin för näringspolitikens och forskningspolitikens utformning under den kommande treårsperioden. Här i riksdagen kommer vi att få dessa förslag från regeringen i månadsskiftet februari–mars nästa år. Dessa förslag har förberetts i ett omfattande utredningsarbete, som just nu bereds i regeringskansliet inför propositionsskrivandet. I detta arbete ingår bl.a. att beakta de förhållanden som jag berört i det föregående och många av de synpunkter som andra partiers företrädare framfört i debatten.

Där kommer också att ges förslag till ställningstaganden i en rad av de frågor som har tagits upp i reservationer till det betänkande från näringsutskottet som vi just nu diskuterar. Det är i dag föga värt att föregripa den diskussion som vi får i kammaren om ett par tre månader, då vi kommer att ha ett betydligt bättre underlag för diskussionen.

Jag vill därför här nöja mig med att avstyrka samtliga reservationer och yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande på alla punkter.

Både Hadar Cars och Per Westerberg, och för övrigt också Per-Ola Eriksson, diskuterade ägandet och beskrev den enorma maktkoncentration och samling av ägande som sker genom framväxten av institutionella placerare och stora företag, och de såg det som en hemsk utveckling. Om bilden vore sann vore det självfallet hemskt, men det är den inte. Sverige är sannolikt det land i världen som har ägandet mest spritt på de enskilda människorna – så är det på alla områden. Med den utgångspunkten är denna debatt inte relevant i förhållande till vår situation.

På en punkt vill jag göra ytterligare en markering, och det gäller hantverkets ställning och hantverkaryrkenas framtid. Det är alldeles uppenbart att ett gott hantverkarskunnande inte bara är ett behov i dagens och morgondagens samhälle. Det är också i betydande grad en förutsättning för utveckling av nya företag och produkter – ett baskunnande som inget välutvecklat industriland kan avstå från. Det finns därför skäl för samhället att uppmärksamma detta och skapa goda förutsättningar för en sådan utveckling.

Här i riksdagen faller dessa frågor på minst tre utskott: näringsutskottet, arbetsmarknadsutskottet och utbildningsutskottet. Jag upplever att denna sektorisering i dag är ett visst hinder för att vi skall kunna ta ett totalgrepp över de utvecklingsfrågor som är aktuella när det gäller hantverket. Det må bli vår uppgift att här finna samarbetsformer, som ger oss möjligheter att på ett bättre sätt hantera dessa för framtiden så viktiga frågor.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till näringsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

Näringspolitik

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Åke Wictorssons anförande ger ju anledning till ett antal kommentarer. Han vill gärna beskriva läget i Sverige som alldeles utmärkt: Industrin går bra, lönsamheten är bra, man har högt nyföretagande. Det är korrekt att enstaka siffror är bra. Men Åke Wictorsson måste ju ändå komma ihåg att hans egen finansminister för några veckor sedan var ute och talade om att han betraktade Sveriges ekonomi som en av de sjukaste i Väst-europa. Han talade just om de stora strukturproblem vi har med ett snabbt ökande kostnadsläge, svårigheter med kapitalbildning och mycket annat. Hans anförande den gången väckte tanken att han ville visa att Sverige var på väg in i någon form av ekonomisk kris, eller i varje fall ville försöka bädda för en ekonomisk åtstramning. Det finns ju även andra på er kant som har sablat ner den nuvarande ekonomiska situationen.

När vi sedan kommer in på ägandespridning kommer Åke Wictorsson fram till att vi har en stor del enskilt sparande och ägande i näringslivet i Sverige genom att många är delägare. Ja, genom olika typer av kollektivt kapital, genom olika fonder, genom olika försäkringsbolag är, helt korrekt, slutägarna väldigt många. Det är vi glada för. Men problemet är att makten koncentreras genom att skattefavourerna har varit och är alldeles på tok för koncentrerade till den typ av kollektivt kapital där det enskilda privata aktiesparandet är utomordentligt kraftigt missgynnat av skatteskal. Det är bl.a. därför vi har en del synpunkter på affären mellan Volvo och Procordia.

Med utgångspunkt i allmänna synpunkter tror jag att behovet av en viss koncentration inom läkemedelsindustrin kan försvaras. Detta gäller även i fråga om att skärpa konkurrensen inom livsmedelssektorn. Men den diskussion vi kan föra är hur man hanterar de mindre aktieägarna i Procordia; i synnerhet när man framfört helt andra argument än bara de rent företagsekonomiska, såsom insyn i läkemedelsindustrin och Åke Wictorssons egna antydningar om vad staten skall göra med sitt ägande och sin struktur i framtiden. Om man inte bara tar strikt affärsmässiga hänsyn, vilka hänsyn tar man då? Hur skall då småägarna i de statliga företag som finns på börsen kunna agera med någon säkerhet? I det läget riskerar de ju att bli misshandlade.

Åke Wictorsson var även inne på småföretagen och skatteomläggningen. Jag skall bara kort kommentera detta.

Jag betraktar den utländska fackpressens, i form av The Economist, Financial Times m.fl., kommentarer om en helt otillräcklig skatteomläggning som mycket befogade. Jag hävdar med skärpa våra argument om att ett högt skattetryck leder till låg ekonomisk tillväxt och att detta inte rubbar det höga skattetrycket i Sverige. Det förvånar mig att man från socialdemokratisk sida är beredd att acceptera att just de mindre företagen, som inte är börsnoterade, skall få särskilt hög skatt jämfört med de börsnoterade. Varför skall

man straffa de mindre företagen i Sverige, de som skall förnya och ge dynamiken i ekonomin? Hur kan man tro att man skall få fram kapitalbildning och sparande till riskkapitalmarknaden om man får en beskattning som vida överstiger den ute i Europa?

Det finns annat som det finns anledning att hastigt kommentera. Det sista som jag tänker ta upp i det här anförandet är den s.k. förvärvslagstiftningen. Åke Wictorsson var inne på den. Jag måste be om ett förtydligande från Åke Wictorsson. Hur ser ni socialdemokrater på förvärvslagstiftningen? Era egna ledamöter, speciellt en i utskottet, har ju varit ute och talat om att alla stora, eller de största, företagen i Sverige skall klassas som nationella säkerhetsintressen och icke kunna ägas av utländska företag. Vi skall alltså inte tillåta utlänningar att köpa stora svenska företag, men däremot skall svenskar få köpa stora utländska företag. Var står ni egentligen i den frågan?

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Liksom andra ekonomier i Västeuropa och OECD-länderna över huvud taget har svensk ekonomi gått bra under senare år. Vi skiljer oss inte på något påtagligt sätt från utvecklingen i andra delar av OECD-området; jag tänker då framför allt på utvecklingen i Västeuropa. Vi har nu, som alltid, en lägre arbetslöshet än vad man har i andra delar av Västeuropa. Det är ju inte något speciellt nytt. Andelen arbetslösa i förhållande till den arbetande befolkningen har alltid varit låg i Sverige. Inte minst var den det jämfört med Västeuropa i övrigt under den tid vi hade borgerliga regeringar.

Vad som har hänt under senare tid är väl att svagheter i den svenska ekonomin alltmer kommit i dagen. Att tillväxten, även efter det att man reviderat siffrorna, är bland de lägsta är uppenbart. Att vi de senaste fem åren legat under genomsnittet i OECD är alldeles klart, även med reviderade siffror. Kostnaderna har stigit i svenskt näringsliv på ett sätt som inte har några motsvarigheter i flertalet andra länder i Västeuropa. Inflationen är högre än i flertalet andra länder i Västeuropa – Sverige ligger, tror jag, nästan i topp i det avseendet. Det ligger självfallet mycket i det som finansminister Feldt sade om att svensk ekonomi befinner sig i ett sjukdomstillstånd. Jag tycker att det är värt att notera och kanske viktigt att framhålla i en diskussion som den här.

Per Westerberg talade om skattereformen och ville uppenbarligen gärna göra det, trots att vi skall ha en annan debatt om den. Låt mig till honom bara säga att det totala skattetrycket i Sverige är för högt. Det säger folkpartiet i alla sammanhang där den här frågan diskuteras. Det vore värdefullt om kunskapen att läsa innantill och att höra vad vi säger spred sig till bl.a. Svenska Dagbladet och moderata samlingspartiet i övrigt. Man vill uppenbarligen inte lyssna på vår uppfattning om nödvändigheten av att sänka skattekvoten. Nu får skattereformen den positiva effekten att skattekvoten går ned till följd av den ökade dynamism som vi har all anledning att förutsätta att reformen leder till.

Per Westerberg citerade *The Economist*, men glömde att citera den rättelse i *Economist*-artikeln som finansminister Feldt skickade in och där han erinrar om att skattekvoten 1991 kommer att sänkas med 2 %. Det var den siffra han angav i sin rättelse i *The Economist* – den bör rimligtvis också nämnas.

Vi har talat mycket vackert om småföretagandet. Det har jag själv också gjort. Jag vill bara understryka att en viktig del i ett livskraftigt småföretagande är att man har en innovationskraft. Där kommer våra uppfinnare in som en mycket viktig del, både när det gäller att stärka svensk industri i allmänhet och inte minst för att genom sina innovationer skapa underlag för flera nya småföretag. Därför har vi från folkpartiets sida krävt, men tyvärr inte fått gehör för det från majoriteten i utskottet, att patentansökningar och prestationsmateriel som uppfinnare nu i stor utsträckning måste stå för, i ökad utsträckning skulle ersättas av staten. Det är väsentligt att just de små uppfinnarna får en ökad andel vid fördelningen av STU-pengarna.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till folkpartiets reservationer i det här betänkandet.

PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Åke Wictorsson talade länge och väl om det positiva sysselsättningsläget i vårt land. Aldrig har det varit så bra som nu, var i sammanfattning hans budskap. Det är ganska naturligt att vi har ett bra sysselsättningsläge totalt sett här i landet efter att ha haft högkonjunktur under många år. Hadar Cars var också tidigare inne på detta.

Men denna högkonjunktur döljer mycket. Det är de mest expansiva områdena och de stora företagen som framför allt har tjänat på högkonjunkturen. Vi har ju fortfarande betydande skillnader inbyggda mellan de områden som har mindre utvecklat näringsliv och de mest expansiva områdena. Att vi totalt sett har ett bra sysselsättningsläge är inte tack vare regeringen utan närmast trots regeringen. Mycket av de åtgärder som vidtagits under senare år har ju haft till syfte att skapa tillväxt i ett fåtal områden, i ett begränsat antal branscher och framför allt för storföretagen.

Sedan talade Åke Wictorsson om att jag hade beskrivit en eländesbild. Jag har beskrivit verkligheten. Om Åke Wictorsson talar om att det är elände, så är det hans ordval. Men det finns ju mycket i facit. Vi behöver bara titta i backspegeln och se hur utvecklingen har varit under de senaste åren när socialdemokraterna har haft ansvaret för näringspolitiken och den ekonomiska politiken. Det är inte så svårt att hitta fakta. Vi har sett hur utvecklingen har gått i koncentrationens riktning. Jag nämnde i mitt tidigare inlägg UV-Shipping, PKbankens affär med Carnegie, tredje blocket i skogsindustrin, specialstöden till Saab och Volvo osv. De små företagen har inte fått samma stöd och samma utvecklingsmöjligheter. Tvärtom har man från socialdemokraternas sida begränsat anslagen till utvecklingsfonderna, till teknikutveckling, och konsekvent avslagit de förslag till förbättringar som vi har lagt fram de senaste åren på den här punkten.

Socialdemokratisk näringspolitik håller utan tvivel på att bli någon form av bihang till storföretagen och den s.k. storförfinansien. Regeringen tycker som storföretagen. Men vi skulle vilja veta: Vad tycker regeringen och socialdemokraterna självständigt, oberoende av vad de stora företagen tycker? Är det inte så att den näringspolitik som vi egentligen skulle begära av socialdemokraterna och regeringen lyser med sin frånvaro? Man saknar en sammanhållen näringspolitik. Och när man försöker komma till rätta med maktkoncentrationen i näringslivet, bygger man upp balanserande maktkoncent-

rationer på den statliga sidan – även fondsystemet. Men man skall inte möta en maktkoncentration med en annan. Jag tycker att socialdemokraterna bör se mer allvarligt på de stora konglomerat som håller på att växa fram, där man också försvårar spridandet av makten och aktieägandet till allmänheten.

Jag vet att Åke Wictorsson är intresserad av kooperativa frågor och står konsumentkooperationen nära. Borde det inte mot bakgrund av vad som nu sker – den senaste affären mellan Procordia och Volvo – kunna finnas ett intresse av att låta de producent- och konsumentkooperativa företagen få bättre utvecklingsmöjligheter för att kunna balansera dessa maktkoncentrationer som växer upp? Jag tycker att kooperationen har getts en alldeles för underordnad och tillbakadragen roll i de näringspolitiska sammanhangen.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Åke Wictorsson ger sig ju inte in i någon egentlig debatt utan glider förbi det mesta. När det gäller det som nu plötsligt dök upp på dagordningen, och som vi i och för sig får tillfälle att diskutera när vi kommer till det betänkande om de statliga företagen som står på agendan för morgondagen, kan vi återigen diskutera de statliga företagen och hur de visar sin styrka. Jag kan medge, Åke Wictorsson, att de har blivit mera professionellt ledda, framför allt genom att tillämpa exakt samma principer som de privata företagen. Det är alltså hårfina skillnader, såvitt jag kan se, mellan hur dessa företag fungerar och hur de privata företagen fungerar. Maktkoncentrationen är, som jag nämnde förut, något större när det gäller de statliga företagen. Det finns ingenting som indikerar att detta är ett bra skäl för att staten skall äga sådana företag.

Sedan säger Åke Wictorsson att statens roll inte kommer att minska. Det låter konstigt. Först säljer man ut delar av SSAB, sedan säljer man helt ut UV-Shipping, och så säljer man ut Procordia. Skall staten börja köpa nya storföretag? Är det vad Åke Wictorsson antyder? Det låter spännande. Kan vi få fler informationer?

Jag noterar med glädje att Åke Wictorsson säger att miljön och energiförsörjningen kommer att ge nya möjligheter för företagsamheten i landet. Då hoppas jag också att socialdemokratin ser till att inhemska företag som sysslar med alternativ och förnybar energi får viss uppmuntran, vissa favörer, t.ex. att de slipper moms på biobränslen, att konsumenterna får visst stöd för att installera solfångaranläggningar, att man ger stöd till den stora solfångaranläggningen i Kungälv, och att man kan ge vissa investeringsbidrag för att uppmuntra en storskaligare insats på vindkraftsområdet.

Åke Wictorsson säger att Sverige har den bästa ägarspridningen i världen. Det visar egentligen bara det usla tillståndet i världen, dvs. hur kapital och makt är koncentrerat till några få. I varje fall vi i miljöpartiet är icke nöjda med den ekonomiska demokratin i Sverige. Vi vill alltså få den förbättrad, och vi hade hoppats att regeringen hade några idéer i samma riktning.

Vi noterar också att Åke Wictorsson inte har presterat några synpunkter på de förslag vi har lagt fram, t.ex. förslaget från centern, vpk och miljöpartiet om stöd till småskalig teknikutveckling. Vi noterar att trots allt vad näringsutskottet fick lära sig under sin resa i Jämtland finner inte majoriteten

att det finns något skäl att satsa ytterligare på sågverksindustrin eller att se på hur man kan skapa arbetstillfällen i inlandet, vilket skulle vara gynnsamt ur regional synpunkt, ur energisynpunkt och ur handelsbalanssynpunkt, och gynnsamt för den bygd där arbetstillfällena skapas.

Åke Wictorsson har inte presterat någon idé om hur den tilltagande internationaliseringen och det allt större inflytandet för de multinationella företagen skall mötas. Vi från miljöpartiet tror att detta är en olycklig utveckling som behöver beaktas på något sätt. Svenska arbetare känner sig otrygga när de vet att deras arbetsplats styrs långt bortifrån. De vet att sysselsättningen i Sverige då inte blir en prioriterad angelägenhet för företaget; möjligen blir sysselsättningen prioriterad där huvudkvarteret för resp. företag ligger.

Slutligen vill jag beröra något som Åke Wictorsson sade om teknisk utveckling. Den tekniska utvecklingen får allt större betydelse internationellt och nationellt, sade han. Vi miljöpartister är icke teknikfiender, men vi vill varna för en överdriven tekniktro. Det gäller att värdera tekniken och att satsa på rätt teknik. Det finns mycken dålig teknik, som man inte borde satsa på, både när det gäller forskning och utveckling och när det gäller praktisk industriell verksamhet.

ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Det är inte gnäll eller klagosånger när man påtalar de negativa förändringar som följt i högkonjunktens spår, när man påtalar ojämheten i utvecklingen eller sätter pekfinger på de krisområden som vi har i landet. Det måste väl vara djupt oroande för socialdemokraterna och för Åke Wictorsson att två stora städer som Göteborg och Malmö – Malmö som är ett traditionellt socialdemokratiskt fäste – går på knäna mitt under en högkonjunktur, att man har uppenbara problem med sitt näringsliv, att man har så stora problem med den kommunala ekonomin att staten måste skjuta till stora summor i form av lån för att man över huvud taget skall klara sig, att 12 % av arbetarstaden Malmös befolkning permanent får socialbidrag, osv. Detta inträffar i ett läge när Sveriges ekonomi går bra, under en högkonjunktur!

Det är klart att man skall glädja sig åt privata investeringar, privata satsningar på framtiden. Men glädjen är inte odelad när man vet att de privata investeringarna delvis sker på bekostnad av offentliga investeringar. I de storstäder som jag har nämnt – Göteborg och Malmö – är behoven av offentliga investeringar starkt eftersatta. Det finns behov av massiva satsningar främst på kollektivtrafiksystem. Det är från många synpunkter strategiskt i det här sammanhanget. Det är vettiga satsningar från energisynpunkt, från miljösynpunkt och från sysselsättningssynpunkt. Det är sådant som har effekter på hela regioner.

Jag är också oroad av att Åke Wictorsson tar så lätt på de koncentrationstendenser som vi ser inom svenskt näringsliv och inom svenskt bankväsende och på effekterna av storaffären mellan Volvo och Procordia. Den affären beskrevs här för en liten stund sedan av Per Westerberg som en glädjande privatisering. Han och Hadar Cars hade visserligen invändningar i marginalen, men de tyckte att det var bra att statligt ägande minskade och att privat ägande i tidigare statliga företag ökade.

Visst är det bättre att Volvo investerar i Sverige än i utlandet, och visst är det bättre att man investerar i produktion än i icke-produktiva verksamheter. Men koncentrationen har sitt pris. De rika svenska företagen har ju inte trottat fram sina förmögenheter eller tillgångar. De förmögenheterna och tillgångarna är resultatet av en återhållsamhet hos arbetare och tjänstemän. De är ett resultat av överföringar från offentligt till privat under den s.k. krispolitikens år. Det måste vara märkligt för svenska arbetare och tjänstemän att i dag se att de pengar, de rikedomar, som de har skapat åt svenska företag används för att minska det gemensamma ägandet och öka det privata ägandet och inflytandet i samhället. Det vi ser framför oss är en utveckling som kanske kommer att vända på det gamla talesättet att det som är bra för Volvo är bra för Sverige: Det som är bra för Sverige är också bra för Volvo.

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Några kommentarer!

Per Westerberg uppger att finansminister Kjell-Olof Feldt har fällt uttalandet att Sverige har en av de sjukaste ekonomierna i Europa. Fundera ett ögonblick på det påstådda uttalandet och jämför förhållandena i Sverige med situationen ute i Europa! Jag vågar påstå att det citatet är felaktigt. Efter en jämförelse med länderna i öst och med de utvecklade länderna i väst vill jag påstå att Sveriges ekonomi inte är en av de sjukaste i Europa. Det finns vissa problem i utvecklingen – det förnekade inte heller jag i mitt inlägg – som det gäller för oss att ta tag i och hantera. Det finns ett ansvar för partierna här i kammaren att bedriva en effektiv ekonomisk stabiliseringspolitik, vilket vi inte på alla kanter har visat så särskilt stor förmåga till när det har varit aktuellt. Det gäller naturligtvis att ta tag i de problem som kostnadsutveckling och annat för med sig och de problem som vi i de sammanhangen har med bytesbalansen.

När det gäller skattedebatten hänvisar jag – Per Westerberg får ursäkta – till den debatt som kommer att äga rum på fredag. Det är meningslöst att vi vid detta tillfälle försöker att dra i gång en förövning på det området.

När det gäller förvärvslagstiftningen hänvisar jag också till vad vi kommer att redovisa när de här förslagen i sinom tid kommer.

Hadar Cars säger att det inte är något speciellt nytt att sysselsättningen i Sverige har varit god; det har den alltid varit. Men varför, Hadar Cars? Varför är sysselsättningen traditionellt hög i Sverige, medan den däremot inte är det i andra länder, som berömmar sig av att ha en betydligt bättre ekonomi? Där är arbetslöshetssiffrorna betydligt högre än vad vi i Sverige har varit inom räckhåll för någonsin i modern tid. Självfallet beror det på att det bedrivs en kraftfull socialdemokratisk välfärdspolitik, som ger det resultatet, en välfärdspolitik som omfattar alla sektorer och där sysselsättningen har prioriterats och satts i högsätet. Det är inget särskilt nytt – det håller jag med om. Men låt oss slå vakt om det bestående i det här fallet!

Tillväxten, säger Hadar Cars, kommer inte upp till genomsnittet i OECD. Jag skall inte exercera med de här siffrorna, men, Hadar Cars, den ekonomiska tillväxten i Sverige är jämförbar med den i Västeuropa. Att de länder som ingår i OECD befinner sig på olika utvecklingsstadier och att utveck-

lingen i andra områden än i Västeuropa därför har varit kraftigare skall jag inte bestrida.

Kostnaderna och inflationen är ju i första hand ett exempel på att vi har resursbrist i Sverige – vi har knapphet på sådana resurser som materiel och arbetskraft för olika sektorer, och det leder till inflationstendenser. Den typen av effekter i en ekonomisk utveckling och den typen av anpassningsproblem tror jag att man alltid kommer att få kämpa med i en öppen och fri ekonomi.

Per-Ola Eriksson har delvis fått svar när det gäller sysselsättningen. Han har också accepterat den socialdemokratiska politiken i det här fallet och anser att det är naturligt att vi har ett högt sysselsättningsläge i Sverige. Det är bra.

I det sammanhanget skall jag inte förneka att det finns variationer i intensiteten i sysselsättningsgrad, men ett faktum är ändå, när man exempelvis berör Norrlands inland, att även i Norrlands inland sysselsättningsläget för närvarande faktiskt är ganska hyggligt i förhållande till vad det har varit tidigare. Visst finns det möjligheter att bearbeta utvecklingen och se till att den blir bättre. Utvecklingen är också ojämn i olika branscher, det har jag inte ett ögonblick förnekat.

Till Rolf Nilson vill jag säga att jag inte på något sätt vill bestrida att man har problem, exempelvis i de storstäder som han nämnde. Utvecklingen medför bekymmer, men att i det sammanhanget använda beteckningen kris och säga att man nästan skymtar undergången, det är att använda alltför stora ord i det sammanhanget.

Lars Norberg, jag tycker inte att det är så stora skillnader mellan de statliga och de privata företagens utvecklingen. Mot den bakgrunden ser jag inte särskilt upphetsande på förslaget och beslutet om fusion. Däremot kan man naturligtvis i anslutning till detta diskutera hur demokratifrågorna skall utvecklas. Jag erkände det och konstaterade det i mitt första inlägg, och det står jag fast vid. Vi kommer självfallet inte att avstå från att föra fram frågorna om ekonomisk demokrati.

Till sist, Lars Norberg, gillar jag en utveckling av högteknologin, och jag är beredd att medverka till satsningar både på lågteknologin och på den kooperativa utvecklingen.

PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Något av det som Åke Wictorsson sade var ju faktiskt belysande för problemen i Sverige, nämligen att vi har resursbrist i Sverige samtidsigt som vi har stora underskott i våra utrikesbetalningar och ett alltför högt kostnadsläge, som gör att många företag tenderar att investera utomlands i stället för i Sverige. Detta är ju snarast bevis för att vi har obalanser i ekonomin som skapar betydande problem.

Resursbristen i samhället innebär ju dessutom att vår resurstillväxt är oerhört svag jämfört med omkringliggande länder. Innevarande år är vår ekonomiska tillväxt faktiskt den näst lägsta bland OECD-länderna – prognosen säger att vi nästa år verkligen får den lägsta ekonomiska tillväxten. Det föreligger ett mycket starkt samband mellan det höga skattetrycket och den låga ekonomiska tillväxten. Det är ju därför vi menar att det höga skattetrycket

hotar välfärdssamhället och skapar dåliga arbetsförhållanden för svensk industri och svenskt näringsliv och gör att vi får se betydande investeringar utomlands medan nästan inte ett enda utländskt företag vill komma hit och bygga upp sin verksamhet. Detta är ett bevis för att det är något som inte är bra. Det är dåligt att så att säga försöka sticka huvudet i busken och duka för fakta!

Jag beklagar att Åke Wictorsson inte vill säga någonting om de olika delarna i förvärvslagstiftningen. När företrädare för socialdemokraterna i utskottet officiellt tar ställning och kräver något väsentligt, kunde det faktiskt vara av värde med ett klarläggande av vilken ståndpunkt man egentligen har! Det fackutskott som handlägger förvärvslagstiftningen, dvs. näringsutskottet, har ju ett icke oväsentligt inflytande över vad som verkligen kommer att passera i riksdagen framöver.

Jag håller med om att debatten om de mindre företagen inte kommer att hållas i någon större utsträckning på fredag. Stora delar av skattebeslutet kommer inte att fattas på fredag, men det är ändå anmärkningsvärt att man i praktiken kan sitta och moltiga och acceptera att vi inför västvärldens kanske hårdaste beskattning av småföretag, medan vi talar om att dynamiken, förnyelsen och utvecklingen i näringslivet – som ju nästan alla i den här kammaren talar om – kommer från just dessa företag. Samtidigt ålägger vi dessa företag särskilt höga skatter – något som ur näringspolitisk synvinkel är utomordentligt allvarligt och som också kanske tar bort en stor del av den s.k. dynamiska effekt som denna skatteomläggning skulle komma att ge.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det är självfallet min förhoppning att vi skall få till stånd en ekonomisk politik som skiljer sig från den som har bedrivits under senare år. I avvaktan på att det kan ske är jag i varje fall glad över att finansministern har en mer realistisk syn på de problem som Sverige står inför än den som Åke Wictorsson har.

Jag är på det klara med att det finns regionala orsaker till arbetslösheten i Europa. Jag tänker närmast på det förhållandet att Västtyskland har tagit emot hundratusentals, ja miljontals, flyktingar från östsidan och på den traditionellt stora regionala skillnaden i Italien mellan Nord- och Syditalien samt på de problem som Spanien på grund av en långlivad arkaisk regim länge stod inför innan landet kom med i den europeiska gemenskapen. Man kan göra listan mycket längre än så.

I Sverige har vi under alla tider fört en politik i syfte att hålla en hög sysselsättning. Jag vill inte beteckna den politiken som speciellt socialdemokratisk, eftersom arbetslösheten under de sex år vi hade borgerlig regering i det här landet, jämfört med den arbetslöshet som rådde i omvärlden, var minst lika låg som den varit både förr och senare.

Nu är det risk för att vi inte kan bevara den på den låga nivå som den är i dag, herr talman.

Åke Wictorsson har sagt att Per Westerberg och jag citerat Feldt på felaktigt sätt. Därför vill jag avsluta med att fråga Åke Wictorsson om det inte är sant, vilket har sagts mig, att finansminister Feldt har talat om att som en följd av de struktursvårigheter som han ser framöver man inte kan utesluta

att vi får arbetslöshetens "hårdande stålbad". Det är en orosunge såväl som någon! Jag hoppas att Åke Wictorsson jämför vad finansministern säger med vad han själv har sagt här i dag. Vi får alla se vem av herrarna som hade mest rätt om framtiden.

PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Åke Wictorsson sade att jag hade accepterat den socialdemokratiska politiken. Det har jag ingalunda gjort, Åke Wictorsson.

Den positiva sysselsättningsutvecklingen är självfallet betingad av den gynnsamma internationella konjunkturen, vilket jag också hävdade i mitt förra inlägg, och av en positiv valutautveckling.

Vad beträffar den socialdemokratiska välfärdspolitiken har den faktiskt varit en devalveringspolitik. Vad tänker nu socialdemokraterna göra sedan devalveringseffekterna är uppätta? Den stora devalvering vi genomförde 1982 innebär förstås på kort sikt en stimulans för näringslivet, det kan man inte förneka.

Men nu befinner sig svensk industri i samma kostnadsläge som före 1982 års devalvering. Då kommer frågan: Vad kommer man nu att göra?

De positiva effekterna av 1982 års devalvering grundade sig på att vi då hade ett lågt kapacitetsutnyttjande efter många års lågkonjunktur. I dag har vi ett högt kapacitetsutnyttjande i näringslivet och i industrin. Vad kommer socialdemokratin att göra för att klara kostnadsläget?

En aspekt som fallit bort ur debatten och som det finns anledning att Åke Wictorsson kommenterar i sin nästa replik gäller frågan om riskkapitalförsörjning till de små och medelstora företagen, som inte finns noterade på börsen. Före 1982 hade faktiskt Sverige en ledande ställning i Europa när det gäller riskkapitalförsörjningen till de mindre, alltså icke börsnoterade, företagen.

I dag befinner vi oss på jumboplats. Hela venture-kapitalmarknaden har stått still under de år då socialdemokraterna har haft regeringsansvaret. Det innebär att kapitalförsörjningen till småföretagen i dag är lägre än den var för sju år sedan. Och det är allvarligt, om man vill värna om småföretagen, som ju Åke Wictorsson faktiskt av och till brukar säga att socialdemokraterna vill.

Till sist: Jag efterlyser åtgärder från socialdemokraternas sida på det kooperativa området för att möta maktkoncentrationen i näringslivet. Är det inte på tiden nu, Åke Wictorsson, att vi lyfter fram Kooperationen som ett ordentligt alternativ till den privata och statliga maktkoncentrationen och det som följer i spåren av de många konglomerat som bildas och har bildats under sen tid?

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Åke Wictorsson har fortfarande inte kunnat tala om, om socialdemokratin har några idéer om hur ekonomisk demokrati skall kunna förbättras i det här landet. Han har inte kunnat svara på frågan, hur man skall stödja satsningen på de företag som han gärna vill skall starta inom energi- och miljösektorerna. I själva verket har den politik som har drivits på 80-talet snarare avskräckt företag från sådana satsningar.

Åke Wictorsson säger att han villkorslöst tror på högteknologi. Jag menar fortfarande att högteknologi kan vara bra och högteknologi kan vara dålig. Jag skall inte ge mig in på någon längre uppräknig av vad jag anser vara bra och dålig högteknologi; det kan vi göra någon annan gång. Principen borde vara klar.

Dessutom är det ju fråga om vad man skall använda pengar till. Pengar kan bara användas en gång. Satsar man på avancerad högteknologi, så kanske man inte kan satsa dem på de områden som jag nämnde nyss, nämligen miljövänlig teknik och teknik som utvecklar våra inhemska energikällor eller som hjälper till att spara energi.

För övrigt menar jag att kärnkraften skall avvecklas så snart som möjligt. Börja nu!

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Det skulle vara ganska skönt att få reda på vart "den sjuka ekonomin" tog vägen i Per Westerbergs anförande. Det återkom i varje fall inte. Nu förvandlas det till "den näst lägsta tillväxten i västvärlden".

Per Westerberg! Gå och läs på den där statistiken! Jag är övertygad om att Per Westerberg har läst den i ett för tidigt stadium, innan man gjorde korrigeringen beträffande utvecklingen inom tjänstesektorerna och liknande, för när den är gjord visar det sig att den svenska tillväxten ligger i nivå med den tillväxt som finns i Västeuropa.

Jag är den förste att understryka att skall vi klara alla de uppgifter som ligger framför oss när det gäller verksamheten i den gemensamma sektorn, möjligheterna att uppfylla alla vackra mål för regionalpolitiken, stöd till utveckling av lågskalgig teknik och att över huvud taget få resurser för utveckling av detta land, så har vi bara en väg att vandra – och det är att få upp den ekonomiska tillväxten så att den blir högre. Det är den vägen vi får ökade resurser. Det är också den vägen som man möjligen har förutsättningar att påverka skattekvoten i det svenska samhället. På den punkten har inte jag någon avvikande uppfattning när det gäller inriktningen.

Däremot är det självklart att vi, som tidigare, hävdar att tillväxten måste ske under socialt acceptabla och rättvisa former, och att det välstånd som blir resultatet av tillväxten måste fördelas på ett rättvist sätt.

Hadar Cars! Jag har inte ett dugg emot att andra partier ställer upp och stödjer den socialdemokratiska sysselsättningspolitiken. Jag vill inte ha något monopol i det avseendet. Ni är välkomna i församlingen att vara med och backa upp den även i framtiden.

Men jag kan försäkra Hadar Cars att socialdemokratin aldrig kommer att se arbetslösheten som ett härdande stålbad, en förutsättning för att vi skall få en hygglig välfärdsutveckling i Sverige. Vi kommer att hela tiden ha sysselsättning och arbete åt alla som det främsta målet.

I fråga om riskkapitalförsörjningen hänvisar jag P-O Eriksson till den debatt och det beslut vi kommer att ta i anslutning till den näringspolitiska propositionen. Det är då vi får ta upp riskkapitalfrågorna till hantering. Nu har vi inget sådant konkret förslag, och därför får vi vänta litet.

Jag är beredd att på nytt understryka – det har vi också markerat tidigare från näringsutskottet – kooperationens betydelse i den framtida näringsliv-

utvecklingen. På den punkten upplever jag inte att det finns några motsättningar.

Det kan också delvis vara ett svar till Lars Norberg, som efterlyste idéer om den ekonomiska demokratins utveckling i svenskt näringsliv. En av vägarna är att på ett annat sätt än hittills satsa på kooperativ företagsamhet och kooperativa former för att utveckla verksamheterna.

Sedan kommer vi sannolikt att ha behov att diskutera hur man på ett effektivt sätt skall kunna lösa samhällets, i det här fallet gestaltat av riksdagen, inflytande över den statliga företagssektorn. Detta antydde jag i mitt inledningsanförande. Detta är något som jag upplever som en viktig fråga i ett sammanhang där det som tidigare var Statsföretag, numera Procordia, har fått en förvandlad ägarsammansättning. Det är nödvändigt att på något sätt ha kontakt mellan riksdagen och utvecklingen på den statliga företagssektorn, och detta upplever jag att vi får anledning att diskutera i fortsättningen.

Till sist, Lars Norberg: Jag har ingen villkorlös tro på högteknologisk utveckling. Däremot upplever jag att högteknologisk utveckling är en förutsättning för att vi skall få en positiv utveckling av svenskt näringsliv i framtiden och för att få det underlag för den ekonomiska tillväxten som vi så väl behöver.

PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Helt kort: Sverige har enligt alla konjunkturinstitut – i vart fall enligt alla de rapporter som jag har läst – hamnat på en utomordentligt låg tillväxttakt i ekonomin. Prognosen för nästa år är att vi skulle hamna på den lägsta i västvärlden. Detta ser jag som utomordentligt alarmerande, samtidigt som vi har fullt kapacitetsutnyttjande i industrin och obalanser i ekonomin och samtidigt som vi har alla dessa strukturproblem.

Jag står fast vid citatet tidigare. Det finns ingen anledning att upprepa gång för gång, utan det kan vi reda ut vid sidan om senare.

Jag noterar också att vi inte heller i den här debatten har fått några besked om hur vi skall klara småföretagen och varför man accepterar alla ökade pålagor på just dessa, hur man skall klara av deras riskkapitalförsörjning, hur vi skall klara kapitalbildningen och hur vi skall stoppa investeringsflykten från Sverige genom att få ett bättre och riktigare näringslivsklimat.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

8 § Skogsråvarumarknaden

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU10 Skogsråvarumarknaden.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Svensk skogsindustri är av oerhört stor betydelse för vårt lands välstånd. Skogsnäringen tjäna in mest nettovaluta av alla branscher.

I handeln med utlandet bidrar skogsindustrin med ca 50 miljarder kronor till den svenska ekonomin. Som jämförelse kan nämnas att på andra plats kommer den svenska bilindustrin, som bidrar med drygt 14 miljarder kronor.

Tillväxten i landets skogar har aldrig varit större än nu.

Virkesuttagen har ökat. Detta har åstadkommit genom prisökningar på råvaran, genom stimulanser av olika slag och genom information och rådgivning. Ökningen har huvudsakligen skett inom privatskogsbruket. Det är med stimulanser, information och rådgivning som skogsindustrins råvarubehov kan tillgodoses. Styrning med regler och förordningar medför bara nackdelar och leder oftast fel.

Herr talman! Moderaterna, folkpartiet och centern står bakom reservationen i detta betänkande.

Lagen om träfiberråvara är ett av alla otaliga exempel på socialdemokratisk klåfingrighet och regleringsiver.

Tron att centrala myndigheters planeringsåtgärder skulle kunna styra utvecklingen inom skogsbruket, skogsindustrin eller andra delar av svenskt näringsliv i positiv riktning, dvs. tron på planeekonomiska inslags välsignelse, måste väl ändå nu ha fått sig en rejäl knäck.

Vi har under den senaste tiden sett hur land efter land som levt med plan-system, regleringar och statlig styrning omvärderar sin gamla ideologi till förmån för glasnost och gör försiktiga öppningar mot marknadsekonomi. I Sverige behövs glasnost inom många områden, inte minst i skogen.

Alla som ägnar sig åt skogsbruk vet att gallring är en viktig och nödvändig metod för att åstadkomma bra tillväxt av skogen. Gallring inom de lagar och regler som styr i skogen, t.ex. inom skogsvårdslagens regelverk, skulle på samma sätt bli till nytta för skogsnäringens tillväxt.

Förslag om avreglering har de moderata representanterna i jordbruksutskottet vid ett flertal tillfällen fört fram. Den gallring som vi reserverar nu föreslår här är ett radikalt avskaffande av en onödig lag som ingen kommer att sakna.

Träfiberlagens styrning av virkesutnyttjandet har ingen som helst positiv inverkan på utvecklingen av skogsindustrin. Skepsisen var stor mot denna lag redan vid tillkomsten 1987. Bl.a. SIND, skogsstyrelsen och de tre partier som jag nu är taleskvinna för gav uttryck för detta.

Nyligen har lagens obehövlighet ytterligare kartlagts. I en bilaga till långtidsutredningen 1990 gör institutionen för skogsekonomi vid Sveriges Lantbruksuniversitet en genomgång av en rad olika frågor som rör skogsbruket och skogsindustrin.

Herr talman! I bilagan konstateras att den analys som gjorts leder till den kategoriska slutsatsen att träfiberlagen innebär fler nackdelar men inga fördelar.

Det behövs helt enkelt ingen reglering av träfiberråvarans användning. Skogsindustrins råvaruförsörjning tillgodoses bäst på en fri marknad utan inblandning från statliga planeringsorgan. De människor som arbetar inom skogsnäringen kan sin bransch. De är kompetenta att göra de bedömningar som behövs för att klara råvaruförsörjningen.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen i betänkandet.

RUNE JONSSON (s):

Herr talman! Jag ber först att få instämma i vad Karin Falkmer övergripande har sagt om skogsindustrins betydelse för oss i Sverige.

Träfiberlagen, som vi nu diskuterar, trädde i kraft för två och ett halvt år sedan. Syftet var att undvika brister i skogsindustrins råvaruförsörjning.

Lagen tillkom med samma motivering som dess föregångare – bestämmelserna om hushållning med träfiberråvara i § 136 a, byggnadslagen – att avverkningarna var otillräckliga i förhållande till industrins efterfrågan och att konkurrensen om råvaran inte sker på lika villkor.

Det finns också regionalpolitiska motiv till lagen, eftersom skogsbolagen är starka parter på virkesmarknaden med stora kustlokaliserade industrier, medan de inlandslokaliserade köpsågverken är en svagare part. Genom prövningen har man möjlighet att kontrollera att tillgodoseendet av de stora bolagens behov av råvara inte sker på bekostnad av de mindres.

Motioner med krav om att avskaffa träfiberlagen behandlades här i riksdagen så sent som i fjol, men avslogs, så dagens krav är inte nytt. Skälet till detta avslag var att majoriteten ansåg att det fanns ett behov av lagen, men också att den hade varit i kraft under en så begränsad tid att tillräckliga möjligheter till utvärdering inte förelåg. Lagen har, som jag sade tidigare, varit i kraft i två och ett halvt år. Nu planerar man inom industridepartementet en allmän översyn. Mot den bakgrunden anser majoriteten att det inte nu – strax före översynen – finns skäl att ta ställning till om den skall bestå eller avskaffas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen.

KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Det må vara hur det vill med motiven för att instifta träfiberlagen. Faktum är att den är ett bevis på att man tror på statlig styrning och kontroll. Men effekterna har inte blivit de väntade. I betänkandet står det både på och mellan raderna hur obehövlig den här lagen är.

Det skall bli intressant att se om vi om ett år åter står här och debatterar denna obehövlige lag, eller om denna översyn – vilket jag tror när jag läser betänkandet – kommer att leda till att lagen upphör.

RUNE JONSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att man innan beslut fattas gör en nödvändig översyn. Karin Falkmer hänvisade till skogsstyrelsens och SIND:s uppfattning. De anser i dag att det kan räcka med anmälningsplikt. Den frågan kommer in i bilden när vi senare skall behandla detta ärende.

Jag har sagt det tidigare och vill ännu en gång fastslå, att en god regel är att inte ta ställning i en fråga förrän man har alla fakta på bordet.

KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Av erfarenhet vet vi att socialdemokraterna är mycket snabba när det gäller att instifta lagar. Då är de inte så noga med att ta reda på deras effekter. När det sedan visar sig att en viss lag inte har den verkan

som man trott eller hoppats på, då har socialdemokraterna mycket svårt för att ta det radikala greppet att avskaffa lagen.

När vi träffar representanter för skogsindustrin och ställer frågan om den här lagens positiva effekter, då får vi alltid samma svar: Den här lagen behövs inte.

RUNE JONSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med Karin Falkmer om att situationen har förändrats. Uttaget i våra skogar tack vare vidtagna stimulansåtgärder och annat som Karin Falkmer tog upp i början av sitt anförande har gjort att situationen i dag är bättre än tidigare. Industridepartementet skall nu undersöka om träfiberlagen behövs. Om det visar sig att den inte behövs, så skall vi naturligtvis avskaffa den.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Skogen är en av Sveriges största tillgångar, och den är inte bara en ekonomisk tillgång. Skogen ger lä för stormen, den ger skugga, den är ett hem för fåglar och andra djur, den bevarar markens fukt och mildrar klimatet, den ger skönhetsupplevelser och rekreation för människor.

Skogen är inte bara en stor tillgång, den är en oskattbar tillgång. För vem kan värdera de egenskaper som jag nyss räknade upp? Ändå verkar det i detta betänkande som om skogen endast hade ett värde, nämligen marknadsvärde. Det synsättet leder i sin tur till att man främjar oekologiska skogsbruksmetoder med jättelika kalhyggen och med giftbesprutning samt introduktion av främmande trädslag. Miljöpartiet de gröna menar att vi skall ta hänsyn till skogens hela och fulla värde, och det betyder inte bara de egenskaper som jag nyss räknade upp. Skogen har också stor betydelse för sysselsättning i glesbygd, för energiförsörjning och, som nämnts här, för handelsbalansen.

De gamla partierna till höger och vänster tycks göra en kortsiktig ekonomisk värdering, vilket framgått av det vi nyss har hört, och den leder till att man föreställer sig att idealet är att mala ned så mycket vedråvara som möjligt till flis för massatillverkning eller spånplattetillverkning. Massafabrikerna ligger nästan undantagslöst vid kusten. Inlandet berövas sin råvara och sina arbetstillfällen.

Miljöpartiet vill inte att den energikrävande massa- och pappersindustrin, som samtidigt är förenad med betydande miljöproblem, skall expandera. I stället bör vi satsa på sågverk och vidareförädling i snickeriverksamhet. Vi menar också att en större andel av vedråvaran kan användas som bränsle.

Det betyder att vi inte kunnat ansluta oss till reservanternas förslag att låta enbart marknadskrafterna vara styrande för hur Sverige skall använda sin skogsråvara. Skogen är en alltför viktig nationell och ekologisk tillgång för att enbart ställas till Mammons förfogande. Det behövs en lagstiftning som låter andra intressen än de kortsiktiga ekonomiska göra sig gällande.

Tyvär vet vi å andra sidan att regeringen har inte använt det redskap som man har i träfiberlagen för att främja en mångsidig användning av träråvaran utan i stället verkat för en enfaldig satsning på utbyggnad av massaindustrin – enfaldig därför att massatillverkning både miljömässigt och resursmässigt är

en verksamhet som har många negativa konsekvenser och är förenad med åtskilligt resursslöseri. Den bör i varje fall inte prioriteras politiskt.

Miljöpartiet kommer att demonstrera sitt missnöje med hur träfiberlagen hittills tillämpats genom att lägga ned sina röster vid en eventuell votering i detta ärende. Vi vill dock hoppas att den översyn som sägs pågå i regeringkansliet innefattar en omprövning av hittillsvarande politik.

I övrigt hänvisar jag till det särskilda yttrande som jag avgivit till betänkan-
det.

GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Även om näringsutskottets betänkande 10 är tunt till formatet, innehåller det frågeställningar av intressant principiell art när det gäller näringspolitiken. Det rör på vilket sätt staten skall skapa en effektivt fungerande ekonomi, i detta fall på en för vårt land viktig sektor, nämligen skogsbranschen, med 55–60 miljarder kronor i exportintäkter det senaste året.

Centerpartiet har för flera år sedan intagit ståndpunkten att nuvarande träfiberlag och dess föregångare varit onödiga, för omständliga och tidsödande i hanteringen. Man har byggt in ett prövningsförfarande som skapat osäkerhet för företagen. Det är den bild som de har gett till mig när jag har frågat hur de har sett på lagstiftningen. Vi ifrågasatte också om regeringen har den rätta sakkunskapen att avgöra tillgången på råvara inom denna marknad bättre än vad marknadens egna aktörer kunde göra.

I dag kan vi konstatera att utvecklingen har gett oss rätt på praktiskt taget varje punkt. Första paragrafen i lagen från 1987, där lagens syfte anges, nämligen att motverka brister i skogsindustrins råvaruförsörjning, äger i dag knappast någon relevans. Det var förvisso många som ropade på regleringar för några år sedan, i början av 80-talet och kanske i slutet av 70-talet också. Förvånande nog ropade även folk från den skogsindustriella branschen, de stora massa- och pappersföretagen, på regleringar. Jag tycker att vi skall komma ihåg det.

Numera har vi sett att situationen inte alls blev den som befarades av ett antal skogsbolag och en socialdemokratisk regering som följde i deras spår, nämligen att bränsleanvändningen skulle slå ut traditionell skogsindustriell användning av veden.

Betänkandet talar i sällsynt grad klartext om det obefintliga värdet av träfiberlagen: ”--- den analys som gjorts leder till den kategoriska slutsatsen att lagen innebär flera nackdelar men inga fördelar. Lagen kan, enligt författarna, utan förlust ersättas med ett anmälningsförfarande som innebär att större kapacitetsförändringar som påverkar den totala virkesförbrukningen i en region offentliggörs.”

Tydligare än så kan det inte uttryckas, vad jag förstår. Författarna, som det talas om i citatet, Lars Hultkrantz och Sören Wibe, har formulerat sig på det sättet i en bilaga till LU 90, långtidsutredningen som finansdepartementet står ansvarig för.

Det finns alltså underlag för att omedelbart avskaffa lagen, både underlag av teoretisk art och verklighetsbeskrivningar som såväl jag själv som Karin Falkmer har fått höra från folk i branschen. Där anser man att lagen slår felaktigt, att det finns stora och besvärande överskott som i dag inte använts

för energiproduktion. Det gäller främst spån från sågverken. Vilket misslyckande det här ändå har varit för energipolitiken, att en relativt billig råvara körs till tippen eller säljs utomlands – med dumpingpriser t.o.m. – i stället för att användas för en miljövänlig energiproduktion!

Analys och verklighet stämmer alltså sällsynt väl överens. Vad kan en beslutsfattare egentligen mera önska sig i en beslutssituation? I dag är det här i kammaren, vad jag förstår, bara miljöpartiet som förordar fortsatta regleringar och tror på den politiska centrala bedömningens förträfflighet. Det intryck jag fick då jag läste betänkandet förstärktes nu, när jag lyssnade till Lars Norbergs förkunnelse här. Han är verkligen en anhängare av vad man kan kalla ett halvsocialistiskt budskap inom näringspolitiken. Bortsett från det, finns det alltså en stabil politisk majoritet för ett tillstyrkande av den borgerliga reservationen.

I ett frågesvar i går nämnde industriminister Ivar Nordberg att det kommer att ske en översyn och framläggas ett förslag 1990 beträffande träfiberlagen. Jag kunde inte tolka hans resonemang på annat sätt än att den förändring som kommer nästa år innebär en uppmjukning, och det är då att gå oss till mötes. Ytterligare ett argument för att bifalla reservationen!

Centerpartiet tar i motion 324 upp en fråga som är mycket väsentlig för oss som har tilltro till en fungerande marknadsekonomi inom skogsbranschen. Vi för där upp en diskussion om det alltmer dominerande inslaget av inköpsbolag och inköpskarteller för skogsråvara på den politiska agendan. Vi noterar med förvåning att övriga politiker, med samma grundinställning till marknadsekonomi som vi, har varit ganska tystlåtna i den här diskussionen. Återigen är det fristående ekonomiska debattörer som Wibe och Hultkrantz som med skärpa i statliga utredningar och i ekonomisk debatt verkar för att staten mer än hittills måste se till att bevara konkurrensen och medge etableringsfrihet i branschen. De noterar också att det kan finnas skadliga samhällsekonomiska verkningar av kartellbildningen, som de inte anser vara förenlig med existerande konkurrenslagstiftning.

Jag vill gärna ställa frågan till mina meddebattörer, inte minst från socialdemokratiskt och miljöpartistiskt håll: Delar ni uppfattningen att det är på den här bogen som staten måste spela en aktiv roll, genom att skapa fasta spelregler, se till att konkurrensen och etableringsfriheten behålls inom denna för vårt land så viktiga näring?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

9 § Beslut

Företogs till avgörande näringsutskottets betänkanden 1989/90:NU8, NU9 och NU10.

Näringsutskottets betänkande NU8

Mom. 1 (frihandelns betydelse)

Först biträdades reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 51 röster mot 21 för reservation 3 av Rolf L Nilson. 237 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Hadar Cars m.fl. med 99 röster mot 51 för reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. 160 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 143 röster mot 100 för reservation 1 av Hadar Cars m.fl. 69 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (handeln med jordbruksprodukter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Hadar Cars m. fl. *dels* reservation 5 av Per-Ola Eriksson m. fl. *dels* reservation 6 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (minskat utrikeshandelsberoende)

Utskottets hemställan - som ställdes mot reservation 7 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (förstärkning av EFTA)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 35 för reservation 8 av Per-Ola Eriksson och Kjell Ericsson.

Mom. 5 (spridning av handeln till fler länder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Rolf L Nilson och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (handeln med Nordamerika, Östeuropa och Japan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (kommersiella relationer med Baltikum)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (vidareexport av högteknologiska varor)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 39 för reservation 13 av Rolf L Nilson och Lars Norberg.

Mom. 11 (Norden som hemmamarknad)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Lars Norberg och Kjell Ericsson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (u-landshandeln)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 15 av Lars Norberg m.fl., *dels* reservation 16 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (miljöklausul i internationella handelsavtal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Rolf L Nilson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (import av hälso- eller miljöfarliga varor)

Först biträdades reservation 19 av Rolf L Nilson och Lars Norberg med 41 röster mot 39 för reservation 18 av Kjell Ericsson och Håkan Hansson. 231 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 244 röster mot 40 för reservation 19 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 26 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 16 (socialklausul i internationella handelsavtal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Rolf L Nilson och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (export av kärnteknisk utrustning m.m.)

Först biträdades reservation 22 av Rolf L Nilson och Lars Norberg med 38 röster mot 35 för reservation 21 av Kjell Ericsson och Håkan Hansson. 238 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 241 röster mot 39 för reservation 22 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 31 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 (förbud mot import av tropiskt timmer)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 40 för reservation 23 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 19 (beräkningar av kostnader m.m. för handelspolitiska åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 24 av Hadar Cars m.fl., *dels* reservation 25 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU9

Mom. 1 (näringspolitikens inriktning)

Först biträdades reservation 1 av Per Westerberg m.fl. – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Roland Larsson och Kjell Ericsson, *dels* reservation 3 av Rolf L Nilson, *dels* reservation 4 av Lars Norberg – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 143 röster mot 101 för reservation 1 av Per Westerberg m.fl. 67 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (småföretagspolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Per Westerberg m.fl., *dels* reservation 6 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (kvinnligt kompetenscentrum)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 7 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (avregleringsarbetets organisation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (lagförslag som berör småföretagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (ny- och småföretagandets riskkapitalförsörjning)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 151 för reservation 10 av Per Westerberg m.fl.

Mom. 7 (kravet på personlig borgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (ökat demokratiskt inflytande i näringslivet)

I voteringen om kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen avgavs 38 röster för reservation 13 av Roland Larsson och Kjell Ericsson och 38 röster för reservation 14 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 231 ledamöter avstod från att rösta.

Då ja- och nej-rösternas antal var lika företogs lottnings.

Sedan tredje vice talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Sylvia Pettersson (s) ja-sedeln. Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionen till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagit reservation 13 av Roland Larsson och Kjell Ericsson.

I voteringen om kontraposition i huvudvoteringen biträdde reservation 12 av Per Westerberg m.fl. med 103 röster mot 51 för reservation 13 av Roland Larsson och Kjell Ericsson. 157 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Per Westerberg m.fl. – genom uppresning.

Mom. 9 (internationaliseringen av svenska företag)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 16 av Rolf L Nilson och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 15 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 11 (hantverksyrken och hantverksskunnande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 17 av Gudrun

Norberg m.fl., *dels* reservation 18 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (utveckling av kooperativ verksamhet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 19 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (ökad förädling inom sågverksindustrin, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 23 för reservation 20 av Lars Norberg.

Mom. 15 (nationellt program för stålindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 22 för reservation 21 av Rolf L Nilson.

Mom. 16 (nationellt metallbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utvinning av vanadin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (tjänsteföretagens utlandsverksamhet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 24 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (teknisk utveckling och regional balans)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Roland Larsson och Kjell Ericsson – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (statligt stöd till teknikcentra)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (småskalig teknikutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Roland Larsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (stödet till uppfinnare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Gudrun Norberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (utveckling av högteknologi på telekommunikationsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (optiska datorsystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

Mom. 27 (utveckling av alternativ högteknologi)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inventering och forskning avseende torv)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Rolf L Nilson – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (fond för investeringar i Norrlands inland)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU10

Mom. 1 (upphävande av lagen om träfiberråvara)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 129 för reservationen av Per Westerberg m.fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att utrikesutskottets betänkanden UU7, UU8 och UU11 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

11 § Samarbete med Östeuropa och vissa internationella miljöinsatser

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU7 Samarbete med Östeuropa och vissa internationella miljöinsatser.

MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Hösten 1989 kommer att gå till historien. Det har vid några tillfällen denna höst varit svårt att hålla tårarna tillbaka. Det gällde vid synen av ungdomar från Öst- och Västtyskland som dansade och kramades på krö-

net av Berlinmuren den natten muren föll. Det var också svårt att inte bli gripen när folkmassorna på Vaclavplatsen skanderade: Dubcek, Dubcek.

Kanske kommer årtalet 1989 för våra barnbarn att få samma magiska klang som 1789 har för oss. Åter drar en frihetsrevolution genom vår kontinent.

Ur ruinerna av Berlinmuren och söndervittrade järnridåer stiger ett Centraleuropa fram, som i 50 år har längtat efter att kunna göra sig kvitt den förhatliga öststatsetiketten. Dessa länder har väntat i 50 år på den stund då pressen, poeterna och politikerna slipper diktaturens strypgrepp och produktionen slipper planekonomins tunga järnhand. Vi är vittnen till hur kommunismen som samhällsbyggande ideologi begår offentligt självmord. Det är i sanning en liberal triumf.

Utrikesutskottets betänkande är viktigt och intressant på flera sätt. Det gäller inte minst för att ett enigt utskott, inkl. vpk, ställer sig bakom positiva ställningstaganden till flerpartisystem, politisk pluralism och marknadsorienterade ekonomier i Östeuropa. Det är kanske ytterligare en glädjande effekt av omdaning i Sovjet.

Sverige har starka intressen – säkerhetspolitiska, ekonomiska och miljöpolitiska – av att söka kontakt och bredda samarbetet med Östeuropa, för att på så sätt kunna bidra till en permanentning av den lovande utvecklingen. Vi har starka skäl att i likhet med forntidens jägare och samlare följa efter i smältvattnet från den kommunistiska landis som långsamt drar sig tillbaka och släpper sitt grepp om Östeuropa.

Att successivt verka för ett inlemmande av stater, som numera gärna kallar sig centraleuropeiska, i Europa måste ske på olika plan.

Europarådet skulle här kunna spela en viktig roll. De östeuropeiska regeringarna har själva visat stort intresse för Europarådet som ett möjligt forum för alleuropeiskt samarbete. Fyra stater är redan permanenta gäster i Europarådets parlamentariska församling. Det vore önskvärt med en målsättning från Europarådet att samla samtliga europeiska stater i organisationen.

Sverige måste också sträva efter ett utökat ekonomiskt och teknologiskt samarbete med öststaterna. Vi måste verka för att alla kontakter över gränserna – genom resor, studiebesök, praktik m.m. – uppmuntras och blir möjliga genom att staten ställer medel till förfogande.

Friheten kan vara berusande, men det kommer alltid en morgon efter – kanske förenad med viss huvudvärk. Med gryningen i Östeuropa kommer också det avslöjande ljuset över den verklighet som hittills har förträngts och förfalskats.

Den katastrofala ekonomin, som ju är den yttersta orsaken till omdaningsprocessen, blir nu plågsamt synlig. Häpnadsväckande – åtminstone för vissa kretsar – avslöjanden om miljökatastrofer i öst duggar tätt.

Tanken att miljöförstörelsen skulle vara en ren konsekvens av kapitalismen och därmed inte kunna drabba socialistiska länder har avslöjats som en av kommunismens många livslögner.

Av Sovjetunionens ca 280 miljoner invånare anses i dag ca 50 miljoner leva i områden som har drabbats av olika typer av miljökatastrofer. Den polska vetenskapsakademien räknade 1988 upp 27 motsvarande katastrofområden, där sammanlagt en tredjedel av Polens hela befolkning bodde. Enligt veten-

skapsakademien har flertalet av landets floder i dag odrickbart vatten. De flesta stränderna längs Östersjökusten har stängts och industriavfallet har de senaste fem åren ökat med nästan 50 %. Om skogsskadorna i Tjeckoslovakien, Polen och Östtyskland fortsätter att breda ut sig som hittills, kommer om några decennier knappast någon levande naturlig skog att finnas kvar i dessa länder. 70 % av vattendragen i Polen anses i dag vara så förorenade att vattnet inte ens är användbart för industriellt bruk.

Uppräkningen av miljöhot av detta slag skulle kunna fortsätta länge än. Hoten berör självfallet också långt fler länder än de som drabbas hårdast. Kanske härrör så mycket som 30 % eller mer av det totala utsläppet av näringsämnen i Östersjön från Polen. Spridningen av försurande svaveldioxid från Polen är också ett välkänt problem för Sverige.

Folkpartiet drar två slutsatser av detta. För det första behövs ett mycket betydande resurstillskott för att man skall kunna byta ut föråldrad teknik, installera reningsanläggningar och sanera de områden som har förstörts och förgiftats i de socialistiska staterna.

För det andra kan pengar som satsas på miljöförbättrande åtgärder i öst många gånger ge bättre utdelning än om motsvarande belopp satsas i Sverige.

Av detta följer att Sverige och andra västländer borde anslå betydande summor för att bidra till att få bukt med miljöhoten från öster – i eget intresse lika väl som av solidaritet med de hårt drabbade folken i dessa länder. Tyvärr är verkligheten inte lika enkel – det räcker inte bara med att anslå pengar.

Innan sådana åtgärder sätts in måste vi göra en analys av sambanden mellan miljöförstöringen i öst och det politiska och ekonomiska system som i decennier har präglat dessa länder.

I en demokratisk marknadsekonomi kan miljöförstöring bekämpas om den politiska viljan finns, t.ex. genom miljöavgifter som tvingar företag och konsumenter att betala de miljökonsekvenser som olika aktiviteter medför. Företagens övergripande mål är ju att förvalta och förmera sina resurser. Därför drabbas företagen om de får ta de ekonomiska konsekvenserna av t.ex. utsläpp som görs utöver fastställda normer.

Men i kommunistiska länder finns inga motsvarande mekanismer. Alla resurser i form av råvaror, produktionsmedel och arbetskraft tillhör staten eller kontrolleras av staten. De har utnyttjats för att maximera produktionen av varor som partiet prioriterat, utan hänsyn till verklig efterfrågan, till kvalitet eller till externa effekter av något slag.

Motvikter och kontrollmekanismer av det slag som finns i demokratiska marknadsekonomier saknas i de östeuropeiska staternas ekonomiska och politiska system. Resultatet har blivit en ohämmad rovdrift på såväl människor som naturresurser, ända tills naturens egna gränser har satt stopp. Att detta nu har hänt på allt fler områden är utan tvivel en av orsakerna till de senaste årens strävan efter perestrojka, omdaning.

Arbetet för att rädda miljön i Östeuropa är direkt beroende av reformprocessens framgång. Utan demokratiska mekanismer och utan en ekonomisk omvandling i riktning mot mera marknadsekonomi kommer detta inte att gå.

Ett framgångsrikt miljövårdsarbete förutsätter ett brett folkligt engage-

mang, aktiva och politiskt oberoende miljögrupper, oberoende experter, oensurerad forskning och faktaredovisning samt tillgång till massmedia.

Eventuella insatser från väst måste ha som ett av sina huvudmål att stödja och utveckla den miljöopinion som finns i öst. Den är mest påtaglig i Polen, Estland, Lettland och Litauen. Miljön i dessa länder kan aldrig räddas utifrån, utan bara av de berörda folken själva. Miljögrupperna i dessa länder borde kunna få stöd från Sverige i form av stipendier, laboratorieutrustning osv. Även miljömyndigheter och förtag bör kunna få stöd av samma slag genom samarbete med olika organ i väst.

En mer miljövänlig industri i dagens Östeuropa är direkt beroende av en framgångsrik reformprocess i riktning mot en fungerande marknadsekonomi. Det är en gigantisk omstrukturering som krävs. Den gamla politisk-byråkratiskt styrda föråldrade och miljöskadliga industrin måste bort. Det kan bara ske steg för steg i takt med att en ny ekonomisk struktur byggs upp.

Det omvärlden kan göra är att ge sitt stöd åt en process som måste drivas fram av interna krafter. Det kan handla om att underlätta för öststaterna att medverka i det organiserade internationella samarbetet i miljöfrågor och att erbjuda teknisk och vetenskaplig kompetens till lokala miljöprojekt. Vi kan erbjuda utbildning inom miljöområdet och även inom företagsekonomi och företagsadministration. Vi bör också kunna satsa på bilaterala miljöprojekt mellan Sverige och exempelvis olika strandstater längs Östersjön.

En annan typ av projekt kan vara vänortssamarbeten kring konkreta miljöfrågor mellan svenska kommuner och kommuner i andra Östersjöländer. Det är också viktigt att försöka finna former för samarbetet kring finansiering av olika miljöprojekt i Östeuropa under förutsättning att dessa utformas under medverkan av oberoende experter och medborgargrupper.

Det är slutligen väsentligt att naturvårdsverket får en ytterligare ökning av sina anslag för stöd till svenska miljöorganisationers utlandsarbete, bl.a. med sikte på samarbete med miljörelser i Polen och Baltikum. På denna sista punkt har man diskuterat möjligheten av finansiering via skuldbyte, s.k. dept-for-nature-swaps.

Ett yrkande från folkpartiet om att använda sig av skuldbyte för Wisłaprojektet behandlades och avslogs tyvärr av riksdagen i våras. Vi har därför inte kunnat få till stånd någon sakbehandling av vårt förslag tillsammans med övriga motioner om miljöprojekt i Östeuropa, vilket vi beklagar. Det vore olyckligt om man utslöt skuldkonverteringar som ett av flera inslag i ett internationellt arbete för att sanera Polens skuldbörda. Vi utgår från att det kommer att finnas med i bakgrunden när man diskuterar utformningen av projekten.

Det är mycket angeläget att finna former för ett svenskt stöd till både Wisłaprojektet som till andra projekt som beskrivs i motioner från andra partier. Men det är omöjligt att liksom centern anslå stora belopp utan en klar finansiering och utan en klar uppfattning av hur medlen kan komma att användas. Vi förutsätter i stället att regeringen i budgetpropositionen kommer att beakta både Wisłaprojektets behov av stöd och andra projekt.

Den riktigt kontroversiella frågan i sammanhanget är naturligtvis hur allt detta skall finansieras. Regeringen har tagit de aktuella 300 miljonerna ur biståndsanslaget. Detta har väckt en stor debatt. Carl Tham och även andra

har protesterat. Carl Tham säger i sin artikel i förra veckan i Dagens Nyheter, som jag tolkar honom, att det helt enkelt blir u-länderna som i slutänden får betala notan.

Även kabinettssekreterare Pierre Schori andas försiktig kritik mellan raderna i sin debattartikel häromdagen i Dagens Nyheter. Han menar att det vore beklagligt om vi nu skulle underlåta att fortsätta en kraftig och aktiv solidaritetspolitik gentemot tredje världen och att vi inte får glömma bort denna aspekt när vi är så upptagna av det som händer i Östeuropa.

Folkpartiet anser att u-länderna inte är rätt finansierare för ett svenskt miljöbistånd till Östeuropa. Det är oacceptabelt att spela ut två grupper av hjälpbehövande länder mot varandra på detta sätt. Dessutom kan man med fog fråga sig hur trakterade östländerna är av att bli klassade som u-länder, förutom att det är diskutabelt om det är sakligt korrekt att göra en sådan klassificering av öststaterna.

Jag vill därför fråga socialdemokraterna hur de motiverar att slantarna till miljöbiståndet pillas ur u-ländernas portmonnäer. Vad svarar ni Carl Tham, och hur bemöter ni kabinettssekreterare Schoris poängtering av vikten av fortsatt aktiv solidaritet med tredje världen? Hur rimmar det med idealen om soliditet att man ställer två svaga grupper mot varandra på detta sätt?

En svensk östpolitik måste inriktas på att stödja omdaningsprocessen så att den kan fullföljas. En svensk östpolitik måste utgå från att varje litet steg mot större frihet och demokrati som människorna i Östeuropa tar är till glädje för oss och för dem. En svensk östpolitik får aldrig handla om att söka hejda en sådan utveckling under förevändning att den skapar instabilitet för Sveriges del. Folkpartiet vill betona detta i anledning av vissa uttalanden från regeringsföreträdare som ibland låtit mer bekymrade än upprymda över frihetens landvinningar. Ett optimalt stabilt Europa är ett Europa bestående av fria, pluralistiska marknadsorienterade stater. Så kan det europeiska huset komma att se ut, och då blir det också verklighet.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2 samt i övrigt till utrikesutskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det som just nu sker i Östeuropa är en historiskt enastående process, och det är en oerhört glädjande process. Maria Leissner har alldeles nyss här i talarstolen på ett enligt min mening utmärkt sätt beskrivit vad vi känner inför de rapporter som på olika sätt når oss om skeendena i Östeuropa. Jag skall inte upprepa detta ytterligare en gång.

Det är viktigt att Sverige visar en entydigt positiv reaktion på det som sker i Östeuropa och att vi tydligt visar att vi ställer oss bakom befrielseprocessen och demokratiseringsprocessen. Jag säger detta eftersom bilden av den svenska attityden av och till varit oklar. Jag har ibland fått ett intryck av att det officiella Sverige ser med en viss tveksamhet på det som sker, att instabiliteten är ett bekymmer som förtar en del av glädjen. Jag tror att det är nödvändigt att vi i Sverige på ett klarare sätt än hittills visar att vi stödjer denna

process. Vi bör stödja den politiskt, men vi bör också stödja den rent materiellt efter bästa förmåga. Det finns många starka skäl till det. Det finns ett rent humanitärt skäl. Det handlar om våra grannfolk, och det handlar om människor som befinner sig i en väldigt svår materiell situation. Vi i Sverige har som invånare i ett gammalt demokratiskt land ett ansvar att stödja demokratiseringsprocesser i andra länder. Om demokratiseringsprocessen i Östeuropa skall lyckas, förutsätter det att länderna i Östeuropa också lyckas komma till rätta med de stora ekonomiska och ekologiska problem som de brottas med. Inte heller på detta område tycker jag att Sverige hittills har uppträtt på ett särskilt föredömligt sätt, och jag skall be att få återkomma till det.

Det finns alltså principiella och, om man så vill, ideella skäl till ett kraftfullt svenskt agerande och ett kraftfullt svenskt stöd till förnyelseprocessen i Öst- och Centraleuropa. Men Sverige har också ett betydande egenintresse, det kan ingen förneka. Det är ett viktigt miljöpolitiskt intresse för oss i Sverige att se till att våra grannar i öster och söder kommer till rätta med sina miljöproblem. Också i detta sammanhang vill jag gärna hänvisa till den skildring som Maria Leissner nyss gav i talarstolen om miljösituationen i de östeuropeiska länderna. Detta finns också redovisat på ett mycket bra sätt i det betänkande som vi nu behandlar. Det är alltså en utomordentligt allvarlig miljösituation som människorna i Östeuropa konfronteras med nu när allt kan visas och avslöjas. Vi vet också att händelseutvecklingen i dessa länder har mycket stor betydelse för möjligheterna att komma till rätta med Östersjöns miljöproblem och med luftburna föroreningar som drabbar vårt eget land. Det är alltså en viktig del av den svenska miljöpolitiken att vi i Sverige stöder olika typer av miljöprojekt också i våra grannländer i öster och söder för att vi skall kunna klara oss själva och vårt eget närområde.

Vi har naturligtvis också ett ekonomiskt intresse av att det blir en positiv utveckling i Östeuropa, så att vi där kan få handelspartner och partner för ett ekonomiskt samarbete på ett helt annat sätt än vad vi har kunnat ha under de senaste fyrtio åren. Det faktum att Sveriges handel med hela Sovjetunionen nu är mindre än den handel som vi hade enbart med Estland under efterkrigstiden illustrerar vad järnridåns nedgång över Östersjön innebar för Sveriges traditionella ekonomiska förbindelser öster- och söderut. När järnridån nu åter lyfts innebär det att Sverige har fått grannländer som tidigare har funnits på andra sidan en nästan oöverstiglig klyfta. Det ligger självfallet i allra högsta grad i Sveriges intresse att gynna den ekonomiska utvecklingen i Sveriges grannskap.

Vi i Sverige har också ett stort säkerhetspolitiskt intresse av att främja en stabil demokratisk utveckling i de öst- och centraleuropeiska länderna. Också där finns det ett tydligt svenskt egenintresse av att ge ett så kraftfullt stöd som möjligt.

Mot denna bakgrund, herr talman, är det anmärkningsvärt att Sverige har varit så senfärdigt och visat en sådan njugghet när det gäller stöd till Öst- och Centraleuropa. När regeringen för en del månader sedan annonserade att den var beredd att stödja Polen, framför allt på miljöområdet, med 300 miljoner på tre år, alltså ca 100 miljoner om året, var det inte konstigt att det utlöste en besvikelse både i Polen och i en engagerad opinion i Sverige. När

det via massmedia förljuds att regeringen i budgetpropositionen kommer att föreslå 1 miljard fördelat på tre år för hela Östeuropa blir det en likartad reaktion.

Det som sker nu i vårt grannskap är av historisk betydelse för Sverige. Det är ett centralt intresse för oss i Sverige att vara med i den utvecklingsprocess som det här är fråga om. Med det geografiska läge som Sverige har är det kanske mer angeläget för oss än för de flesta andra europeiska länder. Inser man inte på utrikesdepartementet vilken betydelse detta har, eller inser man det på utrikesdepartementet men inte förmår att övertyga finansdepartementet om att det här är ett viktigt område för svenska framtidsinvesteringar?

Tyvärr avspeglar ju detta betänkande att hållningen även i utrikesutskottet är ganska försiktig. Och Maria Leissner gjorde sig också litet grand till tolk för den vänta-och-se-attityd som alltför mycket präglar den svenska Östeuropapolitiken. Jag tycker att detta är beklagligt. Jag har en känsla av att vi kommer in alldeles för sent och kommer att göra alldeles för litet om detta fortsätter.

Centerpartiet väckte i samband med riksdagsstarten en motion som fick väckas genom ett särskilt beslut i kammaren. Det var värdefullt att vi fick tillfälle att väcka den motionen. Men tyvärr hade utrikesutskottet inte handlingskraft nog att följa upp detta initiativ. Åtminstone när det gäller ekonomiska åtaganden har utskottsmajoriteten valt att skjuta den frågan på framtiden till efter årsskiftet.

I den här motionen föreslog vi att Sverige skulle upprätta ett betydande samarbetsprogram med Polen, framför allt på miljöområdet. Programmet skulle innehålla konkreta samarbetsprojekt, exempelvis i form av kunskapsöverföring och utbildning av polska experter i Sverige, och svenska experter skulle sändas till Polen för att kunna delta i kunskapsöverföringen. Sverige skulle ställa organisatoriskt kunnande och teknologi samt avancerad utrustning till förfogande. Det handlar alltså om mycket påtagliga insatser som vi kan göra, men insatser som alla kostar pengar i form av hårdvaluta. Därför måste ett sådant projekt också förenas med ekonomiska insatser av betydande mått. Och centern föreslog att Sverige skulle uppställa en ekonomisk ram på 1 miljard för tre år till regeringens förfogande. Det var alltså inte på det sättet som man skulle kunna tro av Maria Leissners anförande här tidigare, att vi i centern föreslog att Sverige enbart skulle anslå en massa pengar rätt upp och ner utan att veta vad de skulle användas till. Det var alltså fråga om en ram för ekonomiska åtaganden som regeringen skulle kunna träffa avtal om vid förhandlingar med Polen, naturligtvis knutna till konkreta projekt.

Vi i centern har inte fått gehör för detta förslag nu, och vi har därför reserverat oss på denna punkt. Vi föreslog också i den här motionen att Sverige skulle stimulera ett svenskt-polskt ekonomiskt samarbete och svensk-polsk handel genom att möjliggöra användning av s.k. mjuka lån, blandade krediter, i relationerna mellan Sverige och Polen. Det skulle vara ett verksamt sätt att få fart på det ekonomiska samarbetet mellan näringsliv i Sverige och näringsliv i Polen. Tyvärr var utskottet inte berett att ta det steget heller vid behandlingen. Vi har reserverat oss även på den punkten.

Vi har också förslag om att man skall främja samarbetet i övrigt, kunskapsöverföring osv., mellan svenska och polska företag, inte minst mellan småföretag i Sverige och motsvarande företag i Polen. Vi föreslår vidare insatser för att främja kulturutbyte, folkrörelsekontakter osv. Det var alltså fråga om ett helt paket. Vi kan konstatera att av detta har tyvärr inte blivit särskilt mycket när utrikesutskottet har behandlat förslaget. Det är synd. Det innebär att vi fortfarande står ganska tomhänta i våra relationer till Polen. Svenska insatser låter fortfarande vänta på sig, i varje fall utöver de ca 100 miljoner för ett år som regeringen redan har tagit ställning till.

Motionen handlar framför allt om Polen, men vi sade också i denna motion att liknande samarbetsprogram borde utarbetas visavi de baltiska republikerna och genomföras i takt med att dessa republiker blir mer ekonomiskt självständiga från Sovjetunionen. Det är redan på gång. Därför finns det anledning att snabbt uppta förhandlingar med de baltiska republikerna om bilateralt svensk-baltiskt ekonomiskt samarbete enligt ungefär samma riktlinjer som vi föreslår för Polen. Sedan vi väckte motionen har förutsättningar för liknande samarbetsprojekt med andra länder uppstått. Det är glädjande, och det bör vi ta till vara.

En viktig principiell fråga som uppstår när vi nu ändå skall gå in i ett samarbete med de östeuropeiska staterna, som innehåller ett viktigt inslag av svenskt bistånd, är naturligtvis hur det hela skall finansieras. När det gäller vår Polenmotion skulle det innebära en kostnad för innevarande budgetår på ca 300 miljoner, om allt skulle tas i anspråk redan första året, men det vet vi ju inte. Vi har sagt för vår del att vi är beredda att belasta budgetsaldot med detta belopp. Med hänsyn till det statsfinansiella läget är det fullt möjligt. Ingen skall kunna hävda att det skulle verka destabiliserande på den svenska ekonomin. När det gäller kommande budgetår får det naturligtvis tas upp i budgetbehandlingar för de åren. Däremot anser vi inte att det är rimligt att finansiera detta inom ramen för u-landsbiståndet, i varje fall inte om det får någon reell omfattning. U-ländernas behov av svenskt stöd har ju inte minskat genom att behovet av åtgärder i Östeuropa har ökat. Den misär som u-länderna har drabbats av har en helt annan dimension trots allt än vad några europeiska länder har uppvisat. Vi har gjort ett högtidligt åtagande i Sveriges riksdag att årligen anslå 1 % av bruttonationalinkomsten till stöd för jordens fattigaste länder. Det som har hänt i Östeuropa får inte leda till att vi viker från det åtagandet. Det är inte heller försvarbart att försöka visa en generositet mot östeuropeiska länder på bekostnad av ännu fattigare länder i Afrika, Asien och Latinamerika. Vi tar alltså avstånd från tanken att det skall vara de fattigaste länderna som i praktiken får stå för uppoffringarna för vår vilja att hjälpa folken i Östeuropa. Vi har råd att klara både 1 % av bruttonationalinkomsten som stöd till de fattigaste länderna och insatser till våra grannar i öster och söder, inte minst mot bakgrund av det egenintresse som vi faktiskt har.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer i detta betänkande där centern har medverkat.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Centerns motion i höst var ett vällovligt initiativ. Vi tycker att det självfallet är värt allt pris, och i sak är vi överens om att det är väsent-

ligt med ett stort, betydelsefullt och förhoppningsvis snabbt svenskt bistånd för att avhjälpa miljöproblemen i Polen. Ändå tycker jag att det har varit väldigt svårt att ta ställning till centerns motion på ett seriöst sätt. Det beror på att den stora summa pengar som centern talar om, 1 miljard på tre år, ändå på något sätt måste finansieras. Det har inte nämnts i centerns motion, och inte heller under större delen av den tid då vi har behandlat frågan i utskottet har det kommit något enda konkret förslag till varifrån pengarna skall tas. Finansutskottet, som fick frågan på remiss, sade så här: Utskottet konstaterar att motionärerna inte anvisar några vägar för att finansiera de omfattande utgiftsökningar man föreslår. Enligt utskottets mening kan ökningarna i den omfattning som föreslås inte tillåtas få vara ofinansierade.

Där har vi alltså inte haft en seriös debatt förrän i det absoluta slutskedet av behandlingen i utskottet. Då var det redan för sent att ta en seriös diskussion om varifrån pengarna skall tas. Jag tycker ändå inte att det är väsentligt att betona denna brist för mycket, för vi är överens om att vi skall åstadkomma ett kraftfullt miljöstöd till Polen, men det skall göras efter seriösa diskussioner om varifrån pengarna skall tas.

Jag noterar särskilt att vi har ett gemensamt intresse med centern av att försvara u-landsbiståndet från möjligen klåfingriga emissarier från finansdepartementet och andra.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Intressegemenskapen på den sista punkten vill jag gärna bekräfta. Däremot måste jag säga att den här finansieringsdiskussionen är ett svepskäl. Det är faktiskt så att vi på en rad områden gör fleråriga utfästelser utan att på förhand ha finansierat dem kommande budgetår. Hela vårt bistånd bygger på den typen av utfästelser. Vi har tidigare haft och kommer igen att ha treåriga forskningsprogram. De är inte heller finansierade utöver det innevarande budgetåret. Här har vi föreslagit 1 miljard under tre år som ett förhandlingsunderlag med Polen – en rätt för regeringen att göra utfästelser intill den gränsen. Det är exakt samma teknik som vi har på biståndsområdet. Det är samma teknik som vi numera också använder på forskningsområdet och som vi efterlyser på flera andra områden. Det kan alltså inte vara seriöst argument mot vårt förslag.

Innevarande budgetår handlar det om 300 miljarder. Vi har sagt att vi är beredda att försäkra budgetsaldot med 300 miljoner. Förra budgetåret gick svenska staten med överskott på 16 miljarder. Att mot den bakgrunden säga att vi har det så knapert att vi inte kan belasta budgetsaldot med 300 miljoner för att göra en insats i Polen betraktar jag faktiskt som svepskäl. Det är inte allvarligt. En lång rad västeuropeiska länder har under de gångna månaderna gjort miljardutfästelser till Polen. Sverige lägger på sig sådana begränsningar att vi inte ens kan utlova några futtiga hundra miljoner för innevarande budgetår. Det är faktiskt inte skäl att ta detta på allvar.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Det är inte seriöst att som centern kräva så stora summor som 1 miljard under tre år utan att anvisa någon finansiering. Det handlar inte om bristande vilja att anvisa pengar utan om centerns bristande vilja att

föreslå en finansiering. Upprepade gånger ställde vi frågan till centern sedan motionen väcktes: Varifrån skall ni ta pengarna? Det kom inget svar, och vi ställde frågan igen. Vi fick inget svar förrän i det absoluta slutskedet, att det åtminstone det första året skulle kunna belasta budgetsaldot. Det är inte seriöst att på detta sätt bedriva en politik och kräva att riksdagen skall kunna ställa upp på den. Det är fråga om en för stor summa pengar för att man skall kunna gå ut och göra utfästelser. Detta har inte att göra med viljan att göra utfästelser utan med centerns bristande vilja att anvisa en finansiering.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag redovisade faktiskt redan vid det första tillfället för behandling av detta ärende i utskottet att vi i centern var beredda att för innevarande budgetår belasta budgetsaldot. Det klargjordes alltså redan från början.

När det gäller miljarden är det litet oklart om Maria Leissner fortfarande begär att vi skall redovisa en finansiering också för de följande två åren. Om så skulle vara fallet innebär det att Maria Leissner också avvisar den planeringsteknik som vi sedan många år tillbaka använder vad gäller det svenska biståndet. Det är i så fall en anmärkningsvärd nyhet.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman!

Nej, säg inte att jorden har dött
Att man inte kan så eller skörda
För hon har bara gömt sig en tid
Hon har burit en blodig börda
Hon är sargad och svartnad av sorg
Och besudlad av krigarhorden
Men man tar inte saltan ur havet
Och man tar inte modern ur jorden

Hon är uppgrävd och sprängd och bränd
Men hon är inte död, hon är sårad
Och hon sörjer med människosorg
Och gråter med människotårar
Men hon väntar, hon uthärdar allt
Räkna inte vår jord till de döda
Hon ska klä sig i blommor och grönt
Hon ska älska och växa och föda

Herr talman! Det här var en dikt av den ryske poeten Vysotskij, en av alla dem som har tystats i Östeuropa men vars ord ännu lever och kommer att leva. Hans poesi uttrycker bättre än jag någonsin kan göra hur människor i Östeuropa har upplevt sin situation, den uttrycker deras förtvivlan och uppördhet men också deras hopp.

Vi befinner oss nu mitt inne i en process av stora omvälvningar, en process som vi ännu inte ser vart den bär hän. Det är vår förhoppning att denna pro-

cess skall leda till en stabil demokrati i Östeuropa, att den skall leda till att man där kan bygga samhällen som värnar om miljön. Och det är naturligtvis en mycket glädjande process.

Men det finns också smolk i glädjebägaren. Ett exempel är USA:s signaler om att man nu i USA ser fram emot ett formaliserat EG-samarbete, att man ser fram emot ett NATO med utrymme för ett återförenat Tyskland. I förlängningen av dessa diskussioner finns skrämmande utvecklingsmöjligheter.

Sveriges roll i denna process måste vara att bidra till fred och ökad avspänning i världen och även att bidra till att samhällen byggs upp som grundar sig på resurshushållning och produktion inom ramarna för vad naturen tål.

Vi har redan i dag hört exempel på hur fruktansvärd situationen är när det gäller miljön i Östeuropa. Vi har hört om den höga barnadödligheten: 26 barn per 1 000 födda i de mest drabbade regionerna dör, detta att jämföra med 6 i ett land som Sverige. Vi vet att en tredjedel av människorna i Polen lever i områden som av sejmen har kallats för katastrofområden eller ekologiskt hotade områden.

I Östeuropa hungrar man nu efter konsumtionsvaror som man där inte har haft tillgång till tidigare. Det finns en risk att detta Östeuropa till sina egna redan gigantiska miljöproblem lägger också de miljöproblem som vi har. Men man har inte i Östeuropa kommit lika långt som vi vad gäller förmågan att hantera miljöproblemen. Man har t.ex. inte byggt upp system för hantering av avfall. Vi har ju faktiskt kommit mycket längre på detta område, även om mycket återstår att göra här.

I diskussionen kring vårt bistånd till Östeuropa och kring vårt samarbete över huvud taget med Östeuropa måste de långsiktiga miljöaspekterna väga mycket tungt. Jag anser det vara oroande att de som representerar miljöintressena i så liten grad deltar i diskussioner kring fördelningen av pengarna till Östeuropa. Diskussionen förs på utrikesdepartementet. Var finns miljö- och energidepartementet? Var finns miljöorganisationerna? Var finns riksdagens partier i den här diskussionen? Det finns egentligen anledning för regeringen att komma till riksdagen med ett genomtänkt förslag om hur man på lång sikt kan gagna en bra miljöutveckling i Östeuropa. Risken finns ju att dessa pengar går till företag som ändå skulle investera i öst. Men detta bistånd måste användas så att miljön långsiktigt gagnas och så att människor i Östeuropa deltar aktivt i detta arbete. Där liksom här är ju den reella innebörden i begreppet demokrati att människor har makt och inflytande över sina liv och över hur deras samhälle formas.

Självfallet känner jag som socialist en oerhörd sorg och besvikelse över utvecklingen i Östeuropa, över det enorma misslyckandet till enorma kostnader för människorna och för naturen. Min sorg och besvikelse ligger långt ifrån den skadeglädje som man ganska ofta kan höra representanter från de borgerliga partierna ge uttryck för. Jag känner också i viss mån bitterhet över de teknikembargon som genom decennierna har lagts på Östeuropa. Detta har skett just i syfte att försvåra dessa länders utveckling, och detta har också aktivt bidragit till deras bristande förmåga att hantera miljöproblemen. Observera att jag inte lägger ansvaret för utvecklingen i Östeuropa på västländerna. Naturligtvis gör jag inte det – östländerna har själva det fulla ansva-

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

---

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

ret. Men det cyniska sättet att hindra dessa länder från att få tillgång till vår tekniska utveckling har ju faktiskt ändå bidragit till miljöförstöringen där.

Det är också självklart att utvecklingen i Östeuropa ger upphov till en diskussion bland socialister världen över, en diskussion om hur socialismen skall förnyas. Den diskussionen är i sig inte ny. Tillståndet i Östeuropa är ingen nyhet för oss, inget som avslöjas nu. Vi har länge vetat hur fruktansvärt det är där. Vi har länge fört diskussionen om hur socialismen i stället skulle kunna vara.

Vi har också sedan länge tagit avstånd från kommandoekonomierna i Östeuropa. Det har vi gjort för det första därför att dessa stater har frånhänt sig det främsta redskapet för en utveckling av samhället, nämligen demokratin, och för det andra därför att dessa länders centralstyrning inte har någon flexibilitet, inte uppmuntrar människors skapandeförmåga och kreativitet.

Det socialistiska misslyckandet i Östeuropa innebär emellertid inte att kapitalismen är felfri. Det är enligt min mening besynnerligt att man så sällan får höra representanter för de borgerliga partierna säga att de känner ett behov av att diskutera och förnya sin politik. En kvarts miljon barn dör varje vecka i den fattiga delen av världen, i sjukdomar som vi lätt kan bota eller i undernäring och svält. Det finns framför allt två skäl till detta: skuldskrisen och de militära kostnaderna. Till alla dem som så varmt hyllar kapitalismen vill jag ställa frågan: Varför låtsas ni aldrig om att välfärden och framgången hos de rika industrialiserade och kapitalistiska länderna upprätthålls endast genom detta förtryck av de fattiga länderna?

Sanningen är ju den att de borgerliga partierna har precis lika stort behov av rannsakan och ödmjukhet. De har ingenting att yvas över. Svaren på mänsklighetens ödesfrågor saknas fortfarande. Och det är vår uppgift som politiker att försöka hitta nya lösningar.

Människans kreativitet, hennes samarbetsförmåga och förmåga att känna kärlek är nyckeln till ett planerat samhälle med utrymme för individer och för individernas skapandekraft. Detta är, som jag ser det, den enda framkomliga vägen, och det är tanken bakom det nya socialistiska projektet. På det sättet kan vi förena de positiva delarna hos marknadsekonomin med en stark samhällsstyrning.

Det betänkande vi nu behandlar rör inte i särskilt hög grad frågan om skuldkonvertering. Denna fråga har tidigare behandlats i utrikesutskottet, men behandlingen var då något ytlig. Det är synd, eftersom detta är ett mycket bra sätt att använda biståndsmedel genom att det förutsätter ett mycket aktivt deltagande från mottagarlandets sida. Vi lyfter alltså av delar av Polens enorma skulder till oss och kräver i stället att man där vidtar åtgärder när det gäller miljön.

300 milj.kr. – som är vad Sverige anslår i bistånd – kan synas vara mycket pengar, men i förhållande till behoven är det inte mycket. Enbart åtgärder för att rena en biflod till Wisła, floden Otrata, kostar 300 milj.kr. Det skulle alltså behövas mycket större satsningar än de 300 miljoner som nu diskuteras, och de pengarna skall självfallet inte vara biståndspengar – de skall inte konkurrera med det nödvändig biståndet till de allra fattigaste länderna i världen.

Jag delar helt och fullt Pär Granstedts uppfattning att det i nuvarande

statsfinansiella läge finns utrymme att finansiera det ökade anslaget på 1 miljard över tre år. Jag delar också hans uppfattning att det i synnerhet för Sverige borde vara viktigt att mycket mer aktivt delta i dessa processer. Andra länder i världen ställer upp med mycket större åtaganden och får därmed mycket större del i diskussionerna och större inflytande över processerna. Det är därför ett stort egenintresse för oss att i högre grad delta och att utöka ramen för biståndsmedel till Polen.

Jag vill också hålla med dem som har sagt att det som är viktigt att satsa på är kunskapsöverföring och utbildning, men det är också sådana industriella projekt som handlar om energibesparande åtgärder och avloppsrening, som ju har en oerhört stor betydelse för t.ex. Östersjön. Det är inte någon svårighet att hitta konkreta användningsområden för ett utökat anslag.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag reagerade med ganska stor häpnad på en del av Annika Åhnbergs anförande, och det var när hon hävdade att det inte fanns någon självkritik i de marknadsekonomiska länderna, att det inte fanns någon medvetenhet om orättvisorna i världsekonomens sätt att fungera.

Jag undrar var Annika Åhnberg egentligen har hållit hus de senaste 20 åren, när vi har diskuterat detta så intensivt, inte minst från partier som i princip företräder en marknadsekonomisk syn. Just frågan om de globala orättvisorna har ju varit ett av de stora debattämnen i hela västvärlden. Vi är många som har deltagit ganska intensivt i den debatten här hemma i Sverige.

En av de stora skillnaderna mellan västvärlden och östvärlden har just varit att det i västvärlden alltid har funnits en intensiv självkritik och samhällskritik. Socialister har deltagit i debatten, men också många av oss som står för marknadsekonomi. I Östeuropa har däremot motsvarande självkritik osvikligt lett till långa fängelsestraff.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det förvånar mig att det är just Pär Granstedt som replikerar. Centern är ju ett parti som i minst lika hög grad som vpk är för samhällsstyrning och som minst lika ofta föreslår ganska starkt samhällsstyrande åtgärder, så min kritik var inte riktad direkt mot centern.

När Pär Granstedt ändå vill ta upp en debatt, vill jag säga att det är mycket intressant och positivt att denna diskussion förs – men vad har den lett till för resultat? Situationen i världen har ju inte förbättrats. U-länderna har i dag mindre inkomster att använda för sin egen utveckling än de hade för 10–20 år sedan. Dessa orättvisa världsförhållanden har på intet sätt förändrats.

Problemet är just det att man hela tiden framställer det kapitalistiska samhällssystemet som så bra – det förekommer inte alls någon kritik – och ägnar sig enbart åt att kritisera socialismen i Östeuropa. Och den är värd all kritik – det tycker jag också. Det är när man mot denna framställer kapitalismen som om den hade lösningen på problemen som jag blir upprörd. Om vi ser till världsperspektivet, finner vi att lösningarna i dag är mycket långt borta,

om vi med lösningar menar att alla människor som föds till denna jord skall ha de mest elementära rättigheterna, dvs. tak över huvudet, mat för dagen, arbete, osv.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle bara vilja påminna Annika Åhnberg om att det kanske inte är enbart kapitalismen som har medfört problem i u-länderna. De senaste åren har man insett att socialismen, eller kommunismen, som är det alternativ som Annika Åhnberg företräder, i än högre grad än något annat ekonomiskt system har berövat människor i u-länderna deras levebröd, deras mat för dagen. Det är en kollaps för de ekonomiska systemen, inte enbart i Östeuropa utan även i de underutvecklade länderna, där man på de flesta ställen till slut har begripit att man, för att förbättra levnadsvillkoren för de mest utsatta grupperna, måste slå in på en väg som leder mot större marknadsorientering och mera pluralism i samhällssystemet.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Först vill jag göra en ideologisk markering. Centern är anhängare av marknadsekonomi, men naturligtvis inom nödvändiga, av samhället uppdragna ramar, med sociala och ekonomiska hänsyn.

Om vpk inte på någon punkt vill ha mera samhällsstyrning än centern vill ha, innebär det att vpk nu helt har gått ifrån planekonomin som system. Det är klokt – det gör man även i Östeuropa – men då väntar jag bara på den dagen när vänsterpartiet kommunisterna också släpper ordet "kommunisterna" i sitt partinamn, som i så fall är fullständigt obsolet.

De marknadsekonomiska länderna har självfallet misslyckats med att medverka till en rättvis världsordning, men de kommunistiska länderna har inte på något sätt lyckats bättre. Tvärtom har de, i den mån de har spridit sina ekonomiska system, medverkat ytterligare till den misär som finns.

Vi har alltså det gemensamt med de socialistiska länderna att vi inte har lyckats skapa en rättvis världsordning. Till det kommer att de socialistiska länderna också har lyckats skapa ett djupt elände för sig själva. Vid en jämförelse mellan dessa bägge system, trots alla brister på ömse håll, framgår det att det ändå är de socialistiska systemen som drar det ojämförligt kortaste strået.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag håller inte med om Maria Leissners något svepande analys av situationen i utvecklingsländerna, men det är inte möjligt att i ett kort replikskifte göra en mer ingående beskrivning av förhållandena i olika länder. Jag tror att det är nödvändigt att vi slutar att föra den typen av diskussioner där vi ställer olika eländena mot varandra och försöker gradera vem som har det värst. Är det en fattig bonde i Amazonas djungler, eller är det en fattig bonde i Polen?

Jag tror att det väsentliga vore om vi alla kom fram till att vi står här med föråldrade ideologier, som var för sig inte rymmer svaren på mänsklighetens stora problem, och att vi mer förutsättningslöst borde diskutera hur vi kan hitta nya svar på de gamla och fortfarande lika viktiga frågorna.

Jag får säga till Pär Granstedt att jag inte har någonting emot att centern förespråkar ökad samhällsstyrning – tvärtom gläder det mig mycket att centern gör det.

Vad gäller partinamnet, tror jag inte att det här är rätt forum att föra den diskussionen, men jag gör det gärna i något annat sammanhang.

En anledning till att så många människor vänder sig från politiken och känner politikerförakt är att de ser att vi, som alla är etablerade politiker, inte har lösningarna på de stora problemen. Därför tror jag att det från alla håll behövs ett ökat mått av ödmjukhet och försök att hitta nya vägar.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Diskussionen om ödmjukhet är mycket intressant, men jag skall inte förlänga debatten i kammaren. Annika Åhnbergs uttalande om föräldrade ideologier får stå för henne själv. Jag känner inte att jag företräder någon föräldrad ideologi.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är synd att Maria Leissner inte känner att hon företräder en föräldrad ideologi. Det är just ett typexempel på det politiska krisläget i dag, dvs. att så många av de politiska företrädarna inte inser att det finns oerhörda problem i världen som är olösta och att vi alla behöver hitta nya lösningar på dem. Det kanske är betecknande för folkpartiet att se det på detta sätt, men det är också beklämmande.

PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Jag håller fullständigt med de föregående tre talarna, i klump, inte en och en, men i klump. Socialismen och kapitalismen är förlegade och ruttna ideologier som är mogna för sophögen. En del insåg det redan för tio år sedan, med känt resultat, bl.a. 20 miljöpartister i Sveriges riksdag. Våra syster- och broderpartier finns nu i ett femtontal andra riksdagar i Europa. Det var väl bra att den insikten börjar sprida sig och att det blev litet korsverkan mellan de gamla höger-vänster-partierna.

Herr talman! Jag tänkte börja med något man skulle kunna kalla en ordningsfråga. Nu har vi diskuterat Europa, EG, handel osv. under förmiddagen. Nu diskuterar vi Östeuropa och miljöfrågor i ett europeiskt perspektiv. Om en stund kommer det att bli ytterligare en debatt kring propositionen om tillägg till frihandelsavtalet med EG. Det är väl bra. Det är bara så synd att den här debatten med all sannolikhet kommer att bli känd bara för oss dussinet som deltar i den och några tappra på åhörarläktaren, och så kommer naturligtvis TT att plikttroget skicka ut några rader om den. I övrigt kommer den att gå till protokollet, som större delen av riksdagens verksamhet.

Detta kan man inte enbart skylla på massmedia. Riksdagen har börjat att inse att man måste vidta åtgärder för att sprida sin information. Frågedebatterna har förnyats. Det har införts ett särskilt institut, nämligen Särskilt anordnad debatt. Om man vill höja intresset kring en debatt och höja statusen på en fråga, anordnar man en särskild debatt, även om det har ställts mängder med frågor och interpellationer i detta ämne tidigare, t.ex. om våldsfrå-

gorna och glesbygdspromatiken. Därför begärde vi från miljöpartiet som bekant en särskild Europadebatt med hänsyn till vad som har hänt i Östeuropa, med hänsyn till att förutsättningarna för de förhandlingar om EG-samverkan som skall inledas den 19 december kan antas ha påverkats av det som hänt i Östeuropa. Det förvägrades oss.

Det var en fantastisk enhällighet från riksdagens andra fem partier om att en särskilt anordnad Europadebatt skall den svenska riksdagen inte ha denna höst, som enda nordiskt parlament. I de andra nordiska EFTA-länderna är det en självklarhet att man anordnar en särskild debatt, innan landets regering går in i den sortens förhandlingar som skall inledas nu, särskilt med utgångspunkt i vad som har hänt i Östeuropa. Men det vill man alltså inte ha här. Det är naturligtvis ingen tillfällighet. Man vill inte att hela denna debatt skall tränga ut till svenska folket. Man vill inte ha en verkligt genomgripande Europadebatt ute i hela svenska folket. Det kan inte finnas någon annan tolkning av att det plötsligt fanns denna massiva enighet. När miljöpartiet för en gångs skull begärde en särskild debatt i en för oss viktig fråga, då blev det ingen särskild debatt.

Herr talman! Jag var i Nagymáros häromdagen. Alla som är intresserade av miljö och Östeuropa vet naturligtvis vad Nagymáros är. Nagymáros är en liten by i Ungern. Den byn ligger vid en flod. Där har man börjat bygga ett kraftverk. Floden är sammanträngd till en smal bäck av en enorm byggarbetsplats. Det intressanta är att byggarbetsplatsen nu är alldeles tyst och öde. Den ligger och väntar på att floden skall ta tillbaka sin rätta fåra. Hur har den kunnat tystna? Jo, därför att hundratusentals människor redan för ett par år sedan i huvudstaden Budapest samlades för att protestera mot denna skövling av naturen – hundratusentals människor. Där ligger en av de viktigaste drivkrafterna bakom den omvälvning som sker i Östeuropa – miljökatastrofen.

Det är klart att frihetssträvandena också är mycket starka. Men när man reser i Sovjetunionen och i det övriga Östeuropa, får man ständigt klart för sig, av människor från de mest skilda samhällsgrupper, att alla är fullkomligt eniga om detta. I Tallinn berättade en av folkfrontens ledare Marjo Lauristin att det var vid fosforitbrytningen som det började, dvs. det var en miljöfråga. I Sovjetunionen är en fullständig katastrof i gång. Den ligger bakom mycket av perestrojkan.

Miljökatastrofen är alltså en av de viktigaste drivkrafterna bakom den frigörelseprocess som nu pågår. Naturligtvis är det en oerhört glädjande frigörelseprocess. Ett imperium upplöses i Östeuropa, men samtidigt byggs det ett nytt imperium i Västeuropa. Det finns t.o.m. de som säger att det är imperiet i Östeuropa som har lockat fram upplösningen i Västeuropa. Antingen har de inte begripit någonting eller också är det precis det som de har gjort.

Henry Kissinger hade häromdagen en gigantisk artikel i *Welt am Sonntag*. Denne gamle lärjunge till Machiavelli begriper mycket väl vad han menar när han vill se EG och väst som drivkrafter. Nu försöker han motivera att DDR skall dras ut ur Warszawapakten utan att Västtyskland skall lämna NATO. Tvärtom skall DDR annekteras till NATO och EG. Han har en teori om hur han skall kunna lura på Moskva detta. Maktspelarna i väst lcker med

otroligt farliga saker, när de fortsätter sitt imperiebyggande och sitt maktspel. De spekulerar i en total aningslöshet i Östeuropa, en aningslöshet som absolut inte finns där. De tror att det nya Europa skall byggas med EG som centrum, och sedan skall det vara något slags cirklar av vasaller runt omkring. T.o.m. Pierre Schori har uttryckt sig i den riktningen. Den första vasallringen är EFTA-länderna, den andra är Östeuropa och sedan blir det väl en vasallring med Sovjetunionen och Sydeuropa. Därefter kan man väl tänka sig att det blir en vasallring med stater i Nordafrika. Afrikanerna finns ju redan med i EG som arbetskraft. Sedan blir väl också de gamla kolonierna i Afrika en ring av vasaller. Jag vill inte kalla detta för visioner, det vore att besudla ett fint ord, men den här typen av "konspirationsframtider" florerar vilt i debatten. Ibland verkar det som om man i den svenska debatten är så oskuldssfull att man inte har en aning om vad som pågår.

I Christian Science Monitor t.ex. skriver en amerikan att det finns bara två versioner. Den ena gäller Europa, visionen om ett verkligt Västeuropa som följer gränserna av det klassiska romarriket, nära associerat med USA. Det är naturligtvis detta som man kämpar för – EG plus USA, det nya romarriket. Det andra skulle vara att Gorbatsjov liksom sliter ut Västtyskland ifrån det västliga samarbetet. Det skulle då vara ett väldigt hot mot de västliga intressena.

När man betraktar det som händer i Europa som någonting som har att göra med intressegrupper, maktpolitik osv. missar man det väsentliga, för det väsentliga måste väl ändå vara alla folks frihet, detta att vi bygger Europa utan någon supermakt över huvud taget och att vi tar på allvar strävandena i både öst och väst att alla folk skall få frihet.

Då finns det de som undrar om det existerar något alternativ till EG-underkastelsen, den som också skall inbegripa Östeuropa. Häromdagen skrev Svenska Dagbladet att jag vill samarbeta om miljön i organ där i praktiken ingen annan tänker bedriva samarbete. Mot den bakgrunden är det intressant att plocka fram det utskottsbetänkande som vi nu skall fatta beslut om. Där skriver man sida upp och sida ner om det internationella miljöarbetet i Europa. Man skriver om UNEP, om ECE, om avtalet för att skydda ozonlagret, avtalet om stopp för miljöfarligt avfall, avtalet om gränsöverskridande luftföroreningar – att svavelutsläppen och kväveutsläppen skall sänkas, osv. Jag läser här sida efter sida – och har naturligtvis gjort det tidigare också. Men inte ett ord om EG och EG:s berömda miljövårdsbyrå, som ännu är obefintlig och som enligt Svenska Dagbladet är den enda instans som skall fixa miljön i Europa.

Har inte moderaternas ledamöter läst Svenska Dagbladet? Eller de kanske struntar i Svenska Dagbladet, vilket ju vore väldigt klokt av dem. Hur kan de annars vara med på ett betänkande som sida upp och sida ner talar om att det finns andra organ, fulla med miljöexperter, som faktiskt redan arbetar för att samarbeta om miljön i Europa? I förhållande till vad vi vill arbetar de självfallet inte tillräckligt mycket, inte tillräckligt kraftfullt, inte tillräckligt långtgående. Men de organisationerna finns där, och de har inte ett dugg med EG att göra. De har med FN att göra – och det tycker jag är något som vi skall satsa på.

EG behöver nog sin miljöorganisation. EG har nog inte tid med att fixa

Östeuropas problem. Det kom häromdagen en rapport om EG-miljön, som talar om att den också är katastrofal. Denna rapport presenterades i Sverige under den lögnaktiga rubriken att "nu skall EG satsa på miljön". I EG-länderna var man ärligare och sade, t.ex. i Der Spiegel, att rapporten visar att det i EG 1992 blir mer avfall och färre rättigheter. Det är en fruktansvärd vidräkning med EG:s miljöpolitik. EG har nog med sitt eget och kan inte fixa Östeuropas miljö också.

Herr talman! Vad vi står inför är – därvidlag kan jag instämma med tidigare talare – ett mycket omvälvande historiskt skede. Och frågan är om Sverige skall spela någon roll i detta, eller om vi bara skall försöka skaffa hängavtal i förhållande till den västliga supermakten.

Det finns en organisation, nämligen EFTA, som enligt allt fler skulle kunna vara bra för att samarbeta med Östeuropa. Östeuropéerna söker sig till EFTA. Därför var det med förvåning jag för en tid sedan i Bryssel, på ett sammanträde med EFTA-parlamentariker och EG-parlamentariker, fick höra ordföranden i den svenska EFTA-delegationen avvisa – för det var precis vad som hände – de propåer som kom från EG-parlamentariker, om inte EFTA vore ett lämpligt organ. Jag skall inte nu trötta kammaren med att läsa upp de exakta citaten; de har presenterats tidigare vid en presskonferens. Men det är ett faktum som alla känner till som studerar frågan – Pär Granstedt var också inne på det – att den bild Sverige har visat upp utomlands är att man prioriterar det västeuropeiska samarbetet framför allting annat, och att det andra får vänta.

Om nu vissa propåer i bl.a. artiklar av Ingvar Carlsson på den senaste tiden antyder en kursändring, så är det jättebra. Men då behöver den kursändringen underbyggas med litet mera av fakta. Skall man t.ex. här i dag avslå en centermotion om stöd till Polen, som vi också har biträtt, bara för att sedan komma tillbaka med ett ganska snarligt förslag i budgetpropositionen? Är det så politik skall bedrivas – att man inte nu kan erkänna att centern i just det här fallet var först med att inse att det behövs kraftigt ekonomiskt bistånd till Polen? Skall man fortsätta med de embargobestämmelser som innebär att högteknologin inte skall få exporteras fritt till Östeuropa? Det krävs mycket mer konkreta tag om vi skall kunna tro på en sådan kurssvängning från regeringens sida. Det vore väldigt bra om den skulle vara på gång, om man verkligen här kunde säga i klartext att Sverige nu är berett att i EFTA verka för att man öppnar för Östeuropa, för att EFTA får ett eget värde, för att EFTA blir en brygga mellan öst och väst i stället för att bli en satellit till väst – vilket det finns risk för enligt vad den isländske utrikesministern sade vid ett EFTA-sammanträde. Det behövs verkligen krafttag från regeringens sida.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 4, 6 och 7.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Utrikesutskottets betänkande nr 7 behandlar frågor som vi med all säkerhet kommer att återkomma till många gånger under de närmaste åren.

Tack vare Gorbatsjovs omvälvande förändringar av Sovjetunionens utri-

kes- och inrikespolitik efter 1985 har länderna i Öst- och Centraleuropa öppnats mot omvärlden – ekonomiskt, politiskt och mänskligt.

Efter många och långa årtionden av diktatur och förtryck – både nazistiskt och kommunistiskt – kan nu folken i våra östliga grannländer börja hoppas på frihet och demokrati.

Världen har i år firat 200-årsminnet av den franska revolutionen. Jag tror, liksom Maria Leissner, att 1989 i Europas historieböcker kommer att vara ett årtal av samma dignitet som 1789. Detta fantastiska år, som vi snart lämnar bakom oss, kan mycket väl i ett historiskt perspektiv bli det år då Östeuropa tog de avgörande stegen över till demokrati. Dagarna för sådana anarkonismer som regimerna i Rumänien och Albanien är räknade.

Under 1989 har marken förberetts för mycket stora förändringar i de militära rustningarna i öst och väst, och ett avtal under hösten 1990 vid CFE-förhandlingarna i Wien kan bli den definitiva bekräftelsen på att det kalla kriget är slut.

Det skulle förvåna mig om inte den utomordentligt skicklige och kreativa fredspolitikern Mikhail Gorbatsjov blir en av de starkaste kandidaterna för Nobels fredspris redan nästa år.

I Gorbatsjov har den östliga supermakten fått en ledare som hittills, trots enorma svårigheter och problem och under aktivt motstånd från en tung, konservativ statsbyråkrati, kunnat genomdriva så radikala förändringar att den frigörelseprocess han startat knappast kan hejdas eller vridas tillbaka.

Gorbatsjov har redan inlett en diskussion i kommunistpartiets centralkommitté om att ändra artikel 6 i Sovjetunionens författning, som ger partiet all makt i landet. Leder denna diskussion till ett positivt beslut, betyder det ett definitivt genombrott för en demokratisk utveckling i vårt stora östliga multinationella grannland.

Några principiellt mycket betydelsefulla steg i denna riktning har redan tagits i de baltiska republikerna. För tio dagar sedan representerade jag det svenska broderpartiet vid de lettiska socialdemokraternas 20:e kongress i Riga. Det var första gången som en socialdemokratisk partikongress genomfördes i den kommunistiska enpartistat Lenin grundade 1917. Det var en stor och välorganiserad kongress med representanter för Lettlands kommunistparti bland de inbjudna gästerna och bevakad av ett stort massmediauppbåd. Samma veckoslut höll Litauens socialdemokratiska parti sin 14:e kongress i Vilnius. Där representerade Anneli Hulthén vårt parti.

Litauen blev för några dagar sedan den första sovjetrepublik som avskaffade det kommunistiska maktmonopolet och öppnade möjligheter för en flerpartidemokrati att växa fram. Liknande reformer förbereds i Estland och Lettland. Detta är en helt osannolik utveckling i vad som fortfarande är Sovjetunionen. Parlamentsvalen i mars i de baltiska republikerna kommer att ge besked om lödigheten i Gorbatsjovs glasnost och perestrojka. De kan mycket väl resultera i icke-kommunistiska regeringar i de tre sovjetrepublikerna.

De ester, letter och litauer som då får ansvaret för sina tre små republiker kommer att ställas inför mycket svåra avgöranden. Det breda folkliga kravet på nationell självständighet måste då balanseras mot politiska och ekonomiska realiteter. Det är en sak att driva konfrontationspolitik i opposition

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

och något helt annat att i regeringsställning bära ansvaret för sitt folks väl och ve.

Vi svenskar kan och bör under de närmaste åren ge våra baltiska grannar rejäla handtag i deras arbete med att bygga upp ekonomin och öka självbestämmandet. Däremot gör vi nog klokt i att inte blanda oss i den konstitutionella debatt som redan pågår mellan Moskva och de tre baltiska huvudstäderna. Det är ett viktigt principiellt ställningstagande som i första hand bör gälla för riksdagen och regeringen. Men det kommer självfallet att finnas fristående debattörer och grupper i vårt land som har en annan uppfattning i denna sak.

Det sakområde som kanske lämpar sig allra bäst för ett omfattande samarbete med våra grannar på andra sidan Östersjön är miljöpolitiken. Det är också just sådant miljösamarbete som är huvudfrågan i det betänkande vi skall ta ställning till här i dag.

Centerns representanter i utrikesutskottet har, av ett oemotståndligt behov att även i denna sak visa sig duktigast, drivits att författa hela åtta reservationer. Den som läser utskottstexten kommer dock att ha svårt att finna några egentliga motsättningar i sak.

Det bör också noteras att vänsterpartiet, som fortfarande kallar sig kommunistiskt, instämmer i utskottets analys av den ekonomiska misär som råder i de östeuropeiska staterna och ställer upp på vår beskrivning av orsakerna till den ekologiska katastrof som drabbat de östeuropeiska folken så hårt.

Det är inte bara i Östeuropa som politiken utvecklas i snabb takt. Utrikesutskottet justerade det här betänkandet den 28 november. Redan den 2 december meddelade statsministern i ett tal inför Arbetarrörelsens Fredsforum att regeringen kommer att föreslå att sammanlagt en miljard kronor skall användas under en treårsperiod för olika biståndsinsatser i Östeuropa. I den summan ingår de 300 miljoner som tidigare föreslagits i bistånd till Polen. Enligt Ingvar Carlsson skall pengarna ses som ett direkt stöd för demokratin. De skall hjälpa till att omstrukturera ekonomin. De skall bidra till en renare miljö.

Till detta kommer statliga garantier för exportkrediter som gör det möjligt för svenska företag att etablera sig på de östeuropeiska marknaderna. Där är man också intresserad av svenska investeringar som överför teknologi och annat kunnande.

En miljard kronor av skattemedel är mycket pengar, men när det gäller att lösa de ekonomiska och ekologiska problem som våra östra grannfolk står inför är det en försvinnande liten summa. Det kommer säkerligen att behövas ännu större svenska insatser under kommande år. Men som startkapital för den nya svenska östpolitik som det nu blivit möjligt att föra är en miljard troligen en ganska lagom summa.

Sedan några månader planeras under ledning av EG-kommissionen mycket stora västeuropeiska insatser i Östeuropa. Sverige deltar i dessa förberedelser. Västtysklands regering har utlovat stora insatser i DDR och Polen. USA stödjer Polen och Ungern och har förklarat sig berett att ge Sovjet stöd i arbetet på att förbättra ekonomin.

I det här sammanhanget kan man naturligtvis tycka att den svenska miljar-

den är marginell. Men den kan, klokt använd, ändå bli till stor nytta på längre sikt. Svenska företag och myndigheter ligger långt framme i fråga om miljöteknik och miljökunskande.

I de små baltiska republikerna kan svenska insatser komma att bli av stor betydelse. De kan gälla små och medelstora företag, utbyte inom kultur och utbildning och framför allt insatser inom miljöområdet. Renare vatten i Östersjön innebär fördelar även för oss själva.

Kanske bör vi göra de tre baltiska republikerna till vår speciella nisch när det gäller aktiva insatser i det nya Östeuropa – på samma sätt som Ungern blir av speciellt intresse för Österrike och DDR för Förbundsrepubliken. Ungefär en tredjedel av den svenska miljarden är redan öronmärkt för Polen, och det förefaller vara en rimlig prioritering.

Herr talman! Det är högsta mode bland västliga östekonomier och även bland östeuropeiska ekonomer att göra pessimistiska prognoser om de östeuropeiska staternas ekonomiska framtid och därmed också om deras förmåga att vidta verkningsfulla åtgärder mot den enorma miljöförstöring som nu pågår. Utskottet konstaterar att flertalet ekonomiska bedömare tycks befara att den svåra ekonomiska kris som redan är ett faktum kommer att ytterligare fördjupas.

Samtidigt konstaterar utskottet att de omfattande ekonomiska reformer som det nu är fråga om i Östeuropa endast kan genomföras av varje land självt med egna krafter. De bidrag som kan lämnas av utanförstående länder är med nödvändighet marginella.

Mot bakgrund av den allmänna expertpessimismen är det intressant att i IMF:s senaste nyhetsbrev läsa ett referat av ett anförande som Brookings östekonom Edward A Hewett nyligen hållit. Han tycker att det är för tidigt att avskriva försöken att reformera Sovjets ekonomi som misslyckade. Ekonomer vet mycket litet om övergången från en kommandoekonomi till ett mer marknadsorienterat system. De är experter på hur en marknadsekonomi bör fungera, men inte på hur man skapar den.

Hewett menar att man i Sovjet borde ha börjat med att avreglera jordbruket, eftersom det har relativt korta produktionscykler och få kopplingar till ekonomin i övrigt och det svarar för de viktigaste konsumtionsvarorna, maten. Men det tycks man i Moskva nu ha insett.

Det var ett uppenbart misstag att i början av 1988 decentralisera beslutsfattandet inom industrin utan att man först försökt skapa flexibla pris-, finans- och växelkurssystem. Därför leder exempelvis de drastiska underpriser som företagen betalar för råvaror och energi till felallokeringar på företagsnivån. Decentraliseringens mest påtagliga resultat hittills har blivit en snabb höjning av inflationstakten.

Men Sovjetledarna lär av misstagen och kan faktiskt också peka på en del framgångar. På kort tid har i Sovjet omkring 130 000 kooperativ vuxit fram som redan sysselsätter omkring 3 miljoner människor. En annan framgång är att man lyckats drastiskt höja kvaliteten på den ekonomiska statistiken. Därmed har man ett säkrare beslutsunderlag för sina reformer. Den öppna ekonomiska debatt som nu förs tycks också bli allt bättre förankrad i verkligheten.

Det är troligen möjligt att undvika att den djupa ekonomiska krisen över-

går i katastrof och kollaps. Gorbatjovs och hans rådgivares arbete med att omvandla kommandoekonomin till en marknadsstyrd ekonomi är ett pionjärarbete som det ännu är för tidigt att döma ut. Nationalitetskonflikterna och andra politiska problem kräver samtidigt att ledarna i Moskva tar nya djärva grepp.

Klart är att våra grannfolk i Östeuropa går mot en mycket besvärlig vinter – standarden för gemene man fortsätter att sjunka, och för många hotar faktiskt hungerspöket runt hörnet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Sture Ericson sade att vi var ganska ense i sak i utskottet och att det följaktligen var ganska onödigt av centern att reservera sig. Det var ett glädjande uttalande – om det är sant. Vi har föreslagit att vi skall ha ett samarbetsprogram med Polen på framför allt miljöområdet inom ramen för 1 miljard kronor under en treårsperiod. Är Sture Ericson ense med oss i sak om detta? Det stämmer i så fall inte med vad han har skrivit under i betänkandet.

Vi har föreslagit att det skall vara möjligt att ge blandade krediter för affärer med Polen och Baltikum och andra länder i liknande situation. Ställer Sture Ericson upp bakom det kravet? Det är i så fall en glädjande förändring i förhållande till vad som gällde när vi diskuterade denna fråga i utskottet.

Vi har föreslagit att Sverige också skall kunna ge livsmedelsbistånd för att klara den akuta situation som Polen nu befinner sig i. Är Sture Ericson ense med oss i sak om detta?

Det här är de principiellt viktiga frågor där vi hittills uppfattat att det faktiskt föreligger en oenighet. Att det sedan blev fler reservationer har mer tekniska orsaker. Men vad som också förvånar mig är att Sture Ericson i sitt inledningsanförande inte berör den principiellt viktiga frågan om hur detta bistånd skall finansieras, alltså om det är vi själva som skall stå för kostnaderna eller om kostnadsbördan skall övervältras på våra samarbetsländer i tredje världen. Det vore värdefullt om Sture Ericson i kommande inlägg kommenterade också den frågeställningen.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Också jag tycker, efter att ha hört Sture Ericsons anförande, att det finns anledning till förtydligande på en del punkter. Han sade att det var en rimlig prioritering att ge 300 milj. kr. till Polen. Jag delar inte den uppfattningen. Det är inte en rimlig storlek på beloppet. Jag skulle gärna vilja veta ur vilket perspektiv Sture Ericson anser att detta är en lagom summa pengar. Är det sett i perspektiv av behovet i Polen eller ur de svenska statsfinansiella perspektiven? Jag tycker att båda de perspektiven ger anledning att utöka det beloppet till 1 miljard på tre år, vilket vi har reserverat oss till förmån för.

Sture Ericson sade också att varje land självt med egen kraft skall häva problemen. Jag delar den uppfattningen. Just därför är metoden med skuldkonvertering en så bra metod. Den innebär nämligen att vi – i stället för att

Polen skulle betala av på sin oerhörda skuld till oss, som verkligen är en börda för dem, eftersom detta inte ger dem resurser över att prioritera t.ex. miljöarbete – köper en del av Polens skuld för våra biståndspengar och över-sätter det i miljöåtgärder som sedan utförs i Polen. De utförs med ett mycket aktivt deltagande från polsk sida.

Jag har svårt att se annat än att just den metoden skulle vara ett utmärkt sätt att uppnå det ökade och mycket aktiva deltagandet från mottagarlandets sida.

I mitt inledningsanförande sade jag att jag tyckte att det kunde finnas anledning för regeringen att återkomma till riksdagen med ett samlat förslag och med sin samlade syn på förhållandet till Östeuropa och hur vi skall bidra till utvecklingen där både när det gäller demokratin och när det gäller miljö. Delar Sture Ericson uppfattningen att det skulle vara önskvärt med ett sådant samlat förslag från regeringen?

Sist vill jag också understryka den fråga som Pär Granstedt ställde, nämligen följande: Anser Sture Ericson att biståndspengarna till Polen skall tas från de vanliga biståndspengarna, som är avsedda för andra länder i världen? Jag delar i så fall inte den uppfattningen.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Jag vill till att börja med säga till Sture Ericson att det var en mycket intressant exposé han gjorde över utvecklingen i Sovjet. Massmedias fokus har ju litet grand minskat eftersom utvecklingen i övriga Östeuropa varit så explosiv. Självfallet har Sovjet en längre väg att gå än de övriga länderna i Östeuropa. Därför tar det också litet längre tid. Jag delar uppfattningarna att det är för tidigt att döma ut de ekonomiska reformer som faktiskt till stor del ännu inte har börjat fungera.

Jag noterar att när det gäller Baltikum har Sture Ericson ansett sig tvungen att lappa och laga litet i regeringens Baltikumpolitik. Det är bara att tacka för de klara uttalanden som Sture Ericson här har gjort.

Min fråga gäller framför allt regeringens miljardutfästelse. Den kostade ingenting för regeringen att göra. Finanserna var naturligtvis lycklig över den här lösningen på problemet. Jag vill gärna citera vad Carl Tham skrev för någon vecka sedan i en debattartikel.

”Om vi finansierar bistånd till Polen eller andra östländer ur en biståndsråm som är fastställd enligt enprocentsregeln, innebär det definitionsmässigt att u-länderna direkt eller indirekt – bilateralt eller via världsbanken/FN – får mindre svenskt stöd än vad de annars skulle ha fått. Inga räknekonster kan dölja detta förhållande.”

Då vill jag fråga Sture Ericson: Hur motiverar ni det förhållandet att ni låter u-länderna bli finansörer för det svenska östbiståndet? Hur kommer ni att motivera att Sverige frångår enprocentsmålet för biståndet till u-länderna?

PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill gärna instämma med Maria Leissner i berömmet till Sture Ericsons folkbildarambitioner. Jag hoppas han får möjligheter att åter-

använda dessa välgenomarbetade anföranden där de kanske faller i bättre jord än inför en glest besatt riksdag.

Men jag tycker ändå det är en sak som saknas i det här anförandet. Han diskuterar Östeuropa som om Västeuropa inte fanns. Han diskuterar utvecklingen i Östeuropa som om EG inte fanns. I en annan debatt diskuterar man EG som om Östeuropa inte fanns. Så förs inte debatten i de flesta andra länder. Man ser en väldigt intim koppling mellan utvecklingen på olika håll i Europa. Många i Västeuropa ser det som komplikationer, för att uttrycka sig mildt. Men det är något typiskt socialdemokratiskt, som Sven Lindqvist har analyserat, att i ett kapitel skriva en sak och i ett annat skriva något som är oförenligt med det som står i det första kapitlet. Man låtsas inte om att det finns konflikter här i livet, att det finns motsättningar, att det kanske inte är möjligt att ha både ett bra samarbete med Östeuropa och skaffa sig hängavtal med EG. Det kanske finns en komplikation i detta.

Vad har egentligen socialdemokratin för vision av det framtida Europa? Hur tänker ni er det? Vad är det som skall hända? Ser ni saken på så sätt att EG skall bli supermakten som alla skall in i efter hand? Hur ser ni på Tysklands situation? Hur ser ni på blocken – skall de upplösas eller ej? Vad är det som är på gång? Har ni någon analys? Har ni någon vision? Vill ni påverka utvecklingen?

Vi har en klar vision. Vi vill ha ett Europa utan supermakter – ingen supermakt alls. De små folken skall vara självbestämmande, men samarbeta intensivt i första hand inom ramen för FN:s organisationer, olika fredsorganisationer, ESK osv., men vi säger klart nej till supermaktsskapelser. Det måste väl ändå finnas någon sorts teori inom socialdemokratin om vart Europa är på väg och någon sorts ambition från regeringspartiet om att påverka detta i den ena eller andra riktningen – eller har man liksom helt lagt av? Är det bara att resignera och passivt följa med i vissa utvecklingar? Man får ju det intrycket i många olika frågor.

Det var ett mycket intressant, väl genomarbetat anförande och en i många stycken utmärkt analys av det som pågår i Östeuropa. Men hur påverkas det av att ett grannland till Baltikum håller på att koppla ihop sig med en västeuropeisk supermaktsbildning? Om nu esterna skall ha sin egen valuta, hur påverkas då det av att Sverige skall avveckla sin valuta i en framtid när vi blir indragna i EMU? Det vore intressant att få svar på sådana frågor, som är litet mer komplicerade.

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Per Gahrton håller samma EG-anförande oavsett vilken riksdagsfråga som är uppe till debatt. Han återkommer ständigt till denna. Jag tänker inte ta upp min repliktid med att fördjupa mig i EG-frågan.

Jag tror att de baltiska republikerna skulle vara glada om även de kunde närma sig EG.

Vad sedan gäller Pär Granstedts utläggningar kring den tekniska lösning som centerpartiet har föreslagit, kan man bara säga då det gäller livsmedelsbiståndet att just EG-samordningen kommer att innefatta mycket stora delar livsmedelsbistånd. Det torde vara ganska olämpligt för Sverige att ge sig in

i det sammanhanget. Den övriga tekniken får vi väl debattera mera utförligt framöver.

Jag tycker nog att Pär Granstedt borde ta till litet mindre bokstäver, sedan han har läst vad finansutskottet skriver om centerns förslag: "Motionärerna anvisar inte några vägar för att finansiera de omfattande utgiftsökningarna som föreslås. De preciserar inte i vilken form ett eventuellt stöd till Polen skall ges eller vad det skall avse. Det ankommer på riksdagen att besluta på vilket sätt statens medel skall användas." Finansutskottet avstyrker och anser att frågan bör tas upp i samband med behandlingen av budgetpropositionen. Och det är precis vad som kommer att ske – den här frågan kommer tillbaka i vår.

Alla de frågor som förs fram här om u-ländernas eventuella förluster när öst vinner någonting på svensk biståndsverksamhet, blir naturligtvis stora debattfrågor under våren. Jag tycker att vi skall ge oss själva litet andrum och vänta till dess regeringens förslag föreligger, så att vi mera i detalj kan se vad det handlar om. Jag tror inte att u-länderna så där omedelbart kommer att märka så mycket av det. Jag har bl.a. hört att SIDA kommer att få mer pengar än vad man har begärt.

Vad gäller Annika Åhnbergs diskussioner har jag nog en känsla av att frågan om skuldavveckling bör lösas på internationell basis. Jag tror faktiskt att Sverige gör mera nytta genom att delta i de diskussioner som förs med en lång rad andra länder som har lånat ännu mycket större belopp till bl.a. Polen. Där kan vi säkert göra en nyttig insats, snarare än att gå på just den tekniska lösning som Annika Åhnberg har förespråkat.

Också den frågan kommer tillbaka under våren, och jag tror vi gör klokt i att vänta tills vi har sett de konkreta förslagen.

PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Strutspolitik är väl ett milt uttryck!

När man diskuterar Östeuropa, skall man diskutera Östeuropa, precis som om EG inte fanns, och sedan skall man diskutera EG som om inte Östeuropa fanns – varje sak för sig, precis som om det inte fanns några samband. Det är klart att det går snett med en sådan politik!

Men sedan ger i alla fall Sture Ericson antydning till ett svar, som är intressant och bör utvecklas. Balterna vill till EG, antyder han, som om detta vore en ganska harmlös formulering. Jag tror inte det är ett dugg harmlöst, om det finns sådana tankar i det svenska regeringspartiet. Man kanske skall hjälpa till med det – det är sannerligen en plötslig omsvängning från en ganska avvisande attityd. Jag vill gärna ha det förklarat: Vad menar han med att balterna vill till EG?

Det handlar om en balans i Europas känsligaste läge på oerhört länge, det känsligaste läget efter andra världskriget. Det handlar om vad Sverige, ett neutralt land som ligger centralt i mitten av detta skeende, gör i detta skede, när balanserna håller på att ändras – om vi försöker vara ett maktblock, om vi försöker vara en brygga eller om vi tvärtom försöker bli någon sorts språngbräda för att stärka det ena maktblocket och hjälpa till att rycka loss det ena landet efter det andra från det sammanfallande östliga imperiet. Det är oerhört farliga saker som är på gång, och det måste vara ett ganska själv-

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

klart krav att få detta utvecklat från regeringspartiet, i en debatt som ändå handlar om Östeuropa och därmed om Europa.

Eller är det regeringspartiets politik att när man diskuterar Östeuropa inte göra någon koppling till skeendet i Västeuropa? I så fall förstår jag hur det ganska ofta har kunnat gå så snett med den svenska Europapolitiken. Det leder till katastrofala slutsatser, och det kan dess värre leda till ett svenskt agerande som är mycket olyckligt, om vi inte vill använda oss av vår unika neutrala position för att hjälpa till att överbrygga i stället för att underblåsa obalanser och spänningar.

PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Vänta och se, sade Sture Ericson. Det är väl en ganska bra sammanfattning av den svenska Östeuropapolitiken. Det är en handlingsförklaring och ett förhalande innan någonting sker, och det är beklagligt.

Det är inte bara en teknisk skillnad mellan det som socialdemokraterna m.fl. står för och det vi står för, utan det är en betydande skillnad i ambitionsnivån. Vi tycker att de satsningar som regeringen hittills aviserat när det gäller Polen och Östeuropa generellt är för dåliga. De står inte i proportion till de intressen som Sverige rimligen borde ha att stödja utvecklingen i Östeuropa. Det är en låg profil, som inte är särskilt motiverad.

Det blir inte bättre av att Sture Ericson i stället för att själv ta debatten kryper bakom formuleringar i finansutskottet. Det är ju samma partier som avvisat denna tanke i finansutskottet som sedan har avvisat den i utrikesutskottet. Motiven är i bägge fallen lika tunna. Jag hade redan tidigare en diskussion om finansieringsargumentet med Maria Leissner, och jag vill åberopa vad jag sade där för att inte förlänga debatten ytterligare.

Vi har också i motionen redovisat hur vi anser att pengarna skall användas – naturligtvis inte i detalj, för det borde vara en fråga som är föremål för förhandlingar mellan Sverige och Polen, men inriktningen har vi redogjort för.

Jag återkommer till vad jag sade inledningsvis i debatten: Jag tycker att det är svepskäl man anför för att inte ta upp och realbehandla vårt förslag om en kraftfull ekonomisk satsning till Polen, som en inledning till en kraftfull ekonomisk satsning också i andra länder i Östeuropa. Det tycker jag är beklagligt. Sverige missar chansen att verkligen göra en insats här.

MARIA LEISSNER (fp) replik:

Herr talman! Sture Ericson ber om andrum när det gäller var pengarna skall tas till östbiståndet. Det är ju bra att socialdemokraterna – åtminstone Sture Ericson – här i riksdagen tycker att det skulle vara skönt att få tänka litet på saken, innan man slutgiltigt binder sig för den modell som uppenbarligen andra socialdemokrater i kanslihuset förordar. Det är utmärkt att frågan uppenbarligen är öppen för diskussion, och jag hoppas att vi kan få en bra sådan och att positionerna inte är låsta.

Jag vill ändå säga att jag tycker det är bekymmersamt med den här typen av krav på omedelbara miljarder som skall utlovas till Polen. Det för automatiskt med sig att man väljer en sådan modell som den regeringen har föreslagit, nämligen att man tar från redan existerande anslag och i det här fallet

belastar de redan fattigaste länderna. Krav på omedelbara utfästelser och omedelbar utbetalning utan att man anvisar någon alternativ finansiering leder till precis det resultat och den debatt som vi har i dag. Jag har en känsla av att centerpartiet inte riktigt har tänkt igenom den här situationen, och jag hoppas att vi kan få en bra och konstruktiv debatt senare, när budgetpropositionen har kommit, så att vi snabbt kan få pengar från annat håll än från de fattigaste länderna till östbiståndet.

Självfallet skall det vara ett utomordentligt starkt och generöst bistånd till Östeuropa. Jag tror att vi efter den här debatten kan konstatera att det kan finnas en betydande politisk enighet om det.

Sedan vill jag kommentera debatten om Östeuropas visioner om sin egen framtida plats i Europa. Det kan ju hända att det visar sig att de fria regeringarna i Östeuropa så småningom har som en intressant framtidsvision, kanske t.o.m. önskvärd utveckling, att inte bara bli medlemmar i Europarådet utan också söker närmare samarbete med EG. Det kan hända så småningom att miljöpartiet befinner sig i ett Europa, där de flesta östeuropéer finner sig motarbetade av just de tankegångar som miljöpartiet representerar.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag ställde några frågor till Sture Ericson och fick delvis svar på dem. På min fråga om skuldkonvertering var svaret att det inte är något som Sverige kan arbeta med bilateralt utan något som bör bli föremål för gemensamt internationellt arbete. Jag delar inte den uppfattningen. Sverige har för övrigt prövat det här metoden i förhållande till Costa Rica med utmärkt resultat. Jag tror att man mycket väl kan använda den bilateralt och därmed visa för andra länder hur den fungerar i detta sammanhang. Det är faktiskt inte min egen idé, vilket Sture Ericson tydligen trodde, även om jag skulle vara glad om jag själv hade kommit på en sådan utmärkt idé. Det är en idé som förespråkas av många, miljöorganisationer, politiska partier och andra organisationer som är intresserade av ett samarbete med Östeuropa. Jag tror det vore bra att pröva den idén.

På min fråga i vilket perspektiv de 300 miljonerna var ett lagom belopp fick jag däremot inget svar. Det är kanske litet svårt att svara på den frågan. Det är nämligen inte ett rimligt belopp ur något perspektiv. Definitivt är det inte rimligt med tanke på de behov som finns i Polen. Det är det definitiva inte heller om man ser till det statsfinansiella läget. Om dagens statsfinansiella läge inte medger denna utökade satsning, då kan man verkligen fråga vilket statsfinansiellt läge som krävs för att denna nödvändiga utökning skall bli möjlig enligt Sture Ericsons sätt att se på saken.

Jag fick inte heller något besked om behovet av en samlad syn i fråga om relationer till Östeuropa. Jag delar Per Gahrtons uppfattning om att det naturligtvis inte handlar om att betrakta Östeuropa för sig, utan det handlar om visionen av hela det framtida Europa. Jag delar uppfattningen att ett mål för Sverige att sträva efter måste vara ett Europa utan stormaktsdominans. Jag tycker att det är oerhört angeläget att regeringen presterar ett dokument, i vilket man antyder hur man vill att utvecklingen skall bli. Ett sådant dokument bör också bli föremål för diskussion i den här församlingen.

I fråga hur vi skall se på samarbetet med Polen i förhållande till traditio-

nellit bistånd är jag inte lika säker som Maria Leissner på hur det som Sture Ericson sade skall tolkas. Men jag delar naturligtvis hennes förhoppning om att det som Sture Ericson sade innebär att det finns en öppning och att Sverige kommer att föra en politik, där man inte blandar samman samarbetet med Polen med det traditionella biståndet, utan ser till att det finns ett gott ekonomiskt utrymme för båda delarna.

STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! I sin senaste replik drog Per Gahrton in svensk neutralitetspolitik i debatten. Det är naturligtvis motiverat i det stora perspektivet, men har Per Gahrton, som ändå följer den internationella EG-debatten något så när, inte alls lagt märke till att de östeuropeiska länder som har börjat få litet frihet med iver vänder sig till EG och söker stöd och samarbete? Det gäller Polen och Ungern samt faktiskt även Sovjetunionen, som har en egen ambassadör i Bryssel. Drar inte Per Gahrton några slutsatser av detta?

I mitt första anförande nämnde jag för övrigt det faktum att EG-kommissionen spelar en mycket central roll när det gäller att samordna det västliga stödet till de bankrutta ekonomierna i Östeuropa. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att EG-kommissionen har fått spela denna roll.

Pär Granstedt tar som en annan Bror Duktig mycket stora ord i sin mun. Han talar om handlingsförklaring och mycket annat. Men tror Pär Granstedt att han kommer någon vart utan att ha stöd ens av sina borgerliga bröder? Här har han ju fört en debatt med Maria Leissner om det förslag som han tycker är så perfekt. Det enda stöd han får kommer från miljöpartiet och vpk. Det räcker inte, Pär Granstedt. Man bör lägga fram förslag med högre kvalitet än så för att få genom dem här i riksdagen.

Sverige är inte på efterkälken på det sätt som har sagts här. Vår statsminister var den förste som besökte den icke-kommunistiske statsministern i Polen. Med sig hade han konkreta utfästelser. Han var alltså först, inte på efterkälken. Det har gjorts en mängd deklamationer ute i Västeuropa, men man har inte kommit särskilt långt i Bryssel med den egna samordningen.

Jag tror att Pär Granstedt har hamnat fel i den här diskussionen, om han tror att Sverige är på efterkälken.

Talmanen anmälde att Pär Granstedt och Per Gahrton anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Eftersom jag kommer in i debatten efter debatten vill jag ändå tillföra den något konkret och lägga en bit av Berlinmuren på talmanens bord. Kammarans ledamöter kan därmed titta på ett föremål som anknyter till det dramatiska skeendet i Östberlin. Den här biten av muren fick jag i måndags när jag var i Berlin. Den är oerhört hård och svår att komma igenom. Så till mitt anförande.

Utvecklingen i Östeuropa går med svindlande hastighet. Folken i de östeuropeiska staterna tar utvecklingen i egna händer, avsätter förtryckarna och kräver frihet, demokrati och marknadsekonomi. I dagarna har Estland

och Lettland haft lokala val. Inte förvånande, men glädjande, blev valen en stor framgång för folkfronterna och andra oppositionella grupper.

Under 1990 – jag tror att även det året blir historiskt – skall fria val hållas i DDR, Tjeckoslovakien och Ungern. Val kommer troligen också att hållas i Bulgarien, Slovenien och Kroatien. Kvar sitter snart bara Ceausescu, Dracula nr II, som han kallas i rumänsk folkmun, i orubbat kommunistiskt förtryckarbö.

På den europeiska kontinenten råder stor och oförställd glädje över det som sker. Denna glädje bör vi i Sverige dela – utan reservationer. För de förtryckta folken i Östeuropa öppnar sig nu en möjlighet att få en tillvaro i frihet och välstånd liknande den vi åtnjuter i väst. För alla Europas folk öppnar sig möjligheten till en framtid i frihet och fred. där gamla band och kontakter kan återknytas och människornas ansträngningar kan inriktas på fredliga värn.

Också vi i Sverige lovas en ljusare framtid. De baltiska republikerna. Polen, DDR och Sovjet, är våra nära grannar kring Östersjön. En lyckosam fortsättning av den fredliga frigörelse- och omvandlingsprocess som är på gång i Östeuropa är av utomordentlig betydelse inte bara för dessa folk utan också för oss i Sverige. Nya möjligheter öppnas till att gemensamt hejda miljöförstörelsen och utveckla näringslivet. Sverige måste liksom övriga Väst-europa axla sitt ansvar för att stödja reformprocessen i öst.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag vill uttrycka förhoppningen, att denna kammare ganska snart in på det nya året får möjlighet att behandla ett nytt betänkande från utrikesutskottet om Östeuropa. Det är hög tid för Sverige att dra upp klara riktlinjer för sin Östeuropapolitik och att ställa erforderliga medel till förfogande. Detta sker inte i dag. Det är förklarligt då betänkandet baserar sig på ett antal motioner väckta under allmänna motionstiden för nästan ett år sedan samt på en särskild motion som centern fick möjlighet att väcka nu i höst.

Riksdagens situation hade varit helt annorlunda om regeringen inte varit så senfärdig med att utforma förslag till en Östeuropapolitik. Pengar har anslagits ur biståndsbudgeten för bl.a. miljöbistånd till Polen, men regeringen har inte framlagt en proposition för riksdagen om riktlinjerna för deras användande. Inte heller har någon klagande information kunnat erhållas från utrikesdepartementet under behandlingen av motionerna i utskottet.

Några dagar efter det att vårt betänkande var färdigt håller så statsministern tal inför AIC och förklarar att nu är det inte längre fråga om 300 milj. kr. i bistånd till Östeuropa utan om 1 miljard. Veckan därpå håller utrikesministern seminarium med hemkallade Östeuropaambassadörer. Hela detta skeende tyder på förvirring och obeslutsamhet hos regeringen, vilket det finns all anledning att beklaga. Som många kommentatorer redan påpekat tycks socialdemokratins koncentration på fjärran länder ha lett till att regeringen nu står främmande inför och oförberedd på händelseutvecklingen i vår egen världsdal.

Snart gives riksdagen – jag betonar riksdagen – en möjlighet att själv utforma riktlinjerna för en hållbar svensk politik gentemot Östeuropa genom att den allmänna motionstiden inleds i januari. Vi moderater avser då – och jag utgår ifrån att alla andra partier kommer att göra sammalunda – att fram-

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

lägga en motion som innehåller de principer som vi anser särskilt väsentliga. Hit hör att Sverige aktivt bör delta i det multilaterala samarbete som nu byggs upp för hjälpen till öst och där valutafonden och EG-kommissionen spelar en ledande roll.

Sverige bör förklara sitt intresse att konkret bidra till den europeiska utvecklingsbank som nu kommer att sättas upp med kapital kring 70 miljarder kronor. Denna utvecklingsbank kommer med all sannolikhet att bli den enstaka viktigaste institutionen för att hjälpa Östeuropa och för att föra det alleuropeiska ekonomiska samarbetet vidare.

Sverige bör förklara sin vilja att delta i den stabiliseringsfond för Polen som nu diskuteras intensivt efter hänvändelse från den polska regeringen. Tanken är att denna fond på cirka sex miljarder kronor skall användas för att stabilisera den polska valutans värde. Och utan en stabil valuta är den polska reformpolitikens framtid mycket osäker.

Sverige bör förklara sin vilja att delta i det överbrygningslån till Ungern på cirka sex miljarder kronor som är en nödvändighet för stabilisering av den ungerska ekonomin intill dess att Ungern nått en uppgörelse med valutafonden.

När det gäller de baltiska republikerna måste Sverige ta till vara de särskilda möjligheter till samarbete som erbjuds. Jag skulle nog inte vilja använda riktigt det ordval som Sture Ericson gjorde, att de baltiska republikerna är en särskild nisch för Sverige. Jag tycker att det är ett särskilt ansvar för Sverige, Sture Ericson, att utveckla kontakterna med de baltiska republikerna. Vi menar att kontakter på alla nivåer måste stödjas och uppmuntras.

Den beklämmande behandling som ett antal motioner med begäran om stöd till kontaktverksamhet med Baltikum fick vid vårriksdagen får inte upprepas. Efter utdragna förhandlingar med UD vågade socialdemokraterna i utrikesutskottet inte tillstyrka mer än 2 milj. kr., en summa som redan efter kort tid blev övertecknad flera gånger om. Vi anser att detta anslag måste bli av en helt annan storleksordning när riksdagen beslutar i vår.

Vi bör också vara beredda att på hög nivå gå in i en dialog om de insatser vi kan göra tillsammans med andra nordiska och västeuropeiska länder för att stödja det ekonomiska självstyret som nu kommer att införas i de baltiska republikerna.

Den nordiska investeringsbankens möjligheter att ge miljölån till Baltikum bör snabbt kunna avgöras.

Sverige kommer aldrig att kunna tävla i miljardebud med de stora länderna i Västeuropa, men vi kan liksom de dela med oss av vår kunskap och kompetens, våra företagar- och institutionella traditioner. Sverige borde i likhet med Västtyskland och Storbritannien kunna bjuda in personer från öst för studier och praktik vid svenska företag, högskolor och organisationer. Vi borde inrätta ett system för investeringskydd för företagsinvesteringar i öst.

Det är renässansen för ett demokratiskt, pluralistiskt, marknadsekonomiskt samhälle som måste stödjas i öst, och därför är det mycket glädjande att notera att inte hela det svenska samhället präglas av den märkliga passiviteten i regeringens östpolitik. Näringslivet är i full färd med att knyta kontakter och inleda samarbetsprojekt både i Baltikum och i Polen. LRF har startat

ett stödprogram gentemot det estniska pånyttfödda familj jordbruket. Exportrådet och Grossistförbundet skall hjälpa svenska och estniska företag att hitta och handla med varandra.

Länderna i Östeuropa står inför en väldig uppgift när de skall genomföra systemskiftet från totalitär kommunism och planhushållning till en demokratisk rättsstat som garanterar de mänskliga fri- och rättigheterna och ge de rättsliga ramarna för en fungerande marknadsekonomi. Sverige och övriga Västeuropa måste hjälpa dem att lyckas med denna uppgift, men vi måste göra det i all ödmjukhet. Det huvudsakliga arbetet måste hela tiden utföras av de östeuropeiska folken själva.

Fru talman! Jag tänkte få säga några ord om den debatt som förts, eftersom jag inte tidigare kunde delta i replikskiftet. Det var två saker jag fäste mig vid. Den ena var att Annika Åhnberg sade att vpk, kommunisterna, länge vetat hur det står till i Östeuropa. Jag blev verkligen förvånad när jag hörde det.

Är det verkligen så att ni länge har vetat hur det står till i Östeuropa, att ni länge känt till eländet, korruptionen och miljöförstörelsen i hela deras vidd, hur kommer det sig då att ni inte har berättat om det i Sveriges riksdag? Det som nu avslöjas, när frigörelsen sker, när Berlinmuren öppnas, när en ny regim träder till i Prag, när demokratin gör sitt genombrott i Polen, är i stället att eländet är långt större än vi någonsin vetat om och någonsin kunnat föreställa oss.

Högt uppsatta ledare har ägnat sig åt en fasansfull korruption och bedragit sitt folk, som de samtidigt hållit i elände och förtryck. Om Annika Åhnberg har vetat om detta, varför har Annika Åhnberg då inte berättat det i denna kammare? Sveriges statsminister hade kanske t.ex. inte gjort sitt första statsbesök i DDR, om han hade fått veta allt detta som tydligen Annika Åhnberg har känt till.

Sedan till Per Gahrton. Det är inte första gången som Per Gahrton i denna kammare visar att han inte kan se någon skillnad mellan det kommunistiska totalitära imperiebyggandet i Östeuropa, som har skett med hjälp av sovjetiska arméer, och det västeuropeiska samarbetet som är baserat på frivillig samverkan mellan demokratiska nationer. Det förvånar mig, Per Gahrton.

Jag håller i och för sig med Sture Ericson om att detta inte är en EG-debatt, men jag känner mig frestad att fråga Per Gahrton om han anser att Sverige skall gå med i EG:s nya miljövårdsorgan. Det har ju varit debatt i EG om EFTA-länderna skall få vara med, och nu tycks en majoritet ändå säga ja till att EFTA-länderna skall få komma med. Tycker Per Gahrton att Sverige skall gå med eller inte? Det vore intressant att veta.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Den enkla anledningen till att jag inte tidigare har tagit upp de här sakerna i kammaren är ju att jag inte har varit med här. Däremot har jag partikamrater som funnits här och som genom åren har tagit upp förtrycket såväl i Östeuropa som i andra delar av världen. Men det kanske är

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

så att Margaretha af Ugglas och en del av hennes partikamrater är något blockerade i förhållande till vpk och inte så seriöst intresserade av att lyssna till vad vi faktiskt säger utan mera intresserade av att upprätthålla sina egna lögnen och fördomar om vänsterpartiet kommunisterna.

För övrigt var det intressant att höra att Margaretha af Ugglas tycker att det är viktigt med Sveriges bidrag till utvecklingen i Östeuropa. Desto mer beklagligt då att detta intresse inte tar sig uttryck i att man t.ex. går med på kravet om ökade medel. Det finns fortfarande möjlighet att ansluta sig till den reservation som tar upp kravet på 1 miljard i stället för 300 milj. kr.

PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! För det första har jag naturligtvis aldrig sagt att det inte finns någon skillnad mellan det kommunistiska totalitära systemet och EG. Jag vore tacksam för belägg om jag någon gång skulle ha uttryckt mig så märkligt att det skulle kunna tolkas på detta sätt. Jag har aldrig någonsin gjort ett sådant påstående. Vad jag har sagt är att det växer upp ett imperium i väst och att det faller samman ett i öst. Imperier kan som bekant vara internt demokratiska. Det har funnits många demokratiska imperier, demokratiska så att säga i imperiets centrum. Storbritannien har varit en demokratisk, imperialistisk makt, liksom Frankrike och USA, som i viss utsträckning fortfarande fungerar som en sådan. Även demokratiska supermakter kan vålla omvärlden fruktansvärda lidanden, skapa krig, ägna sig åt ockupationer, erövringar osv. Detta var bara några enkla, elementära, historiska exempel på att demokrati i och för sig inte är någon garanti för att supermakten inte kan vara skadlig för världssituationen. Visserligen är EG:s medlemsstater demokratier, men EG är ingen demokrati. Därmed har jag inte sagt att EG är en totalitär diktatur.

För det andra undrade Margaretha af Ugglas om jag vill att Sverige skall gå med i EG:s miljöbyrå. Det beror på vilka uppgifter den skall ha. Om det är meningen att denna miljöbyrå skall lösa hela Europas miljöproblem, är jag djupt skeptisk. Jag skulle vilja ställa en motfråga: Vad anser Margaretha af Ugglas att FN:s miljöorgan skall syssla med? Skall vi avveckla dem och ersätta dem med EG:s organ? Skall inte ECE ha någon uppgift, som det har skrivits så mycket intressant om i betänkandet och som vi alla har varit eniga om? Skall inte UNEP fortsätta att syssla med hela världens miljövård också med anknytning till Europa? Vad är det för fel på att FN:s existerande organ får dessa uppgifter? Jag har väldigt svårt att förstå annat än att EG:s icke existerande miljöbyrå i huvudsak kommer att inrättas i propagandistiskt syfte och delvis för att ta hand om EG:s egen miljö, och det är klart att det bör den göra.

När en grupp miljöpartister för ett tag sedan var i Genève och frågade folk på FN:s miljöorgan om det fanns någonting som EG:s miljöbyrå tänker syssla med som FN:s organ redan inte gör eller kan göra, svarade man att man inte kunde komma på någonting. Det finns miljövårdsorgan för hela Europa i FN:s regi. Det gäller att välja om man anser att Europas miljöpolitik skall klaras med FN som utgångspunkt eller med EG som utgångspunkt. Därmed har jag inte sagt kategoriskt nej till Sveriges eventuella deltagande. Det beror på hur det hela utvecklar sig. Det är okej med medlemskap om

det är någonting som är bra med att ha ytterligare ett miljövårdsorgan, men i huvudsak bör miljösamarbetet i Europa ske inom FN:s organ.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Vi får säkerligen tillfälle att återkomma till detta, som är en mycket intressant fråga för miljöpartiet att ta ställning till. Kommer ni att vilja vara med i detta miljösamarbete eller inte? Eller kommer er allmänna EG-negativism att förstöra även denna möjlighet till oerhört viktigt miljö-samarbete?

Per Gahrton! Historieskrivningen kan vi kanske diskutera utanför kammaren. Den grundläggande frågan när det gäller miljöpartiets inställning till den västeuropeiska integrationen är om fria folk har demokratisk rätt att på demokratisk väg fatta beslut om att gå samman i en europeisk samverkan och riva gränser. I demokratiska länder måste detta ske på demokratisk väg. Jag anser att ni genom er EG-negativism förvägrar länderna i Europa detta demokratiska samarbete. Det förvånar mig att inte Per Gahrton ser och hör att alla de länder i Östeuropa som nu söker sig mot demokrati får rätt att höja sina egna röster. Vi talade om att dessa länder vill bli fullvärdiga medlemmar i Europa och delta i det västeuropeiska samarbetet.

Till Annika Åhnberg vill jag helt kort säga att jag uppenbarligen har suttit i riksdagen längre än Annika Åhnberg, och jag har lyssnat till många vpk-inlägg i denna kammare. Men jag har aldrig hört att vpk-ledamöter vetat hur det stått till i Östeuropa. De har aldrig skildrat den verklighet som vi nu äntligen får se när murarna faller. Om Annika Åhnberg plockar fram de protokoll som visar motsatsen, skall jag naturligtvis titta på dem.

PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Margaretha af Ugglas undrar om jag anser att fria folk skall få fatta sina egna beslut. Det är just precis det som jag anser, och det är därför som vi bedriver den politik i EG-frågan som vi gör. Vi anser nämligen att den rätten tillkommer också det svenska folket. Det är inte ett privilegium för afghaner, eritreaner, palestinier och andra utomeuropeiska folk som vi ger vårt stöd.

Det är givet att om man i demokratisk ordning beslutat sig för att gå med i EG, bör man göra detta. Jag vore den sista att frånkänna någon denna rätt. Men det är också vår demokratiska rätt att bekämpa ett medlemskap, liksom det är vår demokratiska rätt att samarbeta med dem i länder i EG som bekämpar ett sådant. Det är precis vad vi gör med de länder i Östeuropa som ju absolut inte längre vill ha den östeuropeiska utvecklingen, men som inte heller anser att den västeuropeiska utvecklingen är något ideal att kämpas för.

Också i Östeuropa finns det nu olika politiska riktningar. Det finns säkert moderater – åtminstone antar jag det. Vi har fått höra att det finns socialdemokrater. Det bildas ständigt gröna partier. Jag har varit i Ungern och varit med om att bilda ett grönt parti. Nu bildas ett i Östtyskland. De gröna ställde upp i valen i Baltikum. Det blir naturligtvis en politisk kamp i de östeuropeiska länderna, precis som här, om vilken framtid de skall välja. Visst finns det en del klippare, spekulanter och andra som lockas av EG-marknaden.

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

Men det finns väldigt många andra som vill ha en alternativ utveckling, och det är dem som vi stöder.

Margaretha af Ugglas talade om miljöpartiets EG-negativism. Ja, vi är negativt inställda till EG som en konstruktion, men vi är inte negativa till EG-folk. Vi är ju inte negativa t.ex. till Frankrike och fransmän eller till Västtyskland och västtyskar. Det är självklart, men det behöver tydligen upprepas, att vi är negativa till en speciell konstruktion med en speciell ideologi och en speciell supermaktmålsättning. Konstigare är det inte.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Min tid är tyvärr alltför dyrbar för att jag skall kunna ägna mig åt den källforskning som Margaretha af Ugglas är intresserad av, men Margaretha af Ugglas tillhör ju ett parti som har goda resurser och därför kan avsätta tid för att ägna sig åt detta, om det nu är det mest väsentliga.

Personligen tror jag att vi skulle vara mest betjänta av att diskutera framtiden. Jag vill gärna återanknyta till mitt första inlägg och den fruktansvärda uppgiften att det är 250 000 barn i världen som dör varje vecka i sjukdomar som mycket lätt kan botas. Detta är ett fruktansvärt uttryck för vårt gemensamma misslyckande. Då menar jag inte bara mig och Margaretha af Ugglas, utan alla verksamma politiska organisationer och ideologier.

Jag har ett seriöst förslag att vi skall sluta att diskutera socialism eller kapitalism som en sorts tes och antites. Vi måste i stället försöka hitta syntesen, den nödvändiga förlängningen, som rymmer moment av båda. Jag är övertygad om att även mycket konservativa krafter i traditionell mening vid det här laget inser att en stark samhällsstyrning är en nödvändig del av samhällsverksamheten. Lika väl som vi inser att socialismen som den har gestaltat sig i Östeuropa är misslyckad, måste man ju också inse att kapitalismen i dess traditionella mening är misslyckad, att den inte klarar av att lösa miljöproblemen och de sociala problemen. Det behövs en kombination av stark samhällsstyrning och sociala marknadsmekanismer. Hur den kombinationen skall gestalta sig är mot bakgrund av hur världen ser ut en oerhört angelägen diskussion som vi har framför oss. Jag tror inte att någon i dag sitter inne med de färdiga svaren.

MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Annika Åhnberg vill dra med marknadsekonomi och kapitalismen i socialismens apokalyps. Om det vore på det viset, vore ju mänskligheten alldeles utan hopp. Gudskelov är det inte så illa. Det finns hopp. Det finns länder där människor har det bra och där det sker en utveckling, naturligtvis inte utan problem. Inte är det så att någon av oss har lösningar i dag på alla framtidens problem. Det är ju en av de grundläggande inställningarna hos oss moderater, att det perfekta samhället inte existerar. Det är därför som alla människor måste ges frihet, ha åsiktsfrihet och få utvecklas och arbeta. Det är en del av vår tro. Kommunismen har ju trott på ett samhälle med några få i toppen som bestämmer.

Jag är mycket glad att höra att Per Gahrton ändå förstår något av vad jag var ute efter när jag undrade om han ansåg att fria folk har den demokratiska rättigheten att få samarbeta och även att få välja att avstå ifrån en viss del av

sin suveränitet för att få samarbeta internationellt. Jag tycker att det är en demokratisk rättighet för människorna i Europa att få göra detta, så jag tycker att det var mycket bra.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Samarbete med
Östeuropa och vissa
internationella
miljöinsatser*

Förste vice talmannen anmälde att Annika Åhnberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ANNELI HULTHÉN (s):

Fru talman! Utvecklingen i Östeuropa är både omtumlande och otrolig. Dessa ord och den beskrivningen över utvecklingen har använts förr, både här i kammaren och i den allmänna Östeuropadebatten. Att dessa ord så ofta upprepas är kanske det största beviset på att vi fortfarande inte förstår den snabba utveckling som sker. Stat efter stat slänger det gamla stalinistiska oket på skräphögen. I tidningarna trängs nyheterna om Östeuropa dag efter dag – nyheter som bara för ett år sedan skulle ha förorsakat presstopp på varje tidningsredaktion.

Det är nästan dags för en ny tideräkning, som Ingvar Carlsson skrev i en debattartikel för en tid sedan; före och efter murens fall, före och efter Gorbatsjov.

För en dryg vecka sedan besökte jag Litauen och det socialdemokratiska partiet där, som åter såg dagens ljus efter att i årtionden har varit förbjudet. Partiets 14:e partikongress kunde äntligen hållas, och diskussionerna kring det nya partiprogrammet var intensiva. Till den som tror att de gamla ideologierna är döda, vill jag bara säga: Titta er omkring och se vilka partier som nu växer fram! Socialdemokraterna i Litauen, liksom de övriga folkliga rörelserna i Östeuropa, ställer krav på framför allt tre områden.

Man kräver demokrati och flerpartisystem. Litauen har nu beslutat att införa ett flerpartisystem som skall gälla i republiken. Man är trött på enpartisystemets förtryck, och man har en stark längtan efter delaktighet, medbestämmande och fri debatt.

Man kräver en ökad självständighet. Historien är i allra högsta grad levande i Östeuropa. Det som hände 1940 är för litauerne avgörande för hur de vill se den framtida utvecklingen.

Man kräver åtgärder mot miljöförstöringen. I Litauen finns oro över kärnkraftverkens säkerhet, över den resurskrävande industrin och över exploateringen av kustområdena. Det gäller kustområden som i dag på sina ställen endast är en vacker kuliss, eftersom havet är så nedsmutsat att det inte ens går att bada i.

Miljökatastrofen är ett faktum i flera av de östeuropeiska länderna, som många talare redan har nämnt. I både Tjeckoslovakien och Polen lever stora delar av befolkningen i områden som har klassificerats som ekologiskt krishotade. Miljöskadorna sätter sina tydliga spår på människorna. Deras livslängd är kortare, barnadödligheten är högre, och sjukdomar som luftvägsbesvär och cancer är vanliga.

Miljöföreningar känner dock inga gränser, och därför får Sverige också sin beskärda del av föreningarna från öst, även om de inte visar sig i lika brutala siffror. Den döende Östersjön är det mest påtagliga beviset på hur allvarliga utsläppen är.

Miljöfrågan är därför ett av de viktigaste områden som Sverige kan samarbeta med Östeuropa om. Sverige har också aktivt engagerat sig i en rad internationella sammanslutningar och organ, som t.ex. i UNEP, FN:s miljöorgan, och som regeringsmedlem i Internationella naturvårdsunionen. Sverige bedriver också miljösamarbete på bilateral nivå. I utskottets betänkande görs en mycket noggrann redogörelse för det svenska engagemanget.

Miljöproblemen är inte isolerade från de övriga problemen i Östeuropa. De är intimt sammanknutna med den ekonomiska politik som har bedrivits. Därför är också lösningarna på miljöproblemen beroende av den fortsatta ekonomiska utvecklingen i länderna. Stora investeringar är nödvändiga för att dessa länder skall uppfylla de åtaganden som de redan har gjort. En förändring av den ekonomiska politiken är nödvändig. Samtidigt är det viktigt att Sverige också på kort sikt ger ett utrymme för betydande miljöinsatser, framför allt genom enskilda projekt.

Ett lyckat miljösamarbete förutsätter inte bara hjälp i form av ekonomiska tillskott. Sverige kan också bidra med kunnande och med teknisk expertis. Delar av den miljard som nu regeringen föreslår för biståndsinsatser skall användas till detta.

Fru talman! Debatten här i kammaren i dag har varit en positiv debatt i det avseendet att den bevisar att det från alla riksdagspartiers sida finns en vilja att aktivt ta del i Östeuropas förändringsarbete. Samtidigt får vi inte glömma att det verkliga arbetet och den konkreta förändringen inte kan utföras av oss här i kammaren, utan av befolkningen i Östeuropas länder. Vi kan bistå dem och erbjuda vår hjälp, men detta måste grundas på deras behov och deras egna önskemål och viljeinriktning.

Vi kan inte heller bortse ifrån att utvecklingen på både demokrati- och miljöområdet är beroende av reformpolitikens fortsatta överlevnad och välmående. Utan den är risken stor att den öppning vi i dag ser i järnridån åter muras igen.

Det har också förts en diskussion om kommunismen och socialismen här i kammaren. Det är kanske litet beklagligt att man så lätt byter beteckning på det som förr hette kommunism och i dag kallas för socialism. Att det finns en avgörande skillnad fick i alla fall de socialdemokrater erfarit som ställdes mot väggen när kommunismen vann sin seger i Sovjet 1917.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

12 § Eritrea

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1989/90:UU8 Eritrea.

VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Under en lång följd av år har utrikesutskottet avgivit betänkanden om situationen i Eritrea. Under en lång följd av år har vi i dessa debatter uttryckt vår upprördhet över det grymma krig i vilket så många människor skadats och dödats. När utrikesutskottet för kammaren i dag lägger fram ännu ett betänkande, kan vi konstatera att det råder full enighet kring skrivningarna.

Kriget i Eritrea har med varierande intensitet pågått i nästan tre decennier – den här gången, kanske jag skall tillägga. Eritrea har nämligen historiskt sätt ständigt varit föremål för andra staters intresse, vilket till stor del har sin förklaring i det strategiskt och ekonomiskt intressanta läget vid Röda havet.

Angrepp har kommit såväl från länder i den geografiska närheten som Etiopien, Sudan, Egypten och Turkiet som från koloniserare som Italien och Storbritannien. Därtill har såväl Sovjet som USA haft intressen i den pågående konflikten. Det är ett faktum som vi har ansett åtminstone hittills har försvårat en fredlig lösning på konflikten. Förhoppningsvis kan kanske det goda förhandlingsklimat som nu råder supermakterna emellan också ha en gynnsam inverkan på lösningen av den här konflikten.

I krigets spår har mänskliga rättigheter kränkts och grundläggande humanitära skyldigheter åsidosatts. Den etiopiska regeringen har använt svälten som vapen i kriget, internationella hjälparbetare har körts ut och hjälptransporter har hindrats. Från svensk sida har detta kraftigt fördömts, och vi kommer naturligtvis att fortsätta att framföra kritik mot kränkningar av mänskliga rättigheter så länge sådana förekommer.

I dag, 100 år efter den italienska kolonisationen av Eritrea och 29 år efter de nuvarande befrielsekrigets början, ser det äntligen litet ljusare ut. Parterna har under ordförandeskap av den förre amerikanske presidenten Jimmy Carter påbörjat vad vi hoppas skall bli konkreta fredsförhandlingar. De fredsförhandlingarna skall vara förutsättningslösa, ges viss offentlighet och sker med internationell medverkan.

Det är känt att Sverige eventuellt kan komma att spela en roll vid dessa förhandlingar, som förhoppningsvis skall leda till fred och försoning i detta fruktansvärt sargade land och till att respekten för mänskliga rättigheter kan garanteras alla människor i området. Förhandlingarna skall förhoppningsvis också ge möjligheter till ekonomisk återhämtning och uppbyggnad av det som kriget förstört. Det finns från svensk sida en beredskap att med biståndsmedel hjälpa till med detta.

Fru talman! Från svensk sida har ofta, både bilateralt och internationellt, påtalats vikten av olika förtroendeskapande åtgärder och värdet av förhandlingar och förhandlingslösningar på konflikter. Jag vill därför avslutningsvis uttrycka en djup tillfredsställelse över att parterna beslutat sig för att förhandlingsvägen lösa denna långvariga konflikt. En konflikt som i likhet med så många andra av dagens konflikter visat sig omöjlig att lösa på ett tillfredsställande sätt med militära maktmedel. Innebörden i begreppet "gemensam säkerhet" blir därmed ytterligare bekräftat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

INGER KOCH (m):

Fru talman! Eritreakonflikten är nu nästan 30 år gammal. Det är inte bara Afrikas längsta nu pågående krig, utan också det mest omfattande och blodiga. Detta grymma krig har drabbat framför allt civilbefolkningen oerhört hårt, och hundratusentals människor har dött på grund av den etiopiska arméns terrorbombningar och repressalieaktioner.

Det sovjetiska stödet i form av vapen och militära rådgivare, och de sovjetstötta kubanska soldaternas närvaro, har gjort det möjligt för regeringen att föra kriget på flera fronter och på ett mera skoningslöst sätt.

De olika befrielseströrelserna har i dag en djup och folklig förankring. En mycket klar majoritet av Eritreas befolkning sympatiserar med gerillan.

Det finns också ett brett missnöje hos hela den etiopiska befolkningen både mot kriget och mot den alltmera sviktande ekonomin i landet.

Stridsmoralen hos de etiopiska trupperna och lojaliteten mot den militära ledningen är i dag låg. Det misslyckade militära kuppförsoket i maj i år är ett bevis på detta. Mer än hälften av statsutgifterna går i dag direkt till att täcka kostnaderna för krigföringen.

Det är motståndsrörelsens militära framgångar, de eritreanska och tigreanska folkens outtröttliga motståndskamp mot terror och förtryck, och deras längtan efter fred och självbestämmande, som lett fram till att den etiopiska regeringen nu tvingats gå med på att inleda förhandlingar med både EPLF och TPLF.

Att dessa förhandlingar nu kommer till stånd är givetvis positivt. Att de inblandade parterna också kommit överens om att förhandlingarna skall vara förutsättningslösa kan ses som ett första steg mot självbestämmande för det eritreanska folket.

Etiopien är ett totalitärt samhälle som över huvud taget inte tillåtit någon opposition. Militärdiktaturen har kunnat använda terrorn som ett vapen för att hänsynslöst fullfölja sin politik med bybildningar och folkomflyttningar som ett led i krigföringen. Detta har medfört ett oerhört lidande och svält. Och det har kunnat fortgå länge utan att världspinionen har reagerat och fört upp konflikten högt på den internationella politikens dagordning.

Sverige borde långt tidigare, och i internationella fora, med kraft ha påtalat dessa påtagliga brott mot demokratiska principer och detta grova kränkande av mänskliga rättigheter som den etiopiska regimen har gjort sig skyldig till.

Etiopien är ju ett av våra äldsta biståndsländer. Sverige får inte genom sitt bistånd hjälpa till att stärka den nuvarande regimen totalitära styre. Tvärtom, fru talman, måste de svenska biståndsinsatserna syfta till att stärka respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna och genom olika insatser värna om att olika åsikter får komma till tals och att en utveckling sker mot frihet och demokrati. Tyvärr har den svenska biståndspolitikens tyngdpunkt under lång tid legat på länder där socialistiska diktaturer härskat och lidandet och förtrycket är störst.

Vi moderater har under flera år i motioner, och vid flera tillfällen här i kammaren, påtalat det felaktiga i detta. Därför ser vi nu med glädje och tillfredsställelse att ett enigt utskott klart har uttalat sin förhoppning att förhandlingarna för att på fredlig väg lösa konflikten också skall leda till och

främja en utveckling mot demokrati och stärka de mänskliga fri- och rättigheterna i landet.

Vi anser också att det är bra att en eventuell medverkan av FN som observatör vid förhandlingarna är aktuell. Vi instämmer i utskottets uppfattning, att inte nu försöka ta upp frågan till en vidare behandling i FN.

Ett annat yrkande som vi nu vid årets utskottsbehandling delvis fått tillgodosett, är tillsättandet av en särskild kommissarie med uppgift att granska respekten för mänskliga rättigheter i Etiopien.

Om de förhandlingar som har påbörjats inte inom rimlig tid skulle leda till en situation där de mänskliga rättigheterna respekteras, anser utskottet "att frågan om en rapportör för Etiopien skall aktualiseras i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna".

Detta anser vi moderater vara en kraftig markering från utskottet och en uppmaning till regeringen att nu noga följa hur förhandlingarna utvecklas. Går inte dessa tillräckligt snabbt i rätt riktning, förväntar vi oss ett snabbt initiativ från regeringens sida att i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna väcka frågan om en särskild rapportör för Etiopien.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Under det att diktaturerna i Östeuropa dessa dagar faller som käglor och de gamla diktatorerna ersätts med oppositionens representanter, fria val annonseras och demokrati införs pågår en lång och bitter kamp för frihet och demokrati på många andra platser på vår jord. En sådan kamp är den som det eritreanska folket utkämpar i Etiopien. I snart 30 år har den kampen pågått.

Det är inte helt lätt att klarlägga Eritreas historiska band med Etiopien. Det kan i hög grad diskuteras hur omfattande de etiopiska banden var under förkolonial tid. Bl.a. har ju turkar och egyptier mer eller mindre behärskat Eritreaområdet under vissa perioder i historien.

År 1883 upprättade Italien kolonin Eritrea i området längs Rödahavskusten. Det är bl.a. därför som det är svårt för dagens Etiopien att hävda några starka historiska band som skäl för den förda ockupationspolitiken.

När sedermera Storbritannien tog kontrollen över Eritrea år 1941, var en eritreansk nationell identitet ett historiskt faktum. Den brittiska administrationen varade till år 1952. Etiopien under kejsar Haile Selassie ställde krav på Eritreas införlivande. FN:s generalförsamling beslutade att Eritrea skulle utgöra en federation med ett eritreanskt parlament.

Federationen Eritrea-Etiopien blev dock endast 10 år gammal. År 1962 införlivades Eritrea med Etiopien, vilket skedde helt i strid med FN:s beslut och folkrättsliga principer. Sedan dessa har en väpnad befrielsekamp pågått i denna del av världen.

Men även Eritreafrågan har under detta händelserika år 1989 kommit in i ett nytt skede, och förhoppningsvis kommer konkreta steg att tas mot en lösning av konflikten. Den 7 september undertecknade representanter för Etiopien och Eritrea tillsammans med Jimmy Carter en överenskommelse om att

starta fredssamtal. Dessa samtal skall ske utan förhandsvillkor med deltagande av tredje part som observatör. Samtalen skall ges offentlighet.

Nu, i slutet av november, har man vidare kommit överens om, under ordförandeskap av Jimmy Carter, sammansättningen av ordförandeskap och observatörer. Man har enats om två ordförande, nämligen Jimmy Carter och Julius Nyerere, samt sju observatörer. Dessa är representanter för FN, OAU, Zimbabwe, Senegal, Tanzania, Sudan och Kenya. Visst är det glädjande att vi nu kan konstatera att de stridande parterna sitter vid förhandlingsbordet. Att så är fallet beror troligtvis mycket på de militära framgångar som EPLF skördat, vilka lett till att Eritrea i dag behärras av EPLF.

Det är viktigt att framhålla att parterna kommit överens om att förhandlingarna skall vara förutsättningslösa, vilket innebär att EPLF:s krav på folkomröstning med alternativt regional autonomi, federation eller ett självständigt Eritrea nu kan bli verklighet.

Det eritreanska folket har inte drabbats enbart av det långvariga kriget. På grund av uteblivet regn under juni och juli i år kommer åkrarna att ge liten eller ingen skörd alls. Vad det betyder för människorna i form av svält och undernäring kan vi i dag bara ana oss till. Men att situationen blir mycket kritisk är ställt utom allt tvivel. Boskapen kommer naturligtvis också att drabbas genom att betesmarken blir mycket begränsad. Denna katastrof kommer vid en tidpunkt när människorna och landet inte hunnit repa sig från effekterna av den förra hungerkatastrofen. Som ett resultat av de uteblivna regnen räknar man med att närmare två miljoner människor kommer att få utstå svält och hungersnöd under 1990. Av dessa bor ca 1,5 miljoner människor i det område som kontrolleras av EPLF och som därför inte kan få hjälp genom den etiopiska regeringens kanaler. Precis som utskottet påpekar måste svält som vapen i en konflikt fördömas. Fri lejd för hjälptransporter måste garanteras, vilket också måste vara en naturlig fråga för FN att agera i.

Den förändringens vind som i dag blåser över Östeuropa måste få en fortsättning ner över den afrikanska kontinenten. Vi har nyligen fått uppleva hur FN på ett föredömligt sätt övervakat och bidragit till att fria och rättvisa val har kunnat genomföras i Namibia. Detta skulle kunna stå som modell för FN-engagemang när det gäller val och folkomröstningar i många andra länder, exempelvis för att lösa Eritreafrågan.

Allas vår förhoppning är att de förhandlingar som nu startat under 1990 skall leda fram till fred och frihet för det eritreanska folket, vilket det har rätt till.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i det eniga utskottsbetänkandet 8.

INGBRITT IRHAMMAR (c):

Fru talman! En rad glädjande och överraskande händelser sker i vår värld. De senaste dagarna, veckorna och månaderna har demokratin förstärkts i flera länder i vår direkta omvärld. Det är ingen överdrift att påstå att det blåser en demokratiseringsvind över världen.

Land efter land får efter lång tid av diktatur och förtryck uppleva den efterlängta friheten. I Polen har fria val hållits. I Ungern, Östtyskland,

Tjeckoslovakien och Bulgarien har eller skall enpartissystemet under den kommunistiska regimen slopas. Fria val förbereds.

I de baltiska staterna ökar självbestämmandet på flera områden.

I Namibia i Afrika har vi, som nämnts här tidigare, kunnat följa fria och rättvisa val till ett skapande av en ny konstitution som leder fram till en självständig stat.

Borta i Chile i Sydamerika skall militärregimen upphöra, och foken gläds åt fria val och demokratisering och en ökad respekt för de mänskliga rättigheterna.

Även när det gäller Eritrea kan vi nu börja våga hoppas på en lösning på en mycket lång konflikt. Efter att ha upplevt nära tre decennier av krig kan befolkningen i Eritrea, men även den i Tigray och övriga Etiopien, nu våga se fram emot förhandlingar i stället för krigshandlingar. Det har bestämts att förhandlingarna skall vara förutsättningslösa. Förhandlingarnas resultat kan innebära olika former av såväl regional autonomi som federation eller självständighet för Eritrea.

Hur framtiden skall se ut, om frågan skall avgöras via folkomröstning, skall parterna enas om. Eftersom de berörda parterna tycks ha kommit överens om denna väg till lösning av konflikten är det för närvarande inte aktuellt att, som vi krävde i centermotionen från allmänna motionstiden, kräva en internationellt övervakad folkomröstning i FN:s regi.

Under det närmare trettio år långa kriget har befolkningen inte enbart utsatts för själva krigshandlingarna, som i sig inneburit mycket lidande. Därutöver har folket utsatts för brutalt politiskt förtryck och förakt för mänskliga rättigheterna. Ungdomar i 13–14-årsåldern har fängslats, och fångar har torterats till döds. Det har skett påtvingade folkomflyttningar och återkommande svältkatastrofer.

Det är därför vår förhoppning att en fredlig lösning på konflikten genom förhandlingar med de stridande parterna skall leda till och främja en utveckling mot demokrati och stärkande av de mänskliga rättigheterna i området. Självfallet kommer bistånd att behövas för den närmaste tiden, mest i form av katastrofbistånd, för att lindra svält och annat lidande för lång tid framöver. Vi utgår från att ett sådant bistånd kommer att ges.

Detta uttalar ett enigt utskott. Därmed skulle det kanske inte ha varit nödvändigt att yttra sig med anledning av betänkandet. Vi har emellertid från centerns sida velat uttrycka och poängtera att vi gläds åt den utveckling som skett i frågan och hoppas på en snar lösning på konflikten. Det känns också viktigt och bra att vi från svensk sida är beredda att hjälpa till och delta i de framtida förhandlingarna.

Det är emellertid nödvändigt att följa frågan nära. Skulle det visa sig att de förhandlingar som nu startats inte skulle leda till fred och frihet och till att mänskliga rättigheter kommer att respekteras, då bör frågan om en rapportör för Etiopien aktualiseras i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till hemställen i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 17 §.)

13 § Tilläggsprotokoll till frihandelsavtal med EEC

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU11 Godkännande av tilläggsprotokoll till Sveriges frihandelsavtal med den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC) (prop. 1989/90:10).

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Jag kommer inte att använda hela den angivna taletiden.

Jag yrkar bifall till reservation 1 av Pär Granstedt och Ingbritt Irhammar i utrikesutskottets betänkande 11.

Det är viktigt att markera att den internationella handeln måste underställas andra värderingar än de ekonomiska. Människors och djurs hälsa och säkerhet, miljöskydd t.ex., är överordnade värderingar i jämförelse med önskan att tjäna pengar och få tillgång till billiga varor.

Detta verkar självklart för de flesta, och det är kanske därför som utskottet inte anser att det är motiverat att markera det lika tydligt som centern vill. Men det är faktiskt motiverat, när vi nu intensifierar vårt samarbete med en organisation som drivs framåt av främst kommersiella krafter.

Vi gör klokt i att inte glömma att de fyra friheterna enligt EG:s vitbok från Milanomötet 1985 i inledningens punkt 8 motiveras av önskan om en växande, sammanhållen marknad, där "resources, both of people and materials, and of capital and investment, flow into the areas of greatest economic advantages.", dvs. att resurserna, när det gäller människor och material, kapital och investeringar, skall flyta till de områden som har de största ekonomiska fördelarna.

Här verkar regionalpolitik och andra värderingar, som centern anser väsentliga, sitta trångt.

Fru talman! Denna proposition handlar om vårt nuvarande frihandelsavtal med Europeiska ekonomiska gemenskapen. Detta avtal har, såvitt jag förstår, fungerat utmärkt till ömsesidig glädje. Det kan vara värt att lägga märke till hur man löser tvister i samband med frihandelsavtalet. Tvistlösningssystemet anförs nämligen som motivet för de nuvarande integrationsförhandlingarna till konstruktioner som är oklara när det gäller överstatlighet och som kan innebära att vi i Sverige skall tvingas lyda under lagar som folket inte kan ändra genom sina valda ombud i riksdagen.

Frihandelsavtalets blandade kommittéer anser jag borde kunna fungera också i framtidens tvistlösningar med EG. I artikel 29 sägs att en sådan kommitté skall administrera avtalet, bestå av representanter för de avtalslutande parterna och fatta enhälliga beslut, som verkställs av parterna enligt deras egna regler. Alltså, som utskottet påpekar med anledning av vpk-motionen, är det här inte fråga om överstatlighet.

Till sist, fru talman! Det är glädjande att utskottet välvilligt besvarar miljöpartiets och mitt önskemål att regeringen i fortsättningen i görligaste mån skall låta propositionerna omfatta all relevant lagtext som man föreslår ändringar i.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Jag skall göra mitt bästa för att hålla mig kort. Det är faktiskt några saker som jag vill ta upp i samband med detta betänkande. Det handlar inte bara om att upphäva exportförbud för icke-metallskrot. De viktiga frågorna är: Skall riksdagen avsäga sig sin rätt att besluta om exportrestriktioner? Skall Sveriges riksdag över huvud taget besluta att begränsa Sveriges handlingsfrihet? Håller riksdagen på att urholka sin egen lagstiftningsrätt? Jag påstår att det pågår en grundläggande systemförändring, men jag återkommer till detta.

Först vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 2 i betänkandet. Det är en reservation från miljöpartiet och vpk som bygger på en avvikande mening i näringsutskottets yttrande. I reservation 2 visar miljöpartiet och vpk att regeringsförslaget betyder att Sverige släpper ifrån sig ett viktigt verktyg, nämligen möjligheten att införa exportrestriktioner för att kontrollera handeln med farliga produkter i utbyte mot ett klart sämre och trubbigare verktyg, nämligen rätten att införa undantagsregler i vissa avgränsade fall.

I min motion 5 citerar jag en del av inledningen till det avtal som regeringen vill att riksdagen skall godkänna i det aktuella tilläggsprotokollet. Det heter att Sverige och EEC beaktar behovet av att utveckla sina handelsförbindelser när det framstår som fördelaktigt för bådas ekonomier genom att avskaffa existerande och förhindra nya hinder vilka påverkar export av varor som omfattas av avtalet. Det beror på vad man menar med begreppet ekonomi. Jag menar att ekonomi skall handla om god hushållning. Miljö, hälsa, regional utveckling och socialt ansvarstagande får inte påverkas negativt av handelsförbindelserna. Då blir det ingen god hushållning.

Miljöpartiet är, fru talman, för fri och rättvis handel mellan alla länder med varor som inte är farliga för vare sig människors eller djurs liv och hälsa eller för det ekologiska systemet och arters fortlevnad nu och i framtiden. Men handeln med varor som kan innebära sådan fara skall kontrolleras och begränsas och vid behov förbjudas genom nationella eller internationella regler och avtal. Det gäller oavsett när sådan fara kan uppstå under en varus livscykel, vare sig det är när den produceras, lagras, transporteras eller på annat sätt hanteras eller när den har förbrukats och därefter skall återanvändas, återvinnas eller deponeras som avfall. För sådana varor som i något av de här leden kan innebära faror finns en anledning att införa exportförbud. Det gäller varugrupper som farliga kemikalier och kärnkraftsavfall. Det kan röra sig om en rad varor som innebär miljörisker samt vapen. Det är viktigt att vi har rätt att förbjuda utförsel från landet av sådana varor. Det är alltså viktigt att vi kan förhindra att andra länder exporterar sådana varor till oss.

Därmed har jag, fru talman, redovisat miljöpartiets skäl för att föreslå att riksdagen säger nej till regeringsförslaget. Birgitta Hambraeus har också motionerat om att propositionen skall avslås.

Då kommer jag till den mera allmänna frågan varför Sveriges riksdag över huvud taget skall begränsa sin handlingsfrihet i framtiden. I vilka syften skulle man göra det? För miljöpartiets del kan vi säga att det finns hot mot själva naturen, mot vår existens, vår hälsa och vårt välbefinnande som kräver samarbete över gränserna. Detta är frågor där miljöpartiet anser att tvingande avtal kan visa sig nödvändiga, avtal t.ex. om högsta tillåtna värden för skadliga utsläpp eller

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Tilläggsprotokoll
till frihandelsavtal
med EEC*

för halter av skadliga ämnen. Att Sveriges riksdag generellt skulle besluta att begränsa Sveriges handlingsfrihet, därför att man hoppas vinna ekonomiska fördelar samtidigt som man riskerar andra mera väsentliga livsnära värden, säger vi nej till. Vilka är det som har intresse av sådant? Jag hoppas få svar som både jag och andra vanliga människor kan förstå.

Så till den sista stora frågan, fru talman: Håller riksdagen på att urholka sin egen lagstiftningsrätt? Jag påstår att det pågår en systemförändring steg för steg, en maktförskjutning som innebär att riksdagens makt minskar av minst två skäl, dels därför att regeringen och dess bundsförvanter, bl.a. storföretagsledare, fackföreningsledare och borgerliga politiker, lydigt vill anpassa Sveriges lagar till tusentals EG-lagar, dels därför att regeringen och dess tjänstemän och bundsförvanter steg för steg ökar sin makt på den folkvalda riksdagens bekostnad. Jag skall räkna upp några exempel på hur riksdagen släpper ifrån sig handlingsfrihet. Med tanke på att klockan är mycket, fru talman, nöjer jag mig med en uppräknig. Nu kommer jag att nämna saker som har inträffat ganska nyligen och som ligger väl i mannaminne: Den nya försäkringsrörelselagen, den nya tulltaxelagen, den nya prisregleringslagen, lagen om AP-fondens placeringsbestämmelser och kungörelselagen som skapar förutsättningar för inkorporering av lagar på främmande språk, som min kollega Carl Frick talade om på främmande tungomål här i talarstolen nyligen.

Det är, fru talman, som att gå på skidor i fjällen, att åka utför i rösad led i dimma. Man vet att man har glidit förbi ett antal kryss och stolpar. Om man vågar titta bakåt, kanske man kan se det sista krysset som man nyss rutschade förbi. Det gäller att se framåt i dimman för att se vart spåret leder och bedöma hur fort man vågar köra, om man alls vill köra vidare. Kanske ser man ett kryss. Jag vill påstå att vi på det spår som vi är på i riksdagen ser nästa kryss. Vi ser proposition 1989/90:14 om godkännande av Europaråds- och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden. Detta är, fru talman, ytterligare ett exempel på att riksdagen lämnar ifrån sig befogenheter. Och vi i miljöpartiet menar att detta dessutom är ett exempel på att man vill få oss att fatta beslut som strider mot grundlagen.

Det går utför vad gäller riksdagens framtida möjligheter att fatta beslut och vara en självständig, lagstiftande församling. Jag tycker, fru talman, att vi väldigt tydligt skall markera att vi inte vill åka utför i det spåret mera. Detta är ytterligare ett skäl, utöver de jag tidigare har angivit, till att säga nej i detta sammanhang. Jag yrkar således bifall till reservation 2.

NILS T SVENSSON (s):

Fru talman! Det betänkande som nu behandlas gäller en proposition i vilken regeringen föreslår riksdagen att godkänna ett tilläggsprotokoll till Sveriges frihandelsavtal med Europeiska ekonomiska gemenskapen, EEC, rörande avskaffande av existerande och förhindrande av nya kvantitativa exportrestriktioner.

Överenskommelsen om förbud mot exportrestriktioner är inget nytt. Redan vid förhandlingarna om ett frihandelsavtal med EG 1970–1972 framförde Sverige önskemål om förbud mot exportrestriktioner, detta som ett komplement till de importrestriktioner som vi då kom överens om. Då avvisade kommissionen detta önskemål.

Utskottsmajoriteten välkomnar därför den parallellitet som nu uppnåtts och som är ytterligare ett steg mot det fördjupade samarbete med EG som Sverige enligt utskottsmajoritetens uppfattning bör eftersträva och vilket i vidare bemärkelse är i konsekvens med den generella frihandelssyn som Sverige representerar.

I motionsyrkanden som sedan har följts upp i en reservation av vpk och miljöpartiet och som Birgitta Hambræus och Krister Skånberg nu har talat om tar man upp behovet av exportrestriktioner i syfte att skydda hälsa, miljö och kulturella värden. Som svar på dessa resonemang vill utskottsmajoriteten referera till vad näringsutskottet säger i sitt yttrande. Det redovisas där att det i det grundläggande frihandelsavtalet finns ett flertal skyddsklausuler som kan åberopas när det uppstår svårigheter med bestämmelserna om fri rörlighet för de varor som avtalet omfattar. Sålunda kan en part vid import, export eller transistering införa förbud eller restriktioner om detta är motiverat med hänsyn till exempelvis allmän moral, allmän ordning eller allmän säkerhet, människors och djurs liv och hälsa samt växters bevarande. Även s.k. nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde omfattas av detta skydd. Sådana förbud eller restriktioner får dock inte utgöra ett medel för godtycklig diskriminering eller innefatta en förtäckt begränsning av handeln mellan parterna.

Andra omständigheter som kan åberopas för att en part skall kunna göra undantag från avtalets bestämmelser om fri rörlighet för varor är t.ex. väsentliga säkerhetsintressen, allvarliga störningar inom någon sektor av näringslivet eller allvarliga försämringar av det ekonomiska läget inom en region. Av detta framgår att de skyddsklausuler som finns inte är så snävt avgränsade som reservationen och framför allt Krister Skånberg gör gällande.

Reservanterna ifrågasätter om inte reglerna för övervakning av avtalet kommer i konflikt med Sveriges intresse av självbestämmande. Utskottsmajoriteten kan med anledning av detta konstatera att överläggningar i den blandade kommittén utgör en del av ett mellanstatligt samarbete. Kommittén består av representanter för avtalsparterna och är av en sådan karaktär att den inte har någon överstatlig beslutanderätt. Det förutsätts att kommittén skall uttala sig enhälligt i de berörda frågorna.

Reservationen berör också frågan om internationella överenskommelser om bl.a. export av miljöfarliga produkter och avfall. Utrikesutskottet har tidigare behandlat denna fråga och redovisade då att det bl.a. inom FN:s miljöprogram pågår ett arbete för att skapa skydd mot de faror mot hälsa och miljö som handel med hälso- och miljöfarliga produkter ger upphov till. En global konvention om handeln med miljöfarligt avfall antogs i maj i år, och arbete pågår för att utvidga de riktlinjer som finns för handel med kemikalier. Även inom ramen för ESK diskuteras de problem som uppkommer genom bl.a. handeln med hälso- och miljöfarliga produkter, bl.a. farliga kemikalier. Dessa frågor kommer dessutom att tas upp i 1992 års konferens om miljö och utveckling.

I centerns reservation föreslås en utökning av utskottets motivering. Utskottet avstyrker det kravet. Som centern skriver i reservationen ger ju de olika avtal som gäller för handeln möjligheter till åtgärder för att skydda de intressen som det här är fråga om.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

14 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

15 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmanen.

16 § Tilläggsprotokoll till frihandelsavtal med EEC (forts. utrikesutskottets betänkande UU11)

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Före middagsrasten berättade Nils T Svensson att det pågår en hel del internationellt arbete när det gäller miljöfrågor. Det är ju bra, och det är också bra att man redan uppnått några första delmål. Det har tydligen också gått bra att nå sådana överenskommelser på internationell nivå utan att Sveriges riksdag har behövt uppge sin handlingsfrihet.

Herr talman! Många tycker nog att jag är väldigt grön här i riksdagen, och det är ju helt riktigt. Men jag har ändå hunnit lära mig att man avslår motioner med hänvisning till att utredningar och annat förberedelsearbete pågår. Vad jag ännu inte förstått är varför man inte skall göra på samma sätt när regeringen kommer med förslag på ett område där man ännu inte är färdig för ett ställningstagande. Jag tycker att vi skall låta frågan om avskaffande av rätten att införa exportförbud vila till dess att trygga internationella avtal på miljöområdet är klara och till dess problemet med kärnkraftsavfallet är löst – och det lär dröja, herr talman! USA förklarade ju häromdagen att det problemet inte är löst och att man inte ser någon lösning.

Kanske har jag, herr talman, gjort en enkel sak alldeles för svår. Låt mig då ställa två enklare frågor för att vi skall få veta vart Sverige är på väg.

Skall riksdagen steg för steg minska Sveriges suveränitet och riksdagens rätt att stifta lagar? Om svaret är ja – i så fall varför?

Den andra frågan är kanske ännu enklare: Skall Sverige ha rätt att ha exportförbud på kärnkraftsavfall?

Jag är förstas intresserad av att få svar på dessa frågor.

NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! Krister Skånberg menar att regeringen inte är färdig. Redan när vi diskuterade frihandelsavtalet med EG i början av 1970-talet framförde Sverige önskemål om det som nu tas upp i detta tilläggsprotokoll. Detta önskemål har alltså funnits länge på svensk sida.

När det gäller överstatlighet och beslutanderätt finns det på första sidan i utrikesutskottets betänkande ett svar på denna fråga: "Proceduren blir som den redan tillämpas enligt frihandelsavtalet. Således skall svårigheter förän-

ledda av exportförbudet anmälas till den blandade kommittén för undersökning. Hotet om en bristsituation skall påvisas genom lämpliga kvantitativa och prismässiga indikationer. Den blandade kommittén kan fatta de beslut som erfordras för att svårigheterna skall upphöra. Om inte sådant beslut har fattats inom trettio dagar får exportlandet införa lämpliga temporära åtgärder.”

Det är alltså fråga om ett mellanstatligt samarbete och inte om att föra över några beslut på det sätt som Krister Skånberg menar.

Som svar på Krister Skånbergs andra fråga kan jag hänvisa till att kammaren i dag på förmiddagen i den näringspolitiska debatten ägnade stort utrymme åt frågan om kärnkraftsteknologin. Den debatten tycker jag därför inte att vi behöver upprepa nu.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag sade inledningsvis att miljöpartiet inte alls har någonting emot att man tar bort exportförbudet när det gäller icke-metallskrot. I den avgränsade sakfrågan har vi alltså ingen annan uppfattning än regeringen. Däremot vänder vi oss mot denna generalisering, dvs. att man skall avstå från möjligheten att senare införa exportförbud, om behov härav uppstår. Jag kan inte förstå varför riksdagen inte skall behålla sin handlingsfrihet.

När jag säger att regeringen inte kan påvisa att arbetet är färdigt, talar jag förvisso inte om metallskrotet – den frågan har ju malts tillräckligt –, utan vad jag åsyftar är det som Nils T Svensson sade om att det händer lovande saker på det internationella området som gör att vi steg för steg får internationella avtal, vilket betyder att bl.a. de farhågor som miljöpartiet har när det gäller miljön skulle kunna försvinna. Men dessa avtal är ännu inte färdiga – det föreligger hittills endast delresultat. Jag kan då inte förstå varför Sverige inte skulle behålla rätten att när det är påkallat skydda miljö, hälsa och liv utan att för den skull behöva åberopa några speciella undantagsbestämmelser. Jag förstår så att säga inte vitsen med det hela. Det är det som är mitt problem, herr talman.

NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! Problemet är kanske för stort för Krister Skånberg! Som jag redovisade finns det ett flertal skyddsklausuler som kan användas i sammanhanget. Vi har ett väl utbyggt regelverk, och hur detta hanteras redovisade jag tidigare. Det handlar om relationerna mellan de avtalsslutande parterna, dvs. mellan Sverige och EG.

Sedan har vi i sammanhanget fört en annan debatt, nämligen om den mer globala frågan om miljöfarliga produkter – miljöfarligt avfall och annat. Den frågan kom att tas upp i detta betänkande på grund av att den behandlas i en motion. Utskottet ansåg då att det var viktigt att redovisa vad som pågår på det internationella planet. Det gjorde utskottet mycket utförligt i ett betänkande för ett år sedan. Det betänkandet är värt att studeras, för det ger en bra redovisning av allt det arbete som pågår. Jag tror därför att det inte behöver vara så stora problem för Krister Skånberg, om han vid sidan av allt annat han håller på med också har tid att studera den här problematiken litet närmare.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag tycker att Nils T Svensson förenklar det hela.

Jag har uppfattat det så att man rätt ofta i utrikesutskottet är bekymrad över detta dilemma, dvs. att Sveriges riksdag å ena sidan har beslutat att så mycket som möjligt harmonisera med EG:s inre marknad och dess tusentals lagar och å andra sidan inte vill ge efter när det gäller grundläggande värden.

Inte bara jag utan många andra är rädda för att vi här har hamnat i en fälla och att det inte går att uppnå dessa mål på en gång, bl.a. därför att EG redan har fattat många av dessa beslut. I Danmarks fall har det visat sig att det faktisk innebär att man måste backa på en rad områden. Jag tar ett enda exempel för att åskådliggöra vad jag menar. Världshälsoorganisationen har klassat ett antal ämnen som cancerogena. Mycket färre ämnen står på EG:s lista, och förvånade danskar tvingades observera att ämnen som den ena dagen varit klassade som cancerogena i Danmark den andra dagen plötsligt blev ofarliga på grund av ett administrativt beslut i Bryssel. Det är ju helt fantastiskt, herr talman.

NILS T SVENSSON (s):

Herr talman! Vi diskuterar inte EG-frågan nu, utan det vi diskuterar är ett betänkande som handlar om att vi skall godkänna ett tilläggsprotokoll till det frihandelsavtal vi har med den Europeiska ekonomiska gemenskapen. De problem som Krister Skånberg nu kom in på får vi ta upp en diskussion om vid ett tillfälle då det är lämpligt och står på dagordningen.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! För att visa att detta faktiskt var ett problem nämnde jag ett exempel. Det är alldeles riktigt att det kanske är förfärligt känsligt att ta upp den problematiken nu. Men det är inte vårt problem. Det visar bara att det här är en fråga som har fått en alldeles för enkel behandling, och att man ryggar för sanningen, att det är väldigt svårt att både ha kakan och äta den. Det är vad Sverige försöker göra när det gäller de här frågorna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

17 § Beslut

Företogs till avgörande utrikesutskottets betänkanden 1989/90:UU7, UU8 och UU11.

Utrikesutskottets betänkande UU7

Liberalisering av restriktioner för export av högteknologiprodukter

Utskottets uttalande – som ställdes mot uttalandet i reservation 1 av Bertil Måbrink – godkändes med acklamation.

Mom. 6 (internationella miljöfonder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Pär Granstedt m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 ("skuldbyte")

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 3 av Pär Granstedt m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (effektivering av Polens skuld)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (mjuka krediter till Baltikum)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 269 röster mot 36 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 5 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus anförda motiveringen.

Mom. 14 (miljösamarbete med Polen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (svenska åtaganden på 1 miljard kronor under en treårsperiod till Polen)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 73 för reservation 7 av Pär Granstedt m.fl.

Daniel Tarschys (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 20 (blandade krediter till Polen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (näringslivets insatser i Polen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (svenskt livsmedelsbistånd till Polen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU8

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UUII

Mom. 1 (godkännande av tilläggsprotokollet)

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Ändring i tulltaxe-
lagen, m.m.*

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 38 för hemställan i reservation 2 av Bertil Måbrink och Krister Skånberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 255 röster mot 53 för den i reservation 1 av Pär Granstedt och Ingbritt Irhammar anförda motiveringen.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1989/90:UU12 USA:s viseringsregler,

1989/90:UU13 Seismisk datacentral inom FOA för verifikation av kärnva-
penprovstopp (prop. 1989/90:25 delvis) samt

skatteutskottets betänkande

1989/90:SkU15 Tilläggsanslag till skatteförvaltningen och tullverket (prop.
1989/90:25 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

19 § Meddelande om morgondagens informationsstund

TREDJE VICE TALMANNEN:

Vid morgondagens sammanträde lämnas kl. 14.30 information dels av arbetsmarknadsminister Ingela Thalén om regeringens godkännande av en konvention mellan de nordiska länderna om arbetsmiljö, dels av statsrådet Maj-Lis Lööv om asylpolitiken.

20 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, skatteutskottets betänkande SkU18, lagutskottets betänkande LU13, kulturutskottets betänkande KrU11, jordbruksutskottets betänkande JoU8 och arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1989/90:SkU18 Ändring i tulltaxelagen, m.m. (prop. 1989/90:24).

*Ändring i tulltaxe-
lagen, m.m.*

LEIF OLSSON (fp):

Herr talman! En av de frågor som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 18 är ändringar i tulltaxelagen, och det är fråga om att permanenta tullsatserna för färska äpplen och päron och att ta in dessa tullsatser i tulltaxelagen.

Folkpartiet välkomnade att regeringen avvecklade importreglerna för äpplen och päron, men vi var inte nöjda när man i stället införde tullar för dessa varor under en viss del av året.

Herr talman! Folkpartiet har inte ändrat åsikt i denna fråga sedan förra året. Vi har alltid arbetat för frihandel. Vi motsatte oss att tullen infördes och är fortfarande motståndare mot denna tull.

Alla former av handelshinder fördyrar för konsumenterna. Det är obestridligt att en tull, på 25 öre eller upp till 2:50 kr. per kilo, gör att frukten blir dyrare för konsumenterna. Det är nyttigt att äta frukt, och då är det givetvis bra att priserna sänks.

Herr talman! Inom folkpartiet är vi självfallet medvetna om att en avveckling av tullen kommer att medföra påfrestningar för den svenska fruktodlingen, och vi har därför i reservation 1 föreslagit att de fruktodlare som drabbas bör få stöd genom riktade åtgärder. Åtgärderna borde egentligen beslutas nu, men skäl talar för att ett sådant beslut samordnas med det allmänna livsmedelsbeslut som riksdagen väntas fatta nästa år. Då måste vi också ta ställning till hur liknande omställningsproblem på andra områden skall lösas.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Skall vi ha en svensk fruktodling i framtiden? Enligt tidningsuppgifter i dagarna skall Sveriges största fruktodling läggas ned; företaget klarar inte konkurrensen från den importerade frukten.

Det är den här problematiken som detta betänkande och denna diskussion egentligen handlar om, fastän det kan tyckas som om det formellt rör sig om ett tämligen enkelt bekräftande av ett riksdagsbeslut från förra året. Det var nämligen för ett år sedan som riksdagen beslutade att det traditionella sättet att stödja den svenska fruktodlingen i förhållande till den importerade frukten skulle bytas mot ett nytt system, där den inhemska fruktodlingen i stället skyddas genom tullar. Det nya systemet var inte någonting som vi själva hade räknat ut här i Sverige, utan det var en effekt av internationella förhandlingar och överenskommelser.

Som tidigare talare har sagt, har detta ställt den svenska fruktodlingen inför stora problem. Vi har därför från vpk krävt att det skall göras en analys av effekterna av den förändrade politiken. Jag finner det mycket märkligt att vi inte har kunnat få gehör för denna motion. Vad är man rädd för skall

bli resultatet av en sådan här analys? Måste det inte vara ett gemensamt intresse att se hur denna förändring faktiskt påverkar den svenska fruktodlingen? När man har sett det har man sedan att ta ställning till om någon svensk fruktodling skall vara kvar och därefter besluta vilket stöd en sådan fruktodling behöver.

Man kan naturligtvis också fråga: Är det någon mening med att ha en svensk fruktodling? Är det någon sorts storsvensk nationalism att det absolut måste vara svenska äpplen och päron som vi äter? Går det inte lika bra med importerade?

Ja, i princip skulle det kunna gå lika bra. Det är inte automatiskt så att det är bättre att äta svensk mat än att äta utländsk, men det handlar om kvaliteten på frukten, om att de äpplen och päron som vi importerar inte är lika som den vi kan producera här. Det är inte samma sorter, utan våra sorter finns bara här och är värda att bevara för att behålla den stora genetiska variationen.

Det handlar också om odlingsmetoderna, om vilka bekämpningsmedel som tillåts. I USA, där man numera har ett starkt och växande medvetande om livsmedelskvalitet, tillåter man inte vissa bekämpningsmedel på den frukt som skall säljas i landet, men man tillåter att samma medel används på den frukt som exporteras till andra länder, t.ex. till Sverige.

Det är alltså fråga om vilken kvalitet de svenska konsumenterna har rätt att kräva på den frukt som vi skall äta. Det är därför som det är så viktigt att värna om den svenska fruktodlingen. Den har naturligtvis andra kvaliteter också, som att den fyller en funktion ur sysselsättningssynpunkt och för bevarandet av de genetiska variationerna, som jag sade tidigare. Därför är det också mycket viktigt att vi ställer samma krav på den frukt vi importerar som på den frukt som produceras i landet.

Tyvärr har vi inte heller lyckats få gehör för det kravet i utskottet, men jag hoppas att vi får det här i kammaren.

När livsmedelslagstiftningen i våras genomgick en hel del förändringar genom beslut här i riksdagen infördes också förändringen att konsumentintresset skulle kunna vara ett tungt vägande skäl när regeringen eller myndighet som är utsedd av regeringen beslutar om importrestriktioner. Den förändringen i lagen möjliggör att större hänsyn tas till den typ av livsmedelskvalitetsaspekter som jag har nämnt.

Därför, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 2 och 3. Jag vill även yrka bifall till reservation 4, trots att det inte framgår av betänkandet.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Tulltaxelagen gäller hur vi förhåller oss till andra länder i världen. Jag vill påstå att utskottets majoritet i det här fallet har tänkt mycket mer på vårt eget välbefinnande än på världens välbefinnande. Ta först detta att vi finner att det förgiftar vår natur när vi använder vissa bekämpningsmedel! Då är konsekvensen klar: vi förbjuder dem. Våra fruktodlare får anpassa sig, och vi får hjälpa dem med detta.

Samtidigt – och det är detta som är det oerhörda – tillåter vi import av frukt, äpplen och päron som är odlade just på det viset, bara inte frukten är

giftig när den kommer till tullen. Att andra länder förgiftar sin natur för att odla frukt som exporteras till oss bryr vi oss fortfarande inte om.

Jag har dock med ett visst hopp noterat en mer förstående behandling av problemet än tidigare. Det gäller både jordbruksutskottets yttrande och skatteutskottets skrivning. Man tänker ta upp frågor av etisk innebörd i GATT-förhandlingarna, och till dem måste höra den här exporten av miljöförstöring som vi bedriver genom våra nuvarande former för fruktimport.

Dock tycker jag att skatteutskottet gör fullständigt fel i att instämma i jordbruksutskottets rädsla för att vidta åtgärder från Sveriges sida. Man är rädd för att det skall störa förhandlingarnas gång. Det är precis tvärtom: genom att gå före med gott exempel kan vi visa de övriga GATT-länderna vad det egentligen är fråga om. Sverige måste tala om vad vi tycker om ekologisk dumpning. Det finns alltså mycket liten insikt om sådana här saker i andra länder, och det är därför som vi måste säga vår mening.

Jag yrkar bifall till reservation 3, som gäller mom. 3.

I fråga om tullfriheten för import av viss kordväv hoppas jag att regeringen gör något åt problemet, efter det att utskottet har gjort ett tillkännagivande i frågan. Det gäller att man inte skyddar utländsk industri mot svensk konkurrens genom ett tullskydd som är negativt. Men jag hoppas som sagt att någonting sker. Därför har jag bara avlämnat ett särskilt yttrande i den frågan.

Sedan kommer det tredje problemet, och det är TEDIS-programmet. Det är en fråga av internationell betydelse. TEDIS-programmet är alltså ett datorprogram som underlättar kommunikation och handel. Samarbete av den här typen är vi mycket positiva till inom miljöpartiet de gröna. Datatekniken har en mängd goda egenskaper som vi helhjärtat stödjer: den bidrar till förbättrad kommunikation mellan människor, den ökar kunskapen om vad som pågår i andra delar av världen och den ökar förståelsen för andra folk. Vårt motto här gäller att det är något som saknas i samarbetet. Det som saknas är mer än hälften av jordens länder. TEDIS-systemet gäller EG- och EFTA-länderna, alltså bara de länder som redan har god utveckling och gott samarbete. Andra länder står utanför.

Detta kan leda till att skillnaderna mellan de länder som är innanför murarna och de som är utanför blir allt större. Utvecklingen är farlig. Den är farlig för hela världen. Alla ansträngningar måste göras för att ge den här typen av projekt vidaste möjliga spridning. Återigen uttrycker skatteutskottet denna klädsamma men opassande blyghet: vi är inbjudna av de "stora grabbarna", och då kan vi alltså inte ta några egna initiativ.

Vad är nu detta för prat? Sverige bör trycka på för att vidga samarbetet över hela världen, och den här kammaren kan börja med det genom att rösta för reservation 4 i moment 6 b. Gör så!

Jag yrkar bifall till nämnda reservation.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Den här frågan om import av äpplen och päron har ju varit föremål för överläggning många gånger här i kammaren och har ofta blivit mycket livligt diskuterad. I det nu aktuella betänkandet från skatteutskottet tillstyrks regeringens förslag om att med stöd av riksdagens tidigare bemyn-

digande fastställda förhöjda tullsatser för färska äpplen och päron skall permanentas och införas i tulltaxelagen. Betänkandet behandlar också frågan om tullfrihet vid import av gummibehandlad kordväv och syntetiska fibrer. Vidare tillstyrker utskottet bemyndigande att medge tullfrihet för varor som inte eller i endast ringa omfattning tillverkas i Sverige. Slutligen tillstyrker utskottet en svensk anslutning till EG:s s.k. TEDIS-program.

I anslutning till regeringsförslaget, alltså propositionen, har fem motioner väckts. Vid utskottsbehandlingen av ärendet har fogats fyra reservationer till betänkandet. Utskottet tillstyrker propositionen 1989/90:24 med den enda avvikelserna att såvitt gäller frågan om import av kordväv gör utskottet med anledning av propositionen och motionerna ett tillkännagivande. Motivering är den att det är otillfredsställande att få snedbalans i tullförhållandet för dessa varor.

Under den korta tid jag har till mitt förfogande skall jag kommentera reservationerna. I reservation 1 uttalar folkpartiet sin tillfredsställelse över att importregleringen för äpplen och päron nu avvecklas, men vänder sig mot att regeln ersätts med förhöjda tullar, vilket strider mot både konsumentintressen och strävan mot ökad fri handel, och anser att de förhöjda tullsatserna för äpplen och päron därför bör avvecklas. De omställningsproblem som kommer att bli följden härav skulle lösas med riktade åtgärder i stället. Folkpartiet föreslår att dessa åtgärder skall samordnas med det livsmedelspolitiska beslut som riksdagen väntas fatta under våren 1990.

Det är inte uteslutet att den aviserade propositionen om livsmedelspolitiken kommer att behandla omställningsåtgärder av olika slag. Jordbruksutskottet som avgivit yttrande i dessa ärenden anser att det vid detta tillfälle inte finns någon anledning att göra något särskilt uttalande. Tullsatserna är nu det enda instrumentet för att motverka risken för en kraftig reduktion av svensk fruktodling. Vi får också räkna med att tullavgifterna genom GATT-förhandlingarna i framtiden kommer att minska.

I reservation 2, som centern, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet de gröna står bakom, begärs en analys av de effekter som beslutet angående slopandet av importregleringen kan få för fruktodlingen. Riksdagen har ju tidigare fattat beslut om stöd för bl.a. strukturåtgärder inom ramen för ett anslag om 12,5 milj.kr. som skall gälla under åren 1989 till 1991. Vidare framgår av jordbruksutskottets yttrande i den här frågan att jordbruksministern har för avsikt att anordna ett möte med representanter för fruktodlarna för fortsatta överläggningar om medelsbehov vad gäller omställningsåtgärder inom fruktodlingen. Av den anledning är det fullt i sin ordning att vi avvaktar dessa överläggningar. Därför yrkar jag avslag på den reservationen.

I reservation 3 tar man ju upp frågan om att samma krav skall ställas vid import som de krav som ställs den inhemska odlade frukten. Kontrollen skall även gälla frukt som ger upphov till mätbara rests substanser, står det i reservationen. För att kort kommentera den reservationen kan jag säga att så länge de svenska kraven på slutprodukten är uppfyllda har vi ingen möjlighet att förhindra import. Denna fråga är mycket omfattande beskriven av både skatteutskottet och framför allt jordbruksutskottet. Jag tror att den här frågan är tryggt genom den livsmedelslagstiftning vi har i det här landet. Att

det skulle finnas anledning att beröra frågan på det sätt som reservanterna har gjort har jag svårt att förstå. Till att börja med gäller frågan nu endast tullsatserna. Den större frågan skall behandlas senare, i ett annat och mer övergripande sammanhang.

När det gäller reservation 4 vill miljöpartiet att riksdagen skall begära en undersökning av hur TEDIS-programmet skulle kunna utvidgas till att omfatta länder i hela världen. Sveriges deltagande i det här programmet har kommit till stånd sedan EG inbjudit EFTA-länderna att delta i datasamarbetsprogrammet. Mot den bakgrunden kan inte Sverige göra en egen undersökning av hur samarbetet skall kunna utvidgas till andra länder. Jag yrkar därför avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Herr talman! Jag vet inte om Torsten Karlsson läste fel eller missförstod texten. Det står faktiskt i reservation 3 att även sådan frukt som *inte* ger upphov till mätbara rester skall beaktas. Det är alltså fråga om ekologisk dumpning. Att vi inte skall ha giftig frukt i Sverige är en fråga som är väl utredd. Frågan handlar om att vi inte skall tillåta markförorening och förgiftning av luft i andra länder som odlar frukt för vår konsumtion. Detta kallas för ekologisk dumpning eller export av miljöförstörelse.

Det är ett viktigt problem, och jag tycker inte att man kan komma ifrån det så lätt som att säga att man inte förstår problemet, för det är mycket allvarligt.

Det andra problemet har också internationell karaktär, det s.k. TEDIS-programmet. Jag kände nästan ett samtycke om att detta är en viktig sak, men från Torsten Karlsson fick jag sedan höra att vi inte kunde ta upp frågan därför att vi var inbjudna till förhandlingar av EG och EFTA. Men det kan vi visst göra, och om Sverige inte självt kan göra det, så kan ju Sverige skjuta på så att de andra organisationerna ser hur man kan utvidga sådant samarbete också till tredje världen.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! I betänkandet får man inte något riktigt svar på varför det inte finns någon beredvillighet att göra en analys av vad som har hänt med den svenska fruktodlingen efter förra årets beslut. Och av Torsten Karlsson fick vi heller inget sådant svar.

Det är naturligtvis mycket bra att man har diskussioner med representanter för fruktodlarna och tillsammans med dem diskuterar behovet av stödåtgärder, men en förutsättning för en sådan diskussion borde ju vara att man skaffar sig en analys av hur utvecklingen faktiskt ser ut.

Jag måste säga att jag nästan får misstanken att man är litet rädd för att göra en sådan analys. Den kanske skulle säga en hel del om hur utvecklingen över huvud taget ser ut, när vi nu i allt högre grad går in för en avreglering och ökad import av inte bara frukt utan livsmedel över huvud taget. Man är kanske rädd för att resultatet av analysen skulle visa att detta faktiskt innebär stora hot mot den svenska produktionen. Vill man i så fall inte veta om det förhåller sig på det sättet?

Saken är ju den att det är bättre att vi skaffar oss kunskaper, så att vi vet

vad vi har att förhålla oss till, även om de fakta som vi får reda på inte är så behagliga. De kan ju leda till att vi måste ompröva våra ställningstaganden.

Jag kan heller inte förstå vad som är så speciellt när det gäller livsmedel och jordbruksprodukter. Varför skall man inte kunna ställa ganska specificerade krav på de produkter man importerar? På en lång rad andra områden arbetar man med internationella standarder som är oerhört specificerade. Det kan gälla krav vi ställer på stålprodukter, pappersmassa eller snart sagt vad som helst. Varför skall det vara så omöjligt att komma någonstans när det gäller just livsmedel, som är så oerhört viktiga för människors livskvalitet? Varför skall vi inte kunna arbeta på ett liknande sätt, så att vi kan ställa krav som inte bara rör mätbara röster utan också produktionsmetoder? Det är ju fullkomligt accepterat när det gäller en lång rad andra produkter. Vad är det som är så speciellt med livsmedel – i det här fallet frukt?

TORSTEN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller analysen av vad som händer med den svenska fruktodlingen efter de beslut som har fattats, framgår det klart av vad jag sade att riksdagen har fattat de beslut som jag nämnde om att man skall ställa 2,5 milj.kr. till förfogande under en tid för eventuella omställningsåtgärder. Sedan skall det ju ske en överläggning med jordbruksministern i frågan. Med det anser vi i utskottet att det inte finns någon anledning att vidta några åtgärder förrän alla överläggningar är avslutade.

Kontrollen av importerade livsmedel, i det här fallet frukt, är egentligen en fråga som hör hemma när vi behandlar livsmedelslagstiftningen. Ärendet omfattar ju uteslutande tullsatserna på detta område. De här frågorna kommer vi att få igen i samband med ett aviserat regeringsförslag under våren, så detta är litet av en debatt för debattens egen skull.

Utskottet anför: "Så länge de svenska kraven på slutprodukterna är uppfyllda finns det enligt det nyss nämnda uttalandet varken anledning eller möjlighet att från svensk sida motsätta sig import av produkterna. Givetvis kan produktionsmetoden påverka produkten på ett sådant sätt att den inte kan godtas i Sverige, och i sådant fall förhindras importen."

Vi ställer alltså precis samma krav på produkter som importeras som på svenska livsmedel, och vi har också möjlighet att förhindra import av sådana varor, om de inte motsvarar de krav som vi ställer på produkterna och produktionsmetoderna.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Torsten Karlsson säger nu att det inte finns någon anledning att göra någonting förrän förhandlingarna och kontakterna är avslutade. Problemet är bara att vid det laget kanske den svenska fruktodlingen också är avslutad. Det är ju för att förhindra den utvecklingen som vi behöver göra någonting, och det ganska omgående.

Jag är oroad av att läsa i tidningarna och höra från många håll om hur dåligt det går för delar av den svenska fruktodlingen just nu, och att detta beror på den ökade importen. Jag tycker att den oro som finns på många håll skulle vara en tillräcklig anledning för att göra en sådan här analys. Jag tycker inte att jag har fått något tillfredsställande svar på varför man inte vill

göra en analys – det beror förmodligen på att det inte finns något tillfredsställande svar på den frågan.

Visst skall de svenska importkraven gälla, men vilka är då de svenska kraven? Det är ju det vår diskussion handlar om, att de svenska kraven måste förändras. Det finns varken rim eller reson i att vi skall vara så eftergivna när det gäller kraven på livsmedel, när vi har så mycket hårdare krav på en lång rad andra produkter.

När vi i våras förändrade livsmedelslagstiftningen och uttryckligen sade att konsumentintresset skulle kunna vara en viktig grund för importrestriktioner, blev det ju i lagstiftningen inskrivet att vi kan ta upp till diskussion att ställa krav på även metoderna med vilka produkter är tillverkade, så att det inte bara handlar om att mäta halten av bekämpningsmedelsrester i frukten när den når våra gränser. Så länge vi inte gör det, ställer vi faktiskt inte samma villkor på den svenskodlade frukten och på den vi importerar, och det är just detta vi måste komma till.

GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Herr talman! Jag fick alltså av Torsten Karlsson två olika svar på frågan. Det ena var att det bara var fråga om tullsatser, och det andra var att man faktiskt kunde förbjuda import av vissa produkter genom tullregler. Jag föredrar att tro att det sista var det allvarligt menade. Det rör sig alltså inte om tullsaternas storlek utan om sådan ekologisk dumpning som blir följden av att det importeras frukt som man inte får odla i Sverige.

TORSTEN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först säga till Annika Åhnberg att hon mer eller mindre ger svar på frågan själv, när hon hänvisar till de livsmedelspolitiska beslut vi har fattat. Vi ställer alltså samma krav på de produkter vi importerar som på inhemska produkter.

Det här är en fråga där det sker internationella förhandlingar. Miljöfrågorna är internationellt relaterade, för de är ju inte enbart en nationell företeelse. Därför är sådana här frågor föremål för överläggning i de förhandlingar som sker på det internationella området.

Sverige har naturligtvis inte ensidigt kunnat uppställa regler för andra länder, utan det är vår uppgift att kontrollera de produkter som importerar och ställa de krav på dem som vi har på vår egna, inhemska produktion.

LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag går in i debatten i stället för Rolf Kenneryd, som enligt min mening har giltigt förfall. Han fyller nämligen 50 år i dag. Låt oss via protokollet sända en gratulation till honom på högtidsdagen.

I frågan om svensk fruktodling och import av frukt samt annan mat har Annika Åhnberg på ett bra sätt redogjort för vad vi reserverar tycker. Det är enligt vår mening oerhört viktigt att konsumenten känner sig säker på den mat han eller hon köper. Vi kan inte vänta på regeringsförslaget, Torsten Karlsson. Det vore bra att mejsla ut vad vi förväntar oss av regeringen. Nu har vi fått motsatsen. Majoritetens i jordbruksutskottet har lagt ned ganska stor energi på att försöka överbevisa oss om att det är omöjligt att ställa så-

dana krav som vi ställer. Å andra sidan är det som Annika Åhnberg säger, nämligen att riksdagen, när den antog livsmedelslagen i våras, förde in ett resonemang om – även om det inte står i paragrafen i fråga – att konsumenternas känsla och åsikter i fråga om bestrålningen skall tillmätas betydelse. Det finns således, Torsten Karlsson, både anledning och möjligheter att ställa dessa våra krav.

Vi ställer normalt inte samma krav på den utländska maten som på den svenska, i detta fall på frukt. Vi slår bara ned på det som det går att registrera med våra mätinstrument, och dessa klarar långt ifrån allt. När vi exporterar livsmedel till andra länder, då ställs helt andra krav på oss. Vi återkommer säkert till denna debatt, men det är, som jag ser det, viktigt att flytta fram positionerna på detta område.

De analyser som görs på fruktodlingens område är viktiga, Torsten Karlsson. De 12,5 milj. kr. är hälften av det belopp som fruktodlarna sade var det absolut lägsta som behövdes. Ursprungligen behövde de mycket mer. Efter förhandlingar med regeringen framkom att 25 milj. kr. var det minsta belopp som måste avsättas till analysverksamhet. Därefter halverade regeringen beloppet. Det är bra att regeringen nu träffar fruktodlarna och diskuterar saken. Det är viktigt att det sker snabbt så att inte den svenska fruktodlingen försvinner.

Folkpartiet går ett steg längre och vill tydligen helt utradera den svenska fruktodlingen. Om det blir som det sägs i reservation 1 är risken stor för att vi bara kommer att få äta mycket besprutad och kanske också bestrålad importerad frukt.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 26 §.)

22 § Bidrag till miljömärkning av produkter

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1989/90:LU13 Bidrag till miljömärkning av produkter (prop. 1989/90:25 delvis).

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Hushållning med naturresurser och en god miljö är förutsättningar för goda framtidsmöjligheter, medan däremot miljöskadlig verksamhet och slöseri med resurser undergräver möjligheterna till framtida goda livsbetingelser. Miljöpolitiken måste dels medverka till att reparera de skador som redan skett, dels genom stimulans, styrmedel och tydliga signaler från samhället bidra till en utveckling som skapar en långsiktigt uthållig produktionsförmåga. Det fordras enligt centern att hela samhället och all verksamhet i det anpassas så att erforderliga miljöhänsyn tas.

Det räcker emellertid inte med enbart politiska beslut, regler och restriktioner. Det fordras även att vi alla tar ett personligt ansvar för att så långt

möjligt bidra till att lösa miljöproblemen. Miljöpolitiken måste därför vara ett viktigt inslag i konsumentpolitiken. Denna, alltså konsumentpolitiken, skall bl.a. bidra till att vi alla såsom konsumenter kritiskt och kunnigt kan granska och bedöma de olika varor och tjänster som bjuds ut, så att vi kan fatta rationella beslut vid inköp. Det behövs därför korrekta uppgifter om olika varor och tjänster. Men för att upplysningarna skall kunna vara ett medel i miljöpolitiken fordras även en rad uppgifter om produkters miljöpåverkan så att vi som miljömedvetna konsumenter kan välja sådant som inte – eller i vart fall så litet som möjligt – påverkar vår miljö negativt:

Få insatser torde så snabbt påverka produktion och produktionsmetoder i miljövänlig riktning som konsumenternas medvetna val. Bli det köpmotstånd på grund av att konsumenterna anser att en produkts tillverkning är alltför miljöstörande, anpassar sig nämligen tillverkarna snabbt till situationen och satsar på forskning och utveckling av mer miljövänliga produkter. Hushålls- och toalettpapper är ett gott exempel på detta. Till för några år sedan var det så att säga fint att använda klorblekt papper, gärna med färggranna blommor på. Nu köps i stället nästan uteslutande oblekt sådant papper, som dessutom i stor utsträckning är tillverkat av returpapper. Det är ett bra exempel på vad miljömedvetna konsumenter kan åstadkomma.

Den stora efterfrågan på bilar med katalysatorutrustning, redan innan det blev obligatoriskt för nya bilar att ha sådan utrustning, är ett annat exempel på medveten efterfråga av miljöhänsyn.

För att konsumenterna skall kunna göra medvetna val med hänsyn till en produkts miljöpåverkan fordras att miljömärkning införs. Vi i centern har därför under en längre tid förordat att miljömärkning införs på produkter i vårt land för att ge alla konsumenter möjlighet att få sådana upplysningar att de kan efterfråga så miljövänliga produkter som möjligt.

Det är därför positivt att regeringen i propositionen med förslag till tilläggsbudget I till nu gällande statsbudget redovisar att en gemensam ordning för frivillig miljömärkning skall införas i Norden och att Sverige skall ansluta sig till systemet. Bakgrunden är att Nordiska ministerrådet i mars i fjol beslöt att utreda möjligheterna till en frivillig nordisk miljömärkning av produkter. I vårt land tillkallades härefter en särskild utredare med uppdrag att kartlägga för- och nackdelar med miljömärkning och utreda formerna för ett eventuellt införande av ett frivilligt miljömärkningssystem i vårt land. I juni i år beslöt Nordiska ministerrådet att en gemensam ordning för frivillig miljömärkning i Norden skall införas.

Internationellt är Norden i detta fall inte föregångare. Redan 1978, enligt uppgifter i propositionen, införde Västtyskland ett system med positiv miljömärkning av produkter. I Canada och Österrike har i år införts miljömärkningssystem med det tyska systemet som förebild.

I den nu aktuella propositionen redovisar statsrådet Margot Wallström de initiativ som tagits på nordisk nivå och det utredningsarbete som skett i Sverige samt att regeringen avser att så snart det är möjligt ansluta Sverige till den gemensamma nordiska ordningen. Dessutom redovisas att denna frivilliga miljömärkning i Sverige skall organiseras inom ramen för SIS – Standardiseringskommissionens i Sverige – certifieringsverksamhet. Det enda riksdagen ges tillfälle att fatta beslut om är att anslå 1,9 milj. kr. i bidrag till

*Bidrag till miljö-
märkning av pro-
dukter*

verksamheten under innevarande budgetår. På sikt avses verksamheten bli finansierad genom avgifter.

Centern är det enda parti som väckt en motion med anledning av denna del av propositionen om tilläggsbudget. I motion L9 från centerns jordbruks- och miljökommitté med Lennart Brunander som första namn begärs bl.a. klarläggande om vilka kriterier som skall gälla för positiv miljömärkning. Dessutom krävs att forskningen skall bli representerad i den styrelse som skall tillsättas. Det första kravet har lett till reservation 1 av oss båda centerpartister i lagutskottet, medan det andra kravet, alltså om representation för forskningen i styrelsen, följs upp i reservation 2 bakom vilken förutom centern står moderaterna, folkpartisterna och miljöpartisten i utskottet.

Låt mig först beröra frågan om kriterier för miljömärkning. Vi i centern anser att det är synnerligen viktigt att miljömärkningen bygger på en helhets-syn, alltså utformas i ett helhetsperspektiv. Detta framhåller vi såväl i motio-nen som i reservation 1. I propositionen sägs alldeles för litet om vilka krite-rier som skall gälla, varför ett riksdagsuttalande enligt vår mening är erforderligt.

Mot bakgrund av vikten av helhetsperspektiv bör enligt vår uppfattning hänsyn tas till alla faktorer i en produktionscykel, alltså framställning, an-vändning och det slutliga omhändertagandet av produkten. Dessutom måste förpackningen bedömas på motsvarande sätt. Eftersom energi- och trans-portsystem i många fall orsakar miljöproblem, bör även distributionssätt och energiåtgång vägas in.

Glädjande nog har utskottsmajoriteten tack vare motionen skrivit in flera av våra motionskrav i utskottsbetänkandet och ställt sig bakom synpunk-terna. Men meningsskiljaktigheter uppstod om slutsatsen. Vi reserverar anser nämligen att riksdagen bör göra ett uttalande om att man från svensk sida vid de fortsatta överläggningarna skall verka för att kriterierna utformas i linje med den nämnda helhetssynen.

Riksdagen har inte haft och bereds inte heller genom propositionen till-fälle att yttra sig över miljömärkningen, vilka kriterier som skall gälla och hur märkningen skall organiseras. Genom anslagsbehovet har dock en redo-visning gjorts i propositionen. För oss i centern är det självklart att riksdagen nu skall utnyttja möjligheten och i enlighet med reservation 1 göra ett utta-lande om kriterierna för miljömärkning.

Den andra reservationen, alltså nr 2, gäller sammansättningen av den sty-relse som enligt regeringens avtal med SIS skall handha verksamheten med miljömärkning. Utredningsmannen hade föreslagit att styrelsen skulle bestå av 12 ledamöter, representerande de olika intressenterna med en fjärdedel för vardera de allmänna samhällsintressena inkl. forskningen, konsumen-terna, miljöörelsen och näringslivet. Regeringen har inte följt utrednings-förslaget utan i avtalet fastställt att styrelsen skall bestå av en ordförande jämte tio andra ledamöter. Bland dessa får forskningen ingen representant.

Forskningen har alltså uteslutits av regeringen. Inom centern har vi reage-rat mot detta i vår motion. Vårt krav följs upp i reservation nr 2, bakom vil-ken står alla partier utom socialdemokraterna och vpk.

Vi reserverar kan i motsats till majoriteten inte finna att det är tillräckligt att forskningsintressena är representerade enbart i den referensgrupp som

styrelsen skall utse. Forskningen är synnerligen viktig inom miljöarbetet och därför även när det gäller miljömärkningens utformning, omfattning och utveckling.

Någon som helst förklaring till varför forskningen inte ges plats i styrelsen ges inte i propositionen. I brist på detta skriver den socialistiska utskottsmajoriteten att den anser att regeringens lösning "för närvarande får anses tillfyllest". Vi reservanter anser att regeringen snarast bör ta initiativ till en förändring eller eventuell utökning av miljömärkesstyrelsen, så att även forskningsintressena blir representerade. Det skall bli intressant att här i kväll få höra vad majoritetens företrädare har att anföra mot detta vårt krav, eftersom det avvisas.

Att regeringen i detta ärende inte synes ha något intresse av vad riksdagen anser i frågan visas av att regeringen redan den 16 november utsåg ordförande i styrelsen utan att avvakta riksdagens beslut i ärendet. Detta har uppmärksammats och kritiserats av Karin Starrin i en fråga till statsrådet Wallström som besvarades den 28 november.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

INGER HESTVIK (s):

Herr talman! I och med att riksdagen bifaller de anslagsäskanden som framförts i proposition 1989/90:25 rörande miljömärkning har vi tagit ytterligare ett steg i försöken att få ett miljövänligare samhälle. Det är ett i stort sett enigt utskott som ställer sig bakom förslaget att införa ett system för frivillig och enhetlig positiv miljömärkning av produkter, som det är uttryckt i propositionen.

Det har alltmera blivit ett konsumentkrav att få hjälp med att göra sina inköp på ett sådant sätt att man inte skadar en redan hårt pressad miljö. Martin Olsson har gett exempel på konsumenternas betydelse, och jag skall inte förlänga debatten med ytterligare exempel.

Många tillverkare och leverantörer har redan insett försäljningsargumentet "miljövänligt", och många varor har redan i dag fått någon form av miljövänlighetsmärke. Men det växer tyvärr upp en hel skog av dessa märken, och för att göra det lättare för konsumenterna att välja produkter, är det därför viktigt att vi får ett enhetligt miljömärke med bestämda kriterier för vad märkningen skall stå för. Kriterierna och miljömärket bör dessutom vara lika i hela Norden, och som vi nyss hörde har ett arbete i den riktningen redan påbörjats.

Miljömärkningen i Sverige skall enligt förslaget organiseras inom ramen för Standardiseringskommisionens i Sverige certifieringsverksamhet. Miljömärkningen skall handhas av en styrelse och en referensgrupp. I styrelsen finns representanter för det allmänna, för konsumenterna, för miljöförhållanden och för näringslivet.

Som Martin Olsson påpekade har forskarna inte fått någon särskilt utpekad plats i styrelsen. Det är här propositionen skiljer sig från utredningen, och det är här som utskottsmajoriteten har en annan åsikt än reservanterna i reservation nr 2.

Forskningen blir representerad i en referensgrupp och får härigenom en rådgivande funktion gentemot styrelsen och skall behandla frågor om princi-

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Bidrag till miljö-
märkning av pro-
dukter*

• *Bidrag till miljö-
märkning av pro-
dukter*

per och huvudsaklig inriktning för miljömärkningen. Forskarna från olika forskningsområden kommer dessutom att finnas med i arbetsgrupperna som bereder frågorna.

Utskottsmajoriteten anser att forskningens inflytande tillgodoses på detta sätt. Forskningsrepresentanterna slipper härigenom också att i vissa frågor kanske sitta som ett slags gisslan mellan näringslivets och konsumenternas intressen i den beslutsfunktion som följer av en styrelseplats.

Utskottet avstyrker alltså yrkandet i reservation 2.

Reservation 1 gäller kriterierna för miljömärkningen. När man läser reservationen, ser man att den har en ordagrann lydelse jämförd med betänkandet. Betänkandet följer i sin tur utredningen och propositionen. Det finns alltså ingen åsiktsskillnad på den här punkten, bara en önskan från centerpartiets ledamöter att ge regeringen till känna det regeringen redan har kommit med förslag om, nämligen en helhetssyn när det gäller miljömärkning.

Jag anser att reservationen inte tillför något nytt och yrkar avslag på den.

Herr talman! Vi hoppas och tror att införandet av ett miljömärkningssystem kan hjälpa konsumenter att bli mera miljömedvetna vid sina inköp.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på de två reservationerna.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om forskningens representation i styrelsen. Inger Hestvik sade t.o.m. att forskningen slipper sitta som gisslan mellan olika intressen. Det var ju ett nytt och uppseendeväckande argument.

Om man ser efter i avtalet vad styrelsen har för uppgifter, tror jag att man redan av det inser vikten av att forskningen finns representerad. Enligt 6 § i avtalet skall miljömärkningsstyrelsen för det första anta allmänna kriterier för miljömärkning av produkter. Den skall för det andra pröva vilka produktslag som lämpar sig för miljömärkning, och den skall för det tredje anta särskilda kriterier för miljömärkning av enskilda produkter. Styrelsen har också en rad andra uppgifter, men jag tycker att det räcker att nämna dessa tre för att ge klara exempel på att det är viktigt att forskningen och inte enbart alla andra intressen får representation i styrelsen.

Det är ändå fråga om en så pass stor styrelse att det borde ha varit lätt att ordna plats även för forskningen. Som jag nämnde i mitt förra anförande, betyder forskningen enormt mycket för att vi skall klara miljöproblemen.

Något svar på frågan har jag alltså inte fått. Jämför vi med andra styrelser, vet vi att i bolagsstyrelser, affärsverksstyrelser m.fl. eftersträvar man att få en bred representation, att få med erfarenhet från så många områden som möjligt. Det är mot den bakgrunden särskilt anmärkningsvärt att man inte sett det som närmast en huvuduppgift att ge forskningen en plats i den här styrelsen.

Inger Hestvik säger att reservationen inte innebär något nytt. Utskottet skriver en kommentar och tar där egentligen upp det som vi säger i centerns motion. Som jag sade i huvudanförandet, är det värdefullt att det skrivs in, men att vi här i riksdagen skriver in saker i betänkanden och ändå avslår motionerna innebär ju ingen skyldighet för regeringen att uppmärksamma

vad som skrivs. När vi däremot ger regeringen någonting till känna, kommer regeringen efter hand med en redovisning av riksdagens skrivelser, där det framgår vilka åtgärder som regeringen har vidtagit.

Eftersom riksdagen ställts vid sidan i det här fallet och allting är gjort innan riksdagen fått tillfälle att yttra sig, är det viktigt att vi i kväll fattar ett sådant beslut att riksdagen ändå använder sitt inflytande, även om det från regeringens sida inte var meningen att riksdagen så att säga skulle lägga sig i den här frågan utan enbart anslå 1,9 milj. kr.

INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Centerns motion tar upp precis samma saker som finns med i utredningen. I propositionen, som ju är, som Martin Olsson säger, ganska kortfattad, ställer sig regeringen bakom utredningens förslag. Det betyder att regeringen också ställer sig bakom de krav som finns med i utredningsförslaget och som centern har motionerat om. Vi inom utskottsmajoriteten anser därför att det måste vara tillräckligt att vi har kommit så här långt.

Jag tror inte att forskarna utgör ett så stort problem som det framstår här. Ett av de problem som kan uppkomma om man skulle försöka få fram en forskare är att få en som har tillräcklig bredd för att kunna tillgodose alla forskningsaspekter. Den här goda karamellen är nog väldigt svår att hitta.

Forskarna finns ju också representerade i arbetsgrupperna. I avtalet mellan staten och SIS står det i 3 § tredje stycket: "I verksamheten kan även medverka särskilt tillsatta arbetsgrupper samt befintliga institutioner för forskning, utveckling, provning och standardisering om så behövs." Detta visar tydligt att man vill ha forskarrepresentanterna med. Det finns inte heller något som hindrar att man, när styrelsen utses, tar med forskare som representanter för de olika intressegrupperna, konsumenter, näringslivet, miljöorganisationer och allmänintresset.

Det finns således alla möjligheter att få en allsidig sammansättning av styrelsen. Skulle det sedan bli problem och det hela inte fungerar, finns det möjlighet att återkomma, vilket vi ju också har garderat oss för i propositionen. Men vi tror faktiskt att detta kommer att fungera väldigt bra och att man kommer att kunna rekrytera forskare med en stor bredd till denna styrelse.

MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Genom att använda uttryck som "för närvarande" gör ju majoriteten en antydning till reträtt. Från reservanternas sida tycker vi att det är bättre att göra en ny organisation så bra som möjligt i inledningskedet än att vänta och se om det uppstår eventuella brister.

Jag är väl medveten om att det är möjligt att tillsätta arbetsgrupper och referensgrupper, men det är ju styrelsen som är det ledande organet. Vad gäller knapphändigheten i propositionstexten nämns inte ens att man frångick utredningsmannens förslag och uteslöt forskningsrepresentation. Detta får man leta efter i det avtal som finns med som en bilaga till propositionen.

Det är faktiskt utredningsmannen som uttalade att allmänintresset – som togs upp av Inger Hestvik – skulle utgöra en fjärdedel. Där skulle också forskningen ingå. I detta avtal nämns inte allmänintresset, men på s. 77–78 i propositionen finns uppräknade representanter från en rad organisationer

och i något fall även ämbetsverk.

Det råder inga tvivel om att forskningen har så att säga ställts åt sidan. Det är möjligt att det bara är av misstag. Det vore bättre om Inger Hestvik såg saken så än att försöka hitta förklaringar till varför det är bra för en viktig grupp som forskarna att slippa vara representerad. Så säger vi inte i något annat sammanhang.

Forskning är en av förutsättningarna för att vi skall kunna klara miljöfrågorna, förmodligen även för att miljömärkningen skall bli så positiv från miljösynpunkt som vi alla hoppas att den skall bli.

INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Visst är propositionen kortfattad, men det är ingenting som har hindrat oss ifrån att sätta oss in i frågan under utskottsarbetet. Jag tycker att det har gått väldigt bra att arbeta med det underlag som vi har haft. Jag är övertygad om att vi kommer att få en smidig styrelse, som har lätt att arbeta på många olika plan. Här är det inte till någon nytta att få en enda forskare i styrelsen. Vi kanske behöver tio–tolv olika forskare som skulle arbeta i arbetsgrupper och referensgrupper och lägga fram förslag till styrelsen. En enda forskare i styrelsen skulle ju bara ha möjlighet att göra bedömningar av vad andra forskare kommit fram till. Jag tror att vi med det framlagda förslaget kommer att klara detta. Om det inte fungerar får vi återkomma, men jag är övertygad om att det kommer att göra det.

ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Jag vill gärna ha till protokollet antecknat att jag tillhör reservanterna. Att jag hamnade så här långt ned på talarlistan beror på att jag inte anmälde mig som talare i tid.

Det dyker upp allt fler olika slags miljömärkningar på marknaden. Det blir allt svårare för konsumenten att hålla reda på vad de olika märkningarna står för, vilka som är seriösa miljömärkningar och vilka som är ditsatta främst för att vilseleda och utnyttja dem som vill bidra till en bättre miljö genom att välja miljövänliga varor.

Initiativet till att bygga upp ett system för frivillig, positiv och enhetlig miljömärkning av produkter är därför välkommet. Det är också glädjande att utskottet är enigt om att kriterierna för miljömärkningen skall ta hänsyn till alla faktorer i produktcykeln: framställning, användning, omhändertagande när produkten inte längre skall användas liksom till förpackningen. Dessutom skall i princip alla slags produkter kunna miljömärkas.

Det är också bra att märkningen skall organiseras inom standardiseringskommitténs ram. SIS har resurser och förutsättningar att klara uppgiften tillsammans med en miljömärkningsstyrelse och en referensgrupp. Nu har jag kommit till den punkt i det här förslaget som jag inte är nöjd med, och det är sammansättningen av miljömärkningsstyrelsen. I utredningen som låg till grund för förslaget föreslogs en tolv man stark styrelse, vilken representerar de allmänna samhällsintressena inkl. forskningen, konsumenterna, miljöförhållanden och näringslivet med en fjärdedel var.

Det är därför anmärkningsvärt att styrelsen har en helt annan sammansättning i det avtal med SIS som regeringen har träffat. Denna styrelse består

av elva ledamöter – en ordförande utsedd av regeringen och elva andra ledamöter. Av dessa är tre från statliga myndigheter: konsumentverket, naturvårdsverket och kemikalieinspektionen. Det finns ett fackförbund representerat, LO. Vidare finns det två miljöorganisationer, Svenska naturskyddsföreningen och Miljöförbundet – vi tackar för det. Fyra ledamöter representerar näringslivet: Kooperativa förbundet – som ursprungligen var en konsumentorganisation, men som i dag måste anses tillhöra näringslivet –, Sveriges industriförbund, Grossistförbundet Svensk handel och Sveriges Köpmanförbund. Det är alltså mer än en fjärdedel som representerar näringslivet. Forskningen saknas helt.

När en styrelse skall fatta beslut om kriterier, standard och annat har man olika faktorer att ta hänsyn till. Om då näringslivet och de statliga myndigheterna dominerar så starkt som i det här fallet, är det naturligt att de vetenskapliga kriterierna inte blir invägda med den tyngd som de borde ha. Det räcker inte med *en* forskare, utan det måste vara fler – minst två, men helst lika många som näringslivet representeras av.

I propositionen står det att när det gäller miljömärkningen bör de berörda organen ha stor frihet att utforma verksamheten i enlighet med intressenternas intentioner. Det är alltså staten och näringslivet som har de största möjligheterna att tillgodose sina intressen. Därför anser jag att riksdagen bör ge regeringen till känna att denna snarast möjligt bör säga upp denna del av avtalet med SIS och få till stånd en omförhandling för att få in forskare. Avtalets uppsägningstid är ett år, så detta bör gå att genomföra. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Jag ser en representant för vänsterpartiet kommunisterna här i kammaren. Jag skulle gärna vilja veta varför vpk inte ställer sig bakom reservationen, utan går med på denna tunga dominans av näringslivet i miljömärkningsstyrelsen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 26 §.)

23 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU11 Tilläggsbudget I inom utbildningsdepartementets område
(prop. 1989/90:25 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 26 §.)

24 § Nytt avgiftssystem inom livsmedelskontrollen

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1989/90:JoU8 Nytt avgiftssystem inom livsmedelskontrollen (skr.
1989/90:45).

INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU8 behandlas regeringens skrivelse 1989/90:45 om ett nytt avgiftssystem inom livsmedelskontrollen.

När jordbruksutskottet i våras tog beslutet om skärpning av livsmedelskontrollen, drev oppositionen igenom ett beslut om att regeringen skulle komma tillbaka till riksdagen med en närmare precisering av avgiftssystemets utformning, finansiering och effekter. När det framlagda förslaget behandlades förelåg nämligen vissa oklarheter beträffande det föreslagna avgiftssystemet.

En sådan precisering har nu skett i form av den skrivelse som vi har behandlat i utskottet, tillsammans med ett antal motioner som är föranledda av skrivelsen. Vi kan nu konstatera att oppositionskravet var befogat, och det har också lett till att ett antal motionsyrkanden har väckts, bl.a. från oss moderater. Dessa har behandlats i utskottet, men tyvärr har samtliga avstyrkts.

Herr talman! Livsmedelskvalitet är ett begrepp som ofta förekommer i debatten. Det är dock värt att notera att det inte finns någon klar och entydig definition av detta begrepp. Definitionen varierar från person till person. Vilken kvalitet konsumenten tillmäter en viss vara, beror således på konsumentens personliga önskemål. Produktionsmetoder, smak, utseende, näringsinnehåll, förpackning och service spelar en betydelsefull roll.

Det är nödvändigt att ställa höga krav på hygien och redlighet, även om den svenska livsmedelsproduktionen generellt sett håller mycket hög kvalitet. Livsmedelskontrollen fyller således en viktig funktion. Kontrollen är inriktad på livsmedelshygien och redlighet. Dessa krav gäller såväl produktion som produkter.

Behovet av kontrollinsatser varierar, både vad gäller frekvens och inriktning. Kontrollinsatserna varierar mellan olika verksamheter, men även inom likartade verksamheter kan behovet av kontrollinsatser variera högst avsevärt. Livsmedelskontrollen måste anpassas och utformas i enlighet med de specifika behov som varje enskild verksamhet som är underställd kontroll kräver.

Den offentliga kontrollen av livsmedel bör huvudsakligen bekostas genom avgifter från berörda företag. Avgiftsuttaget bör relateras till genomförd kontrollinsats.

För närvarande reglerar den s.k. kontrollkungörelsen hur stora årliga kostnader kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnder har rätt att belasta ett livsmedelsföretag med. Kontrollverksamheten har, till viss del, inriktats på billiga kontroller, eftersom miljö- och hälsoskyddsnämnderna endast har rätt att ta ut avgifter till en viss nivå.

Kontrollkungörelsen möjliggör ett totalt avgiftsuttag på ca 60 milj. kr. per år. Avgiftsuttaget ligger för närvarande på ca 25 milj. kr. årligen. Regeringen förordar en ökning av det totala avgiftsuttaget till 81 miljoner. Det finns inget i skrivelsen som motiverar denna höjning. Vi anser att avgiftsuttaget skall motsvara de faktiska kostnaderna.

Vi moderater anser också att kontrollsystemet måste utformas på ett så-

dant sätt att företag med väl utvecklad egenkontroll skall premieras. Detta kan ske om avgifterna tas ut i direkt proportion till de faktiska kontrollkostnaderna, och de blir ju lägre då egenkontrollen fungerar på avsett sätt. Vi anser, herr talman, att det av regeringen föreslagna avgiftssystemet hotar att permanenta en illa fungerande kontrollapparat. Systemet innebär att avgifter som i vissa fall inte motsvaras av utförda livsmedelskontroller kommer att tas ut. Det schablonmässiga avgiftsuttaget kan leda till att kommuner får en ny inkomstkälla, som inte motsvaras av den service avgiften har avsetts för. Vi vill i reservation nr 1 att riksdagen ger regeringen detta till känna.

I reservation nr 9 tar vi upp det totala avgiftsuttaget och framhåller det olämpliga i framtida schablonmässiga avgiftshöjningar. Avgiftsuttaget bör endast få höjas vid ökade och fördröjade kontrollinsatser. Vi hoppas att riksdagen ställer upp och ger regeringen detta till känna.

Regeringen förordar ett avgiftssystem där varje livsmedelhanterande företag betalar en fast årlig avgift. De livsmedelshanterande företagen skall, enligt regeringen, delas in i fyra huvudgrupper. Inom huvudgrupperna kommer en indelning att göras i olika klasser baserade på företagets omsättning och i vissa fall på årsarbetskraften. Den årliga avgiften beror på vilken klass företaget placeras i.

Vi moderater anser att den föreslagna gruppindelningen är bristfällig. Olika företag i samma föreslagna grupp kan ha vitt skilda kontrollbehov. Inom exempelvis parti- och detaljhandeln finns företag som enbart sysslar med distribution av förpackade varor, och andra företag som både bereder och förpackar livsmedel. Regeringens förslag innebär att dessa företag likställs, trots att kontrollbehovet är betydligt större i de livsmedelsberedande företagen. Om det föreslagna systemet skall genomföras, anser vi att nämnda brister i gruppindelningen måste åtgärdas.

Herr talman! Kommunerna skall ta in avgifterna till kontrollen. Nu är riksdagen också på väg att besluta att kommunerna skall betala in medel till livsmedelsverket för att täcka verkets kostnader för kontroll. Det anser vi vara orimligt. Kommunerna bör inte vara avgiftsintagare för livsmedelsverket.

Livsmedelsverket måste givetvis, med anledning av riksdagens beslut om en skärpt livsmedelskontroll, tillförsäkras de resurser som ett utökat tillsynsansvar kräver. Förstärkningen av livsmedelsverkets resurser bör dock inte ske genom att kontrollavgiftsmedel förs över från kommunerna. Livsmedelsverkets verksamhet skall i första hand finansieras över statsbudgeten. Vi vill ge regeringen detta till känna i reservation nr 12.

I reservation nr 13 tar vi moderater upp tidpunkten för ikraftträdandet av den nya kontrollen och kontrollavgiftsfinansieringen. Vi konstaterar i reservationen att de satsningar på miljösidan som för närvarande görs i landet och det faktum att det i dagsläget är begränsad tillgång till kvalificerad personal, främst livsmedelstekniker, gör att det är osannolikt att en utökad livsmedelskontroll som motsvarar avgiftsuttaget kan genomföras redan under 1990. Därför begär vi, herr talman, i reservationen att tidpunkten för ikraftträdandet flyttas framåt i tiden till 1991.

Jag hoppas att utskottets vice ordförande svarar på de frågor som jag har ställt i våra reservationer. Vi anser således att det finns stora brister i det

föreliggande förslaget och hoppas på att man nu i riksdagen följer de tankar som vi genom våra reservationer gjort oss till tolk för.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer undertecknade av oss moderater i utskottet samt i övrigt till utskottets hemställan.

LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Som Ingvar Eriksson sade behandlade riksdagen den här frågan i våras och då fattades beslut om på vilket sätt kommunerna skulle ta ut avgifterna och hur detta skulle regleras. Men vi i centerpartiet var inte särskilt nöjda med den proposition som då behandlades, utan vi yrkade avslag på propositionen. Motivet till att vi gjorde detta var att de principer för avgiftsbeläggningen som fanns i förslaget var felaktiga. Vi tyckte inte det var riktigt att införa en avgift när det sedan inte var säkert att man skulle kontrollera företaget, arbetsplatsen eller affären. Man skulle inte heller få någon information eller service. Det var mer fråga om en typ av beskattning än en avgift.

Centerpartiet hade också den uppfattningen att det var fel att kommunerna skulle ta upp avgifter åt livsmedelsverket. Det borde livsmedelsverket klara självt. I den mån verket inte kunde ta in dessa avgifter, borde medel från budgeten användas.

Mot denna bakgrund ville centerpartiet yrka avslag på den proposition som då var aktuell. Men under utskottsbehandlingen gick vi med på att släppa igenom propositionen, och på den punkten var utskottet enigt. I gengäld skulle regeringen komma tillbaka till riksdagen med en närmare beskrivning av hur avgiften skulle tas ut. Utskottet sade att man vid den kommande behandlingen av det ärendet skulle ta hänsyn till kraven i motionerna.

Herr talman! Jag tycker inte att man har tagit någon särskilt stor hänsyn till motionerna. Centerpartiet riktar därför fortfarande kritik på samma punkter som vi gjorde den gången. Det är fel att man skall ha en avgift som inte är relaterad till den insats som kommunen gör. Nu har regeringen ändå gått oss så pass mycket till mötes att den säger att jämvikten ändå skall uppnås inom ett antal år, men vi tycker inte att detta är tillräckligt. Vi har därför reserverat oss på den punkten, och vår åsikt står fast. Det borde finnas ett annat sätt att ta in dessa avgifter.

Vi har däremot fått en framgång när det gäller de små företagen. För de små affärerna ute i glesbygderna kan dessa 1 500 kr. trots allt te sig som ganska mycket pengar. Kommunerna får nu möjligheter att sätta ned beloppet så att det motsvarar den faktiska kostnaden för det som kommunen utför för dessa företag eller affärer.

Vi har däremot inte fått någon förståelse för vår inställning till att livsmedelsverket får pengar från kommunerna. Det blir fortfarande kommunerna som skall förse livsmedelsverket med pengar för den här kontrollen. Vi tycker att det är fel och att det innebär en onödig byråkrati. Kommunerna behöver dessa pengar för att bygga upp sin egen verksamhet. Det är därför väsentligt att de skall få behålla dem.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 12.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman: Att koka soppa på en spik är en då och då förekommande metod, särskilt i politiska sammanhang. Vi från vpk:s sida anser att detta förslag till avgiftssystem för livsmedelskontrollen är litet grand av en sådan politisk spiksoppa.

Regeringen har haft den mycket vällovliga ambitionen att skärpa livsmedelskontrollen, och detta är något som i hög grad är nödvändigt. Vi vet att det brister både när det gäller redlighet och hygien. De vet vi från de kontroller som då och då genomförs i stora svep samtidigt över hela landet.

Men vi vet också att man i många kommuner av olika skäl har brustit i den kontinuerliga livsmedelskontrollen. Man har kanske inte tyckt att det varit viktigt eller inte haft resurser, vilket är en mycket vanlig anledning till att man lämnat livsmedelskontrollen i sista hand. Miljö- och hälsoskyddsförvaltningarna har varit tvungna att prioritera andra uppgifter.

Nu har regeringen velat skärpa livsmedelskontrollen, men detta kostar ju pengar. Att bygga upp en förstärkt kontroll förutsätter ökade resurser och mer personal som skall utföra det arbetet. De pengarna har man inte varit beredd att släppa till. I stället har man velat finansiera den skärpta livsmedelskontrollen med avgifter från de företag som skall kontrolleras.

När den här frågan diskuterades första gången i riksdagen i våras i samband med ett förslag om en skärpning av livsmedelskontrollen över huvud taget tillhörde vpk de partier som ansåg att det förslag till avgiftssystem som då presenterades var oklart. Vi tillhörde därför också dem som krävde att regeringen skulle komma tillbaka till riksdagen med ett förtydligat förslag till hur detta avgiftsuttag skulle gå till.

Vi har nu fått tillbaka förslaget igen, och det har faktiskt förbättrats på en del punkter. Nu framgår det t.ex. tydligt att livsmedelsverket åtminstone skall finansiera sitt eget arbete med livsmedelskontroll, vilket inte framgick av den första versionen. I det förslaget skulle även detta arbete finansieras av kommunerna. I övrigt är det fortfarande ett förslag som enligt vår mening lider av många brister.

Vpk anser t.ex. att avgift är ett begrepp man skall använda när man tar betalt för en tjänst som man utför. När man därför väljer att med ett litet diffust resonemang om att den allmänna beskattningen skall motsvaras av en faktiskt tillsyn över flera år väljer att ta ut en beskattning för en kontroll som man över huvud taget inte genomför, har man egentligen lämnat begreppet avgift och snuddar i stället vid begreppet skatt. Det är då i stället en beskattning man talar om. Vpk anser att man klart och öppet skall redovisa att man vill införa en beskattning.

Det är kanske den allmänna rädslan i vårt samhälle för beskattning som ligger bakom att man numer i allt högre grad väljer att kalla saker och ting för avgifter även om det i principiell mening inte är avgifter. Vi är alltså kritiska till den utformning det här avgiftssystemet har kommit att få.

Det är inte fel att de företag som skall kontrolleras får betala för kontrollen, men det är fel att de får betala för en kontroll som inte ens utförs. Jag vill yrka bifall till reservation nr 2.

Om det skall bli allvar av den skärpta livsmedelskontrollen förutsätter detta att kommunerna verkligen har resurser att mångfalt öka sitt arbete.

*Nytt avgiftssystem
inom livsmedels-
kontrollen*

Den ökningen måste komma nu. Om kommunerna skall fondera de pengar man får in för en kontroll som inte utförs, betyder detta att de först om några år kommer att få råd att satsa på personal, resurser och utbildning så att de kan utföra kontrollen. Vi får då vänta ganska länge på att den efterlängtrade skärpningen av kontrollen blir av.

Vi har från vpk:s sida sagt, att om man menar allvar med att det behövs en omedelbar skärpning av livsmedelskontrollen, måste man också se till att kommunerna i början får ökade statsbidrag för att finansiera denna verksamhet och för att kunna bygga upp den tills den om några år blir självbärande med avgifter.

Kommunerna, och i synnerhet kommunernas miljö- och hälsoskyddsförvaltningar, har belastats med en oerhörd mängd nya uppgifter. Alla uppgifter är viktiga, och allting är prioriterat. Men till syvende og sist handlar den kommunala verkligheten om de ekonomiska resurserna, om man skall ha möjlighet att genomföra de uppgifter man får sig ålagda. Eftersom kommunernas resurser samtidigt skärs ned, och man förlorar allt fler av sina möjligheter, exempelvis genom förlorad fastighetsbeskattning, är situationen bekymmersam för kommunerna. Jag vill därför yrka bifall till reservation nr 5.

Det finns en del livsmedelsprodukter i vårt land för vilka det finns en mycket väl utbyggd och fungerande livsmedelskontroll, nämligen de alternativt odlade produkterna. De utsätts för en mycket noggrann kontroll genom KRAV som är en organisation som skall kontrollera alternativt odlade produkter. Organisationen har en mycket hög kvalitet på sitt kontrollarbete. Den bedriver också rådgivning och information till odlare och producenter av dessa alternativt odlade produkter. Men i den glädjande situation som vi befinner oss i, då det finns ett mycket snabbt växande intresse för alternativ odling, är det också mycket viktigt att denna kontrollorganisation kan bevara den höga kvaliteten på sin verksamhet. Det betyder att den behöver en viss del av samhällsresurserna för att klara av att i ett läge med starkt växande intresse för alternativ odling upprätthålla den höga kvaliteten i sin livsmedelskontroll. Därför yrkar jag bifall till reservation 8, i vilken det krävs ett ökat statligt bidrag till organisationen KRAV.

Jag vill också yrka bifall till reservation 10, som handlar om en utökning av kontrollen av importerade livsmedel. Vi har ju tidigare i kväll här i kammaren i ett annat sammanhang diskuterat import av livsmedel, nämligen när det gäller förhållandet mellan importerad och inhemsk frukt. Då konstaterade vi att det finns behov av kontroll av den importerade frukten. Ett problem vid import av livsmedel är att det är möjligt att endast göra stickprovskontroll. Den säger oss egentligen mycket litet om produktens hela livslängd. Denna kontroll sker dessutom mycket sporadiskt. Det tycker vi är ett problem. Vi tycker att det behövs en förändrad syn på importerade livsmedel och på kvalitetsaspekterna när det gäller kontrollen. Men det behövs också en utökning av antalet stickprovskontroller. Vi anser att detta skall finansieras genom en avgift på de importerade livsmedlen. Jag yrkar bifall till reservation 10.

En tanke med detta nya avgiftssystem som vi inte tycker om är att livsmedelsverkets utökade arbete med livsmedelskontroll också skall finansieras genom de avgifter som kommunerna tar in från de företag vilkas produkter

kontrolleras. Vi tycker att det är fel. Livsmedelsverket är en statlig myndighet, och vi anser att dess verksamhet också skall finansieras över statsbudgeten. Därför yrkar jag bifall till reservation 12.

I sagan om knallen som kokade soppa på en spik blev det ganska bra till slut. Han fick så att säga ringar-på-vattnet-effekter av sin spiksoppa. Han fick omgivningen att bidra med diverse ingredienser, så att denna soppa till slut blev riktigt bra.

Jag vill avslutningsvis säga att det, trots att vi har många kritiska invändningar och synpunkter på sättet som detta avgiftssystem läggs upp på, ändå är vår förhoppning att det till sist skall bli en bra soppa också av den utökade livsmedelskontrollen, just därför att det är en så oerhört viktig konsumentfråga att vi kan lita på att de livsmedel som vi köper eller som vi konsumerar i restauranger eller i storkök är av hög kvalitet.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! I våras behandlade riksdagen en proposition om förbättrad livsmedelskontroll och motioner i anslutning till den. Även om vi från miljöpartiet var tvungna att reservera oss på en rad punkter innebar riksdagsbeslutet en förbättring av livsmedelskontrollen. Utskottsmajoriteten ansåg då att många punkter när det gäller avgiftssystemets utformning var diffusa. För att regeringen inte skulle få bakläxa var den tvungen att återkomma till riksdagen med fler preciseringar.

Enligt den nya och förbättrade livsmedelskontrollen får kommunerna ökat ansvar. Kommunerna får i dag mer och mer ansvar på en rad olika områden, inte minst när det gäller miljökontrollen. Från den 1 juli i år har de fått ett ökat tillsynsansvar. Ansvaret för miljökontroller ligger på miljö- och hälsoskyddsnämnderna precis som livsmedelskontrollen. Men när vi från riksdagen ger kommunerna ett ökat ansvar och ställer ökade krav på dem, är det också mycket viktigt att vi ger dem möjlighet att klara dessa ökade krav.

Reservationerna 3, 4, 6 och 7 i betänkandet handlar om att kommunerna skall ges ordentliga möjligheter att klara av detta.

I reservation 3 krävs det att förslaget om ett avgiftstak slopas. Kommunerna skall helt enkelt klara ambitionsnivån i kommunallagstiftningen. Då bör de får ta ut de avgifter som de faktiskt behöver. Enligt den nuvarande kommunallagstiftningen har kommunerna ändå inte rätt att ta ut mer avgifter än självkostnaderna. Det är precis samma sak som när det gäller avgifter för sophämtning och vatten. Det är alltså inget märkvärdigt med det.

Reservation 4 handlar om att kommunerna bör få använda dessa avgifter på ett betydligt flexiblare sätt. Varför skall avgifterna få användas endast till direkta analyskostnader? Varför skall kommunerna inte få avlöna den personal som behöver anställas för att klara av den förbättrade livsmedelskontrollen?

Reservation 6 handlar om att de kommuner som i dag har intresse av och tror sig kunna klara av att ta över en ännu större del av livsmedelskontrollen bör kunna få ta ett ännu större ansvar än det som riksdagen redan har beslutat om tidigare i våras. Hela detta förslag bör kunna utvärderas efter ett par år. Då kan vi kanske gå vidare och lägga över ett ännu större ansvar på kom-

munerna, om detta har fungerat bra. Vi skulle alltså i detta sammanhang kunna åstadkomma ytterligare decentralisering.

Reservation 7 handlar också om att kommunerna skall ges ökade möjligheter att klara av detta. I denna reservation föreslår vi i miljöpartiet att en ny tjänst skall inrättas på varje länsstyrelse. Länsstyrelserna kan, genom att stödja och samordna livsmedelskontrollen i länet, hjälpa kommunen att klara av detta på ett bra sätt. Denna person kan t.ex. jobba tillsammans med länsveterinären, som i dag har det övergripande ansvaret ute i länen. Men detta sköts mycket olika i olika län och i olika kommuner. En allmän förbättring och en ökad enhetlighet ser jag som mycket positivt.

Jag har även ställt mig bakom reservation 8 som handlar om KRAV, organisationen för kontroll av alternativodlade produkter. Det vore mycket bra om riksdagen i dag kunde bifalla denna reservation. Detta skulle innebära en uppmaning till regeringen att i sitt budgetarbete se till att KRAV verkligen får tillräckliga resurser att klara av sitt arbete. Detta är ett självklart led i en ny och förbättrad jordbrukspolitik med mer miljövänlig inriktning, som så småningom borde komma efter den långa och allmänna debatt som vi har haft när det gäller miljöproblemen kring jordbruket.

Reservation 12 står många partier bakom – alla oppositionspartier utom folkpartiet. Reservanterna anser att det är onödigt med den årliga överföringen av små belopp till livsmedelsverket. Varför skall det tjafsas med sådana småpengar när detta lika väl kan finansieras över statsbudgeten. Livsmedelsverket skulle också kunna få in en del pengar på att sälja de tjänster till kommunerna som kommunerna behöver för att klara livsmedelskontrollen på ett bra sätt.

Reservation 10 handlar om en förbättrad importkontroll. Den har redan debatterats tidigare i kammaren. I reservationen föreslås en ökad avgiftsfinsansiering för att ambitionsnivån skall kunna höjas.

Till sist vill jag avsluta mitt anförande med att yrka bifall till alla de reservationer där miljöpartiets partibeteckning finns med.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer i betänkandet.

Flera av talarna har redovisat hanteringen av detta ärende – att jordbruksutskottet och riksdagen först har tagit ställning till principerna om att livsmedelskontrollen skall förbättras och att en avgift skall tas ut för att täcka kostnaderna för detta. Utskottsmajoriteten har också begärt att få närmare besked om hur dessa avgiftsuttag skall ske. Därefter har vi haft möjlighet att i motioner och på annat sätt behandla det föreliggande detaljförslaget.

Jag skall inte ta upp tiden med att gå igenom alla reservationer som är fogade till betänkandet utan bara beröra ett par av dem. Ett par av reservationerna har debatterats ivrigare än andra. Det har bl.a. ifrågasatts om kommunerna skall ta ut avgifter för den ersättning som livsmedelsverket skall ha. Lennart Brunander tyckte att det var konstigt. Man kan vända på det hela och säga att det inte är så konstigt, eftersom staten i stor utsträckning är avgiftsuttagare åt kommunerna. Kommunernas hela kommunalskatteverksamhet sköts av staten utan kostnad för kommunerna. Om man skulle finna

det mera praktiskt att kommunerna i stället fick ta upp en avgift åt livsmedelsverket, är det inte särskilt mycket att förvånas över.

En annan fråga som har varit uppe till livlig diskussion och som har berörts av flera talare här gäller huruvida den avgift som skall utgå skall utdebiteras vid varje kontrolltillfälle och vid varje analystillfälle, eller om man skall kunna behandla det hela litet mer schablonartat på så sätt att man fastställer en differentierad fast avgift. Här har utskottsmajoriteten stannat för att det finns skäl att tillämpa systemet med en fast avgift. För det första skulle en debitering vid varje kontrolltillfälle medföra stora administrativa besvär, och för det andra kan man ifrågasätta om det är lämpligt att den som skall kontrolleras i förhållande till kommunen hela tiden skall göra det här samtidigt som det vid varje enskilt tillfälle skall betalas en avgift. Det måste vara en bättre ordning om det utgår en fast avgift och kommunerna kontrollerar på de ställen där det anses av kommunala skäl finnas anledning härtil. Jag tycker att systemet med en fast avgift är att föredra framför en debitering vid varje kontrolltillfälle.

I utskottet har vi också kommit överens om att det finns en möjlighet att nedsätta avgiften för dem som kanske skulle drabbas litet hårt av en avgift, även om avgiften i kanske 90 % av fallen kommer att uppgå till 1 500 kr. om året. Hela utskottet har emellertid tyckt att det är riktigt att understryka att det bör finnas en möjlighet att sänka avgiften, om den framstår som oskälig med tanke på både den som skall betala och den kontrollinsats som det är fråga om. Den reservation som det här gäller har väl föranlett den mesta diskussionen. Både i reservationerna och i inläggen har det framhållits att den betalning som den som har utsatts för kontrollen får erlagga måste stå i relation till kostnaderna för kontrollen. Detta är just innebörden i betänkan- det. Avgiften skall alltså stå i relation till kostnaden. Så har man ansett att arbetet inte kan göras varje år, eftersom det inte är möjligt att göra täta kontroller. Därför har man valt en treårsperiod. Därmed tycker jag att kraven har tillgodosetts på ett hyggligt sätt.

Åsa Domeij tog upp frågan om den flexibla användningen och kostnaderna. Kommunerna är ju skyldiga att hålla resurser för den övriga verksamhet som åvilar miljö- och hälsoskyddsnämnden. Den skyldigheten föreligger ju oavsett avgiftsuttaget. När det därför sägs att man skulle kunna använda avgiften till att betala också miljö- och hälsoskyddsnämndens personal, skulle man möjligen kunna svara att det kunde vara rimligt att betala den del av personalen – om det nu går att räkna ut detta – som har att arbeta med kontrollverksamheten. Men det skulle inte gälla den del av personalen som har att sköta miljö- och hälsoskyddsnämndens ordinarie verksamhet, eftersom det i stor utsträckning rör sig om en myndighetsutövning.

Herr talman! Jag har med stort intresse noterat att alla utan undantag sagt att de är tillfredsställda över att vi får en bättre kontroll. Alla tycks också vara överens om att kontrollen skall betalas med avgifter. Det föreligger litet delade meningar om på vilket sätt detta lämpligen bör ske. I anslutning till en av reservationerna vill jag säga att även jag tycker att det är rimligt att man efter hand gör en utvärdering av hur avgiften och systemet har fungerat. Jag tycker att det inte finns någon anledning för riksdag och utskott att göra ett uttalande, men jag anser att det är ganska självklart att den här verksam-

heten hela tiden måste följas upp, i första hand av livsmedelsverket och i andra hand av regeringen, och även av riksdagen om så skulle visa sig erforderligt. Det är klart att vi måste vara beredda att göra de ändringar som erfarenheterna av den nya verksamheten kan motivera.

Vi tycker ju alla att det är bra att vi får en bättre tillsyn och att den skall betalas genom avgifter. I varje fall kan jag för min del ansluta mig till att vi också skall ha både en kontinuerlig utvärdering och kanske också en slutlig utvärdering litet längre fram i tiden. Därför tycker jag inte att det är särskilt mycket som vi kan vara oense om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Hans Gustafsson kommenterade våra reservationer och började med den där frågan om överföring av pengar från kommunerna till livsmedelsverket behandlas. Han sade att detta förfarande ju inte är så märkvärdigt, eftersom staten varje år tar in kommunalskatten för kommunerna. Därför är det, menar han, ett system som kan fungera. Det är helt klart att också det systemet skulle kunna fungera. Sedan tillade Hans Gustafsson, att om det är mera praktiskt att kommunerna tar in avgifterna och sänder över dem till livsmedelsverket, borde man också kunna göra på det sättet. För vår del tycker vi inte att det är mera praktiskt att göra på det sättet. Det blir krångligt om kommunerna skall göra uträkningar varje år och sända över pengar till livsmedelsverket. Det rör sig i och för sig inte om så särskilt mycket pengar, men det är en onödig administrativ apparat. Livsmedelsverket bör ta betalt för de tjänster som livsmedelsverket utför. Skulle inte pengarna räcka får vi tillskjuta budgetmedel. Det är inte mer än vad vi klarar av. Dessutom är det väl använda pengar, eftersom vi är överens om att det är ett viktigt område.

Sedan gäller det på vilket sätt man skall ta ut avgifterna. För vår del tycker vi att det är viktigt att det verkligen rör sig om en avgift och att det inte kan uppfattas som en beskattning. Därför bör avgiften stå i proportion till det arbete som utförs. Det må vara en kontroll, en information, en konsultation eller något annat. Att hålla frågan levande under flera år för att sedan gå tillbaka och se om det fungerar, måste ändå vara ganska krångligt. Det är att ödsla med krafter som kunde användas på ett bättre sätt. Därför är det rimligt att se till att det blir riktigt redan nu.

Hans Gustafsson sade att det är klart att vi skall ändra på det som visar sig bli fel. Enligt vår åsikt är det fel på de punkter där vi har reserverat oss, och därför vill vi ha en ändring redan från början så att det hela fungerar.

INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Hans Gustafsson vänder på steken när det gäller kommunernas avgiftsinbetalning och försvarar det med att staten ibland på andra områden tar in avgifter för kommunerna. Det var med förlov sagt ett klen fö-

svar. Hans Gustafsson sade att innebörden är den att arbetet skall stå i relation till kostnaden, men det skall gälla under en treårsperiod. Han anser att detta är tillfredsställande. Men det blir ofrånkomligt att avgifter kommer att tas ut utan att motsvarande kontroller har utförts.

När det sedan gäller indelningen av kontrollobjekten vill jag säga att jag är förvånad över att majoriteten kan försvara bristerna i denna. Det finns inte heller någon kommentar till ikraftträdandetiden. Jag förvånar mig över att utskottsmajoriteten, som utgörs av representanter för samtliga partier utom moderaterna, inte har insett läget. Det är faktiskt så att det man nu föreslår innebär att det i praktiken kommer att tas ut en avgift av företagen utan att motsvarande kontroll har genomförts. Jag vill fråga Hans Gustafsson: Anser utskottsmajoritetens talesman att det är försvarbart att ta ut avgift för kontroll av livsmedel som inte motsvaras av utförd kontroll? Det måste väl, Hans Gustafsson, vara riktigt att hävda att det totala avgiftsuttaget inte skall höjas utan att behov föreligger för att täcka kostnader för ökad eller fördyrad kontroll?

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Vi är alla nöjda med att vi har fått förbättrad livsmedelskontroll, sade Hans Gustafsson. Det var ju att gå händelserna litet i förväg. Vi har ju ändå inte fattat något beslut. Tyvärr tror jag att man med det här sättet att finansiera livsmedelskontrollen kommer att fördröja genomslaget i praktiken av den förbättrade livsmedelskontrollen. Jag undrar om Hans Gustafsson inte delar uppfattningen att det kommer att bli mycket svårt för kommunerna att vidta dessa åtgärder och öka sin livsmedelskontroll, eftersom en av anledningarna till att det har varit ett eftersatt område just är bristen på resurser – personella, lokalmässiga och utrustningsmässiga.

Jag tycker att det var synd att Hans Gustafsson inte berörde det som jag tog upp i mitt anförande om behovet av att i ett uppbyggnadsskede ge kommunerna ett stöd för att bygga ut livsmedelskontrollen. Jag tycker också det var synd att han inte berörde det som jag ser som den oroande tendensen, att kommunerna får fler och fler uppgifter att utföra men inte i motsvarande mån ökade resurser och att man t.o.m. anser att de avgifter som kommunerna tar in inte bara skall finansiera den egna kommunala verksamheten utan också den statliga. Vi tycker att det är fel, och vi tycker inte att vi fått någon bättre belysning här i debatten av förslaget som skulle göra att vi kan ändra ståndpunkt.

Jag tycker alltså att det var synd att Hans Gustafsson inte berörde kontrollen. Även om vi tar ut en avgift för samhällets livsmedelskontroll är denna ändå fortfarande i hög grad finansierad den vanliga vägen, dvs. med kommunala och statliga skattemedel. När det gäller kontroll av alternativt odlade produkter har man inte tillgång till sådan finansiering som skulle behövas. Det är som sagt en angelägen uppgift, och det är en uppgift som blir alltmer angelägen allteftersom den alternativa odlingen ökar i omfattning.

Till sist tror jag att man försvarar genomförandet av livsmedelskontrollen, eller man skaffar i varje fall inte särskilt gynnsamma förutsättningar för den genom att ta ut en avgift som inte motsvaras av utförd kontroll. Det kan inte kännas särskilt bra för dem som drabbas av avgiften att de måste betala en

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Kontant arbets-
marknadsstöd och
utbildningsbidrag*

sådan utan att få någonting tillbaka. Det är synd, för vi skulle behöva ett allmänt utbrett samarbete och positiv inställning till den utökade livsmedelskontrollen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 26 §.)

25 § Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU15 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1989/90
(prop. 1989/90:25 delvis).

ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! För tids vinnande skall jag bara i all korthet be att få yrka bifall till den moderata reservationen. Av den framgår att det goda arbetsmarknadsläget ger förbättrade förutsättningar för arbetshandikappade på arbetsmarknaden, att arbetsmarknadsutbildningen just på grund av det goda arbetsmarknadsläget har färre elever än tidigare år och att den totala ramen för utbildningsbidrag är 3 135 milj. kr. Därför, herr talman, ser vi moderater att det finns goda möjligheter att bereda ytterligare de 5 000 personer som är aktuella utbildning inom denna anslagsram, som riksdagen redan har beviljat.

BO NILSSON (s):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15 begärs ett anslag om 85 milj. kr. för 5 000 handikappade som skall få arbetsmarknadsutbildning inom den reguljära utbildningsverksamheten. Vi tycker att det här är en mycket väsentlig arbetsmarknadspolitisk insats. Det gäller handikappade människor, och det gäller att utnyttja det goda konjunkturläge som vi har. Vi tycker att det är viktigt.

En stor majoritet av utskottet instämmer i mitt yrkande om bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 26 §.)

26 § Beslut

Företogs till avgörande skatteutskottets betänkande 1989/90:SkU18, lagutskottets betänkande 1989/90:LU13, kulturutskottets betänkande 1989/90:KrU11, jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU8 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU15.

Mom. 1 (tullen på färska äpplen och päron)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Kjell Johansson och Leif Olsson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (effekterna för den svenska fruktodlingen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Görel Thurdin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (kontrollen av importerad frukt)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 71 för reservation 3 av Görel Thurdin m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (utväxling av handelsdata)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 35 för reservation 4 av Gösta Lyngå.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU13

Mom. 2 (kriterier för miljömärkning)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 38 för reservation 1 av Martin Olsson och Stina Eliasson.

Mom. 3 (miljömärkningsstyrelsens sammansättning)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 147 för reservation 2 av Rolf Dahlberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU11

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU8

Mom. 1 (principer för ett nytt avgiftssystem)

Först biträdde reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m.fl. med 62 röster mot 55 för reservation 2 av Lennart Brunander m.fl. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 59 för reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (slopat avgiftstak)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (flexibel användning av kontrollavgiften)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (tillsynsansvaret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 6 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (personalförstärkning hos länsstyrelserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (stöd till KRAV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (det totala avgiftsuttaget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (kontrollavgift på importerade livsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (indelning av kontrollobjekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (kommunernas redovisning till livsmedelsverket)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 131 för reservation 12 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (tidpunkten för ikraftträdande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 60 för reservationen av Sonja Rembo m.fl.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1989/90:BoU6 Vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m. (prop.
1989/90:37).

*Vissa ändringar i
plan- och bygglagen
m.m.*

KNUT BILLING (m):

Herr talman! Det ärende vi nu skall behandla har rubriken Vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m. Det gäller inga stora förändringar utan i huvudsak endast vissa förfaranderegler.

Vi moderater har under årens lopp riktat skarp kritik mot den nya plan- och bygglagen. Det hade kanske varit naturligt att nu åter föra fram våra olika förslag till förändringar av lagen. Vi har avstått från det, eftersom kamraren nyligen behandlat ett betänkande om de mer övergripande frågorna i PBL. Våra krav kvarstår självfallet, och vi avser att återkomma under den allmänna motionstiden.

I propositionen och utskottets betänkande behandlas den i media tidvis till orimliga proportioner uppblåsta frågan om s.k. övernattningslägenheter. I departementsstencilen 1989:11 föreslogs långtgående ingrepp i fastighetsägares och hyresgästers rättigheter vad gäller dessa övernattningslägenheter. Förslaget, som kritiserades sönder och samman av remissinstanserna, har nu också spolats av bostadsministern. Det är bra.

En annan fråga i betänkandet rör preskriptionsbestämmelserna vid olovlig kontorisering. Utskottsmajoriteten anser i likhet med bostadsministern att preskription inte skall ske så länge denna användning i strid mot givet bygglov pågår.

Detta är enligt vår uppfattning orimligt. Det är ju inte ovanligt att en fastighet byter ägare. Då kan helt andra personer än de som bär ansvaret för en olovlig kontorisering komma att drabbas. Om man dessutom jämför med annan lagstiftning framstår det som ytterst märkligt att just ingripande vid olovlig kontorisering av bostadslägenheter skall kunna ske utan någon begränsning i tiden. Vi moderater anser liksom folkpartiets representanter att byggnadsnämndens möjligheter att ingripa mot olovlig kontorisering skall vara begränsade i tiden på det sätt som gäller i dag.

Vi har också reserverat oss mot utskottets förslag vad gäller bygglovsprövning vid ändrad användning av bostadslägenhet. Majoritetsförslaget innebär att lagstiftningen skall ändras så att en byggnadsnämnd skall kunna vägra bygglov för en ändrad användning från bostad till kontor även om det i planbestämmelserna saknas bestämmelse om att kontor inte får anordnas.

Kommunerna har i PBL det fulla ansvaret för detaljplaneläggning. Man kan reglera det mesta och in i detalj. Att ovanpå detta ge kommunerna rätt att förhindra bygglov för ändrat användningsätt, från bostad till kontor, även om kommunen vid planläggningen inte infört en sådan begränsning är horribelt. Om det i planbestämmelserna saknas bestämmelse om att bostad inte får ändras till kontor, måste fastighetsägaren självfallet kunna lita på att det innebär att åtgärden är godtagbar för kommunen. Detta är utifrån rättssäkerhetssynpunkt det enda rimliga. Den av majoriteten förordade lag-

ändringen öppnar vägen för mygel och godtycke. Den ene fastighetsägaren får bygglov men inte den andre.

Om en kommun vill förhindra att en bostad görs om till kontor, trots att detta inte är förbjudet i av kommunen fastställd gällande plan, skall kommunen tillgripa den väg som i dag gäller i alla andra plansammanhang. Man skall ta initiativ till en planändring.

I den proposition som ligger till grund för utskottets betänkande föreslås också att tvångsförvaltningslagen skall utvidgas till att omfatta sådana fall då huset står tomt. Vi avvisar det förslaget. Enligt vår uppfattning är det fastighetsägaren som bär det fulla ansvaret för sitt hus. Det måste finnas mycket starka skäl för att tillgripa tvångsförvaltning och dessutom noggrant angivna förutsättningar. Det här förslaget uppfyller inte dessa krav. Det leder till godtycke och ökad rättsosäkerhet.

Herr talman! Bostadsministern föreslår att komplementbyggnader skall bygglovsbefrias utanför detaljplan och om de inte ingår i s.k. samlad bebyggelse. Det låter bra och är en liten bit på väg mot den generella byggrätt som vi anser skall gälla utanför planlagt område. Däremot är det helt oacceptabelt att kommunen skall kunna ta tillbaka denna bygglovsbefrielse genom att införa bygglovsplikt via områdesbestämmelser. Vi har därför föreslagit att planinstitutet områdesbestämmelser skall avskaffas. Då vet alla människor vad som gäller. Vill en kommun av någon anledning reglera byggandet utanför planlagt område, får man tillgripa den gängse metoden. Man upprättar detaljplan.

Herr talman! Jag vill också med några ord förklara varför vi moderater inte har stött centern vad gäller reservation nr 9, angående friggebodar inom planlagt område, dvs. på villa-, rad- och kedjehustomter.

Inom område med detaljplan gäller följande: Fastighetsägaren har *alltid* rätt att bygga i enlighet med planen. Det kan gälla om- och tillbyggnader, komplementhus som garage, stora förråd, bodar m.m. Byggnadsnämnden kan således inte säga nej. Bygglovet är till för att tillse att bestämmelser om hållfasthet, brandskydd, m.m. uppfylls samt att byggandet inte inkräktar på grannes rättighet.

Däremot kan byggnadsnämnden genom att införa bestämmelser i en plan reglera byggnadernas utformning, storlek och antal in i detalj. Man kan förhindra tillbyggnader, byggande av veranda men också uthus, friggebodar och annat. Det sker genom planbestämmelser och s.k. prickning av mark.

Den som har en tomt inom ett i plan hårt reglerat område kan trots dessa bestämmelser få bygglov i strid med planen. Det sker då helt på byggnadsnämndens villkor genom beslut om s.k. mindre avvikelser. Man är helt utlämnad till byggnadsnämnden och kan inte överklaga vägrad dispens.

En ökning av ytan för bygglovsbefriade friggebodar från 10 till 16 kvm inom planlagt område låter vid första påseende som en ökad frihet för fastighetsägarna. Så är det inte. Risken är uppenbar att resultatet blir att kommunerna i sina detaljplaner än mer än vad som sker i dag reglerar vad fastighetsägaren får göra. Det kommer därför att leda till att fastighetsägarens rättigheter att nyttja sin fastighet beskärs. Resultatet blir då precis motsatsen till vad vi önskar.

Vi moderater har alltid hävdats att detaljplanerna skall reglera så litet som

möjligt, och därmed ge fastighetsägare största möjliga frihet att nyttja sin fastighet på det sätt vederbörande finner bäst – oavsett vad det är man vill bygga. Detta framhöll vi i vår reservation till bostadsutskottets betänkande angående PBL. Något stöd för detta fick vi inte av detta. Centern ingår dessutom i den utskottsmajoritet som anser att den bygglovsbefrielse som ges utanför planlagt område skall kunna tas tillbaka av kommunen genom s.k. områdesbestämmelser.

Om man, som vi moderater, verkligen vill ge alla de småhusägare som bor inom planlagt område ökad frihet att nyttja sin fastighet, krävs helt andra förslag, något som vi återkommer till under den allmänna motionstiden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 5, 6, 8 och 10 samt i övrigt till utskottets hemställan.

SIW PERSSON (fp):

Herr talman! I detta betänkande har folkpartiet två reservationer, reservation 3 och reservation 6, som jag vill starta med att yrka bifall till. Vi har också ett särskilt yttrande, som jag vill nämna några ord om.

Den första reservationen gäller preskriptionsbestämmelserna. Folkpartiet vill understryka att det kan riktas allvarliga invändningar mot just sloandet av preskriptionstiden. Det kan uppkomma allvarliga problem vid ägarbyten, och fel personer kan drabbas orättfärdigt. Om man jämför med annan brottslighet, där det alltid finns preskriptionstid, finner vi i folkpartiet det mycket underligt att det just när det gäller olovlig kontorisering av bostadslägenheter inte längre skall finnas någon begränsning.

Beträffande särskild förvaltning av fastigheter vill folkpartiet understryka att det är mycket viktigt att hålla fast vid grundtanken i gällande rätt, att det är fastighetsägaren själv som har ansvaret för sitt hyreshus, och att denne inte skall kunna tvingas att hyra ut sina lägenheter. Det som utskottsmajoriteten nu föreslår är faktiskt ett långtgående ingrepp i äganderätten. Det skall bara vara vid synnerliga skäl, starka skäl och noggrant angivna förutsättningar som man skall kunna göra ingrepp i äganderätten. Vi anser i folkpartiet att dessa kriterier inte uppfylls. Det är anledningen till att vi har en reservation i denna fråga.

Låt mig till sist få nämna några ord om varför vi inte följer centern i dess motion och reservation om friggebodar inom detaljplanelagt område. Folkpartiet var det parti som började arbeta för att man skulle få bygga dessa s.k. bodar, som sedan fick namnet friggebodar, på 10 m². Detta har med tiden anammats i en allt större krets. Det är nu något som anses självklart. Nu har man börjat diskutera att ytan skall kunna utökas. Folkpartiet har under vårriksdagen också yrkat bifall till att man i vissa fall skall kunna ha en större yta. Frågan har nu som sagt aktualiserats av centern. Men folkpartiet tycker att det är fel tidpunkt att just nu aktualisera den här frågan. Det är anledningen till att vi har ett särskilt yttrande. Där säger vi att vi kommer tillbaka med denna fråga under vårriksdagen, då vi i samband med vår bostadsmotion kommer att behandla just storleken på friggebodar även inom detaljplanerat område.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Vissa ändringar i
plan- och bygglagen
m.m.*

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Vissa ändringar i
plan- och bygglagen
m.m.*

BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu diskuterar har rubriken Vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m. Plan- och bygglagen trädde i kraft den 1 juli 1987 efter nära 20 års förarbeten.

Som underlag för regeringens proposition har delvis legat en rapport sammanställd av boverket och lantmäteriverket, som tillsammans med företrädare för Kommunförbundet och bostadsdepartementet samlat in erfarenheter om PBL från fältet. Vi i centern anser det vara ett riktigt grepp att gå ut i länen och samla in synpunkter på hur den nya PBL-lagen fungerar. Det har gjorts på ett föredömligt snabbt sätt. Det är givetvis viktigt att göra förändringar, när det visar sig att lagen inte fungerar på det sätt som avsetts. Om de förändringar och förtydliganden som finns i propositionen, och som har till syfte att förenkla planarbetet, råder en bred politisk enighet. Men jag tror att det är nödvändigt att sittande regering med jämna mellanrum återkommer till riksdagen med förslag till förändringar i form av förenklingar och förtydliganden allteftersom ytterligare erfarenheter av PBL-lagen insamlats från fältet.

Jag går nu över till att beröra några avsnitt av betänkandet och centerns reservationer.

I betänkandet behandlas övernattningslägenheter. Frågan är hur dessa skall kunna ställas till bostadsmarknadens förfogande. Regeringsförslaget innebär att det mellan fastighetsägare och kommuner träffas frivilliga överenskommelser, som syftar till att friställa övernattningslägenheter för bostadsmarknaden. Vi i centern tycker förslaget är bra, men det behöver kompletteras. Det måste vara lockande för företagen att släppa ifrån sig sina övernattningslägenheter. Därför kan det vara lämpligt att kommunerna i samarbete med intressenter i branschen tillskapar särskilda övernattningshotell med rum som företagen kan hyra till ett förmånligt pris. För att kommunerna skall kunna förverkliga denna idé kan vissa stimulansåtgärder behöva vidtas. Vi i centern anser att regeringen närmare skall undersöka vilka åtgärder som är lämpliga att vidta. Målsättningen för regeringen måste ju vara att företagen släpper ifrån sig så många som möjligt av sina övernattningslägenheter till bostadsmarknaden.

På en del håll, särskilt i storstadsområdena, finns problem med att lägenheter står outhyrda, trots att efterfrågan på bostäder är mycket stor. Enligt nu gällande bostadsförvaltningslag kan hyresnämnden besluta om särskild förvaltning av en fastighet antingen i form av förvaltningsåläggande eller ännu hårdare tvångsförvaltning. Hyresnämnden får besluta om särskild förvaltning om fastighetsägaren försummar vården av fastigheten eller underlåter att vidta angelägna åtgärder för att bevara sundhet, ordning och skick inom fastigheten. I propositionen föreslås nu en utvidgning av lagens tillämpningsområde.

I vår centermotion föreslår vi en annan lösning. Vi föreslår att det i stället införs möjligheter till vitesföreläggande. Vi vill ha kraftiga vitesbelopp i de fall fastighetsägare låter fastigheten stå outnyttjad utan bärande skäl och det är uppenbart oförsvarligt att lägenheterna står tomma. Majoriteteten har tydligen fastnat för vårt förslag och kompletterat propositionen med våra tankegångar i form av ett tillkännagivande till regeringen.

Jag vill säga några ord om åtgärder mot olovlig kontorisering. Ett allvarligt problem först och främst i storstadsområdenas citykärnor är den olovliga kontoriseringen. Det krävs bygglov för att bygga om en bostadslägenhet till kontor eller att använda en bostadslägenhet som kontor. Men det har under årens lopp skett en omfattande smygkontorisering utan byggnadsnämndens vetskap.

Vi i centern accepterar propositionens förslag eftersom det syftar till att öka tillgången på bostäder. Vi tycker att det är angeläget, särskilt med hänsyn till rådande bostadsbrist, att smygkontorisering stoppas och olovligt kontoriserade bostadslägenheter återställs till bostadslägenheter.

Det är nödvändigt att i den här frågan driva en hård kommunal linje. Men det förutsätter samtidigt att behovet av kontorsytor kan tillgodoses på annat sätt. Vi i centern eftersträvar ett närsamhälle, där det är nära mellan bostad och arbete, nära mellan bostad, skola, daghem och fritidshem, närservice över huvud taget. Därför vill vi att tillkommande kontorsytor om möjligt inte lokaliseras till de mest centrala delarna av storstäderna. Vi vill lägga tillkommande arbetstillfällen nära människorna, till områden där det är ont om arbetstillfällen.

I ett särskilt yttrande har vi framfört betänkligheter när det gäller att slopa preskriptionstiden. Vi i centern anser principiellt att möjligheten att ingripa inte bör vara "evig". Vi hoppas att efter hand få ta del av en redovisning om hur de föreslagna ändringarna har utfallit, och vi avser då att återkomma med förslag till utformning av regler som tillgodoser vår uppfattning.

I reservation nr 9, som bygger på en centerpartimotion, behandlas storleken på lovfria komplementbyggnader. Enligt tidigare bestämmelser får högst två komplementbyggnader i omedelbar närhet av bostadshuset uppföras utan bygglov. Till komplementbyggnader räknas fristående uthus, garage och andra mindre byggnader.

I regeringspropositionen föreslås en ändring. Nu föreslår regeringen att komplementbyggnader utanför samlad bebyggelse oberoende av storlek bör bygglovsbefrias i omedelbar närhet av bostadshus. Om man går närmare tomgränsen än 4,5 m måste grannarna ge sitt medgivande.

Vi i centern tycker att förslaget är bra. Men vi vill gå ett steg ytterligare. Vi tycker att det borde bli möjligt även för dem som bor inom samlad bebyggelse och inom detaljplanlagt område att utan bygglov bygga något större. Genom en ändring i PBL från 10 m² till 16 m² ökas komplementbyggnadernas användningsområden. Dessutom tror vi att möjligheterna vidgas till att ge byggnaderna en tilltalande utformning. Vi i centern är mycket förvånade över att vi inte fått ett starkt stöd från övriga partier för vår motion. Vi tycker att det är ett bra och väl genomtänkt förslag. Förra gången hade vi stöd från både moderaterna och folkpartiet, men nu har de båda partierna kastat sig i famnen på socialdemokraterna.

Enligt PBL 8 kap. 1 § krävs bygglov för att "ta i anspråk eller inreda byggnader helt eller till viss del för väsentligen annat ändamål än det för vilket byggnaden senast har använts".

I fråga om ekonomibygnader för jordbruk, skogsbruk eller därmed lämplig näring inom områden som inte omfattas av detaljplan krävs ej bygglov. Tillfällig annan användning av en ekonomibygnad kräver ej bygglov.

Hur är det då med återkommande säsongsmässig ändrad användning? Där är det oklarheter i lagstiftningen, och därför borde ett förtydligande göras i PBL-lagstiftningen. Det förekommer att många ekonomibyggnader, som normalt används för förvaring av lantbruksprodukter, säsongsmässigt används för annat ändamål t.ex. uppställning av husvagnar, lagring av industrivaror m.m. Enligt vår uppfattning i centern bör säsongsmässig användning jämföras med tillfällig användning och alltså vara bygglovsbefriad. I denna fråga har vi i centern en reservation, reservation nr 10, tillsammans med moderaterna och miljöpartiet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4, 7, 9 och 10 och i övrigt till utskottets hemställan.

KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Nej, Birger Andersson, vi har inte kastat oss i famnen på socialdemokraterna. Det förslag som centern nu kommer med gäller inom planlagt område. Förklaringen till tillkomsten av friggebodarna är att kommunerna började tillgripa en metod där man i detaljplaner reglerade mer och mer. Då kom förslaget om att ändå skapa någon liten frihet för människorna, dvs. friggebodlagen.

Vi moderater vill göra något vida mer för att ge människorna rätt att bygga vad de vill ha – vilket inte alltid enbart är en friggebod – nämligen begränsa alla dessa detaljregleringar av detaljplanerna, så att människorna kan bygga vad de verkligen behöver. Det är inte säkert att det endast är en friggebod. Det kan vara att bygga till eller bygga om sitt hus eller att bygga till garaget osv. Det är den vägen vi vill gå för att skapa en verklig frihet för människorna att bygga.

Om ni i centern, Birger Andersson, vore för denna verkliga frihet och vi moderater skulle stå för en annan linje, varför har ni sagt att utanför planlagt område, dvs. ute i rena glesbygden, skall den bygglovsbefrielse som nu införs kunna tas tillbaka genom ett enkelt beslut om områdesbestämmelse? Om ni verkligen vill ha frihet borde ni ha betonat det inte minst för glesbygden.

BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Visst, Knut Billing, har moderaterna kastat sig i famnen på socialdemokraterna. Det är tråkigt att Jan Sandberg inte är här i kväll. Jag skall be att få läsa upp vad Jan Sandberg sade förra gången vi diskuterade detta under hösten, nämligen onsdagen den 18 oktober. Jan Sandberg var så förtjust i detta att han t.o.m. ville ta åt sig äran av vår centermotion.

”I detta betänkande har vi också föreslagit att de populära s.k. friggebodarna skall kunna uppföras med nuvarande regler, men att de skall kunna ha en yta på upp till 16 m². Om detta förslag genomförs skulle deras användningsområde öka och möjligheterna att ge dessa byggnader en mer tilltalande utformning.”

Så sade Jan Sandberg, som Knut Billing känner mycket väl från bostadsutskottet, onsdagen den 18 oktober 1989 i denna kammare.

KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Jag vill återigen säga att det viktiga var att få bort denna bygglovsplikt i första hand utanför planlagt område. Sedan gäller det att se till att inom planlagt område få en minskad detaljreglering och en totalt sett ökad frihet när det gäller byggandet för människorna.

Det var nog så, Birger Andersson, att det var det först sagda som var det tänkta, nämligen att socialdemokraterna har anslutit sig mera till den linje som moderaterna står för.

BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag lovar Knut Billing att återkomma med en motion i den här frågan, och jag hoppas att Jan Sandberg kan övertala Knut Billing att stödja den motionen.

Andre vice talmannen anmälde att Knut Billing anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Det här betänkandet och den proposition som betänkandet grundar sig på handlar egentligen om två helt olika utredningars resultat. En utredning inom bostadsdepartementet skulle under ledning av Bengt Owe Birgersson titta på möjligheterna att komma åt det oskick som föreligger när det gäller att hålla en stor del av smålägenheter i storstaden obebodda under en stor del av året, dvs. de s.k. övernattningslägenheterna, så att de kan användas för permanent boende av alla dem som nu står i bostadskön och som har mycket svårt att komma in på bostadsmarknaden.

Den första delen av betänkandet handlar alltså om några förslag som följer av den utredningen, och det är förslaget om övernattningslägenheter och förslaget till förändring av preskriptionstiden för svartbyggen.

Den andra delen av betänkandet vilar på de erfarenheter som har samlats upp under de första åren av tillämpningen av den nya plan- och bygglagen. De erfarenheterna har samlats upp som en följd av en ganska omfattande utbildningsverksamhet, där boverket, Kommunförbundet, lantmäteriverket och bostadsdepartementet sedan tillsammans har föreslagit vissa justeringar – i allmänhet ganska små justeringar – för att plan- och bygglagen skall fungera smidigare och bättre.

Jag skall till att börja med säga några ord om problemet med övernattningslägenheter. Det här är ett problem i storstadsområdena och framför allt i Stockholmsområdet. Det kanske är för mycket begärt att riksdagens ledamöter skall ta tag i problemet med övernattningslägenheter med hårdhandskarna för att rädda bostadssituationen för stockholmarna. Jag tror nämligen snarare att det finns många riksdagsledamöter som själva menar eller som har vänner som är i den situationen att de tycker att det finns behov av övernattningslägenheter.

Vi tycker ändå från vpk:s sida att det som Bengt Owe Birgerssons utredningsgrupp kom fram till är riktigt, nämligen att man måste sätta några verktyg i kommunernas händer, inte för att tvinga fram en konfiskation eller liknande av de s.k. övernattningslägenheterna, men däremot för att tvinga

fram en prövning i hyresnämnden av om det är de som har kontraktet som har den största nyttan och det största behovet av lägenheten eller om det i princip är bostadsmarknaden, bostadsförmedlingen och de bostadslösa, som har det största behovet. Även om det har förekommit en viss kritik från remissinstanserna, stödjer vi det förslag som departementet från början lade fram till lagskärpningar av hyreslagen och lagen om bostadsanvisningsrätt, för att kommunerna skall kunna tvinga fram denna prövning i hyresnämnderna. Det är innebörden i vpk:s reservation 2.

I detta sammanhang har man från centerhåll fört fram ett par synpunkter motionsvägen, och det är egentligen tveksamt om de har i detta betänkande och i denna hantering att göra. Det handlar dels om övernattningshotell, dels om synen på kontorslokalisering. Vpk stödjer i alla fall dessa motionsyrkanden, eftersom de har accepterats av riksdagen. Centerns och därmed vpk:s syn på kontorslokalisering tas upp i reservation 4.

När det gäller preskriptionsbestämmelserna föreslås av utredningen och i propositionen att den tioåriga preskriptionstiden inte skall gälla helt och hållet just vid sådana svartbyggen som innebär en smygkontorisering. Även om det har pågått i mer än tio år skall en rättelse kunna tvingas fram. Detta grundar sig på straffrättsliga principer, där man har pekat på att preskriptionstiden egentligen inte inträder i några sammanhang förrän brottet inte längre begås.

Därför har utskottet i betänkandet fört ett resonemang som innebär att man inte behöver räkna preskriptionstiden så länge denna felaktiga brottsliga användning av bostäder som kontor pågår. Därmed är det straffrättsligt logiskt att inte räkna någon tioårsperiod från det att brottet påbörjades.

Vi har i ett särskilt yttrande påpekat att det i så fall egentligen inte finns någon anledning att skilja på olika svartbyggen, utan att all olovlig användning och alla olovliga byggen – t.ex. ett svartbyggt sommarhus – borde vara svartbyggen så länge de pågår. Det är litet olyckligt att utskottet har olika preskriptionstider för olika svartbyggen. Vi har inte lagt fram något förslag, men det kanske finns anledning att återkomma.

När det gäller plan- och bygglagsändringarna finns det inte så mycket att orda om. De följer alltså förslagen från erfarenhetsgruppen, som har ganska breda erfarenheter av tillämpningen av plan- och bygglagen.

Bara några ord om friggebodarna, som kanske är den för människor i allmänhet intressantaste punkten i detta förslag. Utskottet vill och riksdagen kommer förmodligen nu att avreglera storleken på friggebodar på landsbygden eller utanför samlad bebyggelse, som det heter. I större delen av vårt land blir det alltså möjligt att bygga en friggebod som inte behöver vara vare sig 10, 16 eller 20 m² stor utan som skall vara en rimlig komplementbyggnad till den bostadsbyggnad som den ändå måste höra till. Det är en bra frihet, men naturligtvis en frihet som man måste ta under ansvar, så att friggeboden inte får se ut hur som helst. Den bör vara anpassad till omgivningen och till bebyggelsen, annars strider den mot andra regler i plan- och bygglagen.

Inom samlad bebyggelse och inom detaljplanlagt område är det däremot rimligt att ha kvar begränsningen av storleken, alltså de 10 m² som har gällt hittills. Då är det nämligen fråga om tätbebyggelse, och då måste man ta största hänsyn även till grannarna. Vill man bygga en större komplement-

byggnad finns det alltid möjlighet att söka bygglov för detta. Man kan alltid söka bygglov och kanske t.o.m. få det för en större komplementbyggnad. Men den bygglovsfria komplementbyggnaden skall vara mindre än 10 m².

Jag vill framhålla att centerns inställning är litet oklar i det här sammanhanget. Centerns motion innebär egentligen en generell begränsning av alla friggebodar till 16 m², dvs. ett avslagsyrkande på propositionens förslag att släppa storleken fri utanför samlad bebyggelse. Den inställningen grundar sig på att varken centern eller moderaterna i tidigare diskussion har skilt på friggebod inom resp. utanför samlad bebyggelse. Därav den här litet förvirrade diskussionen. Jag tror att utskottet har gjort en lämplig avvägning.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 4.

KJELL DAHLSTRÖM (mp):

Herr talman! Det här betänkandet handlar om vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m., och jag får koka soppa på en spik om jag i det här sammanhanget skall kunna klargöra det sunda, sociala och ekologiska byggande som vi vill diskutera och torgföra. Därför kommer jag att koncentrera mig till att säga att de ändringar som föreslås i stort sett kan accepteras av oss. Det är trots allt detaljändringar som det i det stora hela handlar om. Jag vill ändå instämma i vissa reservationer och därmed understryka vikten av de däri föreslagna förändringarna.

Det gäller först centerns initiativ vad gäller särskilda övernattningshotell. Regeringen bör närmare undersöka hur man skulle kunna stimulera kommunerna till att kanske med branschens hjälp få till stånd den typen av övernattningshotell. Jag vet att ett mig närstående parti i Stockholms stadsfullmäktige faktiskt söker lösningar i den riktningen. Jag avser alltså Stockholmspartiet.

Jag vill också säga att jag instämmer i Jan Strömdahls reservation om övernattningslägenheter. Det är viktigt att så mycket som möjligt skärpa möjligheterna att komma i åtnjutande av de outnyttjade lägenheter som faktiskt finns.

Vi stödjer också reservation 4 om lokalisering av tillkommande kontorsytor. Det stämmer med miljöpartiets syn att ytterligare kontorsytor inte skall tillkomma i centrala delar av stadsbebyggelsen. Det är närmast att betrakta som en lapsus att jag inte står som undertecknare av den reservationen.

Vi tycker också att centerns initiativ vad gäller förvaltning av fastigheter är intressant. Tvångsförvaltning av fastigheter, som föreslås i betänkandet, är enligt min mening ett väldigt trubbigt instrument och kan väldigt sällan i praktiken komma att användas. Därför är tanken på ett vitesföreläggande – i den mån ett sådant kan utvecklas – intressant. Det är det som föreslås i reservation 7.

Så till frågan om ekonomibygnader och friggebodar. Jag instämmer i åsikten att det bör ges möjlighet att öka ytan från 10 till 16 m², dock med den lilla, personliga reflektionen att det i vissa kulturhistoriskt värdefulla områden kan vara tveksamt att få så stora tillbyggnader på mycket små tomter. Jag hoppas att det finns kloka byggnadsnämnder här i landet.

Jag instämmer också i kravet i reservation 10 om en friare användning av ekonomibygnader på landet.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Vissa ändringar i
plan- och bygglagen
m.m.*

RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar tas problematiken med övernattningslägenheter upp. Dessutom föreslås en del smärre justeringar av plan- och bygglagen, PBL.

Problemet med övernattningslägenheter, dvs. lägenheter som inte bebos permanent, är framför allt ett storstadsproblem. Störst är problemen i huvudstaden. Det har länge diskuterats hur merparten av dessa lägenheter skall kunna ställas till bostadsförmedlingens förfogande då de behövs för att tillgodose de bostadssökandes behov. Ofta är dessa lägenheter centralt belägna och genom storlek och hyresnivå attraktiva för exempelvis ungdomar. Bostadsdepartementet har låtit utreda möjligheten att via hyresnämnden upplösa dessa hyresförhållanden, men de flesta remissinstanser avstyrkte detta förslag.

I stället redogörs nu för de möjligheter som finns i gällande lagstiftning att få dessa hyresförhållanden upplösta. Kommunerna har i dag goda möjligheter att genom överenskommelse med fastighetsägarna komma över dessa lägenheter. Kommunerna bör bättre än hittills söka utnyttja dessa möjligheter.

Centern och miljöpartiet vill i en reservation att kommunerna skall engagera sig i frågan om ett ökat antal övernattningshotell. Självklart har vi inget emot detta, men det måste väl ändå vara en fråga för kommunerna att avgöra. Det är inget riksdagen bör engagera sig i.

Vpk tycker att man inte skall bry sig om det negativa remissutfallet, utan ändå köra igenom förslaget. Jan Strömdahl insinuerade att riksdagens ledamöter på grund av sin egen, kompisars och bekantas situation skulle vara i färd med att fatta det beslut som vi nu står inför. Det är grova beskyllningar om opartiskhet hos kammarens ledamöter. Det är ovanligt att sådant sägs här. Det sagda får stå för Jan Strömdahl. Skillnaden mellan oss är att vi lyssnar på remissinstanserna och handlar efter det. Den sortens "demokrati" som Jan Strömdahl förespråkar sysslar inte vi med. Jag yrkar således avslag på dessa reservationer.

En annan fråga som också tas upp i betänkandet är kontorisering av lägenheter. Lägenheter bör användas till det de är avsedda för, dvs. bostäder. Ändrat användningssätt skall prövas av byggnadsnämnden. Enligt betänkandet utökas denna rätt att gälla även när detta inte framgår av planbestämmelserna. I många fall sker kontorisering genom att åtgärden medvetet inte blir föremål för byggnadsnämndens prövning, eftersom ingen anmälan lämnats in. När åtgärden kommer till byggnadsnämndens kännedom kan den prövas om den inte preskriberats, dvs. om inte längre tid än tio år förflutit sedan åtgärden vidtogs. Nu föreslås att byggnadsnämnden skall kunna pröva frågan så länge olovlig användning pågår, även om längre tid förflutit än tio år. Detta gäller olovligt ianspråktagande av bostadslägenhet, ingenting annat. Preskriptionstiden för påföljder enligt den s.k. svartbyggelagen ändras alltså inte.

Denna åtgärd, som skall bidra till att lägenheter skall användas för sitt ändamål och som positivt kan bidra till tillgången av fler bostäder, möter invändning i form av reservation från moderater och folkpartister. De följer här upp fastighetsägarnas synpunkter från remissomgången och tycker att de

väger tyngre än de bostadssökandes krav på bostäder. Jag yrkar avslag på den reservationen.

I tider av bostadsbrist är det oförsvarligt att lägenheter står tomma av spekulativa eller andra skäl som inte kan anses vara förenliga med god fastighetsförvaltning. Lägenheter bör i första hand användas till vad de är avsedda för. I detta syfte föreslås nu en ändring i bostadsförvaltningslagen, där möjligheten att ställa fastighet under särskild förvaltare utökas. Det gäller där huset står tomt trots att det råder stor efterfrågan på lägenheter. Även här ställer sig moderater och folkpartister på fastighetsägarnas sida och anser att nuvarande ordning bör bibehållas. Centern och miljöpartiet vill i stället tillgripa vitesföreläggande för att nå samma mål. Utskottsmajoriteten har stannat för den väg propositionen föreslår, och jag yrkar således avslag på reservationerna.

Herr talman! PBL har nu varit i kraft i två och ett halvt år. En arbetsgrupp med representanter från bostadsdepartementet, boverket, lantmäteriet och Kommunförbundet har följt utvecklingen. Denna arbetsgrupp föreslog i maj i år att vissa ändringar borde göras, främst i förenklande syfte. Många enkla ärenden behandlas nu onödigt byråkratiskt. En del av dessa ändringsförslag behandlas nu i detta betänkande, övriga tas upp vid ett senare tillfälle.

De ändringar som nu föreslås är: smidigare kungöranderegler och under rättelser, enklare och mer överskådliga planhandlingar, rätt till inlösen vid olyckshändelse, bygglovsbefrielse för komplementbyggnader utanför samlad bebyggelse samt klargörande beträffande mindre avvikelser från gällande plan. Allt detta är välkomna ändringar, som utskottet tillstyrker.

Moderaterna vill som tidigare slopa planeringsinstrumentet områdesbestämmelser. Centern och miljöpartiet vill av någon anledning öka ytan på bygglovsbefriade s.k. friggebodar till 16 m². Siffran 16 har förbryllat utskottet. Varför just 16, och inte 17 eller 15? Svaret fick vi i utskottsbehandlingen. Något annat parti hade vid något tillfälle nämnt 15 m², och centern ville naturligtvis inte vara sämst. Den förändring som nu sker, att man utanför samlad bebyggelse och utan att bygglov behöver sökas skall kunna uppföra komplementbyggnader med den storlek som föreslås i reservationen, anser utskottsmajoriteten är tillfyllest. Inom samlad bebyggelse bör man ha kvar en begränsning av ytan till 10 m², med tanke på de störningar som annars skulle uppkomma på många små tomter.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

JAN STRÖMDAHL (vpk):

Herr talman! Rune Evensson säger att det var en ful insinuation från min sida att påpeka att riksdagsledamöter har ett annat intresse i det här sammanhanget i många fall än vad de bostadslösa stockholmarna har. Det är ingen insinuation, utan vad jag ville göra var att klargöra en intressesammanställning som faktiskt föreligger. Den intressesammanställningen är, att många utifrån landet som har tillfälliga uppdrag i Stockholm anser att de har ett behov av en tillfällig bostad i Stockholm, medan många som är bostadslösa i Stockholm tycker att deras intresse borde gå före detta "tillfälliga" bostadsbehov. Det är alltså för att klargöra denna intressesammanställning som jag vill påpeka

att detta gränsar också till riksdagens ledamöters bostadsbehov i Stockholm.

I sammanhanget vill jag också påpeka att det har blivit ett fel i betänkan-
det. Min reservation 2 skall egentligen också omfatta hela tredje stycket på
s. 4. Det bör på det här sättet tas till protokollet.

BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är ju glädjande att Rune Evensson tar upp det här med frigebodan. Det är tydligt att detta oroar Rune Evensson och även många andra. Jag lovar att vi i centern återkommer med vår motion. Jag har den fasta övertygelsen att ni övriga så småningom kommer att ställa upp. Visar det sig att ni väljer ett annat kvadratmeterantal, så får vi väl diskutera det. Jag kan inte minnas att frågan om 15 eller 17 m² var uppe i bostadsutskottet, men så kanske det var.

Sedan vill jag säga några ord om övernattningslägenheter. Vi är överens om att det behöver frigöras övernattningslägenheter för bostadsmarknaden. Vi tycker det är ett bra förslag i propositionen, men vi tycker också att förslaget behöver kompletteras. Det är därför vi för fram tankegången om särskilda övernattningshotell. Jag vill läsa direkt ur vår reservation, så att det står klart för alla vad vi säger i sammanhanget. Vi säger att "kommunerna i samarbete med intressenter i branschen tillskapar särskilda övernattningshotell med rum som företagen kan hyra till ett förmånligt pris. Detta är i och för sig en fråga som det ankommer på kommunerna själva att besluta om." Rune Evensson var också inne på detta. Sedan fortsätter vi: "För att kommunerna skall kunna förverkliga ett sådant beslut måste dock vissa stimulansåtgärder vidtas." Därför föreslår vi att regeringen närmare undersöker vilka åtgärder som är lämpliga att vidta i denna fråga.

Jag tycker att våra önskemål är modesta, och det förvånar mig att Rune Evensson så klart avvisade de här tankegångarna.

Det var en sak till. Det gällde vitesföreläggande. Jag vet inte om Rune Evensson har missuppfattat majoritetens uppfattning, men på s. 8 står det: "Emellertid kan det finnas anledning att överväga någon form av ingripande också i mindre uppenbara fall t.ex. genom vitesförfarande. Ett förslag med i huvudsak denna innebörd förs fram i motion Bo35." Det är alltså centermotionen.

RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först säga till Jan Strömdahl att vi riksdagsledamöter inte sitter här för eget intresse utan för att fatta beslut som gäller hela riket. Därför tycker jag inte om sådana insinuationer som Jan Strömdahl förde fram här i debatten.

Centerpartiet tar i en reservation upp frågan om övernattningshotell. Jag vill säga att detta är en fråga som riksdagen naturligtvis inte kan lägga sig i, utan det är en kommunal fråga. Men det finns exempel på kedjor som i dag har börjat bygga billiga hotellalternativ runt om i Sverige. Det finns t.ex. ett företag som heter Good Morning Sverige. God Morgon Sverige, som på många håll i landet bygger hotell som är ett bra alternativ för exempelvis familjer och som håller betydligt lägre priser än de stora hotellen i centrum

av städerna. Det tycker jag är ett bra initiativ, som bör få efterföljd även på annat håll.

En annan reservation handlar om kontorsytor. Där säger centern att kontorsytor inte bör lokaliseras till centrala lägen. Också där är man inne på en fråga som måste vara föremål för det kommunala planmonopolet – således en kommunal fråga. Hur skulle riksdagen bära sig åt för att förbjuda kommuner att bygga kontor i centrala lägen? Det är alltså en klar uppgift för kommunerna.

När det gäller friggebodar har jag uppfattat det så, att när centern har fastnat för 16 m² är det någon form av överbudspolitik. Moderater och folkpartister har förstått att 10 m² inte går att överskrida inom tätbebyggt område, där man många gånger har tomter på 300–400 m². Skulle man där fritt få bygga större friggebodar, skulle det kunna ställa till en hel del problem inom dessa områden. Det skulle kunna bli trätor grannar emellan, osv. Det är ingenting som jag tycker man skall uppmuntra.

BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag återkommer till friggebodarna. Vi eftersträvar ingen överbudspolitik, men vi tycker att även de som bor inom samlad bebyggelse skall ha rätt att utan bygglov uppföra något större friggebodar. Ett bygglov i detta sammanhang kostar väl någon tusenlapp. Det innebär alltså att den som vill bygga en friggebod på 11 m² i stället för 10 m² får betala en tusenlapp extra bara i bygglovskostnad.

Beträffande frågan om lokalisering av tillkommande kontorsytor skall jag läsa upp vad som står i vår reservation, för att inte Rune Evensson skall tvivla på vad vi säger. Vi anger hur vi ser på problematiken och skriver så här på s. 16 i betänkandet: "Eventuellt tillkommande kontorsytor bör såsom föreslagits i motion Bo35 (c) yrkande 2 om möjligt inte lokaliseras till de mest centrala delarna av storstäderna utan bör framför allt förläggas till områden där det är ont om arbetstillfällen."

Jag är mycket förvånad över att Rune Evensson inte kan acceptera en sådan färdriktning i detta sammanhang.

RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! I ett tidigare inlägg sade Birger Andersson att moderaterna har kastat sig i socialdemokraternas armar. Låt mig säga att moderater och folkpartister har förstått vad det handlar om, nämligen att det inte går att tillåta så stora ytor som Birger Andersson förespråkar. Det är bara att beklaga att centern inte har samma klarsyn som vi andra.

BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Det är inte fråga om huruvida vi har klarsyn eller inte. Men det kanske är vi som har klarsynen, Rune Evensson. Vi får väl se hur det går. Om ett eller annat år kommer kanske samma förslag från socialdemokraterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

*Vissa ändringar i
plan- och bygglagen
m.m.*

Beslut

Mom. 1 (särskilda övernattningshotell)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 51 för reservation 1 av Agne Hansson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (s.k. övernattningslägenheter m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 34 för reservation 2 av Jan Strömdahl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (preskriptionsbestämmelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 95 för reservation 3 av Knut Billing m.fl.

Mom. 4 (lokalisering av tillkommande kontorsytor)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 71 för reservation 4 av Agne Hansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (bygglovsprövning vid ändrad användning av bostadslägenhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Billing m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (särskild förvaltning av fastigheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Knut Billing m.fl., *dels* reservation 7 av Agne Hansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (områdesbestämmelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Billing m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (friggebodar inom detaljplanelagt område)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 63 för reservation 9 av Agne Hansson m.fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (ändrad användning av ekonomibygnad)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Agne Hansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

28 § Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1989/90:BoU7 Anslag på tilläggsbudget I inom bostadsdepartementets område (prop. 1989/90:25 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

29 § Bordläggning

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkande

1989/90:FiU10 Bedömning av den ekonomiska utvecklingen under 1989,
1990 och 1991

Skatteutskottets betänkanden

1989/90:SkU10 Inkomstskatten för år 1990, m.m.

1989/90:SkU16 Vissa internationella skattefrågor

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1989/90:SfU7 Kompensation till studerande med studiemedel för vissa skat-
teeffekter

1989/90:SfU8 Höjt pensionstillskott och förbättringar i de kommunala bo-
stadstilläggen m.m.

Näringsutskottets betänkanden

1989/90:NU15 Kapitalkravet i banker och andra kreditinstitut

1989/90:NU18 Civilt flygplansprojekt vid Saab-Scania AB

Bostadsutskottets betänkande

1989/90:BoU8 Ändrade regler för räntesubventioner för hyres- och bostads-
rättshus

30 § Kammaren åtskildes kl. 22.46.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 13 december

1 § Anmälan om kompletteringsval till jordbruksutskottet	1
2 § Justering av protokoll	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 12 december	1
Finansutskottets betänkande FiU9	2
Trafikutskottets betänkande TU9	2
Trafikutskottets betänkande TU10	5
5 § Meddelande om samlad votering	5
6 § Utrikeshandel	5
Näringsutskottets betänkande NU8	
Debatt	
Nic Grönvall (m)	
Hadar Cars (fp)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Rolf L Nilson (vpk)	
Lars Norberg (mp)	
Reynoldh Furustrand (s)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
7 § Näringspolitik	32
Näringsutskottets betänkande NU9	
Debatt	
Per Westerberg (m)	
Hadar Cars (fp)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Rolf L Nilson (vpk)	
Lars Norberg (mp)	
Åke Wictorsson (s)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
8 § Skogsråvarumarknaden	61
Näringsutskottets betänkande NU10	
Debatt	
Karin Falkmer (m)	
Rune Jonsson (s)	
Lars Norberg (mp)	
Göran Engström (c)	
Tredje vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
9 § Beslut	66
Näringsutskottets betänkande NU8	66
Näringsutskottets betänkande NU9	68

Näringsutskottets betänkande NU10.	71
10 § Meddelande om samlad votering.	71
11 § Samarbete med Östeuropa och vissa internationella miljöinsatser	71
Utrikesutskottets betänkande UU7	
Debatt	
Maria Leissner (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Annika Åhnberg (vpk)	
Per Gahrton (mp)	
Sture Ericson (s)	
Margaretha af Ugglas (m)	
Anneli Hulthén (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
12 § Eritrea	106
Utrikesutskottets betänkande UU8	
Debatt	
Viola Furubjelke (s)	
Inger Koch (m)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Ingbritt Irhammar (c)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
13 § Tilläggsprotokoll till frihandelsavtal med EEC	111
Utrikesutskottets betänkande UU11	
Debatt	
Birgitta Hambræus (c)	
Krister Skånberg (mp)	
Nils T Svensson (s)	
14 § Ajournering för middagsuppehåll	115
15 § Återupptagna förhandlingar	116
16 § Tilläggsprotokoll till frihandelsavtal med EEC (forts. utrikesutskottets betänkande UU11)	116
Krister Skånberg (mp)	
Nils T Svensson (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
17 § Beslut	118
Utrikesutskottets betänkande UU7	118
Utrikesutskottets betänkande UU8	119
Utrikesutskottets betänkande UU11.	119
18 § USA:s viseringsregler	120
Utrikesutskottets betänkande UU12	
Seismisk datacentral inom FOA för verifikation av kärnvapenprovstopp.	120
Utrikesutskottets betänkande UU13	
Tilläggsanslag till skatteförvaltningen och tullverket	120
Skatteutskottets betänkande SkU15	
Beslut	120

19 §	Meddelande om morgondagens informationsstund	120
	Tredje vice talmannen	
20 §	Beslut om samlad votering	120
21 §	Ändring i tulltaxelagen, m.m.	120
	Skatteutskottets betänkande SkU18	
	Debatt	
	Leif Olsson (fp)	
	Annika Åhnberg (vpk)	
	Gösta Lyngå (mp)	
	Torsten Karlsson (s)	
	Lennart Brunander (c)	
	<i>Beslut fattades under 26 §</i>	
22 §	Bidrag till miljömärkning av produkter	128
	Lagutskottets betänkande LU13	
	Debatt	
	Martin Olsson (c)	
	Inger Hestvik (s)	
	Elisabet Franzén (mp)	
	<i>Beslut fattades under 26 §</i>	
23 §	Tilläggsbudget I inom utbildningsdepartementets område	135
	Kulturutskottets betänkande KrU11	
	<i>Beslut fattades under 26 §</i>	
24 §	Nytt avgiftssystem inom livsmedelskontrollen	135
	Jordbruksutskottets betänkande JoU8	
	Debatt	
	Ingvar Eriksson (m)	
	Lennart Brunander (c)	
	Annika Åhnberg (vpk)	
	Åsa Domeij (mp)	
	Hans Gustafsson (s)	
	<i>Beslut fattades under 26 §</i>	
25 §	Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag.	146
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15	
	Debatt	
	Anders G Högmark (m)	
	Bo Nilsson (s)	
	<i>Beslut fattades under 26 §</i>	
26 §	Beslut	146
	Skatteutskottets betänkande SkU18	146
	Lagutskottets betänkande LU13	147
	Kulturutskottets betänkande KrU11	147
	Jordbruksutskottets betänkande JoU8	147
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15	148
27 §	Vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m.	148
	Bostadsutskottets betänkande BoU6	
	Debatt	
	Knut Billing (m)	
	Siw Persson (fp)	

Birger Andersson (c)
Jan Strömdahl (vpk)
Kjell Dahlström (mp)
Rune Evensson (s)

Prot. 1989/90:45
13 december 1989

Beslut	161
28 § Anslag på tilläggsbudget I inom bostadsdepartementets område	162
Bostadsutskottets betänkande BoU7	
Beslut	162
29 § Bordläggning	162

